

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ALÂİ'NİN MÜNÂZARA-İ DERVİŞ Ü GANÎ'Sİ
(İNCELEME - TRANSKRİBELİ METİN - TIPKIBASIM)**

BURHAN CAN

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

AĞUSTOS 2018

ALÂP'NİN MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ'Sİ
(İNCELEME – TRANSKRİBELİ METİN – TIPKIBASIM)

Burhan CAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS 2018

Burhan CAN tarafından hazırlanan "Alâaddin Münazara-i
Deriş ü Ganisi Cihcelene-Transkribeli" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri
tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Neslihan İ. KOÇ KESKİN

Eski Türk Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof. Dr. İsrail BABACAN

Eski Türk Edebiyatı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Ayşe YILDIZ

Eski Türk Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 03./08./2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Saliha AĞAÇ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Burhan CAN

03/08/2018

ALÂÎ'NİN MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ'Sİ
(İNCELEME – TRANSKRİBELİ METİN – TİPKIBASIM)

(Yüksek Lisans Tezi)

Burhan CAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2018

ÖZET

Bu çalışma, 16.yüzyılda yaşamış Alâî bin Muhibbî-eş-Şîrâzî tarafından yazılan Münâzara-i Dervîş ü Ganî isimli eserin inceleme, çeviriyazılı metni ve tıpkıbasımından oluşmaktadır. Altı bölümden oluşan tez, bir giriş ile başlamaktadır. Girişten sonra, ikinci bölümde münâzara terimi incelenmiştir. Bu bölümde, münâzara, edebî ve ilmî münâzara olarak iki başlık altında ele alınmış, edebî münâzaranın yakındoğudaki gelişimi ve klasik Türk edebiyatındaki örneklerin kökeni araştırılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde Dervîş ü Ganî'nin yazarı Alâî'nin hayatı incelenmiş, hayatı hakkında elde edilen yeni bilgiler paylaşılmıştır. Bu sayede yazarın şimdiye kadarki en kapsamlı biyografisi oluşturulmuştur. Dördüncü bölüm, tezde ele alınan münâzara metninin incelemesine ayrılmıştır. Bu incelemede, eserin konusu olan fakirlik ve zenginlik konusundaki tartışmaların kaynağı sorgulanmış ve eserle ilişkisi değerlendirilmiştir. Daha sonra, metinde yer alan hikayeler, metnin kaynakları araştırılmış ve elde edilen veriler tezde yer almıştır. Eserde yer alan ayet ve hadisler, araştırmacılara kolaylık olması için toplu halde gösterilmiştir. Beşinci bölümde tezin değerlendirmesi yapılmış ve altıncı bölümde ise, eski yazılı metnin transkripsiyonu ve tıpkıbasımı verilmiştir.

Bilim Kodu : 31402

Anahtar Kelimeler : Münazara, Fakr, Dervîş, Gani, Alai

Sayfa Adedi : 305

Danışman : Doç. Dr. Neslihan İ. KOÇ KESKİN

MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ of ALÂÎ
(ANALYSIS – TRANSCRIPTION – FACSIMILE)

(M.Sc. Thesis)

Burhan CAN

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

August, 2018

ABSTRACT

This study, composed of an analysis, a transcription of the text and facsimile of the literary work which it's name is Münâzara-i Dervîş ü Ganî and written by Alâî bin Muhibbî-eş-Şîrâzî who lived in 16.century. The thesis that consist of six chapters begins with an introduction. After the introduction, in the second chapter, the term of munazara was examined. In this chapter, munazara was handled in two titles as literary and scholarly debate. Then, evolution of literary debate in the near eastern and the origin of the debate samples of the Turkish classical literature were investigated. In the third chapter of the thesis the life of Alâî who writer of the Münâzara-i Dervîş ü Ganî was studied and new informations about his life were shared. In this way, the most comprehensive biography of the writer was composed. The fourth chapter is devoted to examination of the text of the treatise discussed in the thesis. In this examination, the subject of the work that has been questioned the source of the debate on poverty and wealth and the relationship with the work is evaluated. Later, the sources of the stories, the sources of the text were searched, and the obtained data were included in the thesis. The holy verses and hadiths in the work were shown collectively in order to make it easier for researchers. In the fifth chapter, the thesis was evaluated and in the sixth section, the transcription from Ottoman Turkish to Turkish and facsimile of work were given.

Science Code : 31402
Key Words : Münazara, Fakr, Dervîş, Gani, Alai
Page Number : 305
Supervisor : Doç. Dr. Neslihan İ. Koç Keskin

TEŞEKKÜR

Bazı insanlar, güzel duyguların sürekli gösterilerek, güzel anıların ise üzerine mütemâdiyen konuşularak kirletildiğine inanırlar. Sanırım ben de bu zümreye dahilim. Bu sebeple, teşekkür borçlu olduğum kıymetli insanlara olan şükran ve sevgimi ifade ederken kullandığım kuru ifadeler için onların anlayışlarına sığmıyorum.

İlk olarak teşekkür etmem gereken iki insan, annem ve kardeşim. Ümitsizliğe düşmek hiç becerebildiğim bir şey değil ancak, bunun onların sayesinde olduğunu farketmem bu tezin yazım aşamasında oldu. Bana olan inançları, güvenleri, destekleri ve her zaman korkusuzca adım atabilmeme yardım ettikleri için onlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Değerli hocalarım Doç.Dr. Ayşe Yıldız'a ve Prof. Dr. İsrail Babacan'a tez savunmasındaki eleştirileri ve görüşleri ile yaptıkları katkılar için minnetarım. Metinde karşılaştığım Arapça ifadelerin güzel çevirileri için imdâdına yetişen Dr.Erdinç DOĞRU'ya teşekkürü bir borç bilirim. Farsça çevirilerde zorlandığım zaman yardımlarını esirgemeyen sayın Mahnaz ROOHİ'ye de teşekkür etmeliyim.

Son teşekkür de hayatımdaki en güzel tesadüflere sebep olan, “perî-sûret, melek-sîret” hocam, Doç. Dr. Neslihan KOÇ KESKİN'e... Kendisi olmasa ne bu tez ortaya çıkabilirdi, ne ben bu kadar rahat çalışabilirdim. Rehberliği, hocalığı, bilim adına verdiği çabaları için ne kadar teşekkür etsem, öğrencileri olarak ne kadar teşekkür etsek azdır.

“Der-bâdiye-i ‘ilm ki râhîst haternâk / Bî-rehber-i ‘ulûm ne-konî kat‘-ı menâzil”

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	ix
1.GİRİŞ	1
2.MÜNÂZARA	5
2.1.Münâzara Nedir?.....	5
2.1.1.İlmî Münâzara.....	6
2.1.2.Edebî Münâzara ve Kökeni	9
2.2.Türk Edebiyatında Münâzara	16
2.2.1.Klasik Türk Edebiyatında Münâzara	17
3. ALÂÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ.....	23
3.1. İsmi ve Mahlası	23
3.2 Yaşadığı Dönem ve İkamet Ettiği Yerler	24
3.3. Tahsili ve Mesleği	26
3.4. Alâî ve Hamîleri	27
3.5. Eserleri	28
4.MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ	31
4.1. Eserin Konusu ve Özeti.....	31
4.1.1. Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin Konusu : <i>Fakr u Gınâ</i>	31
4.1.2. Özet.....	33
4.2. Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin Kaynakları.....	50
4.2.1. Eserde Kullanılan Hikâyeler ve Alıntılanan Şiirler	53
4.2.2.Münâzara-i Dervîş ü Ganî'de Yer Alan Ayet ve Hadisler	58

Sayfa

5. SONUÇ	61
6. MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ'NİN TRANSKRİBELİ METNİ VE TIPKIBASIMI	65
6.1. Nüsha Tavsifi	65
6.2. Transkribeli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol	66
6.3. Transkribeli Metin	67
6.4. Tıpkıbasım	241
KAYNAKLAR	301
ÖZGEÇMİŞ	305

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

c.

Çev

DTCF

ETCSL

pp.

ss.

TDV

V.

Vr.

Açıklamalar

Cilt

Çeviri

Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi

The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature

Pages

Sayfa Sayısı

Türk Diyanet Vakfı

Volume

Varak Numarası

1.GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatında, 15.yüzyıldan itibaren örneklerini gördüğümüz münâzara tarzıyla yazılmış eserler bir sonraki yüzyılda sayıca artmıştır. Fuzûlî, Lâmi'î Çelebi gibi iyi bilinen divân şâirleri tarafından da uygulanan bu tekniğin kullanımı zamanla azalmış, örneklerine daha az rastlanır olmuştur. (Köksal, 2006, s.580) Bu tezde incelenen eser de Dervîş Alâî tarafından 16.yüzyılda verilmiş bir münâzara örneğidir.

Asıl adı Ali olan Alâî, çalışmanın konusunu teşkil eden Münâzara-i Dervîş ü Ganî isimli risalenin yazarıdır. Velut bir yazar olmasına rağmen hayatı hakkında bilgimiz oldukça azdır. Nerelerde yaşadığı, mesleğinin ne olduğu, ne zaman doğduğu ve öldüğü tam olarak bilinmemektedir. Nerelerde yaşadığı ve mesleğinin ne olduğu hakkında bu tezin yazımı sürecinde yeni bilgiler ortaya çıkarılsa da Alâî'nin kronolojik biyografisini oluşturmak hayli zordur.

Alâî'nin hayatı hakkında şimdiye kadarki en kapsamlı çalışma, Emrah Dokuzlu (2012) tarafından *Âlâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî'nin "Düstûrû'l-Vüzerâ" İsimli Siyâsetnâmesinin Metin ve Tahlili* isimli yüksek lisans tezinde ele alınmıştır. Oldukça iyi bir tarama ile Alâî'nin eserlerini tespit eden Dokuzlu, Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâ (Solmaz, 1996) isimli tezkiresini gözden kaçırmış görünmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Alâî bin Muhibbî eş-Şîrâzî'nin biyografisinin yeniden yazılması ve ayrıntılarıyla ortaya konması için daha fazla araştırmaya muhtaç olduğunu belirtmekte mahsur yoktur. Bu sebeple yapılan çalışmada yazarın hayatı hakkındaki bilgi noksanlıkları bir problem olarak ele alınmış ve araştırmalar neticesinde elde edilen bilgiler tez metninde paylaşılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Arşivi 253 numarada kayıtlı Münâzara-i Dervîş ü Ganî, 1595 yılının Şevval ayında yazılmıştır.

“ temmet hazāhi'n-nüşhatu 'alā yedi mü'ellifihā el-fakîrū'l-hakîr 'Alāi-i keşîrū't-takşîr fî evā'il-i şeh-r-i şevvālū'l-mükerrrem min şuhūr-ı sene-i şûlûs ve elf mine'l-hicre en-nebeviyye 'aleyhi's-şalatu ve't-taḥiyyat” (Vr. 58b)

Eserini orta nesir ve artık islamiyet sonrasında belli başlı kuralları belirlenmiş münâzara tekniği ile yazan Alâî, bir geleneği sürdürmüştür. İki zıt kavramı, iki zıt tip ile kişileştirerek karşılaştırmış ve ikisi arasındaki farklı tarafları, edebî bir üslupla ve zamanının bilimsel anlayışıyla süzgeçten geçirmiştir. Bu durum münâzaranın sadece edebî açıdan ele alınamayacağını açıkça göstermektedir. Kaynaklarda kullanılan *ilm-i münâzara* terimi de münâzaranın yalnızca edebiyatla sınırlandırılmayacağını anlamak için yeterlidir.

“Gerçeğin ortaya çıkarılması için yapılan tartışmaların esaslarını inceleyen bilim” (Yavuz, 2006, s.576) tanımı ile karşımıza çıkan ilmî münâzara, edebî münâzaradan bağımsız değildir. Bu durum bazı problemlerin ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Ele alınması gereken problemleri şöyle sıralayabiliriz:

- İlmî ve edebî münâzara arasındaki bağ nasıl oluşmuştur ve her ikisinin de kuralları aynı mıdır?
- İlmî ve edebî münâzara ayrı başlıklar halinde mi incelenmelidir?
- Münâzaraların yazılış amaçları neye hizmet etmektedir?
- En eski örneklerden itibaren münâzaranın yakındoğudaki gelişimi nasıl olmuştur? Kökleri nereye gitmektedir?

Yukarıdaki soruların cevaplarının araştırılması edebiyatımızdaki münâzaranın gelişimini daha iyi anlamamıza olanak verecektir. Ne var ki, bu sorulara daha önceki çalışmalarda cevap aranmamıştır. Çalışmaların genelinde bütün problem, Türk edebiyatındaki münâzaranın kaynağını Arap ve Fars edebiyatları olarak savunma veya tam aksi yönde bir itiraz noktasında düğümlenmiş görünmektedir. (Arslan, 2016, s.7 ; Diriöz, 1980, s.20 ; Gökyay, 1940/12 s.68-72 ; Köksal, 2006, s.580 ; Tanyıldız, 2005, s.6)

Münâzara hakkında inceleme yapan araştırmacılardan bu konuya daha geniş çaplı bakanlar da olmuştur. Recai Kızıltunç (2005), *Bursalı Lami 'i Çelebi 'nin Münazara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ Eseri* isimli doktora tezinde edebî münâzaranın kökeninin Aristo

diyalektiğine dayanan ilmî münâzara olduğunu ve İslam alimleri tarafından kısmen değiştirilerek yeniden isimlendirildiğini belirtmiştir. (Kızıltunç, 2005, s.24)

Kızıltunç'un yaklaşımı diğerlerinden farklı olsa da daha derinlemesine bir sorgulamaya gidilemediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple de, hem Kızıltunç'un tezinde hem de daha sonraki tezlerde ilmî münâzaranın kuralları ile edebî münâzaraların değerlendirilmeye çalışıldığı görülecektir. Böyle bir değerlendirme oldukça problemlidir. *Zîrâ, âdâbü'l-bahs ve'l-münâzara* ismi altında toplanan kurallara göz atıldığında bu kuralların sözlü münâzaraya uygun olduğu açıkça görülecektir. Kurallardan birkaçı şöyledir:

- “Karşı tarafın sözünü anlamadan onun sözüne karışmamalıdır.
- Münâzarada gülmemelidir.
- Sesi yükseltmek ve benzeri hareketlerde bulunmamalıdır.
- Saygı ve sevgi duyulan kişilerle münâzara yapmaktan kaçınılmalıdır.
- El hareketi yapmak, elle tutup müdahalede bulunmak gibi karşı tarafı tahrik edici hareketlerden kaçınılmalıdır.” (Güzel, 1990, s.207)

Açıkça görüleceği üzere bu kıstaslarla edebî münâzaraları değerlendirmek mümkün değildir. İlmî münâzara ile edebî münâzara arasında bir bağ olduğu muhakkak ise de bu bağın birebir kurallar çerçevesinde değil, tarihsel gelişim bağlamında ele alınması daha doğru sonuçlara ulaşmamıza neden olacaktır. Çalışmamızın kapsam ve sınırlılıkları içinde bu anlayışla incelemeler yapılmıştır.

Araştırma sırasında yukarıdaki karışıklığa benzer bir duruma da Serap Arslan'ın (2016) *Münâzara-i Tûtî vü Zâg Tercemesi: Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme* isimli yüksek lisan tezinde rastlanılmıştır. Arslan, incelediği münâzaranın *mübahese* olduğunu belirtmekte ve bilgiyi Ahmet Cevdet Paşa'nın (1822-1895) *Adabi'l-Sedad min İlmi'l-Adab* isimli eserindeki tanımlara dayandırmaktadır. (s.9)

Ahmet Cevdet Paşa'nın kitabı ilmî münâzaranın kurallarını detaylıca inceleyen bir eserdir. “ Oğlu Ali Sedad için yazdığı mantığa dair bir eser olup zamanına göre sade bir dille yazılmış ilk Türkçe mantık kitabıdır.” (Aydın & Halaçoğlu, 1993, s.443)

Görüleceği üzere edebiyat ile ilişkili değil, mantık ilmi ile ilgilidir. Buradaki terimlerle edebî münâzaraları değerlendirmek ve isimlendirmek doğru olmayacaktır.

2.MÜNÂZARA

2.1.Münâzara Nedir?

Sözlük anlamı, “kâide ve usûl dâhilinde mübâhese”, “ mantığın usûl ve adâb-ı mübâheseden bahseden kısmı” (Sâmî, 2016, s.1409) cümleleriyle verilen münazara kelimesi özellikle ilmî münazara, fenn-i münazara kavramlarıyla beraber kullanılmaktadır. Terim anlamı ise, “gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntem ve kurallarını araştıran ilmî disiplin” (Yavuz, 2006, s.576) olarak kabul edilmektedir.

Kelimenin İngilizce’deki karşılığı , “ölçmek, tartmak, sınamak, tartışmak, iddia etmek” anlamlarına gelen Latince “disputare” kelimesinden gelen, “dispute” ; “kavga, anlaşmazlık, ihtilaf” anlamlarını karşılamak için kullanılan, Latince “debatre” kelimesinden türemiş “debate” olarak tespit edilmiştir. “Debate” kelimesi için ise ayrıca “formal dispute” açıklamasının verilmesi önemlidir. (Etimonline, t.y.) Bu sayede yabancı literatürde debate kelimesinin terim anlamını haiz olduğunu anlamaktayız. Zira, edebî münazara için de “literary debate” kelimesi tercih edilmektedir.

İlmî münazara ve edebî münazara olarak iki ana başlık altında toplayabileceğimiz münazaranın, en eski yazılı kaynaklara ulaşabildiğimiz dönem olan Sümer Devleti zamanından, bugüne kadar geçmişi takip edebilmekteyiz. İlmî münazaranın eski yakınoğuda bir gelenek olarak saraylarda ve hatta pazar yerleri gibi topluma açık yerlerde yapıldığı bilinmektedir. Bazı durumlarda ise toplu alanlarda okunmak ve karşılığında para toplamak amacıyla yazıldığı da belirtilmiştir. Bu durum ise, daha çok edebî ve mitolojik temelli münazaralarda geçerlidir. (Abdullaeva, 2014, s.266) Edebî münazaranın en eski örnekleri de yine Sümerler döneminde aittir.¹ (Abdullaeva, 2014, s.266) (Kramer, Bottero, 2017, s.546)

Münazara tekniğiyle yazılan edebî eserleri konu alan tezler, makaleler ve kitaplar incelendiğinde, bu tekniğin kaynağının yüzeysel olarak sorgulandığı görülecektir.² Bu

¹ Eski yakınoğuya ait edebî münazara ile ilgili örnekler “Edebî Münazara” başlığı altında daha detaylı ele alınacaktır.

² En azından tarihsel gelişiminin özet olarak verilmesi faydalı olacaktır.

sorgulamalarda, eserlerin ortaya çıkmasını gerektiren koşullar, münazara tekniğinin değişim ve gelişim süreci yeterince ele alınmamıştır. Tekniğin neden kullanıldığı ve nasıl gelişim gösterdiğini anlamak için, tarihi geçmişini incelenmeli ve nasıl sistematik bir metot halini aldığı sorgulanmalıdır. Bu sayede, eserleri ortaya çıkaran sebepler daha iyi anlaşılacaktır.

Münazaranın tarihsel geçmişinin izini sürerken, ilmî ve edebî münazara için ayrı ayrı başlıklar açmanın daha yararlı olacağını düşünmekteyiz. Zîrâ, edebî münazara bir tür olarak değil bir anlatım tekniği olarak ele alınabilmekte ve kesinleşmiş bir sistematığı de bulunmamaktadır. Ayrıca, yazının henüz bulunmadığı ve sistemli bir ilmî münazaranın olmadığı dönemlerde, bilhassa mitolojik figürler ve sembollerle iç içe geçen, alegorik anlatımla her kitleye hitap etmeyi amaçlayan örneklerin olduğu bilinmektedir. (Abdullaeva, 2014, s.266-267) Bu durum da bir ayırım yapmayı zorunlu kılmaktadır.

Klasik Türk edebiyatında vücuda gelen münazaraların kaynağı, Fars edebiyatı ve Arap edebiyatı olarak kabul görmektedir.³ (Tanyıldız, 2005, s.6) Bu kaynaklarda gelişen ve edebî münazaranın gelişimine, yeniden doğuşuna etki eden ilmî münazaranın sistematize edilmesi ise, “tercümenin altın çağı olarak nitelenen” Abbasi döneminde Grekçe’den yapılan tercümelemler vasıtasıyla olmuştur. (Gutas, 2003, s.66-77) O halde, klasik edebiyata ait münazaraların ortaya çıkması, yazılması için gerekli koşulları önce ilmî münazaranın yeşerdiği ortamda aramak ve münazaranın antik çağdan, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarına kadar izlediği yola göz atmak gerekmektedir.

2.1.1.İlmî Münâzara

Münâzara terimi için, *cedel*, *diyalektik*, *muhâvere*, *müfâhere*, *muâraza*, *burhân*, *münârefe*, *münazara-i fennî*, *adâbü’l-bahs ve’l münazara* gibi bir çok kelime ve ifade kullanılmıştır. (Yavuz, 2006, s.576 ; Durmuş, 2006, s.577) *Cedel* ve münazaranın aynı şey olmadığını söyleyenler bulunmakla beraber, (Yavuz, 2006, s.576) münazarayı *cedelin* içinde değerlendirenler de vardır. (Doğan, 2011/2, s.160) Her ikisinin ve diğer isimlendirmelerin aralarında bazı farklar olsa da, temelde Aristoteles’in (M.Ö.384 – M.Ö.322) “Topikler”

³ Ahmet Tanyıldız, en eski örneği Fars edebiyatı olarak görmekte ve Cahiz’in eserlerini münazara olarak kabul etmemektedir. Biz, bu görüşte değiliz. Sebabi, edebi münazaranın kökeni başlığı ile açıklanacaktır.

isimli eserindeki teoriye yani, Aristo diyalektiğine dayandıkları ortak kabul görmektedir. Cedel ve münazara ayırımı zamanla oluşsa da, temeli diyalektiktir.⁴

Bir üst başlıkta belirtildiği üzere münazara Antik Yunan dönemine kadar sistemsiz olarak devam etmiştir. Sümer dönemine kadar izini sürdüğümüz bu düşünme, bir fikri ifade etme ve tartışma yöntemi Antik Yunan’da diyalektik ismi ile tarih sahnesinde tekrar ortaya çıkmıştır. Diyalektiğe, ilk defa Herakleitos’ta (M.Ö.6.yüzyıl) karşıtların birliği ilkesi ile rastlamaktayız. (Uzuner, 2012, s.14) Sistemden tamamen yoksun olan bu metot, daha çok bir düşünme pratiği şeklindedir.

Herakleitos’tan sonra ise, Aristoteles’in diyalektiğin babası kabul ettiği Zenon(ö: M.Ö. 465) (Hilav, 1997, s.36) bu tartışma metodunun ilk ciddi uygulayıcısıdır. Zenon için diyalektik kelimesi “tartışma sanatı” anlamı taşımaktaydı. Karşıdakinin tezini, çürütmek için bu metodu kullanan Zenon’un diyalektiği bir tür reddiye gibidir. (Doğan, 2011/ 2, s.158) Zenon’un metodunu Aristoteles de kullanacak ancak, çok daha gelişmiş bir hale getirecektir. Bu durumun, klasik edebiyatımızda dolaylı olarak yansımaları görüleceği için oldukça önemlidir.

Sofistler, (M.Ö.5. ve 6. yy) Sokrates (M.Ö. 470/469 – M.Ö. 399) ve Platon (M.Ö. 428/427 – M.Ö. 348/347) da diyalektikten faydalanmışlardır. Sofistler, bir tartışma metodu olarak gördükleri diyalektiği karşıdakini şüpheye düşürmek için, muhatabın fikrini red veya kendi fikrini ispat etmek yoluyla kullanmışlardır. Bunu yaparken, aşırıya kaçmaları ise spekülasyona sebep olmaktadır. (Doğan, 2011/2, s.159)

Sokrates ve Platon ise, Aristoteles’in müjdeleyicisi gibidirler. Diyalektik tam anlamıyla sistematik bir hal almasa da onların elinde daha tutarlı bir hale gelmiştir. Sokrates, karşılıklı konuşma metodunu kullanarak gerçeği doğurtma amacıyla diyalektik yöntemden faydalanmıştır. Bu kullanım şekli ile klasik edebiyatımızdaki münazaraların arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Zira, Sokrates’in öğrencisi olan Platon’un diyalektiği ise, idealar dünyasındaki gerçeğe ulaşmak için bir araçtır. (Uzuner, 2012, s. 78)

⁴ Cedel, ilk tercüme döneminden sonra, yavaş yavaş yerini münazaraya bırakmıştır. Zîrâ, Aristo diyalektiği yani cedel karşı tarafı tamamen susturma, alt etme tekniği olarak kabul edilmiş ve yerine münazara daha uygun görülmüştür. (Yavuz, 2006, s.576) Bu konu bu tezin sınırları dışında olduğu için daha detaylı ele alınmamıştır.

Diyalektiği gerçek bir sisteme bağlayan isim Aristoteles'tir. Aristoteles'in diyalektiği, ondan önce gelenlerin bir sentezi ve bugünkü bilimsel düşünceye daha uygun bir yöntemdir. Aristotelesin ana amacı, mutlak doğruya ulaşmak değil, önermelerin doğruluk ve yanlışlığını sınamaktır. Bunun yanında diyalektiği, tıpkı kendisinden önce gelenler gibi tartışma sanatı olarak ve karşı tarafı susturmada, ikna etmede bir yardımcı olarak da görmüştür. "İslam Düşüncesinde Bir Tartışma Metodolojisi Olarak Cedel" isimli makalesinde, Hüseyin Doğan islam alimleri tarafından daha çok, karşı tarafı susturma özelliğinin kullanıldığını ve doğruyu sınamak yerine, doğruluğu kesin olarak kabul edilen bilgilerin ispatının yapılmaya çalışıldığını belirtmiştir. (Doğan, 2011/2, s.160)

2.1.1.1. Tercüme dönemi ve cedelin ortaya çıkışı

Müslüman alimlerin beslendiği en önemli antik çağ kaynaklarından birisi hiç şüphesiz Aristoteles ve felsefesidir. Abbasi döneminde yapılan tercümelerin etkisi bu durumun oluşmasında ana amil olarak görülmektedir. (Gutas, 2003, s.23-30) Aristoteles diyalektiği ele aldığı "Organon" (Topikler) isimli eseri de bu dönemde tercüme edilmiş olması açısından büyük önem arz etmektedir. Zira islam ilim geleneğindeki "cedel" ilmi tam anlamıyla, Aristo diyalektiğinin karşılığıdır.

"Yunanca Düşünce Arapça Kültür" isimli kitabında Dimitri Gutas, Abbasi halifelerinin döneminde yapılan tercümelerin büyük bölümünün o dönemdeki yönetsel ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için yapıldığını belirtmektedir. İslam alimleri, cedel ilmini bu sayede öğrenmiş ve geliştirme fırsatı bulmuşlardır. (Gutas, 2003, s.66)

Gutas, cedele ihtiyaç duyulmasının sebebini Halife El-Mehdî (ö.785) döneminde manicilik ve düalist dinlerin temsilcilerinin teolojik, kozmolojik konularda islam alimlerinin sorunlarına çözümler önerirken, o dönemki islam ilminin bu alanda yetersiz kalması, islam alimlerinin tartışma sanatındaki eksiklikleri ve bu konuda diğer dinlere mensup din adamlarıyla yapılan tartışmalarda hissedilen eksikliklere çözüm arayışı olarak göstermektedir. Zira, "hristiyanlar polemik yazınının yabancısı değildi." (Gutas, 2003, s.71) ve tartışma metotlarını iyi bilmekteydi.

Bu mücbir sebeplerden dolayı, Aristo'nun eseri, 782 yılı civarında çevrilmiş ve daha sonraki yıllarda başka çevirmenler tarafından tekrar ele alınmıştır. Hatta, Halife El-Mehdî bu metodu

öğrenmiş ve bir hristiyan rahibi ile ilmi münâzaraya girişmiştir. (Gutas, 2003, s.70) Anlaşılan o ki, islam, yayıldığı coğrafyalardaki kadim kültürler ve felsefeleriyle mücadele edebilmek, kendi davasını onlara iletmek için sadece fetih ile değil, muhatabını ikna etme amacı ile de hareket etmiştir.

Bu yöntemin seçilmesinde önemli bir etken de Kur'ân-ı Kerîm'de münazara metoduna uygun tartışmaların geçmesidir. Peygamberlerle, kavimleri arasında geçen diyaloglarda “gözlem ve deney, kıyas ve karşılaştırma yöntemlerinden faydalanılmış” (Yavuz, 2006, s.576) olması son derece önemlidir. Kur'ân'da, bu metodun kullanıldığı bir çok örnek mevcuttur. Bu örneklerden, En'âm Suresi 148.ayeti burada örnek gösterebiliriz: “Davanızı ispatlayacak bir bilginiz ve deliliniz var mı? Yoksa zanna uymuş ve yalan söylemiş olursunuz.” (Atay, 1969, s.272) Görüldüğü üzere, delil ve ispat yoluyla, tartışarak fikrini ispat etmenin Kur'ân'da da bir karşılığı bulunmakta ve buna önem verilmektedir.

İlk çevirilerden sonra cedel ilmi, Fârâbî (ö:951) , İbn Sînâ (ö:1037) gibi birçok önemli ismin fikirleriyle gelişip serpilmiştir. İlmî münazara, o kadar yaygın ve etkili hâle gelmiştir ki, 10.yüzyılın sonunda Ebü'l-Kâsım El-Zeccâcî Mecâliü'l-Ulemâ adlı eserinde ilmi tartışmaları toplayabilmiştir.(Durmuş, 2006, s.579) *Cedel, burhân, münâzara* arasında ince ayırımlar yapılmıştır. Ancak, daha sonra meydana gelen gelişmelerin islam sonrası edebî münazaranın gelişimini çok etkileme şansı bulunmamaktaydı.⁵ Zirâ, edebî ilk örneklerini Câhiz'in (ö:869) verdiği bu anlatım tekniği çok geçmeden İrân sahasında serpilip klasik bir hâl alacak ve kendi yolunu takip edecektir.

2.1.2.Edebî Münâzara ve Kökeni

Tür olmaktan çok bir tür edebî tarz,⁶ (Köksal, 2006, s.580) bir anlatım tekniği olan münâzaranın kökeni aranmak istenildiğinde, hiç şüphesiz, insanlığın en eski dönemine, ilk

⁵ Bilhassa, Osmanlı sahasında, 14.yüzyıla kadar, münazara ve cedel arasında ciddi bir ayırım bulunmamaktaydı. Ancak bu tarihlerden sonra yavaş yavaş değişimler başlamıştır. (Kömbe, 2006/1, s.122) Ahmet Cevdet Paşa'nın (1823-1895) “Âdâb-ı Sedad min İlmî'l-Âdâb” eserinde gördüğümüz mübâhese, münâzara gibi ayırımların, gelişimini 13.-14.yüzyılda tamamlamış edebî münâzara geleneğini tanımlamak için uygulanması bu sebeple çok doğru sonuçlar vermeyecektir. Münâzara kurallarının daha önce bahsedilen münâzara ilmine ait kurallar olduğunu tekrar hatırlamakta yarar var. Edebî münâzara için daha farklı sınıflandırmalara ihtiyaç vardır.

⁶ Mehmet Fatih Köksal, İslâm Ansiklopedisi'nde yazdığı Türk Edebiyatı'nda Münâzara makalesinde, münâzaraların, dış yapı ve muhteva bakımından belirli bir tertip göstermediğini ve tek ortak yanlarının

iletişime geçtiği zamana kadar gidilebilir. Böyle bir araştırma, teknik olarak mümkün değildir. Ancak, bu varsayım insanoğlunun nesnelere, kavramların ne olduğunu anlamak ve fikrini ifade edebilmek için çok eski zamanlardan beri niçin kıyas yolunu kullandığını anlamamıza yardımcı olacaktır. Zîra, en eski münâzara örneklerine ilk yazılı belgelerden itibaren, edebî bir tarzla ve mitolojik altyapıyla beraber rastlamamız, bu tekniğin çok eski zamanlarda da kullanıldığının ispatıdır. (Abdullaeva, 2014, s.254)

Çok eski bir anlatım ve tartışma tekniği olan münâzara tarzı, Türk edebiyatında da kullanılmıştır. En eski örneği, Divânü Lugâti't-Türk'te rastlanan bahar ve kış arasındaki münâzara olarak bilinmektedir. Bu örnek, tekniğin daha eski dönemlerde de kullanıldığını düşündürmektedir. (Köksal, 2006, s.580)

Türk edebiyatındaki münâzaraların kökeni hakkında iki ana görüş hakimdir:

- Münâzara tarzının asıl kökeni Türk edebiyatıdır. Fars ve Arap edebiyatlarındaki münâzara edebiyatı, bu bölgelerdeki Türk halk edebiyatının tesiri ile vücuda gelmiştir. (Köksal, 2006, s.580 ; Gökyay, 1940/12, s.68-72 ; Diriöz, 1980, s.20)
- Arap edebiyatı, yakınoğu gelenekleri ile ortaya çıkan ve Fars edebiyatında şekillenen münâzara tarzı İranlı şairler vasıtasıyla Türk edebiyatına da etki etmiş ve bu etki ile bu tarzda eserler vücuda gelmiştir. (Tanyıldız, 2005, s.6 ; Arslan, 2016, s.7)

Son dönemlerde yapılan akademik tezlerde, ikinci teori daha fazla kabul görmüştür. Ahmet Tanyıldız, “Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem” isimli yüksek lisans tezinde, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki en eski örnekleri tarih sıralamasıyla değerlendirmiş ve ikinci teoriyi daha da güçlü hale getirmiştir. (Tanyıldız, 2005, s.6)

Bu tartışmaları tekrar dile getirip, bilimsel ve tatmin edici bir sonuca varmak mümkün görünmemektedir. Zirâ, münâzara tarzı, edebî olarak, yakınoğu edebiyatlarının ulaşılabilen en eski yazılı kaynakları olan Sümer edebî metinlerinde de görülebilmektedir. (Kramer, Bottero, 2017, s. 545-591) Bu sebeple, “kim kimden almıştır?” sorusu yerine, “edebî münâzara yakınoğuda hangi değişimleri geçirmiştir?” sorusuna cevap aranacaktır.

karşılıklı atışma olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de “edebî bir tür olmaksızın, bir tarz” olarak adlandırılması gerektiğini savunmaktadır. (Köksal, 2006, s.580)

2.1.2.1 Yakındoğu ve edebî münâzara

Sümerler dönemine ait münâzaralar yakındoğu edebî geleneği için oldukça önemlidir. Bu münâzaraların yapısı ve işleniş tarzları ile islam sonrası gelişen münâzara tarzının yapısı arasında bazı önemli benzerlikler mevcuttur. (Abdullaeva, 2014, s.260) Bu durum, münâzaranın kaynağının Sümer edebiyatı olduğunu ispatlamaz ancak, geleneğin devam ettiğini gösterebilir ve bir üst başlıkta sorduğumuz “edebî münâzara yakındoğuda hangi değişimleri geçirmiştir?” sorusuna önemli cevaplar verebilir.

Sümer edebî metinlerinden şimdiye kadar altı adet münâzara tespit edilmiş ve çevirileri yapılabilmıştır. Bu münâzaralar, “tahıl(buğday) ve koyun”, “kış ve yaz”, “kuş ve balık”, kamy ve ağaç”, “çapa ve saban” ve “iki sinek” arasında geçmektedir. (ETCLS, 2000 ; Kramer, Bottero, 2017, s. 545-591)

Firuz Abdullaeva, “The Origins of the Munazara Genre in New Persian Literature” isimli makalesinde, 11.yüzyılda Fars edebiyatının münâzara tarzının ilk örneklerini veren Esedî-i Tûsî'nin (ö:1073) münâzaraları ile Sümer edebiyatına ait münâzaraların ana yapıları arasında önemli benzerlikler olduğunu belirtmektedir. Bu benzerlikleri şöyle sıralayabiliriz:

- a. İki dönemde yazılan eserlerde de kişileştirme ve temsîli anlatım mevcuttur.
- b. Eserlerde, bir anlatıcı, karşı karşıya gelen iki taraf ve bir karar verici bulunmaktadır.
- c. Anlatılmak istenen mevzu için kullanılan figürlerde mitolojik zihniyetin yansımaları görülmektedir. (Abdullaeva, 2014, s.261)

Aralarında yaklaşık olarak 2500 sene bulunan bu eserlerin en temel yapılarında bulunan benzerlikleri tesadüfle açıklamak pek kolay değildir. Zirâ, bu temel yapı, hepsi için geçerliyen metinlerin içeriklerinin karşılaştırılmasıyla önemli birkaç benzerliğe daha rastlanmaktadır.

Sümer dönemindeki münâzaraların genel yapısını kısaca özetleyecek olursak karşımıza şöyle bir yapı çıkacaktır: Münâzaranın başında, bir anlatıcı, tartışmayı başlatan koşulları ve tartışmanın nasıl başladığını anlatır. Bunu yaparken, genellikle, tartışan tarafların ilk yaratılışları ve bunları yaratan tanrılar hakkında bilgi verir. Bu aşamadan sonra, hararetili bir tartışma başlar ve iki taraf da deliller sunarak üstünlüğünü ispat etmek için çaba gösterirler.

Anlaşamayan tarafların sorunu ise, en başta anlatılan tanrılardan birinin hakem olarak seçilmesi ve tanrı tarafından kazananın belirlenmesi ile nihayete erer ve sorunu çözen tanrı için övgü sözleri söylenip münâzaraya son verilir. (ETCLS, 2000 ; Abdullaeva, 2014, s.261)

Bilhassa, sonuç kısmı yukarıdaki ana yapının güçlü bir şekilde asırlar boyu devam ettiğini göstermektedir. Diğer örneklerde önemli boşluklar bulunsa da, tahıl ve koyun, yaz ve kışın münâzarasında, giriş, münâzara metninin kendisi ve bir de Tanrı tarafından kazananın belirlendiği ve Tanrı'nın övüldüğü sonuç bölümünü eksiksiz takip edebilmekteyiz. (ETCLS, 2000) İslam sonrası Fars edebiyatında yazılan ilk münâzaraların sonuç kısmı da bu yapıdadır ancak, Sümer edebiyatındaki örneklerle arasındaki tek fark, sonuçta övülen tanrının yerini patronun almasıdır.⁷ (Abdullaeva, 2014, s.252)

Sümer dönemine ait münâzara örnekleri detaylı incelendiğinde, “soyut ve somut her türlü varlığın kökenini izah edip açıklamayı amaç edinen” (Çobanoğlu, 2011, s.6) etiyolojik mitler olduğu açıkça görülecektir. Ancak, bu asıl amaca rağmen giriş bölümlerindeki tahkiye özellikleri dikkat çekmektedir. Kişileştirilen kavramlar ve tartışmaya başlama tarzları, divan edebiyatındaki mesnevî geleneğinde, dibâcelerde şâirin hayâlî bir bahçedeyken, hâtiften bir ses gelmesi ile harekete geçmesi veya arkadaşları ile otururken tartışmaya başlamasını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda, münâzaralarda iki tarafın tartışmaya başlamaları da benzer şekilde gerçekleşmektedir.

Özetle, Sümer edebiyatındaki münâzara örnekleri yapı bakımından çok güçlü bir şekilde asırlarca devam ederken içerik olarak değişimlere uğramış olmalıdır. Yukarıdaki paragraflarda yapılan karşılaştırmalar, münâzaranın kökeninin Sümer edebiyatında olduğunu ispat etmek amacıyla yapılmamıştır. Bu bilgiler bize münâzara metodunun daha eski dönemlerde de kullanılmış olduğunu göstermektedir. Ancak, en eski örnekler olmaları sebebiyle bu döneme ait münâzaralar, tekniğin gelişimini izlemek açısından oldukça büyük öneme sahiptir.

⁷ Abdullaeva, İslam sonrası Fars edebiyatındaki ilk münâzaraların kaside işleviyle kullanıldığını hatırlatıp, tekniğin gelişiminde bu durumun da dikkate alınması gerektiğinin ısrarla üstünde durmuştur. Münâzara ile kasidenin aynı şey olduğunu söylememiştir ancak, İslam sonrası Fars edebiyatında ilk münâzara örneklerin methiye amacıyla kullanılmasının önemli olduğunu belirtmiştir. (Abdullaeva, 2014, s.252)

2.1.2.2. Devam Eden Bir Edebî Gelenek

Bu başlıkta, yazılı ilk kaynaklardan sonra takibi zaman zaman kesintiye uğrayan edebî münâzara geleneğinin, islamdan sonra yeniden doğuşu ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak, bu yeniden doğuşu daha iyi kavramak için, bu döneme kadar olan sürecin tespit edilmesi gereklidir. Bu sebeple, bahsedilen gelişim ve değişimi takip edebilmek amacıyla, islam dönemine kadar Arap, Fars ve Türk edebiyatlarındaki tespit edilebilen örneklerin incelenmesi büyük önem arz etmektedir.⁸

Edebî münâzara, tarih sahnesine çıktuktan bir süre sonra ortadan kaybolmuş gibi görünmektedir. Bu gaybet, hiç kuşkusuz yazılı metinlerin günümüze ulaşamamasından kaynaklıdır. Sümerlerden sonra elimize ulaşan ilk yazılı münâzara örneği, Eşkânî Pehlevîcesi (M.Ö.250-M.S.226) ile yazılmış olan Dıraht-ı Asurik'tir. (Öztürk, 2006, s.579)

Yüz yirmi mısradan oluşan bu metin, keçi ile hurma ağacı arasındaki münâzarayı konu almaktadır. Keçi, zerdüşt dinini temsil ederken, hurma ağacı tarımcılığı temsil etmektedir. (Tafazzoli, 2012, s.547) Bu temsîlî yaklaşım, yakındoğudaki münâzara geleneğinin devam ettiğini gösteren bir ipucu olarak ele alınmalıdır. Bu bağlantının kopmadığını gösteren iki önemli gösterge daha vardır:

- Sümer dönemine ait münâzaraların milada en yakın tarihli, iki sinek arasında geçen münâzara, milattan önce birinci bin yıla aittir. Bu tarih, Dıraht-ı Asurik'in olduğu Part (Eşkânî) döneminden biraz öncedir. (Bottero, Kramer, 2017, s.564)
- Dıraht-ı Asurik, sadece okunmak için yazılmamıştır. Pazarlarda da okunmakta, inşad edilmekte ve sözlü gelenek ile devam eden bir edebî ürün olarak tarih sahnesinde yer almaktadır. (Abdullaeva, 2014, s.266)

Yukarıda sözü edilen maddeler bağlamında, rahatlıkla, geleneğin devam ettiğini ancak, sözlü olarak daha güçlü olduğunu düşünebiliriz. Ayrıca, yukarıdaki maddeler, Dıraht-ı Asurik'in

⁸ Türk edebiyatındaki en eski yazılı münâzara örneklerine Dîvânu Lugati't-Türk'te rastlanması ve bu eserin İslam'ın çıkışından sonra yazılması sebebiyle "İslam Sonrası Edebî Münâzara ve Yeniden Doğuşu" başlığı altında ele alınmıştır.

yazılı metninden daha önce, sözlü gelenekle beraber daha eskilere dayandığını göstermektedir.

Dıraht-ı Asurik ile birlikte, “biri epik ve dini nitelikli destan tarzı, diğeri münâzara türü olmak üzere iki yönde gelişen” (Yıldırım, 2012, s.61) orta Farsça’nın dînî ve ahlâkî konuları içeren münâzaralar verdiğini bilmekteyiz. Bu örnekler Zerdüşî dini ve ahlakî üzerinedir. (Yıldırım, 2012, s.70)

Fars dilinde edebî olarak yaşamaya devam eden münâzara, hiç şüphesiz, ilmî münâzara tarzı ile de devamlılık göstermiştir. Daha önce de belirtildiği üzere ilmî münâzara ile edebî münâzaranın birbirinden ayrılması gerekmektedir. Aksi takdirde bir kavram karmaşası meydana gelmektedir. Bu sebeple, aşağıda, hristiyan rahiplerin yaptıkları münâzaralar ve saraylarda yapılan münâzaralar edebî münâzara başlığı altında ele alınmadan İslam döneminde yeniden doğan münâzaranın gelişimi ele alınmıştır.

2.1.2.3. İslamiyet Sonrası Edebî Münâzara ve Yeniden Doğuşu

Dıraht-ı Asurik’ten sonra yakındoğuda yazılı olarak devamlılık göstermeyen edebî münâzara, sözlü geleneklerde devam etmiştir. Bunun önemli bir örneğini Cahiliye devrinde görmekteyiz. *Münâfere*, *müfâhere*, *muhâvere* isimleri ile bilinen, bu kabileler arası karşılıklı atışmalar, övünme, üstünlük iddiası gibi sebeplerle yapılmaktaydı. (Durmuş, 2006, s. 577) Doğal olarak “İslamın öğretileriyle uyuşmayan” ve karşıdakine üstünlük sağlamayı amaçlayan uygulamalar, Emevi dönemine kadar önemini kaybetmiştir. Ancak, Emevi dönemindeki Arap milliyetçiliğine dayalı siyaset nedeniyle tekrar önem kazanmış ve bu alanda eserler kaleme alınmıştır. (Durmuş, 2006, s.577)

Emevî döneminde yalnızca şiirsel tarafı ve söz oyunları ile edebî tarafı güçlü olan ve eski dönemlerden beri bedevî geleneğinde uygulanan münâzara, Abbâsi halifeleri devrindeki sosyal ihtiyaçlara cevap vermekten uzak kalmıştır. İslamı yaymaya çalışan halifelerin, yaptıkları fetihlerle girdikleri Pers coğrafyası ve Anadolu’ya yapılan akınlarla dahil oldukları Doğu Roma topraklarında, münâzara Yunan filozofların öğretileriyle beraber, ilmî ve sistemli olarak yapılmaktaydı. Nitekim, Yunan geleneğinden sadece Doğu Roma yararlanmamıştır. (Gutas, 2017, s.23) İskender’in fethinden sonra, Hellenistik kültürle tanışan ve kaynaşan Pers coğrafyasında da antik dönem eserleri ve yazarları bilinmekte hatta

bu alanda önemli isimler yetişmekteydi. Bunların en meşhurlarından birisi olan İranlı Paul “Paul the Persian” (6.yüzyıl) bu bağlamda örnek gösterilebilir. Byard Bennet’in Encyclopaedia Iranica’daki “Paul the Persian” maddesinde, Aristoteles’in diyalektiğinin en önemli yorumcularından birisi olduğunu belirttiği İranlı Paul, tercüme döneminde islam alimlerinin de kullandığı önemli kaynaklardan birisidir. (Bennet, 2003)

Tercüme döneminden önce bir bedevî geleneği olan münâzaranın sistemleşmiş bir diyalektikle yani cedelle karşılaşması bu gelenek için bir dönüm noktası olmuştur. Zirâ, İran coğrafyasında edebî yönü unutulmuş olan bu teknik, Arap edebiyatında Câhiz gibi önemli bir isim tarafından tekrar ele alınmasıyla birlikte eski coğrafyasına dönecek ve İranlı şairlerin elinde yeniden hayat bulacak ve son şeklini alacaktır.

Arap edebiyatında hayale dayanan ve daha sonra İranlı ve Türk yazarlar tarafından işlenecek olan edebî münâzaranın ilk örneğini, “Müfâheretü’l Cevârî ve’l-Gılmân” adlı eseri ile Cahiz vermiştir. (Durmuş, 2006, s.578) Bu tekniğin, Cahiz tarafından kullanılması basit bir rastlantı olarak kabul edilmemelidir. Zirâ, Cahiz tercüme döneminin eserlerini bilen ve bu alanda önemli katkıları olan velut bir yazardır. Aristoteles’in diyalektik sistemini içeren eseri onun yaşadığı zamanda çoktan çevirilmişti. (Şeşen, 1993, s.20 ; Gutas, 2017, s.135)

Halil İnalçık, “Has Bağçede Ayş u Tarab” adlı kitabında, Pellat’dan aktararak Câhiz hakkında “yalnızca İslam öncesi Arap edebiyat ve geleneğini değil, aynı zamanda Hint, İran ve Yunan geleneğini de eserlerinde yoğuran ilk büyük İslam hümanisti” (İnalçık, 2015, s.6) yorumunu yapmaktadır. Nimet Yıldırım ise, “İran Edebiyatı” isimli kitabında, Dıraht-ı Asurik’in vücuda geldiği orta Farsça’nın, Pehlevîce, Arap telaffuzu ile Fehlevî adıyla ilk kez Cahiz tarafından isimlendirildiğini belirtmiştir.(Yıldırım, 2012, s.54) Bu şartlar altında, diyebiliriz ki, münâzara türünün islam sonrası ilk örneklerinin Cahiz tarafından yazılması şaşılabilecek bir durum değildir.

Cahiz’in bu teknikle yazdığı tek edebi eseri yoktur. Onun, “Müfâheretü’s-Sûdân ve’l-Humrân” ve “Müfâharetü’l-Misk ve’l-Remâd” isimli risaleleri de bu tarzda yazılmıştır. Cahiz’in secili nesir ile yazdığı bu eserlerde, iddiasını “ayet, hadis, şiir, mesel, hikaye, fıkra ve anekdot”larla (Durmuş, 2006, s.578) ispat etmeye çalışması da ayrıca dikkat çekicidir. Aristoteles diyalektiği ile gelişen ilmi münâzaranın yöntemlerinden birisi olan bu

uygulamalar, bedevî geleneğindeki ve cahiliye devrindeki münâzara ile İslam sonrası münâzarayı ayıran en önemli farklardır.

Cahiz'den sonra bu teknikle Arap edebiyatında benzer eserler artmıştır. (Durmuş, 2006, s.578) Ancak, edebî münâzara, gelişimini ve değişimini burada tamamlamamış, Fars edebiyatındaki ilk örnekler ile beraber sürdürmüştür.

İslamiyet sonrası Fars edebiyatındaki ilk münâzara örnekleri, Esedî-i Tusî'ye (ö:1073) aittir. “Zemîn ü Âsmân, Şeb ü Rûz, Mûg u Müselmân, Nîze vü Kemân, Arab u Acem “ isimleriyle kaleme aldığı münâzaralar sonra gelen İranlı şairleri etkilemiş ve İranlı şairler de bu tarzla eserler vermeye başlamışlardır. (Öztürk, 2006, s.579)

Arap edebiyatında, Cahiz sonrası ilk edebî münâzara örnekleri secili nesir ile yazılmışken, İran edebiyatındaki ilk örnekler manzumdur. Nizâmî-i Gencevî (ö.1214?) ile birlikte mesnevî nazım şekli de kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, daha sonraki dönemlerde yazılan eserlerle birlikte İran edebiyatında da nesirle yazılan münâzaraların sayısı, manzum olanları geçmiştir. (Abdullaeva, 2014, s.257 ; Öztürk, 2006, s.579) Bu aşamalardan geçen islam sonrası münâzara, böylece klasik edebiyattaki son halini almıştır.

2.2.Türk Edebiyatında Münâzara

“Nazarî ve estetik esaslarını İslami kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli tesiri altında şekillenen” (Akün, 2015, s.15) klasik edebiyatımızın mümessili olan şairlerimiz, önceki bölümlerde görüldüğü üzere yakındoğudaki en eski çağlardan itibaren izini sürebildiğimiz edebî gelenekten faydalanmış ve bu teknikle eserler vücuda getirmişlerdir. Ancak, bu durum, münâzara tekniğinin Türk edebiyatında daha öncesinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Türk edebiyatındaki münâzaraların kaynağına ilişkin iki ana görüşün hakim olduğuna daha önce değinilmişti. Bu sebeple, aşağıda probleme farklı bir açıdan bakılmaya çalışılmıştır.

Klasik edebiyatımızda işlenen münâzaraların kaynağının yakındoğudaki eski bir geleneğe dayandığını ve islam sonrası en son şeklini aldığını kabul edersek, Divânu Lugati't-Türk'teki örnekleri bu gelenekten farklı değerlendirmek gerekir. Bu durum akla daha yatkındır. Zîrâ, Kaşgarlı'nın verdiği yaz ve kışın münâzarası, halk şiirinin örneklerine uygun, hece ile

yazılmış dörtlüklerden meydana gelmektedir. Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğünde yer alan Şir parçaları halk Şiirinin en eski örneklerinden kabul edilmektedir. (Kaçalın, 1994, s.446) Bu durum da örneklerin eski dönemlerden beri sözlü olarak taşındığını düşündürtmektedir. Ne var ki, bu örneklerin klasik edebiyatımızda yer alan edebî mnâzara ile pek bir benzerliği bulunmamaktadır.

Dikkate alınması gereken diğer konular ise, Kaşgarlı'nın eserinin 11.yüzyıla ait olması ve Divânu Lugati't-Türk'teki Şir rneklerinin Arap edebiyatındaki örneklerden çevrildiğini savunanların varlığıdır.⁹ (Kaçalın, 1994, s.447) Ayrıca, Cahiliye devrinde yani, yaklaşık beş yüz yıl önce mnâzara edebiyatının sözlü örneklerinin bulunduğu da unutulmamalıdır.

Tüm bu veriler ele alındığında, Divânu Lugati't-Türk'teki örneklerin eski Türk Şiirinden kalma parçalar olarak kabul etsek dahi, mnâzaranın, Arap ve Fars edebiyatlarına Türk edebiyatından geçtiği tezini savunmak oldukça zordur. Zirâ basit bir tarih sıralaması yazılı kaynaklarda Arap edebiyatının örneklerini ilk sıraya yerleştirmektedir. (Tanyıldız, 2005, s.6) Ayrıca, kaynağı, yazarı dahi belli olmayan ve kopuk kopuk parçalar halinde geçen dörtlükler için başka bir edebiyattaki tarzı ve tekniği etkilemiştir demek de oldukça problemlidir.

Bu tezin yerine, sözlü Türk edebiyatında mnâzara tekniğinin eskiden beri kullanıldığını ve klasik edebiyatımızdaki münâzaraların farklı bir kaynaktan beslenerek vücuda geldiğini iddia etmek daha doğru olacaktır. Yalnızca bu şartlarda, Divânu Lugati't-Türk'teki mnâzara örnekleri de buna delil olarak gösterildiğinde itiraz edecek bir durum ortada kalmamaktadır. Aksi halde "kim kimden almıştır?" sorusu ile kısır bir döngüye girilmiş oluyor.

2.2.1.Klasik Türk Edebiyatında Münâzara

Türk edebiyatındaki münâzaraların listesi, daha önce yapılan çalışmalarda defalarca verildiği için burada tekrar verilmeyecek ve genel bir çerçeve çizildikten sonra tespit edilen bazı durumların üzerinde durulacaktır.

⁹ Kaçalın, bu fikrin Zeki Velidi Togan tarafından savunulduğunu belirtmiştir. (Kaçalın, 1994, s.447) Araplara Türkçe öğretmek için yazılan bir sözlükte, çok da yadırganacak bir durum değildir.

Klasik Türk edebiyatında ilk münâzara örneklerini, 14.yüzyıldan itibaren Çağatay edebiyatında görmekteyiz. Lutfî'nin (ö.1492?) münâzarası olduğu söylene de eser mevcut değildir. Yine, Çağatay Türkçesi ile Ahmedî, ve Yusuf Emîrî'nin münâzaraları mevcuttur. (Tekin, 2017, s.379 ; Köksal, 2006, s.581) Her iki eser de, bir giriş, münâzaranın yapıldığı ana bölüm ve kazananın belirlendiği sonuç bölümü olarak üç ana bölümde ele alınabilmektedir.

Anadolu sahasında Molla Lutfî'nin (ö.1495) Har-nâme'si münâzara tarzıyla mizâhi üslupla yazılmıştır. (Gökyay, Özen, 2005, s. 256) Aynı dönemde yaşayan Necâtî'nin de (ö.1509) bir münâzarası olduğu söylene de eser henüz ortaya çıkmamıştır. (Tanyıldız, 2005, s.15) Bu sebeple Anadolu sahasındaki ilk örnek olarak, Molla Lutfî'nin Harnâme'sini gösterebiliriz. Münâzaralar hakkında Agah Sırrı Levend'in bir tasnifi vardır ancak, Mehmet Fatih Köksal'ın yaptığı sınıflandırma münâzaralar hakkında daha iyi ve anlaşılır bir fikir vermektedir. Köksal, yazılış şekillerine göre münâzaraları üç grup altında toplamıştır:

- a. “Müstakil bir eser halindeki münâzaralar”
- b. “Özellikle mesnevîlerde ve bazı manzum mensur eserler içinde bölümler veya müstakil şiirler halinde yer alanlar”
- c. “Karşılıklı konuşma tarzında kaleme alınmış olanlar.” (Köksal, 2006, s. 580)

Anadolu sahasında, 15. yüzyılda fazla rağbet görmeyen münâzara tekniği, en fazla örneğinin 16.yüzyılda kullanılmış ve daha sonra azalarak, yavaş yavaş terk edilmiştir. Münâzara ilmi hakkında, yazıldığı tarihten itibaren, Osmanlı coğrafyasında temel eser olarak görülen Taşköprizâde'nin (ö.1561) “Adâbu'l Bahs ve'l-Münâzara” isimli risalesinin de 16.yüzyılda yazılmış olması dikkat çekicidir. Bu durum, islâmın ilk dönemindeki tercüme hareketlerinde, doğan ihtiyaç nedeniyle yapılan Topikler'in çevirisini ve ardından hızla gelişen münâzara edebiyatını hatırlatmaktadır. Ancak, bu eserin ilmî münâzaralar için yazıldığı unutulmamalıdır.

Klasik edebiyatımızda vücuda getirilen münâzaralar incelendiğinde, hem manzum hem de mensur örneklerle rastlanmaktadır. Her iki şekilde verilen eserlerde yapı bakımından, Arap, Fars ve bu edebiyatlardan önce Sümer edebiyatında görülen üçlü ana iskelet genellikle korunmuştur. Lâmi Çelebi'nin münâzaraları ise daha girift yapıdadır ve kahramanlar, birebir

tartışmaya geçmek yerine bir olay örgüsü dahilinde karşı karşıya gelmektedirler. (Kızıltunç, 2005, s.34)

Aşağıda, bu üçlü ana yapı bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Klasik Türk edebiyatındaki münâzara örneklerinin, Arap ve Fars edebiyatındaki öncüleri ve örnekleri gibi üçlü ana yapıya uyup uymadıkları sorgulanmıştır.

Münâzaraların giriş kısmında, kahramanlar bir mecliste, divanda veya meyhane gibi yerlerde tartışmaya başlamaktadırlar. Bu duruma birkaç örnek verecek olursak:

- Firdevsî-i Tavîl'in, Münâzara-i Seyf ü Kalem'inde iki münâzır, Hz.Süleyman'ın divânında tartışmaya girişmektedir. (Tanyıldız, 2005, s.85)
- Bu tezde incelenen Dervîş ü Ganî'nin kahramanlarının tartışması, "bir meclis-i hâs ve mecmi'-i gâssda cem' " olmaları ile başlamaktadır. (Varak no:7b)
- Şerif Efendi'nin çevirdiği, Tutî vü Zağ'da ise yazar, ruh ve nefsin sembolleri olan papağan ve karganın, bir "hânkâh"a benzettiği sinesinde nasıl tartışmaya başladıklarını şöyle dile getirmektedir:

"Oturmuşdum olup hâlime meşgul
Gubâr-ı sohbet-i ağyârdan dûr
Çeküp kesretten el olmuşdı hâtır
Safâ-ı üns-i vahdet birle mesrûr
Nâgâh gördüm ki hânkâh-ı sîne ve medrese-i fevâidde tûtî-yi rûh-ı kudsî-nijâd ile zâg-ı tabi'at-ı zulmet-nihâd arasında muhâvere ve münâzara vâkî olup....." (Arslan, 2016, 77)

- Çağatay Türkçesi ile yazan şairler, Yusuf Emîrî'nin Beng ü Çağır isimli münâzarasında ve Ahmedî'nin Sâzlar münâzarasında da benzer bir durum söz konusudur. Kahramanlar, Beng ü Çağır'da bir işret meclisinde kavgaya tutuşurken, Sazlar Münâzarası'nda ise kahramanlar bir meyhânede kavgaya başlamışlardır. (Tekin, 2017, s.394)
- Fuzûlî'nin Rind ü Zâhid adlı münâzarası ve Lâmî'nin münâzaralarında bu giriş şekli bulunmamaktadır. Fuzûlî, kahramanları hemen tartışmaya başlamış, Lâmî Çelebi'nin münâzaralarında ise münâzaralar bir olay örgüsü içinde verilmiş ve klasikleşen üslup kullanılmamıştır. (Ayan, 2012, s.31 ; Eğri, 1997, s.182 ; Kızıltunç, 2005, s.288)

Verilen örnekler çoğaltılabilir, ancak tespit edilen durum, yazarların, girişte genellikle bir tahkiyeye ihtiyaç duydukları için böyle bir yöntem izlemiş olmalarıdır. Bu sadece Türk edebiyatındaki örneklerde görülen bir özellik değildir. Arap, Fars edebiyatlarında da görülmekte ve Sümer dönemine ait münâzaraların giriş kısmında da uygulanmaktadır. (Abdullaeva, 2014, s. 260 ; Durmuş, 2006, s.578 ; ETCLS, 2000)

Bu bağlamda, Sümer edebiyatında tahıl ve koyunun münâzarasının girişi dikkat çekicidir: “ Once, they drank a lot of sweet wine and sweet beer and started a quarrel in the dining hall.”¹⁰(ETCLS, 2000) Yukarıdaki örneklere benzerlik açıkça görülmektedir.

Asıl münâzaraların, tartışmanın olduğu ikinci ana bölüm ise hemen hemen bütün örneklerde aynıdır. Lamî Çelebi'nin münâzaralarında araya bazı olaylar girse de, münâzara kısmı diğerleri ile ortaklık göstermektedir.

İkinci ana bölümde kahramanlar arasında tartışma yaşanmaktadır. Yapılan tartışma esnasında ayet, hadis, mesel gibi deliller kullanıldığı ve karşı tarafın iddiasının çürütülmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu durum, aynı zamanda mantık ilminin bir kolu olan münâzaranın edebiyattaki yansıması olarak algılanabilir. Ancak, bir ilim olarak ele alınan münâzaranın kuralları dikkatle incelenirse, karşılıklı ve sözlü yapılan münâzaraya daha uygun olduğu görülecektir. Örneğin, Taşköprizâde, münâzara âdâbını açıklarken, “sesi yükseltmek ve benzeri hareketlerde bulunmamalıdır” (Güzel, 1990, s.207) uyarısında bulunmaktadır. Bu sebeple edebî eserleri bu kıstaslarla değerlendirmemiz mümkün görünmemektedir. Neticede, yazarların öncelikli amacının ilim yapmaktan önce, sanat yapmak olduğunu göz ardı etmemek, eserler hakkında daha isabetli kararlar vermemize imkan tanıyacaktır.

İncelenen münâzaraların son kısımları kazananın belli olduğu ve tartışmanın bir nihayete erdiği bölümdür. Bu bölümde, Rind ü Zâhid'de olduğu gibi bazen bir kazanan belirlenirken, genellikle iki tarafın arasının bulunduğu dikkati çekmektedir. Bu karar ya bir şeyh, ya bir alim veya başka bir karakter tarafından verilmektedir. Dervîş ü Ganî'de ise bir şeyh-i kebîrden hakem olması istenir ve her iki tarafın arası bulunur.

¹⁰ “Önce, tatlı şaraplarını ve biralarını içtiler ve hemen ardından sofada bir münâkaşaya giriştiler.”

İslamiyet sonrası ilk örneklerde de durum benzerlik taşımaktadır. Arap edebiyatında ,“zamanın halifesi, valisi veya alimlerden bir hakem” (Durmuş, 2006, s.578) karar verici durumda gösterilmiştir. Fars edebiyatında ise bilhassa ilk dönemlerde, şairin patronunun karar verici yerini aldığı görülmektedir. En eski örnekler olan Sümer edebiyatındaki münâzaralarda ise, Tanrı karar verip kazananı ilan etmiştir. (Abdullaeva, 214, s.261)

Özetle, Türk edebiyatındaki ilk örneklerine, Divânu Lugati't-Türk'te rastladığımız münâzara tekniği, Arap ve Fars edebiyatlarının tesiri ile gelişen klasik Türk edebiyatıyla beraber varlığını İslam sonrasında da sürdürmeye devam etmiş ve gelişim göstermiştir. Bu gelişim neticesinde, yakındoğuda ortaya çıkan münâzaraların ortak özelliği olan ve ilk örneklerden itibaren açıkça görülebilen ve yukarıda anlatılan üçlü ana yapı, İslam sonrası Arap ve Fars edebiyatlarında ve bu kültür havzasında gelişen klasik Türk edebiyatındaki münâzaralarda tespit edilebilmektedir.

3. ALÂÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

3.1. İsmi ve Mahlası

Bu tezde incelenen eserde, kendisini “el-fakîrû'l-hakîr ‘Ali bin Şa’ban el-mütehallisü'l-‘Alâî” (Vr.7b) olarak tanıtan Derviş ‘Alâî on altıncı yüzyılın velut yazarlarından. ‘Alâî, Düstûrû'l-Vüzerâ isimli eserinde ise “ ‘Alâî bin Muhibbî eş-Şîrâzî eş-Şerîf“ ifadesini tercih etmiştir. (Dokuzlu, 2012, s.99) Bu ifadedeki eş-şerîf sıfatının neden kullanıldığını Ahdî'nin (? – 1593) Gülşen-i Şu'arâ isimli tezkiresinden öğrenmekteyiz.¹¹ “Asl u neseble fahr-i seyyidân-ı ‘âlî-hasebün sâhib-râzı olan” (Solmaz, 1996, s.480) ifadesinden de anlaşılacağı üzere Alâî, peygamber soyundan gelmektedir. Ayrıca, babasının Şîraz'dan gelmesi sebebiyle Acemzâde olarak da anılmaktadır.(Solmaz, 1996, s480)

Eserlerinde kişisel yaşamından çok fazla bahsetmeyen ve Ahdî'nin eseri dışında, devrin diğer kaynaklarında yaşamı hakkında bilgi bulunmayan Alâî'nin biyografisini oluşturmak oldukça problemlidir. Bu durum, birçok zorluk oluşturmakta ve karışıklıklar meydana getirmektedir. Bu karışıklıklardan en önemlisi ise kütüphane kayıtlarında yapılan taramalarda görülen ikiliklerdir. Zira, bu durum eserlere ulaşmayı ve Alâî'nin biyografisini tespit etmeyi güçleştirmektedir.

Alâî hakkında daha fazla bilgiye ulaşmak için yapılan kütüphane taramalarında, ‘Ulâyî, ‘Alâî, ‘Alâyî gibi farklı yazılışlara rastlanmıştır. Ayrıca, baba adı bazı kayıtlarda Muhyiddin eş-Şîrâzî , kimilerindeyse Muhibbî eş-Şîrâzî olarak geçmektedir. Muhyiddin ifadesi daha doğru olmalıdır. Zira, Ahdî, ilgili maddede açıkça “fahr-i seyyidân-ı ‘âlî hasebün sâhib-râzı olan Mîr Muhyî-i Şîrâzî'nin oğludur” demektedir. (Solmaz, 1996, s.480) Muhibbî, belki de babasının mahlasıydı. Derviş ü Gani'de ise, baba adı Şa’ban olarak zikredilmektedir.(Varak No:5b) Emrah Dokuzlu da, Alâî'nin Düsturû'l-Vüzerâ isimli eserini incelediği yüksek lisans tezinde her iki kaydın aynı isme ait olduğunu belirtmektedir. (Dokuzlu, 2012, s.19)

¹¹ Şair ‘Alâî hakkında iki kaynakta daha bilgi verilmektedir. Bu eserler yaşadığı dönemden çok sonra ve Ahdî'nin eserindeki bilgileri nakletmesi bakımından birinci dereceden kaynak sayılamazlar. Bu iki eser Nâîli Tuman'ın “Tuhfe-i Nâîlî” adlı tezkiresi ve Veyis Değirmençay'ın “Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri” isimli kitabıdır.

Alâî mahlasını kullanan iki farklı şairin olması ihtimali oldukça zayıftır. Yapılan taramalarda Alâî mahlaslı başka bir şaire rastlanmamıştır. Alâî'ye isnat edilen eserlerin tarihlerinin tespit edilebilmesi, aynı dönemde yaşayan, mevlevî olan başka Alâî'nin olmaması, mezkur eserlerin büyük bir bölümünün fıkıh, hadis, tefsir gibi dini ilimlere ait olması ve Ahdî'nin kendisi için 'allâme' sıfatını kullanması bu ihtimali neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, eserlerin telif tarihlerinin karşılaştırılmasıyla yapılan teyitler eserlerin aynı kişiye ait olduğunu göstermektedir. (Dokuzlu, 2012, s.20)

Ali bin Şaban, kedisine Alâî mahlasını seçmiştir. Bu mahlası neden seçtiği düşünüldüğünde üç seçenek ortaya çıkmaktadır.

- a) Bilindiği gibi, divan şairleri, mizaçlarına uygun veya ters düşen mahlaslar seçmektedirler. (Mermer, 2015,s. 20) Ali bin Şaban'ın da bu duruma uygun bir seçim yapmış olabilir. "Yükseklik, mertebe-i 'âliyye, ref'et, şeref ve şân" (Sâmî, 2016, s.945) anlamlarına gelen, Arapça, " 'alâ' " kelimesine nispet eki ekleyerek mahlasını oluşturmuştur. Eserlerinde, kendisini ve yeteneklerini övmeyi sevdiğini bildiğimiz ve peygamber soyundan gelen Ali bin Şaban'nın bu mahlası alması bu şartlar altında gayet makuldur.
- b) Alâî'nin, kendi ismi ile bağlantılı bir mahlas seçmiş olması ihtimali de vardır. Akün, mahlas seçimleri için yaptığı tasnifte şairin doğrudan doğruya kendi isminden harekte mahlas seçimi yapabildiğini bildirmektedir. (Akün, 2015, s.49) Keşfü'z-Zünûn'da, Alâü'd-dîn Alî bin Muhyî'd-dîn Muhammed ismi ile zikredilen (Dokuzlu, 2012, s.19) Alâî de bu geleneğe uygun hareket etmiş olabilir.
- c) Ali bin Şaban, yukarıda belirtilen her iki durumu da göz önüne alıp bu mahlası seçmiş olabilir.

3.2 Yaşadığı Dönem ve İkamet Ettiği Yerler

"Klasik Türk Edebiyatında Mevlevilik Kültürü ve Mevlevî Şairler" adlı kitabında Nilgün Açık Önkaş, yaşadığı dönem tespit edilemeyen şairler arasında Alâî'yi de göstermiştir. Önkaş, kitabında hazırladığı tabloda Alâî mahlasına ait iki ikamet yeri göstermiş ve şüpheli bulunduğu için İran bölmesine soru işareti koymuştur. (Önkaş, 2016, s.596) Emrah Dokuzlu ve Sadık Yazar ise, Alâî'yi 2.Selim döneminde yaşamış bir yazar olarak göstermektedirler. Dokuzlu, Konya'da bulunabileceğini tahmin etmiştir. (Dokuzlu, 2012, s.20) (Yazar, 2011/2 s.121)

Alâî'nin doğum yeri, doğum tarihi, ölüm yeri ve ölüm tarihleri bilinmemektedir ve hangi yıllar arasında, nerede ikamet ettiğini kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Ancak, eserlerin istinsah yerleri, tarihleri ve Ahdi'nin tezkiyesinden bazı tahminlerde bulunulabilmektedir. Bu tahminler için elimizde olan bilgiler şunlardır:

1. Alâî, Nuruosmaniye Kütüphanesi 763 numarada kayıtlı İbn Melek'e ait eseri 1541-42 de İstanbul'da istinsah etmiştir.
2. Sadık Yazar , “Gazali'nin 13.-19. Yüzyıllar Arasında Batı Türkçesinde Tercüme Edilen Eserleri” adlı makalesinde, Alâî, Netîceti's-Sulûk fî Nasîhatî'l-Mulûk adlı eserini 1558-59 yılında kendi eliyle, Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadesi Bayezid'in (1521-1561) lalası Sinan Bey için, hazırlanmışken daha sonra 2.Selim'e (1524-1574) sunmak için düzenlediğini ve bunu gösteren diğer nüshaları gördüğünü belirtmektedir. (Yazar, 2011/2 s.121)
3. Ahdî, tezkiyesinde, Alâî'nin uzun dönem “müddet-i medîd” Konya'daki dergahda bulunduğunu belirtmektedir. (Solmaz, 1996, s.480)
4. Derviş ü Gani'nin telif ve istinsah tarihi: 1595'tir.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, Alâî'nin yaşadığı dönemin kesin olarak 2.Selim ve 3. Murat ve 3.Mehmet dönemlerine denk geldiğini tespit edebilmekteyiz. Ayrıca, önce İstanbul'da bulunduğunu, sonra, çilesini çekmek ve eğitimini tamamlamak için, Konya'ya gittiğini ve daha sonra buradan ayrıldığını tahmin edebiliriz. Zirâ, Ahdî'nin, Alâî için ‘müddet-i medîd’ Konya bulunduğunu belirtmesi onunla Konya dışında bir yerde görüşüğünü anlamıza olanak tanımaktadır. Anlaşılan o ki, Alâî yalnızca Konya'da ikamet etmemiştir. Çilesini tamamladıktan bir müddet sonra buradan ayrılmış olmalıdır.

Şairin, Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey için yazdığı eserin istinsah tarihi 1558 yılını göstermektedir ve bu müellif nüshasıdır. Bu tarihte Bayezid, Kütahya'da bulunmaktadır. Lalasının da yanında olması ihtimali bu tarihlerde Alâî'nin Kütahya mevlevihanesinde bulunma ihtimalini güçlendirmektedir.

3.3. Tahsili ve Mesleği

Bilindiği üzere, on sekiz ay boyunca çileye giren ve hizmet eden mevlevi dervişleri, bu süre boyunca kendi yeteneklerine uygun eğitimlerini de sürdürebilmektedirler. Bu sürede, hattatlıktan, musikişinaslığa, kuyumculuktan, tezhipçiliğe kadar bir çok alanda kendilerini eğitebilmekte ve aynı zamanda bir meslek sahibi olabilmektedirler. (Önkaş, 2004, s.99)

“Nahl-i vücud-ı pür-esmâr-ı müntehâsı ravza-i Konya’da sehâb-ı ma’ârifden emtâr-ı hüner ile neşv ü nemâ bulmuş” (Solmaz, 1996, s.480) olan Alâî de, asıl eğitimini mevlevi dergahında almış, genç yaşta çileye girmiş ve burada geçirdiği uzun müddet boyunca bilhassa ilim sahasında bilgisini ilerletmiştir. Öyle ki, Rum fuzalası dahi onun hakkını teslim mecbur kalmıştır. (Solmaz, 1996, s.480)

Alâî, çok yönlü ve her alanda bilgi sahibi olmak için çaba gösteren klasik Osmanlı aydını profiline uygun bir sanatkar ve alimdir. Kendisinin sadece fıkıh, kelim gibi konularda değil cıfr, vefk, istihrâc, tıbb-ı rûhânî, ilm-i kef gibi ilimlerde maharet sahibi olduğunu bizzat kendisi söylemektedir. (Dokuzlu, 2012, s.20)

Alâî’nin elimizde bulunan önemli bilgilerinden birisi de onun Konya’da uzun dönem mesnevîhanlık yapmış olmasıdır. Bu bilgi oldukça önemlidir ancak Alâî’nin biyografisi oluşturulurken üzerinde durulmamış olduğu görülmüştür.

“Mesnevî’yi okuyup manasını vererek şerhetmeye’ Mesnevî okutmak’, Mesnevî’yi okuyana da ‘mesnevîhan’ denmektedir.” (Gölpınarlı, 2006/1, s.372) Bu iş için icazetname almak gerekli olmakla beraber, mevlevi olunmasa dahi bu icazetname alınabilmektedir. Bu sayede başka tarikat mensupları da Mesnevî’yi ehil kişilerin elinden öğrenmiş oluyorlardı. Bu vazife, şeyhlerin görevi olması dolayısıyla da oldukça önem arz etmektedir. Konya’daki dergahta ise mesnevîhanlık vazifesi ayrıca bazı kişilere verilebilmekteydi. (Gölpınarlı, 2006/2, s.167) Alâî’nin babasının Şiraz’dan gelmesi, Acemzâde olarak anılması, eserlerindeki Farsça kelime ve beyit seçimleri, kullanımları göz önüne alındığında bilhassa Gölpınarlı’nın belirttiği” kitâbî Farsça’yi” iyi bilmek şartına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tahmin edileceği gibi, mevleviliğin merkezi olan Konya’da böyle bir görev icra edebilmek kolay bir iş değildir.

Alâî'nin mesnevîhanlık yapmış olması, onun bir şeyh olup olmadığı sorusunu sormayı mecbur kılmaktadır. Bu konuda hiçbir eserinde, hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır. Bu ihtimal zayıf görünmektedir. Zira, böyle bir makamda bulunsaydı en azından mevlevî tezkirelerinde adı mutlaka geçerdi. Ahdî'nin tezkiresinde de, böyle bir durumu anlayabileceğimiz ufacık bir ima bile bulunmamaktadır. Ayrıca, Derviş ü Gani'nin zahriyesinde "Derviş Alâî" olarak kayıt düşülmesi de onun iyi eğitilmiş, üç dilde eserler verecek kadar mahir, yetenekli bir mevlevî dervişi ve mesnevîhan olduğu fikrini daha güçlü hale getirmektedir.

Alâî, münşi, edip, mesnevîhan, mütercim olmasının yanında aynı zamanda bir hattat ve müstensihhtir. Derviş ü Gani, kendi el yazısıyla Mehemed Paşa'ya sunulmak üzere yazılmıştır. Bu eserin dışında, Mahmud bin eş-Şeyh Muhammed el-Geylânî'nin "Menâzirü'l-İnşâ" adlı eserini ve Nuruosmaniye Kütüphanesi 763 numarada kayıtlı İbnü'l-Melek'e ait bir eseri de istinsah ettiğini bilmekteyiz.

3.4. Alâî ve Hamîleri

"Matbaanın geniş kitlelere okuma imkanı verdiği böylece edebî ve ilmî eserlerin, yazarın geçinme için yeterince gelir kaynağı sağladığı dönem gelinceye kadar, bilgin ve sanatkâr, hükümdarın ve seçkin sınıftan desteğine muhtaç idi." (İnalçık, 2015, s.345) Eserler vücuda getiren sanatkarlar, eserlerini ekâbire sunarak hem geçimlerini sağlamak, hem de ürettiği sanat eserinin kıymetinin bilindiğini görerek mutlu olmak istemekteydiler. Hükümdar ve onun etrafındaki seçkin sınıf da bu sayede isimlerini yaşatmakta ve nüfuzlarını arttırmaktaydılar.

Şairlerin ve sanatkarların hamileri, "Sen dahî anılığör kim er ölür adı kalur" (Çetin, 1993, Gazel No: 96) mısraına uygun davranmakta; Sanatkârlar ise, "Be-hazret ki berem kû sezây-ı ân bâşed / Kocâ be-tuhfe firistem ki cây-ı ân bâşed"¹² (Varak no:4b) beytindeki fikirde açıkça görüldüğü gibi eserlerine uygun hamiler aramaktaydılar. Alâî de bu geleneğin içinde yetişmiş bir sanatkâr olarak, geleneğe uygun davranmış ve kendisine hamiler aramış ve bu hamiler için eserler kaleme almıştır.

¹² Bir efendiye vereyim bu kitabı ki ona değer olsun. o da değerini bilsin ; nereye hediye olarak göndersem ki yerini değerini bulsun?

Alâî'nin eserlerinin sebab-i te'liflerinden tespit edebildiğimiz hami isimleri ve eser sunduğu kişiler aşağıda belirtilmiştir:

1. Şehzâde Bayezid'in lâlâsı Sinan Bey (ö:?)
2. Lâlâ Mustafa Paşa (1500-1580)
3. Mehemed Paşa (ö:?)
4. 2. Selim (1545-1574)

Alâî, Derviş ü Gani'yi, hamisi Mehemed Paşa için yazmıştır. Ferhad Paşazâde Mehmed Paşa olarak bilinen Mehmed Paşa 1583-1590 yılları arasında İran ve Kafkas seferlerini yapan, İran Şahı'nın kerdeşinin oğlu Haydar Mirzâ'yı İstanbul'a getiren Ferhad Paşa'nın (ö.1595) oğludur. Diyarbakir ve Erzurum beylerbeyliği yapmıştır. (Hammer, 2010, s.1057)

3.5. Eserleri

Ahdî, Alâî'nin üç dilde yazdığı şiirleri gönüller açan, eşsiz ve benzersiz örnekler olarak tavsif etmekte ve inşâda mahir olduğunu vurgulamakta ve bir çok risalesi olduğunu bildirmektedir. (Solmaz, 1996, s.481) Ancak, divanı olup olmadığı hakkında bir bilgi vermemiş sadece Farsça gazellerinden bazı beyitleri ve birkaç adet Türkçe beyit örneğini vererek bahsi tamamlamıştır. Ayrıca, eserlerinin isimlerinden bahsetmemiştir.

Emrah Dokuzlu, yukarıda bahsi geçen tezinde detaylı bir taramayla Alâî'nin eserlerini tespit etmiş ve detaylı tavsifini yapmıştır. (Dokuzlu, 2012, s.20-24) Tekrara düşmemek için, burada sadece liste verilmekle yetilmiş, ve Dokuzlu'nun bahsetmediği, “ Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma'nevî “ adlı eser hakkında bilgi verilmiş ve liste yeniden düzenlenmiştir.

Alâî'ye ait eserlerin listesi aşağıdaki gibidir:

1. Es'iletü'l-Kur'ân ve Evcibetühe
2. Tefsîr-i Sûre-i Leylet'il-Kadr
3. Misbâhhu't-Ta'dîl fî Keşfi Envâri't-Tenzîl
4. Haşîye 'alâ Tefsîr-i Sureti'l-Fâtihâ li'l-Beydâvî
5. Ta'lika 'alâ Tefsîri'l-Kâdî
6. Risâle fî Me'ânî Esmâ'illâhi'l-Hüsnâ
7. Mevâhibü'r-Rahmân fî İ'râbi'l-Cüz'i'l-Ahar mine'l-Kur'ân

8. Es'ile ve Evcibe-i Tefâsir ve Ahâdis Risâlesi
9. Lubbas Siyer li- Ahvâli Seyyidi'l-Beşer
10. Mevâhibü'l-Fettâh fi İstimdâdi'l-Eşbâh min Kemâlitî'l-Ervâh
11. Tuhfetü'l-Mulûk ve's-Selâfîn
12. Mevâkifu'l-Gâyât fi Esrâri'r-Riyâzât
13. Risâle fi İsbâtî'l-Bârî-i Te'âlâ
14. Haşîye 'alâ Dibâceti'l-Vâfiye
15. Netîcetü's-Sulûk fi Tercemeti'l-Nasîhati'l-Mulûk
16. Menâzirü'l-İnşâ¹³
17. Düstûrü'l-Vüzerâ
18. Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma'nevî (Gölpınarlı, 2006, s.144) (Yazar, 2012, s.438)
19. Dervîş ü Ganî

Abdülbaki Gölpınarlı, “Mevlanadan Sonra Mevlevilik” adlı kitabında “ Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma'nevî “ adlı eserin Mesnevi'deki Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe çevirisinden meydana geldiğini ve Katip Çelebi'nin eserden haber verdiğini ancak, eseri göremediğini belirtmektedir. Eserin Sadık Yazar tarafından bulunduğunu kendisinin “Anadolu Sahasında Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği” isimli doktora tezinden öğrenmeteyiz. (s.438.) Eser, Ankara Üniversitesi DTCF, B 35/6 numarasıyla kayıtlı yazmanın 33b-36a yaprakları arasında bulunmaktadır ve eserin içeriği Katip Çelebi'nin verdiği bilgileri doğrulamaktadır. Zirâ, eserin bir diğer ismi de,” Müşkilât-i Lugat-ı Mesnevî”dir. (Yazar, 2012, s.438) Ayrıca, Alâî'nin bu eseri, onun mesnevîhan olduğu bilgisini de teyit etmektedir.

Yukarıdaki liste detaylı olarak incelendiği zaman Alâî'nin tefsir, fıkıh, hadis, gramer gibi ilimlerde gördüğü sorunları çözüme kavuşturmak, bu alanlardaki hakimiyetini, bilgisini göstermek ve sanat yapmak amacıyla eserler kaleme aldığı görülecektir. Bazı eserleri Arapça olarak yazmış, üç dilde de yeteneğini göstermek istemiştir. Alâî, her alanda kalem oynatmaya çalışmış ve bunu yaparken de sanat yönünden geri kalmamak için uğraşmıştır.

¹³ Alâî bu eseri telif veya tercüme etmemiş, istinsah etmiştir.

4.MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ

4.1. Eserin Konusu ve Özeti

4.1.1. Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin Konusu : *Fakr u Gınâ*

Dervîş ü Ganî'nin konusunu bir dervîş ve zengin bir kimse arasında geçen tartışmalar oluşturmakta ve eserin başından sonuna kadar geçen tartışmalarda, “zenginlik mi yoksa, fakirlik mi daha makbuldür?” problemi ele alınmaktadır. Dervîş ü Ganî’de, bu iki kavram Dervîş ve Ganî ile temsil edilmektedir

“ Dervîşlik, yoksulluk, sâlikin her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunun şuurunda olması” (Uludağ, 2016, s.131) anlamlarına gelen *fakr* ve “ zenginlik, tam ve kamil mülkiyet” (Uludağ, 2016, s.146) anlamlarına gelen *gınâ* kavramlarının, tasavvufun şekillenmeye başladığı ilk dönemden itibaren tartışıldığı bilinmektedir. (İlhan, 2004, s.2). İncelenen eseri daha iyi anlamak adına, tartışılan konunun ne olduğunun bilinmesini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple bu tartışmanın geçmişine kısaca göz atmakta fayda vardır.

Fakr ve gınâ kavramlarının, “dünyadan da ahiretten de yüz çevirmek” (Uludağ, 2016, s.397) cümlesiyle tanımlayabileceğimiz *züht* hareketleri ile bağlantısı olduğu açıktır. Annemarie Schimmel, “İslâmın Mistik Boyutları” adlı kitabında, islamdaki ilk züht hareketlerinin ne zaman ortaya çıktığının tespitinin yapılamadığını belirtmiş ve Emevî iktidarı (661-750) dönemindeki sefiş hayata ve islamın kurallarıyla çelişen yeni yaşam biçimine olan tepkinin zahitçe tutumları güçlendirdiği fikrini öne sürmüştür. Ayrıca, Kûfe’de gelişen ve islamı teorikleştiren geleneğe karşı oluşan tepki de züht anlayışının yayılmasında etkili olmuştur. Bu tepkiler ile züht hareketine katılan müslümanlar, dünyadan el etek çekmiş vaziyette yaşamış ve zenginlik yerine fakirliği, neşe yerine açlığı, tokluk yerine fakirliği seçmişlerdir. (Schimmel, 2012, s.48)

Züht hareketinin kaynağının neresi ve kim olduğuna dair çeşitli fikirler mevcuttur. Gelenekte, ashâb-ı suffaya peygamberin yanında olmaları, onlar hakkında ayet inmesi açısından büyük önem verilmektedir. Zühd hareketine dahil olanlar, “Allâh’ın tükenmez mimetlerinden nasiplenen ilk gerçek fakir” olarak ehl-i suffadan Ebû Zer el-Gıfârî’yi (ö.653) kabul etmektedirler. (Schimmel, 2012, s.46)

Hareketin çıkış yeri olarak Horasan ve Kufe şehirleri gösterilmektedir. Mehmet Fuat Köprülü, *Türk Tarih-i Dînîsi* isimli kitabında, zahitliği, “islam tasavvufunun asıl menşei” olarak gösterir ve daha çok Horasan ekolü üzerinde durur. (Köprülü, 2005, s.144) Ahmet Yaşar Ocak ise, Irak mektebinden zahidliğe dayalı tasavvufun gelişirken, ilâhî aşk ve cezbe anlayışına dayalı ekolün de Horasan’da gelişip serpildiğini belirtmiştir. Schimmel, böyle bir ayırım yapmamış ancak, gelenekte Kûfeli için “kuru zahit” anlamının bilindiğini vurgulamış ve zühd hareketlerinin burada yaygın olduğundan bahsetmiştir. Ahmet T.Karamustafa bu tarz ayırımların sorunlu olduğunu savunmaktadır. (Ocak’tan aktaran Karamustafa, 2014, s.84 ; Schimmel, 2012, s.53)

Çıkış yeri ve tarihi tam olarak bilinmeyen bu hareket zamanla tasavvuf içinde yer bulmuş ve tasavvuf yoluna girenler için bir ilk adım olarak sayılmaya başlanmıştır. Nitekim, tasavvufa giren sâlikin bu yolda ilerleyebilmek için herşeyden el etek çekmesi, fakirlik ve ibadeti seçmesi gerekli bir koşul olarak görülmüştür. Ancak belirtmeliyiz ki ilk zamanlardan itibaren fakirlik ve zühd anlayışı doğal olarak bir tepki de görmüştür. Bu hareket, melâmîliğin ve zenginliği savunanların tepkileri ile karşılaşmış ve ilk dönem sufileri arasında bu konuda ihtilaflar meydana gelmiştir. (İlhan, 2004, s.9 ; Gölpinarlı, 2011, s.22-26)

Melâmet yoluna gidenler, aşırıya giden zühd anlayışını riyakarlıkla suçlarken, zenginliği savunanlar ise, fakirliğin kötü bir şey olduğunu, peygamberin ve islamın zenginliği önerdiğini savunmuşlardır. Bu konuda, önemli bir hadis külliyatı da mevcuttur. Hadislerin genellikle züht ve fakirliğe dair olması da önemlidir. Zenginliğe dair hadisler nispeten daha azdır. (Yıldırım, 2013, s.390-420) Münâzara-i Dervîş ü Ganî’de tartışan taraflar bu hadislerden yararlanmışlardır.

Tasavvufun ilk dönemi olarak kabul edilen züht dönemine ve sonraki tasavvuf dönemine denk gelen bu ihtilaflarda züht ve gınâ arasında seçim yapan sufilerin isimlerini zikretmekte fayda vardır. Zenginliği savunanlar için, Yahyâ bin Muaz (ö.871), Ebu’l-Havârî (ö.844), Hâris Muhâsibî (ö.857), İbn Atâ (ö.979), Hasan bin Şem’ûn (ö.?) gibi isimler örnek verilebilir. Fakirliği savunanlar için ise, Hasan-ı Basrî (ö.728), İbrâhim bin Edhem (ö.777), Serrâc (ö.929), Cüneyd-i Bağdâdî (ö.910) gibi isimleri zikredebiliriz. (İlhan, 2004, s. 34 ; Schimmel, 2012, s.55)

Tasavvuf dönemine geçilmesi ile birlikte yavaş yavaş cezbe, sahv, marifet ve vecd kavramları daha ön plana çıkmıştır. Züht anlayışı ise daha az rağbet görmüştür. İki aşrı uca gitmek yerine orta yolun bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, tasavvufun ikinci döneminden itibaren ve üçüncü dönemi olan tarikat döneminde yaşayan mutasavvıf ve alimler itidali önermişlerdir. Harcadığını Allah yolunda harcamak, çalışarak geçinecek kadar kazanmak, para ve mala bağlanıp kalmamak vurulanmış, hadislerin çelişkili olarak ele alınmasının da önüne geçilmiştir. (Schimmel, 2012, s.42-95 ; Yıldırım, 2013, s.24-25)

Zühd ve gınâya olan bakışın geçirdiği değişim, Dervîş ü Ganî'nin hikayesinin gelişiminde de izlenebilmektedir. Dervîş ve Ganî, tıpkı ilk dönemden itibaren yapılan bu tartışmanın taraflarını temsil etmekte ve kıyasla bir tartışmaya girişmektedirler. Bu tartışmada, Dervîş, zenginliği yererken fakirliği övmekte ve özellikle dünyanın geçiciliğine vurgu yapmaktadır. Ganî ise, zenginliğin kötü bir şey olmadığını bilakis fakirliğin insanın başına belalar getireceğini savunmuştur.

Birbiriyle çatışan bu iki zıt karakter, tartışmalar esnasında çeşitli kıssalar anlatmışlar ve klasik Fars şairlerinin şiirlerden seçilmiş beyitlerle savundukları fikri daha da güçlendirmeyi ve vurgulamayı amaçlamışlardır. Hem Dervîş, hem de Ganî fikirlerine delil göstermek için ayet, hadis ve meşhûrâtta da faydalanmışlardır. Fikirlerini ispatlamak için delil olarak öne sürdükleri hadisler, ilk dönem sufilerinin aralarındaki ihtilaflarda delil olarak kullandıkları hadislerdir. Ayetler de aynı şekilde geleneğe uygun olarak ele alınmış ve adeta geçmişteki tartışma yaklaşık altı asır sonra Dervîş ve Ganî ile tekrar vücut bulmuştur.

Hikâyenin sonunda anlaşmazlıklarını çözmesi için gittikleri şeyh tarafından itidale davet edilmeleri ile beraber orta yolu bulup, şeyhin hizmetine girmeleri de ilk dönem yapılan tartışmanın geldiği nokta ile aynıdır. İlk dönem sufileri zamanla sistemleşen fikirlerle beraber çatışmak yerine itidale fikir birliğine varmışlardı. Dervîş ve Ganî de şeyhin yol göstermesi ile aynı sonuca ulaşmışlardır.

4.1.2. Özet

Münâzara-i Dervîş ü Ganî'de, daha önce bahsedilen münâzaraların genel özelliği olan üçlü ana iskelet açıkça görülmektedir. Özeti verirken bu özelliği de göstermek istedik ve özeti,

belirtilen ortak yapıya uygun olarak verdik. Aşağıdaki özet, bu yapıyı göstermesi bakımından önemlidir.¹⁴

Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin girişi klasik edebiyatımızda artık bir gelenek hâlini almış olan Allâh'a hamd, peygambere, ehli beyte dua ile başlamaktadır. Burada, peygamberin fakirliği tercih ettiği vurgulanmıştır. Diğer münâzara örneklerinde olduğu gibi Dervîş ü Ganî'de de hamd ve dua kısımlarının eserin içeriğine uygun tarzda yazılması dikkat çekicidir. Alâî, Allah'a hamd ederken onun ganî olmasını vurgulamış ve “nice fakîri memâlik idüp lâyıık-ı tevkîr ider ve nice ehl-i tevkîr-i hâlık-i mehâlik ider” (Vr. 1b) diyerek Allâh'ın herşeye gücü yeten olduğuna da dikkat çekmiştir. Bu yaklaşım tarzı ise, eserin sonu için bir ipucu gibidir. Zîrâ, eserin sonunda, her iki zıt uçtan da kaçınılmış ve orta yol bulunmuştur.

Alâî, Allah'a hamdden sonra peygambere ve ehli beyte övgü ve duaya geçmiştir. Bu bölümde peygamberin fakirliği tercih ettiği vurgulanmış ve onun en temiz, en melih, en fasih olmasına vurgu yapılmıştır. Ehl-i beyt de peygamberden hemen sonra övülmüştür. Ancak, bu kısımlar kısa geçilmiştir. (Vr. 2b) Hz. Peygamber için yazılmış bir örnek beyit aşağıdaki gibidir:

Ene emlehû ki hâdis-i tu der efvâh endâht
Kıssa-i Yûsuf-i Mısrî heme der çâh endâht¹⁵ (Vr. 2b)

Sebeb-i telif ise bu bölümlerin hemen arkasından gelmektedir. Bu bölüm, hamd ve duaya göre oldukça uzundur. Alâî, eseri niçin yazdığını mesnevîlerde gördüğümüz gibi hayâlî bir olaya bağlamıştır. Ancak bu hayâlî olayı anlatmadan önce,

“tenüm şabâ-ı şebâvetden tebessüm-i gül-i ‘unfuvân-ı şebâbete gelünce
istişhâb-ı aşhâb-ı ma‘ârif ve intisâb-ı erbâb-ı ‘avârifde ve dâ‘î-i himmetüm ve
mesâ‘î-i mihnetüm ber-muktezâ-yı huzû'l-‘ilme min efvâhi'r-ricâl zabt-ı fevâ'id-i
kemâlâta ve rabt-ı şevâr-ı maqâlâta ma'tûf ve maşrûf dutmuşidum ve ber-hesb-i
kayd-ı kayyid şuyûduke bi'l-kuyûdi'l-vâşiqa¹⁶ her bâbdan bir faşl cezl-i cidd ü
hezlden ahz iderdüm ve kitâbdan bir dürr-i şemîn gess ü semînden cem'
kılıyordum kâbil oldukça her küşeden bir tüşe ve her hırmenden bir hüşe alurdum

¹⁴ Bu durum sonuç başlığı altında da değerlendirilecektir.

¹⁵ “Ben daha melihim hadisin ağızlarına düştü düşeli Yusuf-ı Mısrî'nin kıssası kuyuda kaldı.”

¹⁶ “Avını sağlam zincirlerle bağla.”

ve her ravzdan bir Őemere iŐtirāf ve her havzdan bir kaŐre iŐtirāf eylerdüm ilteŐattu min külli ravzin ve iŐterafu min külli ĥavzin¹⁷” (Vr. 3a)

cümleleriyle söz başlamış, uzun uzun gençliğinden beri kendini ilime verdiğini, çok zorluklar çektiğini, gece gündüz çalıştığını, okuyup yazdığını anlatmıŐ ve ardından zamanın kötülüğünden, kimsenin iyilerin, ilim ehlinin kıymetini, kadrini bilmediğinden Şikayet etmiştir.

Fakr ü faka ile tek başına çaresiz kaldığını dile getiren Alâi, bu esnada “cānib-i gaybdan” ne zamana kadar bu halde ümitsizce bekleyeceğini, sessizce bekleyeceğini soran bir ilhama mazhar olduğunu söylemiŐtir. Bu ilhama kulak veren yazar da eserini yazmaya karar vermiş ve eseri bir ayda tamamladığını belirtmiştir.

“ ‘ākıbet bu ĥālāt-ı ‘acıbe ve maŐālāt-ı ġariġbe eŐnāsında cānib-i ġaybdan ŧab‘a ilĥām ve cenāb-ı lā-reybden bu yüzden iĥām olındı ki ey sākin-i mesākin-i ‘uzlet ve kāġin-i mevāġin-i zillet niġeye deĐin bu künc-i ĥumūlda ĥāmūŐ olasun ve bu peyġüle-i ġümūlde bildiĐün ferāmūŐ kılasun hezār-destān-ı belāĐati bostān-ı berā‘atde ġüftāra ve kilik-i ĥoŐ-ĥıram-ı benānı meydān-ı beyānda reftāra getürmeysesün egerġi ĥünerverān-ı eslāfdan lāf çalmazsun hele suĥanverān-ı aĥlāfdan daĥı ġalmazsun görmez misin ki añların nām-ı niġkü vü zıkr-i dil-cūları eŐrāf-ı sinġin ü Őühürda meŐĥür ve elsine-i ināŐ u zükürda mezkürdur ki buyurmiŐlardur ni‘me‘l-muĥaddiŐu el-kitābu¹⁸” (Vr. 4a)

“ve ġün bu kitāb-ı müsteġāb ki neġġāde-i dehr ve Őöhre-i her Őuhūr ihtimām-ı temām ve vaŐt-i tām birle bir ay içinde iŐtimām buldı.” (Vr. 4b)

Eserleri yazmak yetmemektedir, meydana gelen eserlerin kıymetini bilecek insanlar da gereklidir. Bu sebeple Alâi, eserini sunacağı bir hami aradığını belirtmiş ve bu kez de ĥātifen bir ses gelmiş, eseri kime sunması gerektiğini ona söylemiŐtir. Bu kişinin Mehemed Paşa olduğunu belirten Alâi, onu uzun ve süslü cümlelerle övmüŐ ve bu bölümü mümkün olduğunca uzun tutmuŐtur. (Vr. 5a)

“ āyā bu ‘azrānuŐ vāmıķı kim ola ve bu dilārānuŐ ‘āŐıķı kim ola bu ŐıřinüŐ ferĥadı nice ferzānedür bu ‘arūsuŐ dāmādı nice yegānedür dirken nāĐāĥ ĥātifden ġüŐ-ı ĥüŐıma bir nidā geldi ve nidāyı bu yüzden edā ġıldı ki bu duĥter-i dil-firġibe bir ĥāġib ve bu defter-i ġariġbe bir Őāĥib virsek ol zāt-ı mühezzeb Őıfāt-ı mükemmel-ni‘āt bānġ-i mebānġ-i ‘avārif ve cāmı‘-i mecāmı‘-i

¹⁷ “ Her bahçeden ġül derdim, her havuzdan kana kana içtim.”

¹⁸ “ Kitap ne ġüzel bir sohbet arkadaşıdır. “

ma'ārif ve hüve rābiṭa-ı emnü'l-bilād ve vāsita-i emānü'l-ubbād zü'l-menākıb ve'l-me'ālî kâfil-i meşālih illā sāfil ve illā 'ālî dāver-i şā'ib-rāy dilāver-i ma'reke-ārāy müfeyyiz-i zevārif-i in'ām ü ihsān münşir-i 'avārif-i hisān gevher-i dürc-i vezāret kevkeb-i burc-ı şadāret lāle-i büstān-ı lutf u kerem sülāle-i şulb-i şadr-ı a'zam nāhiü'l- münker ve'l-faḫşā 'anj ḫazret-i mehemmed pāşā Ce'ale'llāhu ismehu li-evliyāihi ḫarzen ḫarizen ve naşarahu 'alā ā'dāihi naşrān 'azizen¹⁹” (Vr. 5a)

Yazar, Mehmed Paşa'nın İran'a karşı yapılan savaşlarda başarılar elde ettiğini, önemli bir komutan ve vezir olduğunu, ailesinin de vezaret makamını süslediğini belirttiikten sonra, onun yardımını istemiş ve dua ettikten sonra da yazdığı eserde karşılabilecek olan hatalar için “nisyān u nokşān lāneme tab'-ı insāndur” diyerek özür dilemiştir.

“ egerçi bu kitāb-ı münāzara-i derviş ü gānidür lākin 'ibārāt-ı mühezzebe ve isti'ārāt-ı müste'zebesi birle müferriḫ-i ruḫ ve mürevviḫ-i dil-i mecrūḫdur hemān ahālî-i e'sār e'ālî-i emşārdan me'müldür ki geh çün 'asalāt-ı aqlām ve saḫātāt-ı kelāma vākıf olalar itmām u ıslāhına ve ikmāl-i kemāl-i ıştılahına himmet-i vālā ve nehmət-i alāların ma'tuf ve maşrūf kıllalar ki nisyān u nokşān lāneme tab'-ı insāndur el-'uzru 'inde kirāmi'n-nāsi maḫbūlun ve minhumu'l-'afvu me'mūlun ve mes'ūlun²⁰” (Vr. 7a)

Alâî, ayrıca Mehmed Paşa'nın babası Ferhat Paşa'nın İran ve Kafkas seferlerinden de bahsetmiştir.

“ āhirü'l-emr ḫarb-ı tiğ ü tır ve ḫüsni tedārik ü tedbjr birle kızılbaşlara şāh oğlun getürdüp cenāb-ı ḫüsrevānî ve bāb-ı cihān-bāniye alup gitdi ve bu ser-dār-ı Cem-iḫtidāruñ bir nice şirānesiyle feth olunan dār u diyār ve kıllā' u biḫā'-ı cennet-āsārdan Tumālnis vü Gori ve Aḫıska vü Lür'ı ve Gence vü Revān ve nevāhi-i Nahcivāndur” (Vr. 6b)

Münāzara-i Derviş ü Ganî'de āğāz-ı dāstān başlığından itibaren tartışmaların olduğu kısmı yani esas hikayesi başlamıştır. Alâî, ilk olarak karakterleri bir mecliste karşılaştırmış ve sonra ikisinin de mizacını tarif etmiştir. Bu mizac tarifinden maksat, okuyucuyu çetin bir münāzaraya hazırlamak amacıyla yazılmış olmalıdır. Yazarın iki karakteri tanımlamak için, “Kendü semtümde hāliyâ ferdüm / Varısa merdüm içre ben merdüm” (Vr.7b) beyitini kullanması da bu açıdan dikkat çekicidir.

¹⁹ “Allah onun adını evliyalari katında muhafaza etsin ve düşmanlarına karşı ona büyük bir zafer nasip etsin.”

²⁰ “Büyük insanlar özrü kabul ederler, onlardan affetmeleri beklenir ve talep edilir.”

Tartışmaya girecek tarafların kısa tanıtımından sonra, tartışmada ilk delil sunan ve söz alan Derviş olmuştur. Derviş, dünyadan ve ahiretten bahsettikten sonra bu konuya münasip bir hikaye anlatmıştır.

Hikâye: Bir padişah, vezirlerinden hiçbir kusuru bulunmayan ve eşi benzeri olmayan bir saray yapılmasını ister. Bu sayede, sarayı gören herkes ona hayran olacak ve padişahın namı yürüyecektir. Padişahın emri üzerine bu saray yapılır ve istediği gibi kusursuz ve emsalsiz olur. Gören herkes ağzı açık vaziyette izler ve hayran kalır. Alimler, esnaf, vezirler ve halk onda hiçbir kusur bulamaz. Padişah, sarayını dervişlerin de görmesini ister ve onları çağırır. Padişahın emri ile gelen dervişlere padişah, “bir kusur görebiliyor musunuz?” diye sorar. Dervişler de ona iki kusur bulduklarını söylerler. Hayrete düşen padişah ne olduğunu merak eder ve dervişlerden cevap ister. Dervişlere göre birinci kusuru, sahibinin gelip geçici olması ve sonsuza kadar yaşayamamasıdır. Zîrâ, o öldükten sonra bu sarayın ona bir faydası olmayacaktır. İkincisi ise, sarayın da zamanın rüzgarına dayanamayıp daha önce yapılan nice saraylar, kasırlar gibi yok olup gideceğinin bilinmesidir.

“...dervişler eyitdi ey pâdşâh-ı felek-şadr ve şehenşâh-ı melek-şadr ma'lûmuñ olsun ki bu kaçrûn bir 'azîm kuşûrî budur ki şâhibi tabanca gerek merg birle taht-ı hayâtdan tahta-i fevâta düşer tengnây-ı gürda mâr u mür kâse-i ser-i ser-firâzına üşer ” (Vr. 10b)

“... ve ikinci 'aybı oldur ki bu kuşûr-ı bî-kuşûr ki ne rabz-ı felek gibi maşşûr ve behişt-i 'anber-sirişt gibi câygâh-ı sūr u sūrûrdur 'ammâ-karîb hubûb-ı nekbâ'-ı nekebât ile hârâb ve zülâzil-i nevâzil ile berâber türâb olur ” (Vr. 10b)

Padişah bunları duyunca, “yok olmayacak ve kusursuz bir şey var mıdır?” diye sorar. Dervişler de ona yok olmayacak olan, kusursuz ve ebedi cennetleri anlatırlar. Bu cevaptan sonra padişahın “gerden-i dil ü cânına kemend-i cezbet” (Vr. 11a) geçer ve malı mülkü terk edip, tecride “bâl ü per” açar. Ne var ki, padişahın bir nazenin duhteri vardır. Onu da geride koyması gerekecektir. Padişah bu durumu duhterine anlatınca, kız onu terk etmek istemez ve onunla gelmek ister. Hatta güzelliği fitne çıkarmasın diye erkek kılığına girer.

“... pes duhter-i tebdîl şüret tağyîr-i kisvet idüp dîbâ-yı 'abâya ve 'işâbe-i zerrîni (13) mi'cer -i fersûde ve peşmîneye istibdâl kıldı” (Vr. 12b)

Padişah önce bu teklifi tehlikeli diyerek reddetse de sonra kabul eder ve ikisi de yollara düşerler. Dervişler gibi yollara düşen padişah ve duhter tanınmak ve daha önceki ünvanları sebebiyle saygı görmek istemezler. Bu sebele tanındıkları zaman konakladıkları yerlerden ayrılırlar. Bir hırka bir lokma ile yollarına devam ederlerken, yolları nihayet bir manastıra düşer ve orada konaklarlar. Bu manastırın bir adeti vardır. Hasat zamanı herkes sırayla meradaki hayvanlara çobanlık yapmaktadır. Sıra, padişah ve duhtere gelince kız babasının ibadet etmesi için merada bekler. O çobanlık yaparken, bir rahibin kızı onu görür ve erkek olduğunu düşünerek aşık olur. Gece gündüz kapısında yatmaya başlar ama duhter onu cevapsız bırakır.

“ ...çün ol nâzenin dil-ârâm ve hatar-ı melek-i hoş-hırâmı gördi ol hey'et-i maḥbû' ve şemâ'il-i mecmû' birle anı şımf-ı ricâlden 'add kıldı ve ol Züleyhânîñ Yûsuf-vâr 'aşığı ve ol 'azrâ-'izâruñ cân u dilden vâmıķı oldu bes rûz u şeb sûz u teb-i 'aşkı ile yân-riyâ kılurdu ve dâimâ dirdi

eger der şavma'a âyi be-farķ-ı ser konem hîdmet

ve ger der deyr benşini menet ferrâş-ı ruhbânem²¹

ammâ ol melike mülk şüretüñ yanında ol nâzenin-enîni hayyiz-i istimâ'da ve maḥall-i kabûlde vâķi' olmazdı ve girye vü âhı ol seng-dil mâha aşlâ te'sir kılmazdı fi'l-hâzâ ol nâz-perverdûñ ve ol ruḥı verdûñ çeşmi gibi ḥâli ḥarâb ve zülfî gibi kârı pür-piç ü tâb olup dirdi

gele ey rûḥ-ı revân hecriste zâr etme beni

yandurup firķate bi-şabr u karar etme beni

nazarımdan gül ruḥsârîñi pinhân idüben

ḥâr-ḥâr-ı ğam-ı hecriste figâr etme beni ” (Vr. 14a)

Bu esnada başka bir çobanın da duhtere aşık olan kızda gönlü vardır. Kız, duhterden ümidi kesince çobandan hamile kalır ve karnı ortaya çıkar. Soranlara da duhterin yaptığını söyler. Bunu duyan manastır halkı bu vakitten sonra padişahla kızına eziyet etmeye başlarlar. Bu olaydan sonra padişah vefat eder, duhter tek başına ve çaresiz kalır. Dışlanan duhter manastırın dışındaki bir harabede yaşamaya başlar ve sadece ibadetle meşgul olur. Uzun zaman böyle geçtikten sonra, duhter, ölüm döşeğinde inlemekteyken yoldan geçen bir rahip onun sesini duyar ve içeri gelip son isteğini sorar. Duhter de öldükten sonra üstündeki eski gömleği çıkarmamalarını onu öylece gömleğiyle gömmelerini ister ve son nefesini verir. Bu

²¹ “Eğer sen savmaaya gelirsən tac u tahtımla hizmetindeyim. Eğer kilisede otursan ruhbanların ferraşı ben olurum.”

haber manastırdakilere gidince onu kefensiz, yıkamadan defnetmek istemezler ve gömleği çıkarınca gerçeği görürler. Pişman olan manastır halkı feryat ve figan etmeye başlar.

“ ...duşterüñ pırāhenin çıkarmağa havz-ı şürü‘ eylediler bu hāletde ol kān-ı ‘iffetüñ ve ol Meryem-şaffetüñ ‘alāmāt-ı unūsiyyeti zāhir oldu ve aña etdükleri hıyānet ü cināyet mahz-ı iftirā ve töhmet olduğın herkes bildi lā-cerem şağır ü kebır ve bernā vü pır ol nāzenin-i nesrin-ber ve nigārın-i sütüde-seyr için rāhib-āsā siyāhlara girdi ve giribānların çāk ve başlarına hāk koyup her biri dirdi

hızid bā-giriv be-‘ayyūk ber-keşim
feryād u derdnāk zi sūz-ı ciger keşim
ez dıde āb-ı germ feşānım hem-çü şem‘
vez sine bād-ı serd [ki] çü vaqt-i seher²² ” (Vr. 15b)

Duhteri pederinin yanına gömerler. O mahal bir türbe haline gelir ve isteği, haceti olan gelip orada dua eder, isteği olanın isteği kabul olur hasta şifa bulur . (Vr. 15b)

Derviş, bu hikayeyi anlattıktan sonra, neden anlattığını “Cāhilün say’i hemişe nefesine virmek murād / Kāmilün dāim murādı nā-murād olmakdadur” beyitini okuyarak açıklar ve Ganî’nin de onları örnek alması gerektiğini ifade eder. Ganî, ise Derviş’in kolay olan işleri zorlaştırdığını, yanlış yol tuttuğunu anlatır ve peygamberin “Nefsinizin üzerinizde hakkı vardır” hadisi ile karşılık verir. Büyüklerden ve padişahlardan, malı çok olanların işlerinin kolaylaşmasından bahseder.

“ kār-ı dünyā ki tu düşvār girifti ber-hod
ger tu ber hıştēn āsān koni āsān gerded
ādemı ber-i hesb-i himmet-i hod eفزāyid
her çi endişe der ān bended u çendān gerded²³ ” (Vr. 17b)

Bunu duyan Derviş hiddetlenir ve ona mal ile övünmenin kötülüğünü hadis ve ayetlerle anlatmaya çalıştıktan sonra bir hikaye daha anlatır. (Vr. 15b -17b)

²² “Göğün en tepesine kadar şikayetlerle fırtınalar kopartıyoruz. Ciğerimizin ateşindenn feryatlar ediyoruz, dert yanıyoruz. Mum gibi gözleimizden kaynar sular saçıyoruz etrafa. Ve sinemizden de seher vakti esen rüzgarlar esmektedir.”

²³ “ Dünyanın işini kendine zorlaştırmaktasın. Fakat, kolaylaştırırsan, kolay bir hale gelir. İnsan, azmini, isteğini attırmak için uğraşırsa onu kaygılandıran tüm bağlardan kurtulur.”

Hikâye: Arının biri uçarken, yerde sürekli birşeyler taşıyan karıncayı görür ve ona neden karnını doyurma arzusuyla durmadan çalışıp didindiğini sorar.

“...zenbür ilerü gelüp mūrā selām etdi ve eyitdi ey birāder bu ne bār-ı girāndur ki bu mesāfe-i bî-girāndan taşırırsın ve bu ne rāh-ı dūr u dirāz dur ki bunca nişib ü firāz aşarsın bir dāne için bu ne zaḥmetdür ki çekersin ve ‘imāret-i ḥāne için niceye deġin toḥm-i sa‘yı ‘abeş yere ekersin bir an bir yerde qarāruñ ve bir zemān bir mekānda ıştıbaruñ yok dā‘imā şereḥ ü āz belāsiyla yelüp yöpürmekdesin ve reh-güzārları dāmān-ı sa‘yüñle silüp süpürmekdesin.” (Vr. 19a)

Karınca da ona saçma sapan konuşmamasını tenbihler. Zîrâ, çalışmadan ele hiçbir şey geçmez. Bunun üzerine arı da kendisi örnek almasını gerektiğini söyler. Gece gündüz uçup durmakta ve yağma ettiği mal ile geçinmektedir. Karınca ise boş yere çabalamaktadır. Bunları söyledikten sonra arı, kasabın kenarda duran etinin üstüne konup bir parça almak ister. Tam bu esnâda kasap elindeki satırı ete vurur ve arı da iki parçaya ayrılır. Arının yanına gelen karınca onun bir parçasını alır ve yoluna devam eder. Arı ona ey birader beni nereye alıp gidiyorsun, diye sorunca karınca haddinden fazla laf söyleme, sınırı aşma diyerek cevap verir.

“...fi'l-ḥāl bir kaşşābuñ bir niḡme etine kōndi ve hemān tāze ve tarī lutına şüñdi kaşşāb daḡı elindeki bıçāk ile bir kerre çaldı ve zenbūri iki niḡme idüp zemīne şaldı bu ešnāda mūrçe gelüp zenbūruñ bir niḡmesin aġzına aldı ve ḥānesi cānibinden yaña revān oldu zenbūra eyitdi zenbūr eyitdi ey birāder beni nereye alup gidersün ve bu bir niḡme-i cūşşe ile kande ‘azimet idersün mūr eyitdi ḥaddüñden ziyāde söyleme ve yabana söyleyüp lāf eyleme her ḡariş-i denī ki anda otura ḡalk dilemeye anı ol yere iledürler ki kendüsi bilemeye.” (Vr. 19b)

Daha sonra da, “Kelim olan Allah’ın sınırını aşan kim olursa, onun sağ sağlam olmasındansa yaralanması ve zarar görmesinin daha makbul olmasında şaşılacak bir şey yoktur.” anlamındaki Farsça beyiti okur. (Vr. 19b)

Dervîş bu hikâyeden sonra, Ganî’nin söylediklerini dikkatli söylemesini tenbihler. Onu, bu hikâyedeki arıya benzeter. Dervîş’in ithamları üzerine Ganî, “senüñle mebāhiş eylemek ziyāde düşvār ve muḡādişe kılmak ġāyetde nā-hemvārdur zîrā her sözüñ muḡālif-i kâ‘ide-i uşul-i ukül ve cümle söyledüġüñ nā-meḡbū‘ ve nā-menḡöldür.” (Vr. 20a) diyerek onunla tartışmanın zor olduğunu ve Dervîş’in kıt anlayışlı olduğunu belirtir. Ganî’ye göre mal, Allāh yolunda harcanacak güzel bir şeydir. Ayrıca, dünyada mal olmazsa olmazdır. Zîrâ,

mal olmadan ne bir dost bulabilirsin ve ne bir sevgili, yar diyerek bu fikri ifade edecek bir hikaye anlatır. (Vr. 20a)

Hikâye: Kadınlara düşkün bir genç yolda yürürken bir “nigâr-ı mekkâra” rast gelir ve aklı başından gider. Onun aşkıyla perişan olur ve gece gündüz kapısında yatar.

“...civân çün ol hüsn ü cemâl ve genc ü dellâli gördi hemân sâye-mişâl ol âftâb-ı evc-
i hüsnüñ üftâdesi ve bülbül-şîfat ol gül-berüñ türk-i dil-dâdesi oldu bes bî-takrîb ol nigâra
karîb varup eyitdi

dîdâr mî nümâyî ve perhîz mî konî

bâzâr-ı h'îş u âteş-i mâ tîz mî konî²⁴” (Vr. 22a)

Ancak, güzel ona yüz vermez ve parasız pulsuz olduğun için “boş yere soğuk demir dövme” der. Bu sözlerden sonra iyice perişan olan genç, bir gün rüyasında bir “pîr-i ruhânî-suret ve nûrânî-sıfat” görür. Pîr ona bir hazinenin yerini söyler ve emeline ulaşması için bu hazinenin ona verildiğini anlatır. Genç bu hazineyi bulur ve para sayesinde aşık olduğu güzele kavuşur.

“ aḥîr men-i şikeste be-cânân resîd bâz

derd-i men-i za'îf be-dermân resîd bâz²⁵”(Vr. 27a)

Ganî, bu hikâyeyi anlatmaktaki amacının paranın ve altının gücünün nelere yettiğini göstermek olduğunu belirtir ve daha bir çok örnekler verir. “Zer dürür merdümi âlemde ki insân eyler / Hall idüp müşkilini her işin âsân eyler” beyitini okuduktan sonra bir hikâye daha anlatmaya başlar. (Vr. 28b)

Hikâye: Gazneli Mahmut zamanında yaşamış şair Ferruhî (ö. 1038) padişahın izin alıp Semerkand şehrine gitmek ister. Padişah izin verir ve Ferruhî yola düşer. Semerkand’a geldikten sonra cebindeki para ile gününü gün eder ve vaktini eğlenerek geçirir. Bu esnâda çok mutludur ve etrafında da dostları çoktur. Ne var ki, bir süre sonra parası tükenir, etrafındaki dostları dağılır ve zillete düşer. Bu zor günlerde kimseden yardım alamayınca çaresiz bir halde Gazne’ye, Sultan Mahmud’un yanına döner. Padişah ona, Semerkand’da

²⁴ “ Hem didar gösteriyorsun, hem sakınıyorsun kendini. Hem kendi pazarını kızıştırıyorsun, hem de bizim ateşimizi.”

²⁵ “ Sonunda, ben dertli canana kavuştum yine. Ben naçizin derdi dermana erişti yine.”

vaktinin nasıl geçtiğini ve orada neler yaptığını sorunca, altın leğende oturmak pahalı imiş elimde avucumda param kalmadı diyerek vaziyetini anlatır.

“ heme na‘ım-i Semerkand ser-be-ser dıdem
 nezâre kerdem [ü] der bâğ u râğ u vâdî ü deşt
 çü bûd kışe ü ceyb-i men ez direm hâlî
 dilem zi şahn-ı heves ferş-i hurremî be-nevişt
 çü dıde ni‘met bined be-kef direm nebûd
 ser-borîde buved der-miyân-ı zerrîn teş²⁶” (Vr. 29b)

Ganî bu hikâyeyle, ricâl ehlinin zilletinin mal eksikliği olduğunu belirtir. Mal ile dünyada rahat bulunacağını yoksa perişan halde kalınacağını anlatır. Bunun üzerine sözü tekrar Dervîş alır ve Ganî’ye hakaretler savurur, altının ve paranın cehennem ateşine sebep olacağını belirtir. Ganî’nin altın ve mal hırsıyla yaşadığını ve boş bir hayâle aldandığını söyler. Bunu ispatlamak için de bir hikâye anlatmaya koyulur.

Hikâye: Kûfe şehrinde yaşayan bir adamın çocuğu bir gün elinde ekmele beraber komşularının mutfağının duvar dibinde oturup ekmeği havaya tuttuktan sonra koparıp yemektir. Bunu gören babası çocuğun yanına gelir ve ne yaptığını sorar. Çocuk, mutfaktan çok güzel paça kokusu geldiğini ve canı çektiği için ekmeği havaya tutup kokusundan faydalanmaya çalıştığını anlatır. Babası da sen şehzade misin de paça içeceksin diye kızarak ensesine bir sille vurur.

“ ... pederi çün oğlandan bu haberi aldı eñsesine geçüp bir kaç muhkem sille çâldı ve eyitdi ey haram-zâde meger şeh-zâdesün ki etmeği katıksız ve nân-ı huşkı artuksız yemezsun ve tabî‘atuñı latîf ta‘âma ve mâkûlât-ı hâş ü ‘âma öğredirsün ki taleb-i âş ile başuma bir belâ olasun ve ta‘ab-ı ma‘âş ile içüme taşuma dâğlar urasun” (Vr. 31a)

Dervîş, Ganî’yi bu hikâyedeki çocuğa benzetmektedir. Onun tamahkarlığının ailesine de sirayet edeceğini ve kötü işler işlediğini anlatır. Sonra, tekrar arka arkaya hikâyelerle söylediklerine misâller getirmek ister.

²⁶ “ Semerkand’ın bütün nimetlerini baştab başa gördüm. Bağı, bağçesi, vadisi, çölü ne varsa temaşa eyledim. Cebim ve kesem paradan hâlî oluncaya kadar, gönüm istek ve arzu vadisinden, mutluluk döşegine kadar kalem oynattı. Gözüm nimet gördüğü için, elimde avucumda para kalmadı. Altın leğende oturmak, pahalı imiş. “

Hikâye: Halîfe Süleymân bin Abdülmelik hilâfeti zamanında fethedilen topraklar ve devlet hazinesindeki mallarla övünmekte ve bu durumdan çok gururlanmaktadır. Bir gün Ömer ibn Abdülaziz’e bu gururla ellerindeki malı ve mülkü anlatır. Ömer ibn Abdülaziz ise onu kınar ve malın, tacın ve tahtın geçiciliğine vurgu yapar. (Vr. 33b)

Hikâye: Parasız, pulsuz, kimsesiz, sözüne çok güvenilen dürüst bir çoban varmış. Köylünün hepsi koyunlarını ona emanet edermiş. Çoban, hayvanları otlatırken bir manastırın duvarının dibinde gelir ve orada ağlayıp sızlanmaya başlar. Elindeki hiçbir şey olmamasından, kimsesiz olmasından ve başkalarının mallarına bakmaktan çok yorulduğundan şikayet eder. Koyunlar üreyip çoğaldıktan sonra bakımları daha da zorlaşmıştır. Daha da kötüsü baktığı bu koyunların hepsi sahipleri tarafından geri alınacak ve bunca eziyetten sonra elinde yine bir şey kalmayacaktır.

“...ol zemân aġnām-ı enām bir gürüh-ı ma‘dūd ve ve bir fevc-i kalîl-i maġdūd idi ve cihet-i ta‘ahhüdleri āsān ve zāyî‘ olmalarından bî-herāsān idüm ammā bu def‘a getdükçe tenāsül ü netāc ve tevālūd ü izdivāc birle ziyāde oldılar şehūn-ı şahārā ve telāle māl-ā-māl olup taldılar lā-cerem cihet-i şiyānet ü ri‘āyetleri ve ġuşūş-ı ġıfz u ġimāyetleri müte‘assir oldı.” (Vr. 34a)

Manastırdaki bir rahip bu durumu duyar ve çobanla konuşmaya başlar. Ona dünyadaki herşeyin geçici olduğunu, mal sevdasına düşmemesi gerektiğini anlatır. Kendisine boş yere üzdüğünü söyler. Çoban ona ne yapması gerektiğini sorunca da sanki sahiplerine vereceğin gün bugünmüş gibi düşün ve hepsini geri ver gitsin. Mal kaydından da can kaydından da kurtul diye öğüt verir.

“cem‘-i māl eyledüğün rāġat içündür ammā
rāġatuñ eksik olur her nice artar maluñ
mālî çok etme ġazer eyle ‘azābından kim
renci artar ağır oldukça yüki ġammāluñ” (Vr. 35b)

Çoban rahibin söylediklerinden sonra cezbeye kapılır ve koyunları zamanından önce sahiplerine iade eder ve rahibin yanında kalıp onun hizmetine girer. (Vr. 36a)

Dervîş bu hikâeyi anlattıktan sonra, mal hırsının kötülüğünden bahseder ve Ganî’nin cimriliğini eleştirir.

“...hırşetden siñeğüñ tabanı altını yalarsun ve nihāyet-i hısssetden siñek ağzından loğma kaçarsun müddet-i ‘ömründe bir mihmān seferünde oturmamışdur ve bir müselmān nevālünden bir nevāle getürmemişdür.” (Vr. 37a)

İddiasına delil getirmek için de cimri bir Kûfeli’nin hikâyesini anlatmaya başlar.

Hikâye: Kûfeli birisi komşusuyla kavga etmektedir. Yoldan geçen bir adam onları görür ve problemin ne olduğunu sorar. Kûfeli de durumu anlatır. Geçen gece evine gelen misafirin canı kelle çeker, misafir kendi cebinden para vererek kelle aldırır. Yenilip içildikten sonra da Kûfeli kelleden kalan kemiği gelen geçen görsün diye kapının önüne koyar. Komşusu bu kemiği alıp kendi kapısı önüne koyunca da komşusuyla kavgaya tutuşur. Gelen geçen kellenin o evde yendiğini düşünecek diye adama çıkışır. Kûfeli vaziyeti açıkladıktan sonra yoldan geçen adama da “şimdi ben bu adamla nasıl kavga etmeyeyim?” diye sorar.

“...benüm hāneme bir mihmān-ı ehl-i mürüvvet ve mihrībān-ı şāhib-i fütüvvet geldi ki sehāvetde himmeti ‘ālī ve hēfādetde luḫfi mütevālī idi ittifāken ṭab’-ı şerīfi ve mizāc-ı latīfi ser-i berre büryānı ārzü etdi ve bir miqdār akça çıkarup bāzārdan bir ser-i berre getürdi çün yemek yenildi ve du‘āsı dinildi ben ol üstühān-ı ser-i berreyi aldum ve kaçumuz öñünde zemīne şaldum bu nā-merd ise gelüp kaçumuz öñünden ol üstühānı almış ve kendü kaçusı öñüne getürüp şalmış tā kim şāh-rāhdan güzer idenler ve kaçusı öñünde geçüp gidenler zann u kıyās ideler ki ser-i berreyi ol şatun almışdur ve etin yiyüp üstühānın kaçusı öñüne şalmışdur işte benüm haqqumda böyle nā-merdlik ider ve göz göre dişiyle etümi yiyüp gider ben bunuñla nice huşümet etmem ve semt-i hilāf u ihtilāfa gitmem.” (Vr. 38a)

Derviş, Ganî’yi cimri Kûfeli’ye benzettikten sonra bir hikâye daha anlatır.

Hikâye: Benî Mikad kabilesinden aç gözlü, cimri bir adam yolda yürürken çivi yazılı kocaman bir taş görür. Taşın üstünde, “Beni her kim ki seng-i terâzû gibi zûr-ı bâzû ile taklîb kılur tâc-ı Brahma berâber ve harâc-ı mülk-i Acem’e hemser bir fâide bulur.” (Vr. 39a) yazmaktadır. Taş, Himyerî lisanı ile yazıldığı için burada yazanın boşa olmayacağına ve taşın altında eski krallardan büyük bir hazine olacağına iyice inanır. Bu sebeple bütün kuvvetini toplayıp taşı yerinden kaldırır. Kaldırdıktan sonra ise, taşın altında akrep, yılan ve çiyandan başka bir şey göremez. Hayal kırıklığına uğrar. Taşın yan kısmında bir yazı daha olduğunu görür. Bu yazıda da tamahın insana zarar vereceği ve gönlünü kirleteceği yazmaktadır. Bu yazıyı da gördükten sonra derdi iyice artan adam kafasını taşlara vura vura can verir.

“... ve çün ol merd-i tāmī‘ ve ol şahş-ı zāyī‘ bu kelām-ı mel‘ūnı gördi bir nice zemān müte‘essif ü hayrān olup durdı āhir ol şahra altında bir fā‘ide bulmaduğundan ve ol hācer tahtında bir nesne görmedüğünden kendüye ğam u ğuşsa fārī oldu ve başın taşu ura ura hezār miñnet birle cānın teslim kıldı ārī .” (Vr. 40b)

Dervîş bu hikâeyi de anlattıktan sonra Ganî’nin de tamahkar ve cimri olduğunu, halbuki cömertliğin ve dervişlere yardım etmenin makbul olduğunu belirtir. Söz tekrar Ganî’ye geçer. Ganî, keşke senin gibi sefahat ehlinden olan biriyle hiç mübâheseye girmeseydim diyerek pişmanlığını ve ona birşeyler anlatmanın imkansızlığını dile getirir. Daha sonra, cömertliğin kötü omadığını ama orta yolu bulmanın, harcarken itidalli davranmanın ve elindeki malın hepsini tüketmemenin gerektiğini söyler. Aksi halde insan yaşlılıkta veya para bitince genç de olsa zor duruma düşer.

“olıcak ni‘metüñ yerler içerler
seni miñnetde görseler kaçarlar
(4) eger arz eyleriseñ ihtiyācı
saña ta‘nā iderler acı acı” (Vr. 41b)

Daha sonra, bu duruma uygun bir hikâye anlatır.

Hikâye: Zamanı birinde bir şehzade vardır. Bu şehzade akıllı, dürüst ve çok cömerttir ama memleketi yönetecek yeteneği yoktur. Nitekim, tahta kardeşlerinden birisi geçer. O da elindeki mirastan yiyerek zamanını ayş u işrete verir. Etrafında dostları, arkadaşları toplanmıştır. Hergün şehzadenin sofrasından yenilip içilmektedir. Nihayet, şehzadenin elinde evucunda ne varsa tükenir ve çevresinde kimse kalmaz. Günlerce aç bî-ilaç ve perişan halde gezer durur.

“...el-kışsa bu şehzāde mürūr-ı sinj-i şuhūr ve ‘ubūr-ı eyyām-ı duhūr birle māde vü nerden ve sīm ü zerden nesi varısa ter-dāmenlere şahn-ı çemenlerde mütebeddil ve teni yāseminlere encümenlerde maşrūf ve meşmül tutdı ve hāli şol hadde erişdi ki iflāsdan palāsa şarıldı ve fakr ü fāka-ı şākqadan āfāk başına tar oldı tāb-ı āftāb-ı ğināsından şafağ ve hayāt u beğāsından ancak ramağ kaldı nevāle içün dā‘imā nāle iderdi ve keşret-i nāleden vücūdı nāle dönüp giderdi ve dā‘imā dirdi
zi müflisj be-felek reft āh-ı nāle-i mā
dem-i nühüst çonin şod meger havāle-i mā²⁷”

²⁷ “ Müflislikten feryadımızın ahı feleklere ulaştı. Sanki, ilk nefes bizim bu ısmarlamamızla, ahımızı göndermemizle olmuştur. “

Bir bahar günü, eski dostlarının işret için bağa gittiklerini görür ve onlarla gitmek ister. Onlar da şehzadeyi kabul ederler. Tencere hazırlanır, ateş yakılır. Herkes işrete ve seyr ü temaşaya koyulmuştur. O sırada aç bir aslan gelir ve tenceredeki eti alıp kaçar. İşret ve eğlence derdinde oldukları için kimse bunu görmez. Geri geldiklerinde boş tencereyi görünce şaşkına dönerler. Akıllarına şehzadenin günlerdir aç olduğu gelir ve bu işi ondan başkası yapmaz diyerek ona iftira atarlar. Şehzade yemin de içse hiçbirini inandıramaz. Nihayet boynu bükük, kalbi kırık geri döner. Üzgün bir halde dönen şehzadeyi dadısı yolda görür ve neyi olduğunu sorar.

“...ey nūr-ı başarımdan ‘aziz peserüm ve ey derünıma sürür ve serime efserüm niçün dideñü giryân ve şineñü biryân idersün ve ne için bu deñlü girye vü zâr ve cân u tenüñi nizâr idersün saña bülbül gibi ağlamak yakışmaz gül gibi gülmek yakışur ve sünbül gibi mâtem-zede olmak yaraşmaz mül gibi kâhkaha kılmak yaraşur

gül gibi gül hemişe hândân ol
mül gibi bezm içinde şâdân ol
dökme şebnem yaşuñ şu verd üzre
na‘raya urma verdi derd üzre” (Vr. 43a)

Şehzade de olan biteni ona anlatır. Dadı da evin içinden bir sandık getirir ve babasının ölmeden önce ona tembihleyip verdiğini, şehzadenin kötü zamanında ona iletmesini söylediğini anlatır. Şehzade sandığı açar, içinden bir kağıt çıkar ve toplam otuz bin altının yerlerini şehzadeye söyler. Şehzade bu altınları alıp tekrar güzel günlere döner. Onun tekrar iyi halde olduğunu gören dostları da sinek gibi sofrasına üşüşürler.

“...andan şoñra ol megesler ser-i h‘âna üşen nâ-kesler girü gelüp gitmeğe başladı ve evvel bigâne olan yalancılar çingâne dilenciler gibi dört taraftan aşladı taşşırât-ı güzeste için her biri ‘özri hâdden aşurdu ve taşşırât-ı nâ-şâyesteden kimi şermende olup kimi eñsesin kaçurdu.” (Vr. 44a)

Bir zaman geçtikten sonra, yine bir bahar zamanı işret vakti herkes sarhoş olur ve kendinden geçer. Şehzade ise daha önceden kocaman bir değirmen taşına yüzlerce ince delik açtırır ve bahçenin ortasına koydurur. Meclisdekiler bu taşın ne olduğunu merak ederler. O da babasının Mısır’a gelince yanında getirdiği helva gibi taş yiyen karıncaların bunu yaptığını söyler. Hepsi şehzadenin söylediklerini hemen kabul ederler “cihanda bunun gibi işler çokdur, biliriz” diyerek onaylarlar.

“ ... cümlesi bu emr-i muhâlde melik-zâdeyi taşdıķ ve müdâhene vü muhâvene yüzünden sözin taḥķiķ etdiler ve eyitdiler şehzâde-i kâmrân ve âzâde-i nev-civân bu sözi râst ve bî-kem ü kâst söyledi ki fi'l-vâķi' bu bir emr-i 'acîb ve kâr-ı muhâl ü ğarîb değüldür bunuñ gibi işler cihânda çok vâķi' olmuşdur ve cins-i mürdan bu maķûle-i umûr çok ḥayyir zuhûra gelmişdür.” (Vr. 45a)

Bunu duyan şehzade sinirinden köpürür ve hiç böyle iş olur mu diye itiraz etmemelerine ve dalkavukluklarına kızar. “Halbuki, bağda eti almadım dediğimde bana inanmıştınız” diyerek onlara sitem eder. Daha sonra hepsini meclisinden kovar. (Vr. 41b – 46a)

Ganî bu hikayeyi israfın kötülüklerini göstermek için anlattığını ve kendisinin cimri değil tutumlu olduğunu söyler. Zor durumda kimse kimseye dost olmaz ama paran olursa her zaman dost bulursun der. Ardından, sözü tekrar Dervîş alır. Kendisinin israf diye bahsettiği şeyin malı mülkü işrete, şaraba harcamak olduğunu söyler, bu işi yapanların sonun iyi olmadığını belirtir. Ganî'nin cimri ve aç gözlülüğü olduğu bahsinde ısrar eder. Mal ve mülk sevdası hep fitne çıkarır diyerek bir hikâye anlatmaya başlar. (Vr. 47a)

Hikâye: Fakir bir değirmeci ile güzeller güzeli bir karısı vardır. Değirmenci, karısını çok sevmektedir. Ancak karısı ona sürekli eziyet etmektedir ve başka erkeklere meyli vardır.

“ ... bî-çâre taḥḥân her ân şifte-i zülf ü ḥâli ve her zamân âlüfte-i ğunc ü dellâli olurdu lîķin ol bî-vefâ benân-ı irâdeti nân u nemek-i taḥḥâna urmazdı ve sevdâ-yı vaşl-ı civânân birle âvâre olup bir dem âvede tûrmazdı ve bu ecelden nâ-murâd âsiyâbâna dâ'imâ cevri ü cefâ iderdi ve taraf-ı ḥilâf u semt-i iḫâsına cân ile giderdi.” (Vr. 47a)

Böyle yaşayıp giderlerken, bir gün değirmenci bir rüya görür. Rüyada değirmenciye değirmenin yanında bir yeri kazması ve orada büyük bir hazine bulacağı söylenir. Değirmenci bu rüyanın sabahı, sevinçle karısına durumu anlatır. Gece geçtikten sonra hazineyi almak için gideceğini söyler. Karısı ise bu haberi sevgilisine ulaştırır, değirmenciden gizli hazineyi bulmaya karar verirler ve gece değirmenci uyurken değirmene gidip söylenen yeri kazarak hazineye ulaşırlar.

“ ...zen-i taḥḥân ile civân taraf-ı tâḥûna ve ol ğenc-i medfûna toğru getdiler ve maḥall-i mezkûri iki zirâ' miķdârı ḥufr etdiler çün ser-i defîneye ve mekân-ı ğencîneye irdiler bir dâne

hususrevānî küp māl ile māl-ā-māl gördiler ki her biri naqd-i kalb-i civān-merdān gibi temām-
'ayyār ve ahd-i dürüst-i muqabbilān gibi kāmilü'l-mikdār idi." (Vr. 48a)

Hazinenin paylaşımı konusunda aralarında anlaşmazlık çıkar ve kadının sevgilisi onu öldürüp açtıkları çukura atar ve kaçar. Bu arada sabah olmuştur. Değirmenci kalkar ve yola koyulur. Yolda giderlerken eşeği bir çukurun başında durur, inat eder ve yürümez. Adam çok sinirlenir eşeği ortadan ikiye böler. Gün iyice aydınlanınca eşeği çukura atmak isteyince karısının orada yattığını görür. Kahrından kendini de çukura atıp, canına kıyar.

"...bir zamandan soñra ufq-ı hāverde lāle-zār-ı şafaq açıldı ve beyāz-ı riyāz-ı felk sevād-ı mevād-ı ğasıkdan saçıldı taħhān gördi ki kendü 'avreti meğāk-i helākde küşte ve dirāz-ı kevş ser-ā-pā hāk ü hūn ile āğuşte olmuş zer-i gencine ise ğāret ve dīnārī cümle hīsāret olmuş bes bu ğuşşa vü ğamdan ve bu kışsa-i vehmden 'aklı başından gıtdi ve ol elinde olan kār-d-ı helāk birle kendüsine son daħı çāk etdi." (Vr. 49b)

Altınları alıp kaçan sevgili ise yolda haramiler soymuş ve onun canına da kast etmişlerdir. Ancak, hazine haramilere de yar olmaz. Onlar da bir meyhanede iyice sarhoş oldukları sırada altınların paylaşırken birbirlerine girerler, kavga ve gürültü kopar. Birbirlerini öldürürler. Daha sonra, bu olay kadının kulağına gider. Haramilerin geriye kalanları dar ağacını boylar, cezasını çeker. Altınlar da devlet hazinesine kalır. (Vr. 50a)

Dervîş, bu hikayeyi mal ve mülkten insana fayda gelmeyeceğini ispat etmek için anlattığını tekrarlar ve Ganî'ye tövbe edip bir pir eteğine yapışması gerektiğini anlatır.

"...ve çün perde-dārān-ı bār-ı hāne-i ins ve şāhbāzān-ı āşiyāne-i kudsdan birinūñ huzūruna vāşıl olasun ve hıdmet-i kīmiyā-eşerleriyle şeref-i kırbet bulasun her āyine āyine-i dilūñi cezbe-i teveccühleriyle zeng-i 'alāyık-ı hālāyıkdan pāk ve reng-i 'avāyık-ı gayr-i lāyıkdan tāb-nāk kılurlar ki fırka-i ehl-i hırka hātır-ı insānı hāziz-i tefrikadan āsān ref' idebilürler ve sırr-ı cān u dili renc-i āb u gilden hālāş idüp cānāna ve cenāb-ı men'āna alup giderler." (Vr. 50b)

Ganî de bir pir, şeyh bulmak istediğini ama etrafta hep Dervîş gibi iki yüzlü, riyakarların dolu olduğunu ve bu zamanda düzgün bir şeyh bulmanın imkansızlığını anlatır.

"...müddet-i mütemādīdür ki benüm daħı devā'ı-i himmetüm ve mesā'ı-i nehmetüm bir mürşid-i kāmil ve 'ālem-i 'āmil talebinde maşrūfdur ki kāmēt-i kābiliyyeti tırāz-ı i'zāz-ı kerāmet ü hidāyet ile muṭarraz ve kadd-i kadr-i ercümendi i'zāz-ı feyz-i fażl u 'ināyet birle mu'azzez olmuş ola dāmen-i sulūkı ğubār-ı reng ü

riyâdan mu'arrâ ve pirâmen-i tarîk-i meslûkî nişeng-i mekr ü hevâdan müberrâ ola tâ birriyyet-i enfâs-ı Mesîhiyye ve takviyyet-i kıyâs-ı Müsevîyye birle her insân hâristân-ı gevâ'itden bahâristân-ı hidâyete erişe ve hâzîz-i cehâletden evc-i dâniş ü fazîlete yetişe ki râh-ı hâkîkatüñ yolları ziyâde teng ü bârîk ve diyâr-ı tarîkatüñ illeri mübtedîye muzlim ü târîkdür... ” (Vr. 52b)

“ ...bu râhuñ cümle taşu kim yatur insân başıdır

ķamu âb-ı revâni evliyânuñ gözi yaşıdır

ammâ şimdiki halde seccâde-i reşâd ü irşâda mâlik ve câdde-i şalâh u sedâda sâlik bir zâhid-i bî-riyâ ve 'âbid-i ehl-i hayâ mânend-i şan'at-ı kımyâ ve 'ilm-i şımyâdur ancak isimleri mevcûd ve muṭlak cisimleri mefkûddür.” (Vr. 52b)

Bu noktadan itibaren tartışma çıkmaza girmiştir. Her ikisi de hikâye anlatmamış ancak birbirlerini suçlamaya devam etmişlerdir. Dervîş, Ganî'yi aç gözlü, cimri ve dünyaya düşkün diyerek suçlamaktadır. Ganî ise, Dervîş'i suret uğrusu, riyakar olarak tanımlar. Bu tartışma devam ederken mecliste onların tartışmasına şahit olan yârândan birisi ortaya çıkar. “Bu kârı sanmanız her kâra benzer / Hakîkatde katı düşvâra benzer” (Vr. 56b) diyerek onlara temiz, gerçek bir şeyh tanıdığını ve bu sorunun ancak onun çözebileceğini söyler. Dervîş ve Ganî de meclisdeki adamın sözünü dinler ve şeyhin yanına gitmeye karar verirler. Şeyhin yanına gidip vaziyeti anlatırlar ve ondan adil bir çözüm bulmasını talep ederler.

“ ...hâlâ bizüm bir derd-i bî-devâ vü çâremüz bir oñulmaz özge yâremüz vardır ki cenâb-ı şeyhe birbirimizden şikâyet ve aḥvâlimüz cümle hikâyet etmeğe gelmişüz birimiz sâkin-i künc-i 'enâ ve sâlik-i râh-ı fenâdur ve birimiz mâlik-i genc-i ğınâ ve mâsik-i zimâm-ı hiṭâm-ı dîñârdur birimiz mülk ü mâlî medḥ ider ve birimiz fazl ü kemâlî terciḥ idüp gider ve bu bâbda her birimiz çend ki kendü ḥuşuşın âdile vü nuşuş birle mü'eyyed ü merşüş tutdı hiç bir taraf râci' ve bir cānib nâci' ü nâhic gelmedi bilmezüz ki bu bâbda nice idelüm ve bu ḥuşuş için kime gidelüm ki ne bâb-ı lâf u ḥilâfımız mesdûd ve ne cevâb-ı şevâbımız mefhûm u meşhûd oldı umaruz kim ḥazret-i şeyḥ aḥad-i ḥaşmeyne mâ'il ve ḥaḳḳ tûrurken bâṭıla kâ'il olmaya birimiz ber-murâd birimiz nâ-kâm ve nâ-ḥaḳḳ yire icrâ-yı zevâcir-i aḥkâm etmeye.” (Vr. 56b)

Şeyh verdiği cevapta kimseyi haklı çıkartmaz. Zenginliğin ve fakirliğin iyi yanları olduğu gibi kötü yanları olduğunu anlatır. Her ikisinde hikmetler olduğunu ve birinin diğerine üstün olmadığını belirtir. Bunun üzerine Dervîş ve Ganî, şeyhe hak verirler ve anlaşmazlığı kenara bırakarak kalan zamanlarını şeyhin hizmetinde geçirmek isterler.

“ ...bes berekât-ı pend-i pîr ve va'az-ı sûdmend-i şeyḥ-i kebîr birle mâbeynlerinde şulḥ u şalâh müyesser ve fevz ü felâh muḳarrer oldı ve her biri kesb-i sa'âdet-i uḥreviyye için kemer-

i hizmetini miyân-ı irâdete bend etdi ve şıdk-ı dil ü cân birle el benüm etmek senüñ diyüp dâmen-i pîri tutdı ve baqiyye-i rûzgârların hizmet-i pîrde ve mülâzemet-i hazret-i şeyh-i kebîrde geçürdiler.” (Vr. 58b)

Hikâye burada sona ermektedir. Alâî, hikâyeyi bitirdikten sonra, telif tarihini vermiş, Allah’a hamd, peygambere övgü ile eseri sonlandırmıştır.

“ ...lillâhi'l-ğamd ki ğn nâme bâ-temâm resed ser ü encâm u ğıyâlem be-serencâm resed felehü'l-ğamdu 'alâ ğusni ğrâdü'l-kelâm ve 'alâ vefkü'l-merâm ve tevfiği'l-ibtidâ' ve'l iğtitâm ve'ş-şalavatu 'alâ Muğammedin seyyidi'l-enâm ve 'alâ âlihi ve şahbihi'l-kirâm ve selleme teslîman keşîrân keşîrân.”

“ temmet hazâhi'n-nüşatu 'alâ yedi mü'ellifihâ el-fakîrü'l-ğakîr 'Alâi-i keşîrî't-takşîr fî evâ'il-i şehri-şevvâlü'l-mükerrrem min şuhûr-ı sene-i şûls ve elf mine'l-ğicre en-nebeviyye 'aleyhi'ş-şalatu ve't-tağıyyat”

ğarîk-i rahmet-i rahmân keşî bād

ki kâtib râ bi'l-ğamdi koned yād²⁸” (Vr. 58b)

4.2. Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin Kaynakları

Münâzara tekniği ile yazılan Dervîş ü Ganî'nin tercüme bir eser mi yoksa telif mi olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Kütüphane kayıtlarında, Fars ve Arap edebiyatlarındaki münâzara örnekleri arasında yapılan araştırmada buna benzer bir esere de rastlanılmamıştır. Elimizdeki tek benzer örnek, Alâî'nin eserini aynen kopya eden ve çok küçük bazı değişiklikler yaparak eseri kendisininmiş gibi gösteren Dervîş Ahmed Furûğî'nin (ö.1614?) Münâzara-i Ganî vü Fakîr isimli eseridir.

Yukarıda bahsedilen durum, Alâî ile yakın tarihlerde yaşadığı anlaşılan Furûğî'nin bu eserin asıl müellifi veya mütercimi olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Ne var ki bu ihtimal basit bir tarih sıralaması ile ortadan kalkmaktadır. Ganî vü Fakîr'in yazılış tarihi belli değildir. Ancak Furûğî, eserini hamisi Hafız Ahmed Paşa(ö.1632) için yazdığını söylemektedir. (Vr. 6b) Müezzinzâde olarak bilinen Hafız Ahmed'in paşa ünvanını alması 1607/1608 tarihindedir. (Köprülü, 1997, s.84) Furûğî, Hafız Ahmed Paşa ifadesini kullandığına göre eser bu tarihten sonra yazılmış olmalıdır. Alâî'nin eseri yazılış tarihi ise bellidir ve Münâzara-i Dervîş ü Ganî 1595 yılında tamamlanmıştır. O halde, Furûğî'nin

²⁸ “ Kim ki bu kitabın katibini hamd ile yad ederse Rahman olan Allah'ın rahmetine gark olsun.”

Alâî'nin eserini aynen alıp kullandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, bu durumu ispatlamak için elimizde daha fazla veri de mevcuttur.

Furûgî, eserinde “kitâb-ı Şehinşeh-nâmeden” faydalandığını ve eseri telif ettiğini belirtmiştir. Ne var ki bu kitabın kime ait olduğundan bahsetmemiştir. Acaba Şehinşâh-nâme olarak da bilinen Humâyun-nâme mi yoksa şehnâmecilik geleneğinde yazılan diğer eserlerden birisi midir? Eserde, bütün Farsça ve Türkçe şiiirlerin kimlere ait olduğunu bildirdiği halde bu eser hakkında hiçbir şey söylemeden geçmesi dikkat çekicidir. Furûgî'nin bu tavrı, baştan sona intihal olan eser için bir hedef şaşırtma metodu olarak da düşünülebilir.

Aynı konunun ve aynı eserlerin tercümelerine klasik edebiyatımızda sıkça rastlanmaktadır. Bir yazar aynı eseri alıp, değiştirerek, eklemeler yaparak veya bazı bölümleri daha önceki eserlerden aynen alıp bazı bölümleri kendi istediği şekilde çevirebilmektedir. Bu yadırganan bir durum değildir. Ne var ki, Furûgî'nin yazdığı eserde durum oldukça farklıdır. Eserde, yazarın hayatını anlatan ve hamisinden yardım istemek için dünyanın halinden, insanların kötülüğünden şikayet edilen kısım dahi Alâî'nin metninden aynen alınmıştır. Tek fark haminin isminde görülmektedir. Alâî, Mehemed Paşa'dan yardım isterken Furûgî, Hafız Ahmed Paşa'dan istemektedir. Metin içinde de Alâî, bazı şiiirleri bir veya iki beyit vermekle yetinmiş, Furûgî ise yedi sekiz beyit göstermiştir. Ancak, bu örnekler bir elin parmaklarını geçmemektedir. Bu şartlarda Furûgî'nin eserini yeniden yazım olarak da değerlendirmek mümkün görünmemektedir.

Aşağıda, Furûgî ve Alâî'nin eserlerinden alınan üç örnek, her ikisi arasındaki münâsebetin benzerlikten daha fazla olduğunu göstermektedir.

Örnek 1:

“ ... bir kerîmdür ki hazîne-i kerem ü fazlı kılllet ü nefâddan me'mûn ve karîne-i ijsâr u bezli 'illet ü men' ü 'inâddan maşûndur 'avâtıf-ı ihsânı vâsıl-ı hâşş ü 'âmdur ve 'avârif-i hissânı şâmil-i tuiyûr ve en-âmdur. ” (Alâî, Vr. 2a)

“ ...bir kerîmdür ki (8) hazîne-i eltfâf-ı kerem ü fazlı kılllet ü nefâddan me'mûn ve karîne-i ijsâr-ı bezli 'illet ü men' ü 'inâddan (9) maşûndur 'avâtıf-ı ihsânı vâsıl-ı hâşş ü 'âmdur ve 'avârif-i hissânı (10) şâmil-i tuiyûr ve en-âmdur.” (Furûgî, Vr.2a)

Örnek 2:

“ Sebeb-i te lîf-i kitâb:

rây-ı gevher-zâ-yı erbâb-ı elbâba ve fikr-i müşkil-güşâ-yı aḥbâba maḥfî ve pûşide buyurıla ki çün iktisâb-ı eḥâsin-i fezâ’ il işti’âl-i nâr-ı talebe meşrûṭ ve istiṭlâb-ı meḥâsin-i ḥişâ’ il iştiḡâl-i şunûf-ı te’ebe merbûṭdur nitekim buyurmuşlardur

begûş tâ be-kef ârij kilîd-i genc-i vücûd

ki bî-ṭaleb netevân yâft gevher-i maḫşûd²⁹

binâe’n ‘alâ-zâlik bu risalenüñ muḥarriri ve bu maḫâlenün muḫarreri a’ni el-faḫîrül ḫaḫîr ‘alî bin şa bân el-müteḫallişü’l-‘alâyî...” (Alâî, Vr. 3a)

“ Sebeb-i te lîf-i kitâb:

rây-ı gevher-zâ-yı erbâb-ı elbâba ve fikr-i müşkil-güşâ-yı aḥbâba maḥfî ve pûşide buyurıla ki çün iktisâb-ı eḥâsin-i fezâ’ il işti’âl-i nâr-ı talebe meşrûṭ ve istiṭlâb-ı meḥâsin-i ḥişâ’ il iştiḡâl-i şunûf-ı te’ebe merbûṭdur nitekim buyurmuşlardur

begûş tâ be-kef ârij kilîd-i genc-i vücûd

ki bî-ṭaleb netevân yâft gevher-i maḫşûd³⁰

binâe’n ‘alâ-zâlik bu bende-i ḫalîlü’l-bizâ’t ve vâ-kende-i bî-istiṭâ’t daḫî ki bu risalenüñ muḥarriri ve bu maḫâlenün muḫarreri a’ni el-faḫîrül ḫaḫîr dervîş aḫmed el-müteḫallişü’l-furûḡî.” (Furûḡî, Vr. 2b)

Örnek 3:

“ ...bes berekât-ı pend-i pîr ve va’az-ı sūdmend-i şeyḫ-i kebîr birle mâbeynlerinde şulḫ u şalâḫ müyesser ve fevz ü felâḫ muḫarrer oldı ve her biri kesb-i sa’âdet-i uḫreviyye için kemer-i ḫidmeti miyân-ı irâdete bend etdi ve şıdḫ-ı dil ü cân birle el benüm etmek senüñ diyüp dâmen-i pîri tutdı ve baḫiyye-i rûzgârların ḫidmet-i pîrde ve mülâzemet-i ḫazret-i şeyḫ-i kebîrde geçürdiler ve münâzara-i ḡanî vü dervîş daḫî bu maḫallde tamâm ve bu maḫâmda encâm u iḫtimâm buldı. ” (Alâî, Vr. 58b)

bes berekât-ı pend-i pîr ve va’az-ı sūdmend-i şeyḫ-i kebîr birle mâbeynlerinde şulḫ u şalâḫ müyesser ve fevz ü felâḫ muḫarrer oldı ve her biri kesb-i sa’âdet-i uḫreviyye için kemer-i ḫidmeti miyân-ı irâdete bend etdi ve şıdḫ-ı dil ü cân birle dest der dâmen best kılup didiler

Surûri:

²⁹ Dinle! Varlık hazinesinin kilidi avucunun içine gelinceye kadar dinle. Zira talep etmeyenler amaç cevherini bulamazlar, elde edemezler.

³⁰ “Dinle! Varlık hazinesinin kilidi avucunun içine gelinceye kadar dinle. Zira talep etmeyenler amaç cevherini bulamazlar, elde edemezler.”

dāmen-i ihsānuñı muhkem tütubdur cān senüñ
 ey boyı serv ü çenārum el benüm dāmen senüñ
 diyüp dāmen-i pîri tütüdi ve baqiyye-i rüzgārların hîdmet-i pîrde ve mülāzemet-i hāzret-i şeyh-i
 kebîrde geçürdiler ve münāzara-i ganî vü fakîr dahı bunda itmā buldı.” (Furûgî, Vr. 54a)

Yukarıda sunulan veriler, Münâzara-i Dervîş ü Ganî'nin, Furugî'nin eserinden sonra yazılmadığı ve Türk edebiyatında şimdiye kadar bilinen tek örnek olduğunu açıkça göstermektedir. Alâî'nin eseri tercüme mi ettiği yoksa, eserin telif veya yeniden yazım mı olduğunu gösterecek bir delil ise henüz mevcut değildir.

4.2.1. Eserde Kullanılan Hikâyeler ve Alıntılanan Şiirler

Münâzara-i Dervîş ü Ganî'de yeri geldiğinde bazı hikâyeler anlatılmıştır. Bu hikâyelerin anlatılmak istenen fikri desteklemek ve ispat etmek için kullanıldığı görülmektedir. Münâzara tekniğinde kıssalar ile veciz ifade münâzaraların ortak özelliği olarak göze çarpmaktadır. Dervîş ü Ganî'de de bu anlatım ve ispat metodu oldukça etkin ve sık kullanılmıştır.

Eserde kullanılan hikâyelerin başka kaynaklardan alındığı muhakkaktır. Ancak, bu kaynakların tespiti mümkün olmamıştır. Mesnevî-i Manevî, Kelile ve Dimne, Humâyûn-nâme, Bostan, Gülistan, İlâhî-nâme ve Marzubnan-nâme taranmış, Dervîş ü Ganî'deki hikâyelere rastlanılmamıştır.

Anlatılan hikâyelerde ve alıntılanan şiirlerde dikkat çeken bazı unsurlar mevcuttur. Bu unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- a. Hikâyelerde olağanüstülükler rastlanmaktadır. Bu olağanüstülükler, genellikle, rüyâların kahramanlara yol göstermesi ile meydana gelmiştir. Rüyâların, hikâyenin olay akışını değiştirmek için kullanılması ve rastlantısal olması dikkat çekicidir. Aşağıdaki metin bu duruma iyi bir örnektir.

“... āhîr bir gîce ol kıddi mevzûn guşşayla mahzûn yaturdı nâ-gāh ‘ālem-i rü’yāda gördi
 ki bir pîr-i rühānî şıfat nūrānî şüret zāhîr oldı ki ‘alāmāt-ı kerāmāt cebîni ‘ıtr-nākinde
 zāhîr ve emārāt-ı se’ādāt nāşiyeye-i pākinde nümāyān u bāhîr idi

kâdemi kütlu yüzi nûrânî
 hem sözi tatlu özi rûhânî
 ilerü gelüp civâna eyitdi ey meydân-ı mecâzuñ ser-bâzı ve ey merdân-ı söz ü sâzuñ
 dem-sâzı niceye değın püte-i miñnetde âteş-i fakr ü fâka birle sebîke-i kalbûñ kâl ve
 meydân-ı muhâbbetde hâlât-ı şâkka birle vücûduñ nâleden nâl ola hâlâ ol zemân erişdi
 ki ğam u ğuşşadan amân ve çemen-i bostân-ı vişâlde çemân olusun nice bir ten-i rencür
 ile devlet-i vişâlden mehcür olusun ve dil-i mezcür birle şeb-i firkat-i pür-deycürda
 kalasun
 âhîr in derd-i turâ nevbet-i dermân âmed
 v'âhîr in tîre-i şeb-i hecr pâyân âmed³¹
 imdi âgâh ol ki sâkin olduĝuñ hânenüñ fülân küncinde bir genc vardur ki zer-i meskük
 u müdevveri ve dîñâr-ı mazrûb u münevveri ta'dâd-ı a'dâddan efzûn ve haşr-ı efrâd u
 âhâddan bîründur hân gerekdür ki ol mekân-ı gencîne[y]i ve ol kân-ı hazîne[y]i hufr
 idesün ve ol nigârûñ rah-ı vişâlinde işâr ve hevâ-yı inzâlinde nişâr kılasun ki da'vâ-ı
 muhâbbet-i şîne-i şâf ile dâmen-i nigâr ele gelmez ve mutlak lâf u güzâf birle hiç kâr
 hâşıl olmaz ki 'âşıkı dildârına münkâd iden dîñâr u diremdür ve insânı mutî' ü mañkûm
 iden ihsân u keremdür." (Vr. 24a)

- b. Anlatılan hikâyelerde Kelile ve Dimne tarzı anlatı geleneğinin de izleri görülmektedir. Hikâyeler arasında yalnızca bir tane fabl bulunmaktadır ancak, Kelile ve Dimne, Pañçatantra gibi eserlerde mitolojik zihniyetin de etkisi ile kavramları temsillerle ifade etme ve anlatma amacı münâzara tarzıyla yazılan eserlerin tamamında görülmektedir. (Abdullaeva, 2014, s.66) Bu durum, hem Dervîş ü Ganî'nin bütününde hem de eserde yer alan tüm hikâyelerde de rahatlıkla tespit edilebilmektedir. Örneğin, Şehzade hikâyesinde, müsriflik bizzat şehzâdenin kendisi ile temsil edilmiş ve müsrif insanın başına neler geleceğî anlatılmıştır. Arı ve karıncanın hikâyesinde ise, bir taraf çalışma ve kanaati temsil ederken diğeri aylaklık ve kibiri temsil etmektedir. Eserin bütünün de ise iki zıt kavram karşı karşıya getirilmiştir.
- c. Hikâyelerin içeriklerinde dönemin yaşayış tarzına dair ipuçları da bulunabilmektedir. Komşusu ile kavga eden cimri adamın kapısına kuzu kellesinden kalan kemiğî koyması o dönemde böyle bir adetin olduğu izlenimini vermektedir. (Vr. 38a) Benzeri bir durum, Kûdek-i Kûfî hikâyesinde de mevcuttur. Çocuğın paça kokusunu alması ve ekmeğini havadaki buhara tutup nefsinî köreltmesi ve babasının ona "sen

³¹ "Nihayet, senden ayrılma derdine derman zamanı geldi. Ve bu hicran gecesinin karanlığı bir payan buldu."

şehzade misin de paça içeceksin?” diyerek azalması , günlük hayatta yaşanması mümkün bir olaydır. (Vr. 31a)

- d. Eserde söylenenleri pekiştirmek, fikri daha da güçlü hâle getirmek için manzum parçalarlar kullanılmıştır. Bu kullanımın oldukça yoğun olduğu görülmüştür. Örneklerin çoğu Fars şiirinden seçilmiştir. Sa’dî, Mevlânâ, Enverî, Attâr, Câmi, Hilâlî, Nizâmî, Husrev-i Dihlevî gibi önemli şairlerin eserlerinden beyitler seçilmiş ve kullanılmıştır.

Bu bilgilere ulaşmamız Furûgî’nin nüshası sayesinde olmuştur ancak, Furûgî’nin verdiği bir çok isim yanlış çıkmaktadır. Attâr’a ait dediği beyitin Hz.Mevlânâ’ya ait çıktığı veya tam tersi durumun söz konusu olduğu örnekler çoktur. Bu örneklerin tespit edilebilenleri çeviriyazılı metin içinde dipnotlarla gösterilmiştir. Furûgî’nin verdiği bilgilerin, Türk şairlerde ise daha isabetli olduğu görülmüştür. Asıl şairi tespit edilebilen şiirlerden birkaç örnek aşağıda gösterilmiştir.

Örnek 1:

“hâl-i dünyâ ser-te-ser porsîdem ez ferzânej
goft yâ dūdîst yâ şem’îst yâ pervânej
goftemeş aḥvâl-i ‘ömr-i mâ çî bâşed çîst ‘ömr
goft yâ ra’dîst yâ berkîst yâ efsânej
goftemeş aḥvâl-i ânân k’enderü dil besteend
goft yâ kūrîst yâ mestîst yâ dîvânej³²” (Vr. 8a)

Bu şiiri Furugi, Hakani’ye ait olarak gösterse de şiir Ebu Sa’id Ebu’l-Hayr’a aittir. Nüsha farklarından olsa gerek bazı farklar mevcuttur.

Örnek 2:

“yekî ez çeşm-i dil benger bedîn zindân-ı ḥāmūşân
ki tā yâkût-ı güyâ ra be-tâbüt ez çî sâñ bîñj
ser-i zülf-i ‘arūsân rā çü berg-i nesteren yâbî

³² “Dünyanın halini bir bilginden sordum. Dedi ki: ya bir duman, ya bir mum ya da bir pervanedir. Dedim ki: ömrümüzün hali, sonu ne olacak, nedir ömür? Dedi: ömür ya bir yıldırımdır, ya şimşek ya da bir efsane masaldan ibaret. Dedim ki ona: Ömre gönül bağlayanların hali nice olur? Dedi: ya körlerdir, ya mest, ya mecnun.”

ruh-ı gülreng-i şahân râ be-reng-i za‘ferân bîñi³³ ”

Bu kıt’a, Furugi’de Hz.Mevlana’ya ait gösterilmiştir ancak biz bulamadık. Bu mısralar Senai’nin bir kasidesinde geçmektedir. Kelimelerin yerleri değişiktir. (Kaside no:197)

Örnek 3:

“kesî ki tohm ne kâred çi dahl be dârû
bepâş dâne-i ‘âcil [ki] ber-horî âcil³⁴ ”

Bazı durumlarda, bu beyitte olduğu gibi Furûgî’nin nüshasındaki bilgiler doğru çıkmaktadır. Bu beyit, Alâî’nin nüshasında eksik yazılmıştır. Beyitin Sa’dî’ye ait olduğunu söyleyen Furugî’den düzeltilerek verdik. Sa’dî’nin, Der Medh-i Emîr Seyfeddîn isimli kasidesinden bir beyittir. Kaside no:33 Beyitin aslı;

“kesî ki tohm nekâred çi dahl ber-dâred?
bepâş dâne-i ‘âcil ki ber-horî âcil.”

- e. Alâî’nin Türk şairler arasında ise en çok Fuzûlî’yi kullandığını tespit edebildik. Ayrıca, Hamdullah Hamdî, Ulvî Çelebî, Kemal Paşazâde gibi isimlerden de beyitleri kullanmıştır. Bir çok yerde de kendisinin hikâyenin gidişatına uygun Farsça ve Türkçe şiirler yazdığı anlaşılmaktadır.

Örnek 1:

“‘ibâdet hâkık ve kesb-i ‘ulûm için muṭlak
komaz mülâhaza-i zabṭ-ı mâl sende mecâl
bu cehlile özüñi ehl-i ma‘rifet şanduñ
zihî taşavvur-ı bâṭıl zihî hayâl-i muḥâl ” (Gölpınarlı, 2005, s.184)

³³ “Bir zaman gönül gözüyle bu suskunlar zindanını görürsen, konuşan yakuta benzer şarap ile tabutu aynı tarzda görürsün. Eğer güzellerin zülfünün ucunu yabangülünün yaprağı gibi bulursan, şahların gülrenkli yanaklarını safran rengi ile görürsün. “

³⁴ “Tohum ekmeven kişinin buğdaydan ne nasibi vardır? Acele etme tohumunu ek bir an önce zira ecel darısını yiyeceksin.”

Örnek 2:

“gam degil cismümde ger seng-i melâmet zaḥmı var
şahne-i bâzâr-ı sevdâyum bu zıverdür baña ” (Vr. (Gölpınarlı, 2005, s.20)

Yukarıda, Fuzûlî Dîvânı’nda bulunan ve Alâî’nin metin içinde kullandığı beyitlere örnekler verilmiştir. Aşağıda ise, Alâî’nin konuya uygun olarak kendisinin söylediği düşünülen Türkçe ve Farsça beyitlerden örnekler seçilmiştir.

Örnek 3:

“ey ibtidâ be-nâm-ı tu zıb her iftitâh
vey intihâ be-zıkr-i tu tertıb her mâl
bı-ḥamd ber-kemâl-i tu bünyâd-ı kâr sost
bı-şükr ber-nevâl-i tu der dın sad ihtilâl
kilk-i beyân nekerd be-ḥamd-i tu fetḥ-i bâb
tâ nutḫ râ be-nâm-ı tu şırın neşod makâl³⁵ ” (Vr. 1b)

Örnek 4:

“ her firâkuñ bir vişâli her belânuñ âḫiri
her cefânuñ bir vefâsı her gamuñ pâyânı var” (Vr. 14b)

Örnek 5:

“kâlb-i nâdân olur hemişe siyâh
lâleveş gerçi rûyı aḫmer olur
yüzi fazl ehlinüñ riyâzetele

³⁵ Ey her şeyin başı, evveli olan tanrı! Senin isminle her başlangıç, açılış güzelleşir. Ve ey her şeyin varacak yeri, nihayeti olan tanrı! Senin zikrinle buldu bütün varlık düzenini. Senin kemaline şükretmemek bütün işlerin temelini zayıflatır. Senin nimetlerine şükretmemek dinde yüzlerce karışıklık, bozukluk meydana getirir. Beyan kalemi senin hamdinde zayıf kaldı, hamd kalesini fethedemedi. Öyle ki, nutk, konuşma gücü, senin ismini anmada sözü tatlı bir hale getiremedi.

zer-i hâliş mişâl-i aşfar olur
tañ mı ger arık olsa dervîşân

‘ arab atları çünkü lâgar olur ’ (Vr. 51b)

4.2.2.Münâzara-i Dervîş ü Ganî’de Yer Alan Ayet ve Hadisler

4.2.2.1.Ayetler:

yefâllu ‘ llâhu mâ yeşâu ve yahkumu mâ yurîdu³⁶(Vr. 1b)

innâ kefeynâke³⁷ (Vr. 2a)

ve mâ yentîku ‘ anil hevâ³⁸ (Vr. 2a)

ve men yetevekkel ‘ alellâhi fehüve hasbü³⁹ (Vr. 4a)

nün ve’l kâlemi ve mâ yesturüne (Vr. 7a)

ke’ennehum e ‘ câzu nahlin munkâ ‘ ir⁴⁰ (Vr. 8b)

ferci ‘ i’l-başara hel terâ min futûrin⁴¹ (Vr. 9a)

ve cennetin ‘ arzuhâ es-semâvâtu ve’l- ‘ arz⁴² (Vr. 9a)

kul unzurü mâzâ fi’ s-semâvâti ve’l- ‘ arzi⁴³ (Vr. 9b)

lâ-yeravne fihâ şemsen ve lâ-zemheriren⁴⁴ (Vr. 11a)

ve minhâ halâknâküm ve fihâ nu ‘ iduküm târeten uhrâ ⁴⁵ (Vr. 11b)

fe’tebirü⁴⁶ (Vr. 16a)

li-yebluvekum eyyukum ahsenu ‘ amelen⁴⁷ (Vr. 16b)

innemâ emvâlüküm ve evlâdüküm ve fitnetün leküm (Vr. 18a)

ve mâ emvâlukum ve evlâdukum bi’lletî yuğarrîbikum ‘ indenâ zulfâ ⁴⁸(Vr. 18b)

men zellezi yuğrîzullâhe karzen hasenen fe-yuzâ ‘ ifehu lehu⁴⁹(Vr. 20a)

el-insâne fî ahsen-i takvîm⁵⁰ (Vr. 21b)

³⁶ “ Allah dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir.” İbrahim Suresi 14. Ayet ve Mâide Suresi, 1.ayet

³⁷ “ Biz sana yeteriz. “ Kur’ân-ı Kerîm, Hicr Suresi, 95.ayet

³⁸ “ Ve kendi dileğiyle söz de söylemedi.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm Sûresi, 3.ayet

³⁹ “Ve kim Allah’a dayanırsa, O, yeter ona.” Kur’an-ı Kerim, Talak Suresi, 3. ayet

⁴⁰ “Sanki onlar kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibidir.” Kamer Suresi 20.ayet

⁴¹ “Artık çevir gözünü de bak, görebilir misin bir yarıklık, bir çatlak?” Kur’an-ı Kerim, Ma’ide Suresi, 3. ayet

⁴² “Genişliği göklerin ve yer kadar olan cennet.” Âl-i İmrân Suresi, 133. ayet

⁴³ “De ki göklerde ve yerde ne var bir bakın.” Yûnûs Sûresi, 101.ayet

⁴⁴ “Yaşlanırlar orada tahtlara, orada ne güneş görürler ne zemheri.” Kur’an-ı Kerim, İnsan Suresi, 13.ayet

⁴⁵ “Oradan yarattık sizi, gene oraya iade edeceğiz ve oradan çıkaracağız sizi bir kere daha”. Kur’ân-ı Kerîm, Taha Suresi, 55.ayet.Ayetteki “ve minhâ nuğricikum” ifadesi unutulmuş olmalı. Burada ayetin tam meali verilmiştir.

⁴⁶ “ Artık ibret alın” Kur’ân-ı Kerîm, Haşr Sûresi, 2.ayet

⁴⁷ “ O ki hanginizin amelini daha güzel olacağını denemek için.” Mülk Suresi, 2.ayet

⁴⁸ “ Sizi bize yaklaştıran şey ne evlatlarınız ne mallarınızdır.” Sebe’ Suresi, 37. Ayet.

⁴⁹ “Kimdir o ki Allah’a adeta güzel bir borç verir de o, kat kat fazlasını verir ona ve ona pek güzel de bir mükafat var.” Kur’an-ı Kerim, Hadid Suresi, 11.ayet

⁵⁰ “Gerçekten de insanı biz, en güzel bir surete sahip olarak yarattık.” Kur’an-ı Kerim, Tin Suresi, 4.ayet

ve şavveraküm fe ahsene şuveraküm⁵¹ (Vr. 21b)
 inne'l-insāne le-yetgā⁵² (Vr. 34b)
 en raāhu istiğnā⁵³ (Vr. 34b)
 inne'l-mübezzirine kānū ihvāne's-şeyātini⁵⁴ (Vr. 45b)
 sübhāne'l-lezi esrā⁵⁵ (Vr. 50b)
 velākin (18) resūlullāhi ve hāteme'n-nebiyyine⁵⁶ (Vr. 50b)
 ve yu'shirüne 'alā enfusihum ve levkāne bihim haşaşatun⁵⁷ (Vr. 51b)
 ve yut'imüne'ta'āme 'alā hubbihi miskīnen ve yetimen ve esirā⁵⁸(Vr. 51b)

4.2.2.2.Hadisler:

ene emlehu⁵⁹(Vr. 2b)
 ene efşahu⁶⁰(Vr. 2b)
 el-fakrū faħri (Vr. 2b)
 ni'meten mā lā 'aynun rā'et velā uzunun semī'at velā haţara 'alā kalbi beşer⁶¹ (Vr. 11a)
 kemā kāle'n-nebiyyu'l-faşiḥ fi ḥadişihī's-şahiḥ ed-dunyā mezra'tu'l-āhira⁶² (Vr. 16a)
 li-küllü ümmetin fitneten ve fitnetü ümmeti el-mālu⁶³ (Vr. 18a)
 lu'ine 'abdu'd-dirhem lu'ine abdu'd-dunyā⁶⁴ (Vr. 30a)
 yedḥulu fuķarā'u'l-mu'minin ḳable aġniyāihim bi-nıṣfi yevmin min eyyāmi'l-āhira ve huve
 ḥamsumieti sene⁶⁵(Vr. 51a)

⁵¹ “Ve size suret verdi. Sonra sizin suretlerinizi ahsen yaptı.” Kur'an-ı Kerim, Teğabün Suresi, 3.ayet

⁵² “Şüpehe yok ki, insan, azar elbette” Kur'an-ı Kerim, Alak Suresi, 6.ayet

⁵³ “Kendini yeterli gördü diye.” Alak Suresi, 7.ayet

⁵⁴ “Gerçekten de malını boş yere saçıp savuranlar, şeytanlarla kardeş olurlar.” Kur'an-ı Kerim, İsrâ Sûresi, 27.ayet

⁵⁵ “Noksan sıfatlardan münezzehtir o ve kulunu gece yürüttü.”Kur'an-ı Kerim, İsrâ Suresi, 1. ayet

⁵⁶ “Fakat, Allâh'ın resûlüdür ve peygamberlerin sonuncusu.” Kur'an-ı Kerim, Ahzab Suresi, 40.ayet

⁵⁷ “ İhtiyaçları bile olsa onları kendilerinden üstün tutarlar.” Kur'an-ı Kerim, Haşr Suresi, 9.ayet

⁵⁸ “Ve ona ihtiyaçları olduğu halde yemeklerini yoksula ve yetime ve tutsağa verirler, onları doyururlar.” Kur'an-ı Kerim, İnsân Suresi, 8.ayet

⁵⁹ “Ben daha melihim”

⁶⁰ “Ben daha fasihim.”

⁶¹ “Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalb-i beşerin hatıridan geçmemiş nimetler hazırladım. “ Hadis-i Kudsidir.

⁶² “Fasih nebinin bir sahih hadisinde buyurduğu gibi: Dünya ahiretin tarlasıdır”

⁶³ “Şüphesiz her ümmetin bir fitnes vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır.”

⁶⁴ “Şöyle haber verilmiştir: Lanet olsun dirheme kulluk edene, lanet olsun dünyaya kul olana.”

⁶⁵ “Mü'minlerin fakirleri cennete zenginlerinden ahret gününe göre yarım gün önce girecektir ki o da beş yüz senedir.”

ḥalaqa'l-lāhu te'ālā el-ḥalāyīka min ṭīni'l-arz ve ḥalaqa'l-enbiyā ve'l-'ulemā min ṭīni'l-cenne⁶⁶ (Vr. 51a)

ıyyāke ve mücāleseti'l-mevtā⁶⁷ (Vr. 51b)

⁶⁶ “Allahu Teala mahlukatı Yeryüzünün toprağından yarattı. Peygamberleri ve alimleri ise cennetin topraklarından yarattı.”

⁶⁷ “Ölülerle otumaktan sakının.”

5. SONUÇ

Bu tezde, Dervîş Alâî tarafından kaleme alınan Mûnâzara-i Dervîş ü Ganî isimli risâle incelenmiş, yazarın hayatı araştırılmış ve edebî mûnâzaranın kaynağının ne olduğu sorgulanmıştır. Ayrıca, eserin transkribeli metni de tezin kapsamı içinde değerlendirilmiş ve tıpkıbasımı ile beraber tezde yer almıştır.

Alâî, eserini çok eski çağlardan beri hem ilmî alanda, hem de edebî alanda kullanıldığını tespit ettiğimiz mûnâzara tekniği ile yazmıştır. Bu durum, mûnâzara tekniğinin kaynaklarını sorgulamayı gerekli kılmış ve çalışmanın birinci bölümünde mûnâzaranın ne olduğu, nereden geldiği ve hangi değişimleri geçirdiği sorgulanmıştır.

Mûnâzaranın kökenini araştırırken bu terimin ilmî mûnâzara ve edebî mûnâzara olarak iki ayrı başlık altında incelenmesi gerektiği fark edilmiştir. Edebî mûnâzara ile ilmî mûnâzara arasındaki dikkat edilmesi gereken farklardan biri, edebî mûnâzaranın bir anlatım tekniği iken, ilmî mûnâzaranın daha çok düşünme pratiği olması ve daha sonra sistemli bir ilim halini almasıdır. Nitekim, ilmî mûnâzara, Antik Yunan dönemine kadar systemsiz olarak ve bir düşünme pratiği şeklinde varlığını sürdürmüştür ve Aristoteles'ten sonra sistemli bir ilim halini almıştır. Edebî mûnâzara, yazılı en eski kaynaklara ulaşabildiğimiz Sümer Devleti'nde ilk örneklerini vermiştir ve kesinleşmiş bir sistematikten yoksundur. Sözlü gelenekte ise, daha eski dönemlerde de varlığını sürdürdüğü anlaşılmıştır.

İlmî mûnâzara, Antik Yunan döneminden sonra hiç kesintiye uğramadan devam etmiş ve sistemli bir bilim olarak varlığını sürdürmüştür. Müslüman alimler, tercüme devri denilen dönemde toplumsal ve yönetsel ihtiyaçlardan dolayı ilmî mûnâzarayı öğrenme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu sebeple Aristoteles'in bu konudaki eseri Organon tercüme edilmiş ve mûnâzaraya ilgi artmıştır. (Gutas, 2003, s.23-30) Müslüman alimler, yazarlar bu alanda kalem oynatmaya başlamış ve hem edebî hem de ilmî mûnâzara alanında eserler verilmiştir. İlmî mûnâzaradaki bu hareketlilik yakınoğudaki yazılı örnekleri Diraht-ı Asurik'ten sonra kesintiye uğrayan ve sadece sözlü gelenekte devam eden edebî mûnâzaranın “yeniden hayat bulmasına” neden olmuştur.

Çalışmada, değinilen önemli konulardan biri de Firuze Abdullaeva'nın tespit ettiği münâzaralara ait üçlü iskelet yapıdır. Sümer dönemindeki örneklerden itibaren hemen hemen bütün edebî münâzaralarda ortak bir özellik olarak gördüğümüz bu yapı İslamiyet sonrasındaki örneklerde de tespit edilebilmiştir. İçerikte değişmeler meydana gelse de şekil olarak bu yapı korunmuştur. (Abdullaeva, 2014, s.260) Münâzara-i Dervîş ü Ganî'de de bu yapı görülmektedir.

Klasik Türk edebiyatında karşılaştığımız münâzara örneklerini İslamiyet sonrası münâzarada yaşanan gelişmelerden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. "Klasik Türk Edebiyatında Münâzara" başlığı altında bu durum vurgulanmış ve münâzaranın Türk edebiyatındaki kökeni hakkındaki tartışmalara farklı bir açıdan bakılmaya çalışılmış ve daha önceki çalışmalarda sürdürülen "kim kimden ödünç almıştır?" sorusuyla girilen kısır döngüden çıkılması gerektiği belirtilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Alâî bin Muhibbî eş-Şirâzî'nin hayatı, eserleri, mesleği, hamileri konu edilmiş ve tespit edilen bilgiler paylaşılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Alâî'nin biyografisindeki önemli eksiklikler tamamlanmış ve yazarın hayatı mümkün olduğunca kronolojik olarak verilmeye çalışılmıştır. Bu sayede elde edilen bilgilerle yazarın şimdiye kadar yapılan en kapsamlı biyografisi oluşmuştur.

Alâî, 16. yüzyılın klasik Osmanlı münevverlerindedir. Tefsir, fıkıh, hadis, gramer gibi ilimlerde gördüğü sorunları çözüme kavuşturmak, bu alanlardaki hakimiyetini, bilgisini göstermek ve sanat yapmak amacıyla eserler kaleme almıştır. Bazı eserleri Arapça olarak yazmış, üç dilde de yeteneğini göstermek istemiştir. Alâî, her alanda kalem oynatmaya çalışmış ve bunu yaparken de sanat yönünden geri kalmamak için uğraşmıştır.

Bu bağlamda, Alâî'nin hayatını şöyle özetleyebiliriz: Doğum ve ölüm tarihleri belli olmayan Alâî peygamber soyundan gelmektedir. Babasının Şirâz'dan gelmesi sebebiyle Acemzâde olarak da tanınmaktadır. Alâî, tek bir şehirde yaşamamış, küçük yaşlarda Konya'ya gelmiş ve asıl eğitimi burada almıştır. Konya'da uzun süre mesnevîhânlık yapmıştır. Hamileri ile olan ilişkilerini dikkate aldığımızda, Alâî'nin Konya dışında Kütahya'da da bulunma ihtimali ortaya çıkmıştır. Zirâ, Şehzâde Bayezid'in lalası Sinan Bey, Alâî'nin hamilerindedir. Alâî'nin Sinan Bey için yazdığı eserinin istinsah tarihi 1558 yılını

göstermektedir. Bu durum, Kütahya’da ikâmet etme ihtimâlini güçlendirmektedir. İstanbul’a dönüp dönmediği ise kesin değildir.

Alâî’nin fıkıh, hadis, Arap dili alanlarında eserler veren ve şiirler yazan bir yazar olduğunu Emrah Dokuzlu Düstûrî'l-Vüzerâ isimli tezinde ispatlamıştır. (Dokuzlu, 2012, s.19) Bu çalışmada ise, Alâî’nin mesnevihan, hattat ve müstensih olduğu bilgisi de ortaya koyulmuş ve yazarın biyografisine yeni bilgiler eklenmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde eserin kaynaklarının araştırması yapılmış, detaylı özeti verilmiş ve eserde konu edilen *fakr u gına* kavramlarının tarihi sorgulanmıştır. Metinde yer alan ayet ve hadislerin tespit edilenleri için de ayrı bir başlık açılarak araştırmacıların kullanılan malzemeye daha kolay ulaşabilmesi amaçlanmıştır.

İslamiyetin ilk döneminden itibaren zenginlik ve fakirlik konusu islâm alimleri ve sufiler arasında tartışılan bir konu olmuştur. Tasavvufun *zühd* döneminde sufiler bu konuda ikiye ayrılmışlardır ve tasavvufun üçüncü dönemi olan *tasavvuf döneminde*, iki taraf da orta yolu bulmuştur. Dervîş ü Ganî’de iki karakterin tartışması boyunca bu iki kavram ele alınmıştır.

Fakr ve gınâ terimlerinin geçmişleri araştırıldığında, eserde yer alan tartışmalarda kullanılan delillerin tasavvufun ilk döneminde yapılan tartışmalarla benzerlikleri dikkat çekmektedir. Fakirliğin üstün olduğunu iddia eden Dervîş, bu fikri savunan ilk dönem sufilerinin delil olarak sundukları ayet ve hadisleri öne sürmüştür. Ganî ise, aynı dönemde zenginliğin üstün olduğunu iddia eden sufilerin kendi iddialarını ispat için kullandıkları ayet ve hadislerle Dervîş’e cevap vermiştir. Eserin sonunda ikisinin arasındaki anlaşmazlığı çözmesi için gittikler şeyhin cevabıyla onlar da ilk dönem sufiler gibi orta yolu bulmuş ve itidali seçmişlerdir. Eserin bu şekilde sonuçlanması , züht hareketlerinin tarih boyunca izlediği yolu takip etmesi bakımından dikkat çekici bir özelliktir.

Dervîş ü Ganî’nin kaynakları da dördüncü bölümde ele alınmıştır. Bu başlık altında, metinde geçen hikâyelerin nereden alındığı, kullanılan nazım parçalarının kimlere ait olduğu, eserin tercüme, telif veya yeniden yazım olup olmaması gibi problemler ele alınmış ve sorgulanmıştır.

Alâî'nin eserinin tercüme mi yoksa telif mi olduğu henüz tespit edilememiştir. Kaynaklarda ve kütüphanelerde yapılan taramalarda Dervîş Ahmed Furûgî'ye ait Mûnâzara-i Ganî vü Fakîr isimli risale isim benzerliği açısından dikkatimizi çekmiştir. Bu sebeple risale incelenmiş ve yapılan karşılaştırma ile Furûgî'nin, Alâî'nin eserini aynen aldığı ve sebeb-i telif bölümü de dahil olmak üzere intihal ölçüsünde metni kullandığı tespit edilmiştir. Mûnâzara-i Dervîş ü Ganî'nin telif tarihinin (1595) Furûgî'nin yazdığı eserden önce olduğu da tarihsel olarak ispatlanmıştır.

Dervîş Alâî, eserinde nesir kısmında anlatılan konuyu daha vurgulu hâle getirmek amacıyla sık sık Farsça ve Türkçe beyitlere yer vermiştir. Kullanılan beyitlerin kime ait oldukları ise belirtilmemiştir. Dervîş Furûgî'nin eserinde, şairlerin ait oldukları şairler zikredilmekteyse de buradan elde edilen bilgilerin genellikle doğru olmadığı görülmüştür. Bu nazım parçalarının kime ait oldukları tespit edilebilenler çeviriyazılı metinde, dipnot verilerek belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde ele alınan konulardan bir diğeri de metinde geçen hikâyelerdir. Bu hikâyelerin kaynağını tespit etmek mümkün olmamıştır. Mesnevî-i Manevî, Gülistan, Bostan, Kelile ve Dimne, Humâyûn-nâme, İlâhî-nâme, Marzuban-nâme'deki hikâyeler taranmış ancak Dervîş ü Ganî'de kullanılan hikâyelere benzer bir hikâyeye rastlanılamamıştır.

Beşinci bölümde ele alınan sonuç kısmından sonra altıncı bölümde çeviriyazılı metin ve eserin tıpkıbasımı verilmiş, tez sonlandırılmıştır. Bu bölümde yapılan çeviriyazı ile, araştırmacıların Türk Edebiyatındaki bir mûnâzara örneğine daha kolaylıkla ulaşması ve yararlanması amaçlanmıştır.

6. MÜNÂZARA-İ DERVÎŞ Ü GANÎ'NİN TRANSKRİBELİ METNİ VE TIPKIBASIMI

6.1. Nüsha Tavsifi

Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Arşivi 253 numarada kayıtlı, Münâzara-i Dervîş ü Ganî isimli risale ‘Alâî’ye aittir. Münazara tarzıyla ve tâlik hat ile yazılan eser, 59 varaktır. Âbâdî kağıdın kullanıldığı görülmektedir. Eser dijital ortamda görüntülediği için, cilt bilgisi verilememektedir. Zahriyesinde, “risâle-i Alâî”, “Münâzara-i Dervîş ü Ganî” kayıtları düşülmüş ve kurşun kalemle eski harflerle varak ve satır sayıları yazılmıştır. Eserin 1a yaprağında, Lala İsmail’e ait bir mühür bulunmaktadır. Mühürde tam olarak, “Hasbeten lillâhi te’âlâ merhûm Lâlâ İsmâil Efendi’nin teberrüken cennetmekân firdevs-âşyân Sultân Abdülhâmid Hân tâbe serâhu hazretlerinin kitâbhânelerine vakf eylediği kütüb-i nefisedir.” yazmaktadır. Ayrıca, “es-sohbetü’l-fâkîr Abdü’l-kâdir kânellâhu lehu” cümlesi mühürün kenarına yazılmıştır. Sayfaların kenarları cetvellerle çevrilmiştir ve satır sayısı 19 olarak tespit edilmiştir. Eserin 1b sayfasında tezhipli bir serlevhası bulunmaktadır. Eserin tamamında başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca Arapça ibareler, Arapça beyitler, ayetler ve hadislerin üstüne kırmızı bir çizgi çekilerek belirtilmiştir. 1b sayfasından itibaren 7a’ya kadar devam eden dibace ve sebebi te’lif bölümünde, yazar, eseri kimin için ve neden yazdığını açıklamış ve hamisini övmüştür. 7a’dan itibaren de “Âğâz-ı Dâstân” başlığının hemen ardından “Münâzara-i Dervîş ü Ganî” başlığı ile asıl metne geçilmektedir. Eserin sonundaki ketebe kaydında “yed-i müellifihâ el-fakîr el-hakîr Alâî-i kesîrû’t-taksîr ” ibaresinin ardından Alâyî’nin isminin geçmesinden anladığımız kadarıyla eser müellif nüshasıdır.

6.2. Transkribeli Metin Hazırlanırken İzlenen Yol

- Metnin transkribe edilirken *gentium plus* fontu kullanılmıştır.
- Kelimelerin yazılışı için İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği" isimli makalesi esas alınmıştır.
- Arapça ve Farsça kelimelerin asıl imlalarına uyulmuştur ve noktalama işareti kullanılmamıştır.
- Metindeki her varak köşeli parantez içinde, [1a], [1b] örneklerinde olduğu gibi gösterilmiştir. Satır numaraları ise (1), (2), (3) şeklinde gösterilmiş ve bütün satırlar 1-19 arasında numaralandırılmıştır.
- Metinde kırmızı ile yazılan başlıklar, transkripsiyonda da kırmızı ile gösterilmiştir.
- Metinde geçen ayet ve hadisler italik olarak yazılmış, kelâm-ı kibâr olarak değerlendirilebilecek Arapça ibâreler ve Arapça şiirlerde italik yazı tipi kullanılmamıştır.
- Arapça ve Farsça olan şiirlerin ve cümlelerin çevirisi dipnotta verilmiştir. Yapılan çevirilerde anlamı daha iyi verebilmek için, serbest çeviri metodu kullanılmış ve şiirler nesir olarak çevirilmiştir.
- Metinde geçen ayetlerin ayet numaraları ve hangi surede oldukları dipnotta belirtilmiştir. Farsça şiirlerde ise, tespit edilebilenlerin gazel veya kaside numaraları verilmiştir. Farsça kaside ve gazel numaraları için, www.ganjoor.net adresi esas alınmıştır. Türkçe şiirler içinse, yararlanılan kaynaklar ilgili ilk dipnotta gösterilmiş, diğerlerinde sadece gazel kıt'a veya kaside numarası verilmiştir.

6.3. Transkribeli Metin

MÜNĀZARA-İ DERVİŞ Ü ĞANİ

[1b]

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 (1) ey ibtidā be-nām-ı tū zı̄b her iftitāh
v'ey intihā be-zıkr-i tū tertı̄b her māl
- 2 (2) bı̄-ḥamd ber-kemāl-i tū bünyād-ı kār süst
bı̄-şükr ber-nevāl-i tū der-dın sad-iḥtilāl
- 3 (3) kilik-i beyān ne-kerd be-ḥamd-i tū feth-i bāb
tā-nutḳ-rā be-nām-ı tū şırın ne-şud makāl⁶⁸

(4) şerā'if-i ḥamd ü sipās-ı nā-m'adūd ve zera'if-i şükr-i bı̄-ḳıyās u nā-maḥdūd ol vācibü'l-vücūd (5) ve vehhāb-ı pür-cūd ḥazretlerine olsun ki derviş-i tecerrüd-ḳışüñ devlet-i fakr ü fenāsı (6) anuñ küyında oldıgındandır ve ğanı-i ḥayr-endişüñ bizā'at-i 'ızz ü ğınāsı (7) anuñ şükrin edā ḳıldıgındandır bir anda nice faḳıri māl-ik-i memāl-ik idüp lāyık-ı tevḳır ider ve (8) bir zamān da nice ehl-i tevḳıri hāl-ik-i mehāl-ik idüp taḥḳır ider

naẓm

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

- 1 be-ḥod kār sāz-ı ğanı vü faḳır
(9) ne mıreş buved kārger ne vezır
- 2 tevānāyi-i cümle eşyā ez-ü
ğam-ı mā ez-ü şādı-yi mā ez-ü⁶⁹

⁶⁸ “Ey her şeyin başı, evveli olan Tanrı! Senin isminle her başlangıç, açılış güzelleşir. Ve ey her şeyin nihayeti olan tanrı! Senin zikrinle buldu bütün varlık düzenini. Senin kemaline şükretmemek bütün işlerin temelini zayıflatır. Senin nimetlerine şükretmemek dinde yüzlerce karışıklık meydana getirir. Beyan kalemi senin övgünde zayıf kaldı, övgü kalesini fethedemedi. Öyle ki, konuşma gücü, senin ismini anmada sözü tatlı bir hale getiremedi.”

⁶⁹ “Fakir de zengin de kendine çalışır. Ne vezirin faydası vardır ne emirin, nüfuzu. Bütün eşyanın kudreti ondan gelir. Gamımız da ondan, neşemiz de ondan.”

(10) **neşr** kimin dı̄bāc ü perniyāna mālīk idüp şāhib-tāc ider ve kimin bir nāna ḥaşr idüp (11) ḡayra muḥtāc ider kimine menkib-i bād-ı şabāyı raḥş eyler ve kimine mevkib-i Sebā'yı baḥş eyler ve ba'zısın bı̄-zaḥmet ü renc mālīk-i ni' met ü genc ider ve (12) ba'zısın ḥasret-i ni' met ü genc birle (13) sākīn-i genc-i renc ider *yefāllu'llāhu mā-yeşāū ve yahkumu mā-yurı̄du*⁷⁰

nazm

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

1 ān yekı̄-rā genc u ni' met mı̄-dehed

[2a] (1) v' ān dı̄ger-rā künc ü mihnet mı̄-dehed

2 ān yekı̄-rā⁷¹ zer ü dü sad-hemyān dehed

dı̄gerı̄ ḥasret-i nān u cān dehed

3 (2) ān yekı̄ pūşı̄de sincāb ü semūr

dı̄gerı̄ ḥufte-birehne der-tenūr⁷²

neşr ol kimsenün ki dārü'l-ḥarb (4) kazāsında naḡd-i ḡalbi sikke-i ḡabūlı̄ buldı zer gibi 'ālemde 'azız oldı ve ol şaḥşun ki (5) pūte-i rızāsında sebı̄ke-i bālı̄ ḥılāş-ı iḥlāşı taḥşıl kıldı şım gibi binā-yı ādemde vecı̄h-i dü-şım (6) oldı

nazm

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

1 her gedā der-kenef 'işmet-i ḥod rāḥı̄ dād

fāriḡ ez renc ü 'anā gerged ü ğı̄men zi-ḥaḡer

⁷⁰ “ Allah dilediğini yapar ve dilediği hükmü verir.” Kur'ân-ı Kerîm, İbrahim Suresi 14. Ayet ve Mâide Suresi, 1. ayet

⁷¹ Bu ek metinde vezni bozmaktadır.

⁷² “O, birine nimetler ve hazineler verirken;diğerine zahmetler ve mihnetler verir. Birine altın ve yüzlerce kese verir. Diğerine can ve ekmeḡ hasreti çektirir. Biri, sincap samur kürkleri giyer; diğeri, tennure ile çıplak uyur.” Mesnevi nazım biçimiyle yazılan bu beyitler, Hz. Mevlânâ'nın Mesnevi-i Ma nevi'sindeki fakr ü fenâ konusunu anlatan, “Adamın karısına yoksulları hor görme, yoksulluğuna kınama” diye başlık atılan hikayedeki, “ān yekı̄ rā ni met ü kālā dehend- vın dı̄ger rā ber ser-i āteş nehend” beyiti ile redif ve benzerliğine sahiptir.

2 (7) zerrej-râ eger ez-luṭf nevâzed kereded

hem-çü eflâk-i ser-efrâz çü hürşid envâr⁷³

neşr bir kerîmdür ki (8) hazîne-i kerem ü fazlı kıllat ü nefâddan me‘mûn ve karîne-i iŷâr-ı bezli ‘illet ü men‘ ü inâddan (9) maşûndur ‘avâtıf-ı ihsânı vâsıl-ı hâşş ü ‘âmdur ve ‘avârif-i hisânı (10) ŷâmil-i tıyûr ve en‘âmdur

beyt

[mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün]

ez-mâh tâbe-mâhı ve ez-‘arş tâbe-ferş

her zerrej ez-ü ŷude müstağrıķ-ı ni‘am⁷⁴

(11) ve ŷalât-ı ŷalavât-ı mütevâliyât ve tuhef-i taḥıyyât-ı müte‘âliyât me‘âhid-i mütehhire-i enbiyâ (12) ve meşâhir-i mu‘aṭṭıra-i aşfiyâ üzerine olsun ki bihterân-ı cümle-i ‘âlem ve mihterân-ı nebî-i âdem ve dürer-i (13) ‘ummân-ı iŷtîfâ gürer-i âsmân-ı ictibâdurlar

beyt

[mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün]

müstağrıķ-ı dürüd u ŷenâ bād rûḥ-ı ŷân

(14) tâ rûz-râ fûrûğ buved ŷem‘-râ ŷu‘â.⁷⁵

‘ale’l-ḥuŷuş fevâyiḥ-i ebâhir-i taḥıyyât ve menâyiḥ-i cevâhir-i ŷalavât (15) merķad-i pāk ü meşhed-i ‘ıtrnâk mâlik-i menşür-ı *levlâke* ve ḥusrev-i manşür-ı *innâ kefeynâke*⁷⁶ ŷâhib- (16) livâ-i a‘lâ-i ŷefâ‘ati vâhib-âlâ-yı vâlâ-yı *ümmeṭi ümmeṭi* saba-reftâr-ı sübhânellezî (17) emr-i zıjbâ-güftâr-ı ve *mâ-yentiķu ‘anil hevâ*⁷⁷ yı bâz-ı bülend-pervâz sâ‘id-i sa‘âdet-hümâ-yı reh-nümâ-yı (18) âŷyân-ı siyâdet râz-dâr-ı esrâr-ı tezeyyül ü vaḥy serdâr-ı memâlik-i emr ü nehy ḥâkim-i (19) dıvân-ı hidâyet hâdim-i eyvân-ı küfr ü ğevâyet ŷâh-ı taḥt-gâh-ı risâlet mâh-ı felek-i (20) ubbeheth ve celâlet üzerine olsun ki ḳabâ-i *el-faķrû faḥri* âl-i ‘abâya giydürdi [2b]

⁷³ “ Her köle himaye kapısında kendini temize çıkarma yolu buldysa, sıkıntı ve zahmet çekmekten kurtuldu ve tehlikeden emin oldu . Eğer o, bir zerreyi lütuף eliyle okşarsa, o kiŷi felekler gibi baŷı yukarıda ve güneş gibi ışıklı ve parıltılıdır .”

⁷⁴ “Aydan, balıĝa kadar her zerre onun nimetlerine gark olmuştur.”

⁷⁵ “Gündüz aydınlanana ve gece ŷualarla ışığına kadar ruĝları selam, sena ve esenliĝe gark olsun”

⁷⁶ “ Biz sana yeteriz.” Kur’ân-ı Kerîm, Hicr Suresi, 95.ayet

⁷⁷ “ Ve kendi dileĝiyle söz de söylemedi.”. Kur’ân-ı Kerîm, Necm Sûresi, 3.ayet

(1)ve ni‘met-i ebeytu ‘inde rabbî⁷⁸ birle ehl-i fakr ü fenâyı toyurdı genc ü ğınâ üzerine künc-
i fenâyı tercîh itdi (2) ve ni‘met-i dünyâ üzerine rahmet-i ‘uqbâyı maqbûl tutdı

naẓm

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

1 kı̄ilü’l-fakrû fahrî mâil-i terk ü fenâ

(3) server-i Āl-i ‘Ābâ ser-ḥayl-i ashâb-ı yemn

2 iftiḥâr-ı âl-i âdem şadr-ı bedr-i enbiyâ

maḳşad u maḳşûd-ı ‘âlem rahmeten li’l-‘âlemîn⁷⁹

(4) ve çün şadâ-yı nidâ-yı *ene emlehu*⁸⁰ yı âfâka şaldı Yūsuf-ı Mısr-ı melâḥat bî-ferr-i ḥiss ü
sebâḥat (5) kaldı ve ol dem ki eşheb-i *ene efşahu*⁸¹ miẓmâr-ı berâ‘atde çapdı çapük-süvârân
(6) meydân-ı feşâḥatden küy-ı belâgatı kâpdı

beyt

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

ene emlehu ki ḥadıṣ-i tu der efvâh endâḥt

(7) kışşa-i Yūsuf-ı Mısrî heme der çâh endâḥt⁸²

gevher-i şeb-çerâğ-ı baḥr-i aḥzer-i eflâki işâret-i sinân-ı benân-ı mübârek (8) birle şikâf itdi
ve teşnegân-ı beybân-ı tâbnâkı lüle-i benân-ı pâkinden sır-âb-ı zülâl-i (9) şâf itdi cemâl-i
mâh-cemâli bir âftâb idi ki başdan başa bir nûr idi ve sâye-i bülend- (10) pâyesi bir nûr idi
ki nazar-ı çeşm-i ḥürdan dūr idi

⁷⁸ “Rabbimin nezdinde reddettim.”

⁷⁹ “*fakrî fahrî* sözünü söyleyen, terk ü fenaya meyleden, peygamber ailesinin serveri, sağ taraf ashabının reisi, insanlığın iftiharî, nebilerin ayın on dördü gibi önde geleni, alemin yaratılışının maksadı ve amacı, alemlere rahmet olarak gönderilen peygamber.”

⁸⁰ “Ben daha melihim.”

⁸¹ “Ben daha fasihim.”

⁸² “Ben daha melihim hadisin ağızlara düştü düşeli Yusuf-ı Mısrî’nin kıssası kuyuya düştü.”

meşnevi

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

1 ne-būd ez-sehî serv-i ū sāye-dār

(11) dü ‘ālem şud ez-sāyeeş māye-dār

2 belî cism-i ū būd ez-nūr pāk

eger nūr-rā sāye ne-būd çi bāk⁸³

ve (12) medihāt-ı firāvān ve hıdemāt-ı bî-kerān yārān u aşhābına ve aḥbāb-ı ūlū’l-el-bābına (13) olsun ki her biri imām-ı şadr-ı ḥilāfet ve hümām-ı mesned-i re’fet ve mişbāḥ-ı aşhāb-ı sa’ādet (14) ve miftāḥ-ı ebvāb-ı siyādet ve dürr-i derc-i ihtidā ve necm-i burc-ı iktidādurlar (15) *aşhābî ke’n nucūm bi-eyyihim iktedeytum ihtedeytum*⁸⁴

meşnevi

[fā’ilātün fāil’ātün fā’ilün]

1 her yek ez-nūr-ı ḥaḳıḳat behremend

der-maḳām-ı maḥremiyyet ser-bülend

2 der-ṭarīḳat reh-nümā-yı merdümend

(16) der ḥaḳıḳat şer’-rā çün encümend

3 cümle ğavvāşān-ı deryā-yı şafā

bülbülān-ı bāĝ-ı şer’-i Muştafā⁸⁵

ve (17) taḥiyyāt-ı nāmīyāt ve teslīmāt-ı sāmīyāt Ehl-i Beyt-i ālî ve ezvāc-ı ehl-i ḥālî üzerine (18) olsun ki her biri şem’-i şebistān-ı nübüvvet ve gül-i bostān-ı risālet ve dürrütü’t-tāc-ı ‘iffet ve sirāc-ı (19) vehhāc-ı ‘işmetdürler

⁸³“ Onun servi boyu düzgün olmadığından dolayı gölge salmazdı ama iki alem de onun gölgesinden, bir fayda buldu, faydalandı. Doğru! Onun bedeni nurdan da temizdi. Nitekim, nurun gölgesi olmazsa bunda korkulacak bir şey, tuhaf bir şey yoktur.”

⁸⁴“ Ashabım yıldızlar gibidir, hangisini takip ederseniz doğru yolu bulursunuz.”

⁸⁵“ Hakikat nurundan faydalanan herkesin mahremiyet makamında başı yücedir. Tarikatte insanların yol göstericisidirler ve hakikatte ise, dinde yol gösteren yıldızlar gibidirler. Safa denizinin dalgıcı olanların hepsi Mustafa’nın dininin bağının bülbülüdür”

nazm

[mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 bî-ḥubb-i ehl-i beyt yekî-râ be-her dü-kevn
 sî-şad şefî' mî-nekoned hâcetî revâ
- [3a] (1) 2 bî-mihr-i Çâr-yâr der-în penc rûze 'am
 n'etvân ḥalâş yâft ez-în şeşder-i 'anâ⁸⁶

(2) sebab-i te'lîf-i kitâb

rây-ı gevher-zâ-yı erbâb-ı elbâba ve fikr-i müşkil-güşâ-yı (3) aḥbâba maḥfî ve püşide buyurılmaya ki çün iktisâb-ı eḥâsin-i fezâ'il işti'âl-i (4) nâr-ı talebe meşrûṭ ve işti'lâb-ı meḥâsin-i ḥişâ'il iştiğâl-i şunûf-ı ta'aba merbûṭdur (5) nitekim buyurmışlardır

beyt:

[mefâ'ilün fe'ilätün mefâ'ilün fe'ilün]

begüş tâbe-kef âri kilîd-i genc-i vücûd

ki bî-taleb (6) ne-tevân yâft gevher-i maḥşûd⁸⁷

binâe'n 'alâ-zâlik bu risalenüñ muḥarriri ve bu maḥâlenün (7) muḥarreri a'nî el-fakîrül ḥakîr 'Alî bin Şa'bân el-müteḥallişü'l-'Alâyî (8) enâlehu'llâhu munâhu ve evşalehu ilâ mâ-yetemennâhu⁸⁸ tenüm şabâ-yı şebâvetden tebessüm-i gül-i 'unfuvân-ı şebâbete gelünce (9) istişhâb-ı aşḥâb-ı ma'ârif ü intisâb-ı erbâb-ı 'avârifde ve dâ'î-i (10) himmetüm ve mesâ'î-i mihnetüm ber-muḥtezâ-yı ḥuzû'l-'ilme min efvâhi'r-ricâl⁸⁹ zabt-ı fevâ'id-i kemâlâta ve (11) rabt-ı şevârid-ı maḥâlâta ma'tûf ve maşrûf dutmuşidum ve ber-ḥesb-i kayd-ı şuyûduke bi'l-kuyûdi'l-vâşiḳa⁹⁰ her bâbdan bir faşl cezl-i cidd ü hezlden aḥz iderdüm ve (12) kitâbdan bir dürr-i şemîn ḡass ü semînden cem' kılyordum kâbil oldukça her küşeden (13) bir tüşe ve

⁸⁶ “Ehli beyt sevgisi olmayan kişiye iki alemde de üç yüz şefaata da fayda etmez. Bu üç beş günlük altı kapılı cefa dünyasında, dört halifeye sevgi duymayan kurtuluş yolu bulamaz.”

⁸⁷ “Dinle! Varlık hazinesinin kilidi avucunun içine gelinceye kadar dinle. Zira talep etmeden amaç cevheri bulunmaz.”

⁸⁸ “Allah ona dilediğini versin ve istediğine eriştirsin.”

⁸⁹ “İlmi, ehlinin dilinden alınız.”

⁹⁰ “Avını sağlam zincirlerle bağla.”

her hırmenden bir hūşe alurdum ve her ravzdan bir Őemere ihtirāf ve (14) her havzdan bir kaġre iġtirāf eylerdüm (15)ilteġattu min külli ravzin ve iġterafu min külli ħavzin⁹¹

meşnevi

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

- 1 zi-her kūŐej tūŐej bordeem
zi-her ħırmenj hūŐej bordeem
- 2 (16) zi-her bāġ yek mive āvordeem
gedāyj zi-her maġzenj kerdeem⁹²

ġün mütāla‘-ı (17) teŐānjf-i hünerverān-ı ‘Acem ü ‘Arab ve suġan-perverān-ı ehl-i edeb ü ireb (18) birle kendü zātumda terŐijh-i mebānj-i me‘ānjde isti‘dād ve tevŐijh-i ‘evānj-i emānjde [3b] (1) istimdād gördüm lā-cerem bu ħāġır-ı ħāmid ve dil-i cāmid birle sā‘āt-i Őām ü ibkārda (2) temljih-i ebkār-ı efkār ile dil-figār idüm ve tenġijh-i ‘ibārāt ü isti‘ārāt birle zülf-i (3) nigār gibi perjŐān-rūzgār idüm medġ-i zülf ü ‘arız-ı yār birle tār-ı Őeb-tārı (4) beyāza-ı nehāra ulaŐdururdum ve vaŐf-ı būy u rüy-ı nigār birle düde-i midādı (5) kāfūra ve zāc ü ācı Őefjha-i nūra bulaŐdururdum ġaleb-i le‘ālġ-i mütelā‘-i-i suġan için (6) tevālġ-i leyālġ birle ġavvāŐ-ı ħayālim ħa‘r-ı ucāc-ı fikretde nā-peydā ve peyk-i fikr-i ħaŐŐ-ı bālüm (7)va‘r-ı ficāc-ı ħayretde vālġ ü Őeydā olurdı

nazm

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 Őafirhā zedeem ber-ser-i bisāġ-i soġen
(8) ġü bülbülān-ı seher ki firāz-ı ser ü Őej

⁹¹ “ Her bahġeden gül derdim, her havuzdan kana kana içtim.”

⁹² “ Her köŐeden bir azık, yiyecek elde ettim. Her harman yerinden bir salkım aldım. Her baġdan bir meyve kopardım. Her karanlık yerde dilencilik ettim. ”

2 nihāde mūhre-i ma'ni be-zir-i hoḳka-i lafz

be-šan'atı (9) ki zi-sihreş tefāvütü ne-nehı⁹³

neşr lākin çün gördüm ki bu meşā'ib-i müşāyib-i rūzgār ü (10) metā'ib-i nevā'ib-i cezḥ-i zūr-kārdan ne ehl-i ḥuşūn maşūn ve ne ehl-i hāmūn (11) me'mūndur gitdüke ḥāl-i 'ālem kaṭre-i ḥübān gibi müşevveş ü perişān ve çeşm-i (12) cānān gibi bīmār ü nā-tevān olmaḳdadur erbāb-ı ma'ārifūn ise ne menāşib-i (13) münāşibden naşıbleri ve ne revātib-i merātibden bir muşıbleri (14) var her cündüne aşḥāb-ı sa'ādetūn ḥabāb-ı vālā ve bāb-ı 'ālālarında vesāyil-i (15) resāyil birle sāyil oldılar ve şayd-ı kebk-i hoş-ḥıram murād u merām için kaşā'id den (16) meşā'id düzdiler nesne tutmaz oldılar ebvāb-ı ihsān ü in'ām ise sed ve (17) erbāb-ı faẓl u elbāb ise red olındı lā-cerem bu sebebden rüy-ı 'arūs-ı (18) rāḫatı kuy-ı istirāhatde kimse görmez oldı ve aḳdāḥ-ı efrāḫı şofa-ı şafāda (19) hiç-kes sormaz oldı bes ben daḫı zamān-ı pür-fiten ve evān-ı pür-miḥende ber ḥesb-i [4a] (1) *el-kanā'atü kenzün lā-yefnā*⁹⁴ devlet-i 'uzleti ve sanā'at-i kanā'ati ihtiyār itdüm ve kendü (2) kendüme eyitdüm

nazm

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 nişeste ber-ser-i genc-i kanā'atem şeb ü rüz

ne men zi-kes ne kes ez-men hemi-(3) bered tımār

2 'aziz eger çi nım h'ārı ez-kesi ne-keşem

tevānger ez-çi nım dārem ez-gedāi 'ārem⁹⁵

(4) bes sā'āt-i tā'ātde du'ā-yı allāhumme ḳanni'nnā bīmā razakṫehu bihi⁹⁶ ye el açar oldum (5) ve mā'ide-i pür-fā'ide ve men yetevkkel 'alellāhi fehüve ḥasbüh⁹⁷ den yir içer oldum āb u gilüm (6) faḳr ü fāḳa ile ke'l-māi maa'r-rāḥ⁹⁸ ḳarışdı ve süveydā-yı dilüm ma'işet-i şāḳka birle (7) āb ü ḥāk gibi barışdı feli-hāzā cem'i-i āşinālardan biḡāne gönülleri rüşenālardan (8) yegāne ḳaldum 'āḳıbet bu ḥālāt-ı 'acıbe ve maḳālāt-ı garıbe ešnāsında cānib-i (9) ḡaybdan

⁹³ “Yükseklerde azade uçan seher bülbülleri gibi söz sofrasına altınlar, madenler saçtım. Lafiz hokkasının altına, mana mühresini öyle bir sanatla yerleştirdim ki, büyüden bir farkı yok onun.”

⁹⁴ “Kanaat bulunmaz hazinedir.”

⁹⁵ “Gece gündüz kanaat hazinesinin başında bekleyip oturmadayım. Ne kimse benden bir şey umar ne ben kimseden bir şey beklerim. Zelil birinden eger birazcık azizsem, yüceysem olmayayım! Eğer bir dilenciden, gedadan daha fazla takatim varsa utanırım.”

⁹⁶ “Allah'ım verdiğin rızka kanaat edenlerden eyle bizi.”

⁹⁷ “Ve kim Allah'a dayanırsa, O, yeter ona.” Kur'ân-ı Kerim, Talak Suresi, 3. ayet

⁹⁸ “Şarabın yanındaki su gibi.”

tab‘a ilhām ve cenāb-ı lā-reybden bu yüzden ihām olındı (10) ki ey sākin-i mesākin-i ‘uzlet ve kātın-i mevātın-i zillet niçeye degin bu künc-i humūlda (11) hāmūş olasın ve bu peygüle-i gümülde bildigün ferāmūş kılasın (12) hezār-destān-ı belāgati bostān-ı berā‘atde güftāra ve kilik-i hoş-hırām-ı benānı meydān-ı (13) beyānda refitāra getürmeyesin egerçi hünerverān-ı eslāfdan lāf çalmazsın (14) hele suhanverān-ı ahlāfdan dağı kıalmazsın görmez misin ki añıların nām-ı (15) nıķū vü zıkr-i dil-cūları etrāf-ı sinin ü şühürda meşhūr ve elsine-i ināş u zükürda (16) mezkürdur ki buyurmışlardur ni‘me‘l-muhaddişu el-kitābu⁹⁹

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

kāmilüñ gitse vücūdı nice icādı (17) kıalur

sen dağı añılığör kim er ölür adı kıalur¹⁰⁰

neşr çün bu şüret-i āyine-i şiretime (18) lāyih ve bu sevdā-yı süveydā-yı dilime sāniñ oldı gāyetde muvāfiķ-ı niyyetim ve muṭābıķ-ı (19) ṭaviyyetime düşdi ki merrāt ile mir‘āt-i zamirümde bu ma‘nā-yı cilveger ve kerrāt ile [4b] (1) āyine-i dil-i münirümde bu ‘avāñi-i emāñi münṭebi‘ ve müteşavvir idi bes ‘imāme-i nühbetümi hāme-i himmete aldum (2) ve kemiyet-i kilik-i tiz-gāmı meydān-ı beyāna şaldum ve kudret-i muķadder ihtivāsınca (3) zülāl-i ifzāli bu risālede isāle ve metā‘-ı maķāli bu maķālede iķāle itdüm ve ḥabîşanı (4) tayyibātın ve ebkārı şeyyibātın müstešnā dutdum

ķıṭa

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 (5) zedem be-şāne-i tenķih zülfi elfazeş

be-şustem ez-ruḥ-ı ma‘niyeş gird-i zılmāñi

2 zi-rāstı (6) kıadd-i elfāz-ı u ḥubān¹⁰¹-ı mevzün

ki secde mi-beredeş servhā-yı bostāñi¹⁰²

⁹⁹ “ Kitap ne güzel bir sohbet arkadaşıdır. “

¹⁰⁰ Bu şiir Terzizāde Ulvî Çelebi’ye ait bir gazelin matlaıdır. Gazel no:96

¹⁰¹ Metinde “cinān” olarak yazılmış ancak, anlam için “ḥubān” daha uygundur.

¹⁰² “ Temizleme tarağını lafız zülfüne vurdum. Mana yanağını karanlığın tozundan yıkadım. Hakikatte, onun sözlerinin boyu düzgün boylu güzellere benzer. Öyle ki bostanın servileri onun önünde secde etmektedir. ”

neşr ve çün (7) bu kitâb-ı müstetâb ki nakkâde-i dehr ve şöhre-i her şuhûr ihtimâm-ı tamâm ve vaqt-i (8) tām birle bir ay içinde ihtimâm buldı lâ-cerem gavvâş-ı dil baħr-i fikrete zamîr-i bî-giş ü (9) ğıll ‘ummân-ı hayrete taldı ki bu setîre ki serâ-perde-nişîn-i kuşûr-ı sûtûr ve bu sitâre (10) ki menzîl-güzîñ-i burc-ı bî-fütûrdur nice müşteri almak gerek ve ne engüşteri ile mütehattım kılmak gerek

(11) beyt

[mefâ’ilün fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün]

be-ħazret ki berem k’ü sezâ-yı ân bâşed

kocâ be-tuħfe firistem ki cāy-ı ân bâşed¹⁰³

(12) āyâ bu ‘Azrânuñ Vâmıķı kim ola ve bu dil-ārânuñ ‘âşıķı kim ola bu Şîrîñüñ Ferhâdı (13) nice ferzânedür bu ‘arûsuñ dâmâdı nice yegânedür dirken nâ-gâh hâtifden (14) gûş-ı hûşuma bir nidâ geldi ve nidâyı bu yüzden edâ kıldı ki bu duħter-i dil-firîbe bir(15) ħâtib ve bu defter-i ğariibe bir şâhib virsek ol zât-ı mühezzeb-şifât-ı (16) mükemmel-ni’ât bânî-i mebânî-i ‘avârif ve câmi’-i mecâmi’-i ma’ârif ve hüve râbıta-ı (17) emnü’l-bilâd ve vâsita-i emânü’l-ibâd zü’l-menâķıb ve’l-me’âlî kâfil-i meşâliħ illâ sâfil ve (18) illâ ‘âlî dâver-i şâ’ib-rây dil-âver-i ma’reke-ârây müfeyyîz-i zevârif-i in’âm ü (19) iħsân münşir-i ‘avârif-i ħisân gevher-i dürc-i vezâret kevkeb-i burc-ı şadâret [5a] (1) lâle-i bostân-ı luḡ u kerem sülâle-i şulb-i şadr-ı a’zam nâĥîü’l- münker ve’l-faħşâ ‘anî ħazret-i (2) Mehemed Pâşâ ce’ale’llâhu ismehu li-evliyâ’ihi ħarzen ħarîzen ve naşarahu ‘alâ â’dâihi naşrân ‘azîzen¹⁰⁴ vücûd-ı (3) bülend-himmeti sâye-i raħmeti Diyârbekre henüz şalmamışdı ve kevkebe-i ‘izz ü devleti vefd-i nuşret birle (4) gelmemişdi ki teḡâyür-i şerârât-ı eşrâr ve teḡâvül-i şu’le-i nevâyir-i ezrârdan ‘ämme-i (5) beriyyet ve kâffe-i ra’iyyetüñ ħânedânlarında düd-ı belâ-endüd-ı saķf-ı semâya şu’üd etmişdi ve (6) teşâdüm ü tezâĥüm-i ilâf-ı beliiyyet ve izâf-ı eziyyet eḡrâf-ı memleketi dutmuşdı (7) nâ-gâh kıbel-i ħabâb-ı yezdânîden nesîm-i şubĥ-ı sa’âdet mütenessim vezîr-i destânuñ gülistân-ı (8) âmâl ü emânîsinde ğonce-i ümmîdleri mütebessim olup eyâlet-i Diyârbekr ferr-i kudüm-i devlet-i (9) lüzümları birle müşerref oldı ve çâr-bâliş-i evvân-ı dîvân-ı vücûd-ı pür-cüdları (10) birle zîb ü ziyet buldı lâ-cerem bostân-ı aĥvâl-i ra’iyyet zülâl-i ifzâl ü ma’deletden (11) reyyân ve sâhit-i gülşen-i memleket şevk-i şikâyet ve nûk-i nikâyetden emân buldı(12) ol ecilden ki mesâ’î-i himmet-i vâlâ-

¹⁰³ “ Bu kitabı ona deġecek bir beyefendiye vereyim. Yerini bulacak bir yere hediye yollayayım.”

¹⁰⁴ “Allah onun adını evliyalrı katında muhafaza etsin ve düşmanlarına karşı ona büyük bir zafer nasip etsin.”

nühmeti ve tamāmı-i niyyet ü emniyyeti ta'mır-i bilād ü biķā' ve (13) tedmır-i zālīmān-ı eṭrāf ü ıķkā'a maşrūfdur

nazm:

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

- 1 kemāl-i himmeti çün mülk ta'mırinedür (14) sā'ı
ķamu şahrāları elbette bāğ u büstān eyler
- 2 bu günden soñra ķalmaz hiç vırān mülk (15) hayrānum
ki cuğd ābād yirden ķaçsa ķande āşyān eyler

felehü'l-ħamd 'alā tevfiķehu 'ahd-i ħükümetinde (16) ebrü-yı cānāndan ğayrı kimüñ cānı vārdur ki kemān-ı fitne ķura ve müjgān-ı ħübāndan (17) özge kimüñ ṭāķātı vardur ki tiğ-i 'aduvvānı çeküp dura ṭımār-ħāne-i 'adlünde (18) ħaste vü bımār bulunmaz meger çeşm-i cānān ve kimse kimseye cevr ü bjdād kılmaz meger 'uşşāķına (19) ħayl-i ħübān 'ālemde fitneden eşer görünmez meger çeşm-i ħübānda ol daħi ħ'ābda [5b] (1) ve nişāne-i āşüb mülāħaza olunmaz meger şiken-i zülf-i maħbübānda ol dāħı ıztırāb-ı piç ü tābdadur

(2) nazm

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 ķalmadı memleket içinde eşer-i zılm ü sitem
bım-i 'adliyle velāyet bulalı emn ü emān
- 2 (3) eylemez kimse şimdi fiğān anuñ devrinde
eger eyler varısa şahn-ı çemende murğān
- 3 (4) kimse[y]i kimse perişān idemez 'ahdinde
bād-ı şubħile meger zülf-i dü-tā-yı cānān

neşr bir (5) zāt-ı laṭif-şüret ü şiretdür ki cebın-i mübeyyeninden envār-ı sa'ādāt zāhir ve dıbbāce-i (6) nāşiyesinden eṭvār u 'ādāt bāhirdür leṭāyif-i aħlāķı evrāķ-ı gül-i nesriñ (7) gibi ħoş-bü ve 'avātıf-ı işfāķı eṭbāķ-ı yāsemiñ gibi laṭif ü dil-cüdur şemāme-i nüķhet-i (8) ħulķı şämme-i 'amme-i 'āleme sirāyet itmişdür ve seħāb-ı nişān-ı iħsānı kaffe-i nev'-i insānı (9) isti'lā ķılmışdur

nazm

[mefā'ülün mefā'ülün mefā'ülün mefā'ülün]

1 odur pākize-aḥlāk u felek-ḳadr [ü] melek-şiret

(10) ki her nā-kāma yitse iltifātı kām-rān eyler

2 bahār eyyāmına ger feyz-i aḥlākı eşer kılsa

(11) hevāsını ḳılır cān-baḥş ü ebrin dürr-feşān¹⁰⁵

3 ḥazān faşlını ger ḥulḳ-ı şerīfi berriyet itse

(12) döker altun varaḳlar adını berg-i ḥazān eyler

neşr zamīr-i münīr-iḥallāl-i müşkilāt-ı deḳāyık u idrāk-i (13) derrāki keşşāf-ı mübhemāt ü ḥaḳāyıkdur onu te'emmül ile dānende-i her daḳık ü bāriḳ ve (14) cezm-i taḥayyül birle bīnende-i her dūr u nezdiḳdür

nazm

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün]

1 diḳḳat-i efkārı ol ḡāyetde kim fikr eylemese

2 (15) ḥikmet-i eşyāda dutmaz dāmen-i 'ilmin gümān

3 müdrik-i iz'ānı rāy-ı şāyib ü ṭab'-ı selīm

4 (16) tābi'-i fermānı aḳl-ı pīr ü baḥt-ı nev-cüvān

iḥsān-ı 'āmı 'āmmе-i insāna vāşıl ve ihtimām-ı tamāmı birle herkesüñ murādı ḥāşıldur kapusı aşāḡir ü e'ālīye melce' ve melāz ve ṭapusı (17) ekābir ü ehālīye mencā' vü melāzıdur

nazm

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 āstāneş ka'be-i ḥācāt-ı aşḥāb-ı kemāl

(18) ḥāk-i pāyeş tütyā-yı çeşm-i erbāb-ı hüner

¹⁰⁵ Bu mısradā vezin problemi vardır.

- 2 nev-bahār-ı faşl-rā ez-ebr-i cūdeş perveriş
(19) bostān-ı ʿilm-rā ez-baħr-i tabʿeş āb-ħor
- 3 himmeteş baħrı kʿez-ū sıř-āb mı-gerded dü-kevn

[6a] (1) ħāmeeş ebrı kʿez-ū peyveste mı-bāred güher¹⁰⁶

neşr el-ħaşıl mecmūʿa-i zātı izāf-ı kemālātı ħāvı (2) vücūd-ı melekiyyüʿş-şıfātı ilāf-ı saʿādātı muħtevidür semır-i zamır-i pāki esrār-ı ğayb-ı ħākıdür ve āyıne-i (3) tabʿ-ı tābnāki mirʿāt-i zükādan zekıdür şafħa-i zamır-i münıri levħ-i maħfūz-ı ħākāyık ve şafħa-i ħātır-ı ħatarı (4) mehbet-i envār-ı daķāyıkdur

nażm

[mefāʿılün mefāʿılün mefāʿılün mefāʿılün]

- 1 zamır-i bı-melāli eşveb-i efkāra cevlēngeh
vücūd-ı bı-mişāli (5) aħsen-i efʿāle maşdardur
- 2 degül ħadd-i beşer ħüsn-i ʿifāf u luţf-ı efʿāli
melāʿik fırkasından (6) bir ʿaceb zāt-ı muţahhardur

neşr ve biʿl-cümle-i ʿavātıf u iħsānı birle ħavātır-ı nevʿ-ı insānı kendüye eşır (7) ve ʿavārif-i ħıśānı ile bı-kesāna meʿünet-i maʿışeti yeşır etmişdür ħışāl-i sütüde birle (8) ʿālemde ʿadılı ve ħilāl-i maħmüde birle benı ādemde nazır ü bedılı yokdur

kışa

[mefāʿılün feʿilātün mefāʿılün feʿilün]

- 1 (9) vücūd-ı kāmiline yok nazır ʿālemde
ne iħtiyāc ki ben söyleyüm bilür ʿālem
- 2 ħayā ve ħilmile hergiz (10) bulunmaz aña nazır
eger cihānı ser-ā-pā gezerse bir ādem

¹⁰⁶ “Dergāhı kemal ehlinin hecetlerinin Kabe’si, ayağının değdiği toprak hüner erbabının gözüne sürmedir. Bahar mevsimi, onun cömertlik bulutuyla beslenir. İlim bostanı ona tabi olma denizinden kandığı için meydana gelir ondan kaynak bulur. Himmeti öyle bir denizdir ki iki alem de ondan beslenir. Kalemi öyle bi buluttur ki bütün mücevherler ondan dökülmektedir.”

neşr huşusen peder-i büzürgvârı ve vâlid-i (11) mâcid ü nîkû-kârı ki hâlâ zât-ı şerîfiyle mesned-i vezâret ve maş'ad-i şadâret (12) zîb ü zînet bulmuşdur yedi yıl 'ale't-tevâlî bermüceb-i emr-i 'âlî asker-i islâma ser-dâr ve (13) leşker-i zafer-encâma ser ü sâlâr olup kazf-ı şahîñ ve sebb-i şâhibîñ iden fırka-i (14) şâhib-tefrika kızılbaş ile ceng ü savaşı eyledi her ne cânibe ki râyet-i nuşret-âyeti (15) nehzet ve revâkib-i kevâkib-i mevâkibi 'azîmet etdi çend 'avn-i melek-i müte'âl ve vefd-i feth ü iqbâl (16) mevkeb-i şerîfün istikbâl eyledi

nazm

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

1 ez-her taraf ki mevkib-i fevceş revân şudend

(17) der-dem vüfûd-ı şâdjü vü behcet revân resend

2 v'ez her cihet ki râyet-i ceyşeş devân şude

(18) bî-şekk su'ûd-ı devlet ü nuşret 'ıyân resed¹⁰⁷

ahâlî-i Karabağ'a tîğ-i âteş-rengi dâğ uralı (19) Kızılbaşlar yüreklerinde kızılbaşlar peydâ kıldılar ve sâkinân-ı Gence benân-ı sinânından işkence (20) görelî ekşer ehl-i Âzerbeycân-ı bîcân oldılar hâlâ 'azîmet-i dilîrânesinden iflâku dileh [6b] (1) iklâku devlededir ve şadmet-i şîrânesinden Freng ü Macar bî-direng ü nâçârdur

beyt

[mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

(2) kıyâmetest zi-tîğüş hemişe der-küffâr

muşîbetest zi-tîreş hemâre der-Tâtâr¹⁰⁸

el-kışsa sene-i (3) ihdâ ve tis'în ve tis'adan ki târih-i feth-i Revândur tâ sene-i şemân ve tis'în ve tis'mâ'a (4) ser-haddine varınca her sâl-i ferhunde-fâl atı oynağı gâh Gence ve Nağcübân ve gâh menzil ü (5) konağı Tebrîz ve Revân oldı şademât-ı kerr ü ferrinden iklîm-i revâfiz yağma ve gâret ve (6) 'azamât-ı zafer-eşerinden dâr-ı diyâr-ı surh-ser ser-te-ser hîsâret oldı

¹⁰⁷ “ Her taraftan kafilesine akıp geldiler. O vakit, neşe ve mutluluk getiren elçiler koşup geldiler. Her tarafta ordusunun rayeti yürüdü ve şüphesiz ki zafer ve mutluluğun kutlu yıldızları meydana çıktı. ”

¹⁰⁸ “ Küffâr, onun kılıcının altında hep kıyameti yaşar; Tatar, onun oklarından dolayı sürekli musibete uğrar. ”

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

(7) 'ākıbet toprağa saldı düşmen-i bed-ḥ'āhını

her yere kim rāyet-i 'azmin ḥıramān eyledi

neşr (8) āhirü'l-emr darb-ı tiğ ü tır ve ḥüsn-i tedārik ü tedbjr birle kızılbaşlara şāh oğlın getürdüp (9) cenāb-ı ḥüsrevānı ve bāb-ı cihān-bāniye alup gitdi ve bu ser-dār-ı Cem-ıktidāruñ bir nice (10) şırānesiyle feth olunan dār u diyār ve kılā' u biḳā'-ı cennet-āşārdan Tumālnis vü Gori ve (11) Aḥışka vü Lūr'ı ve Gence vü Revān ve nevāḫi-i Nahcūvāndur

beyt

el-minnetu lillāhi ki der-ın feth ne-dāred

(12) cuz minnet-i ḥaḳḳ-ı celle tebārek u te'ālā¹⁰⁹

hemān cenāb-ı kirdgār ve cānib-i perverdgārdan recā ve (13) irticā olunur geh vücūd-ı pür-cūdın geh nihāl-i bı-ḥamāl serā-bostān-ı cāh u cemāl ve şāḫ-gülbün-i (14) gülistān-ı fazl u kemāldir her ān ve her zamān şadr-ı 'izzetde kām-rān idüp kavāsıf-ı (15) ḥadişān-ı zamāndan zımān-ı emn ü emānda maḥfūz ve melḥūṭ tuta āyın-i bi-ḥaḳḳı'l-ḥaḳḳ ve kelimātihi (16) ve'l-ārifne bi-zātihi ve şıfātihi¹¹⁰

meşnevi

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

1 ilāḫi be-faẓl-i ḥodeş yār bāş

zi-'aynü'l-kemāleş nıgeh-dār bāş

2 (17) peder hem-çü mihrest ü hem-çü māh

bedın nükte nūr-ı cebıneş güvāh

3 ilāḫi be-ḥaḳḳ-ı kitāb-ı vücūd

(18) be-feyz-i tecellı-i ehl-i şühūd

¹⁰⁹ "Allah'a şükürler olsun ki, bu fetihde yüce Allah'ın ihasanından başka bir şey yoktur."

¹¹⁰ "Hakkın ve hak sözün O'nun zatını ve sıfatlarını tanıyanların hakkı için."

4 be-ķāmi deh ū-rā ki der-imtidād

şevd muttaşıl tâbe-rüz-ı tenād¹¹¹

neşr egerçi (19) bu kitāb-ı **Münāzara-i Derviş ü Ğanidür** lākin ‘ibārāt-ı mühezzebe ve isti‘ārāt-ı müste‘zebesi birle (20) müferrih-i ruḥ ve mürevviḥ-i dil-i mecrūḥdur hemān ahāl-i i a‘şār e‘āl-i emşārdan me‘mūldur ki [7a] (1) geh çün ‘asalāt-ı aqlām ve saķatāt-ı kelāma vāķıf olalar itmām u ıslāhına ve ikmāl-i (2) kemāl-i ıştılāhına himmet-i vālā ve nühmet-i a‘lāların ma‘tūf ve maşrūf kılılar ki nisyan u (3) noķşān lāneme ṭab‘-ı insāndur ayyu ‘ālimin lā-yahfū ve ayyu cevādin lā-yakbū ve ayyu şārimin lā-yenbū¹¹²

(4) beyt

ve’l ‘uzru ‘inde kirāmi’ n-nāsi maķbūlun

ve minhumu’l-‘afvu me’ mūlun ü mes‘ūlun¹¹³

neşr bā-inki bu (5) ķadar ‘alāyık-ı mü’ennet-i ma‘āş ve ‘avāyık-ı muḥannet-i āb u aş ve hücūm-ı hümūm-ı kesb-i (6) nevāl ve ‘umūm-ı ğumūm-ı muğayyirāt-ı ahvāl her ān ḥātırūm perişān her zamān dıdem eşk- (7) feşān ider bes bu ḥālāt u ‘alil birle maķālātda bir ḥalel bulınsa ‘aceb değül

(8) beyt

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

eger suḥanda kuşūrum bulınsa ma‘zūrum

ki ḥātırūm ğuheri seng-i ğamıla oldı

(9) nazm

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

1 gehem be-tiĝ-i cefā kuşte-i gerdiş-i eflāk

gehem be-ḥāk-i reh efkende-i miḥnet-i eyyām

¹¹¹ “İlāhî, ona faziletin, ihsanın yâr olsun. Olgunluĝunun kaynaĝını ona bekçi kıl. Babası güneş gibidir ve kendisi ay. Bu söze şahittir onun alnının nuru, parıltısı. İlāhî, varlık kitabının hakkı için ve şehadet ve şahitlik ehlinin tecellisinin bereketi hatırına ona ömür boyu amacına ulaşma mutluluĝu ver”

¹¹² “Hata yapmayan âlim kimdir? Düşmeyen at hangisidir ve kararından dönmeyen kimdir?”

¹¹³ “Büyük insanlar özrü kabul ederle, onlardan affetmeleri beklenir ve talep edilir.”

2 (10) be-çeng-i hâdişe uftâde-i hord bî-revnâk
geh ez-kirâm-ı cefâ-dîde vü gehî zi-liyâm

3 (11) ne cevher-i suhanem-râ maḥal be-nezd-i şîgâr
ne mâye-i hünere-m-râ behâ be-pîş-i kirâm¹¹⁴

(12) ve ene ercû mine'llâhi'l-meliki'l-'allâm en ya'simenâ min sakatâti'l-kelâm ve mezellâti aḳdâm el-aḳlâmu fi'liyyetun lev kellemtu fi'l meşhed ve'l meğîb ve lehû'l ḥamdu ve 'ileyhi unîb¹¹⁵

âğâz-ı dâstân

(14) **münâzara-i dervîş ü ğanjî** (15) *nûn ve'l kalemî ve mâ-yeşturûne inne hâzâ tezkiretehu li-ḳavmi ye'ḳulûne*¹¹⁶

meşnevî

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

1 naşîḥat zi-men bişnevî tîz-hûş
be-men laḫzâi ez-kerem-dâr gûş

2 (16) me-bîñ ez-dil ber-ḍelâlet berem
bebîñ der-suḫenhây hem-çün derem

3 zi herkes şeved nokta-i ḥ'îş 'iyân

(17) tueş naḳd-i güm-geşte-i ḥ'îş dân

4 ne-sâzem men in dâstânâ zi-ḥod

bedîñ reh merâ reh-nümün şud ḫired¹¹⁷

¹¹⁴Kimi zaman cefa kılıcı ile feleklerin hareketinin maktulü oldum. Kimi zaman da geçen günlerin mihnetinde yolunun toprağıyla savruldu. Kaza çengiyle temelsiz, ışıksız yeme içme sevdasına düştüm. Bazen cefa ehli yüzünden, bazen de nadanlar sebebiyle. Sözlerime ne önemsiz kişilerin nezdinde yer var ne de hünerimin kıymetini değerli kişiler bilir.”

¹¹⁵ “Her şeyin sahibi ve her şeyi bilen Allaktan dilerim bizi kötü sözlerden korumasını, ayaklarımızın kaymamasını. Gizli de konuşsan açıktan da konuşsan kalem onu yazar. Hamd O'nadır ve ben O'na tevbe ederim.”

¹¹⁶“Nun, andolsun kaleme ve yazdıklarına.” Kur'ân-ı Kerîm, Kalem Suresi, 1. ayet

¹¹⁷ “ Ey akıllı kişi, kulak aç benim nasihatlarıma. Benimle beraber bir an kerem sahibinin sözlerini dinle. Gönlümden gelenleri saçma sapan şeyler görme. İyi bak ki sözlerimi nasıl bir araya getiriyorum. Herkes kendi

(18) müveşşihân-ı şahâyif-i letâ'if-i esmâr ve müreşşihân-ı zerâ'if-i me'ânî-i ihbâr ki sâbıkân-ı (19) meydân-ı tibyân ve nâmıkân-ı bedî' ü beyân derler bu vechile hikâyet ve bu yüzden rivâyet [7b] (1) iderler ki bir merd-i dervîş ve zâhid-i şalâh-endîş ki cemî'-i muharremât ü niyyeden tâyib ve (2) merâmât-ı niyyeden âyib idi bir ğanı-i keşîrû'l-mâl ve yesîrû'l-âmâl ile bir meclis-i hâş ve (3) mecma'-i ğâşşda cem' oldı ki her biri kendü himmetiyle mübâhat ve semtiyle mu'âlât (4) idüp dirdi

beyt

[fe' ilâtün mefâ'ilün fe' ilün]

kendü semtümde hâliyâ ferdüm

varisa merdüm içre ben merdüm

(5) dervîş her çend ki ebvâb-ı i'sâr u fenâyı açup der-i yesâr u ğinâyı kapardı (6) ğanı daħi tariķ-i 'üsr ü fenâdan şâh-râh-ı yüsr ü ğinâyâ şapardı ve dirdi (7) el-fakru fi'l-uzuni vaķrun ve fi'l-'ayni 'akr ve fi'l-cevfi baķrun ve fi'l-ķalbi naķrun¹¹⁸ 'âķil ü dâñâ yanında (8) yüsr ü ğinâ ile 'usr ü 'enâ bir midir ve rahmet ü rāhat birle zaķmet ü cerāhat berāber midir (9) şettāne beyne'd-dürri ve'l-ķasâ ve's-seyfi ve'l-'asâ¹¹⁹

beyt

[fe' ilâtün mefâ'ilün fe' ilün]

ķandedür dürr-i nāb ķande ķuşşā

(10) eyle inşāf bir mi seyf ü 'aşā

beyt

[fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül]

kucā zer kucā āhen-i kem-behā

kucā dürr ü güher kucā kehrubā¹²⁰

nokta-ı nazarından belli olur. Sensin yolunu kaybettiğini fark edecek olan, bil bunu. Bu hikayeler benden menkul değildir. Bizim bu yolumuzun yol göstereni akıl oldu.”

¹¹⁸ “ Fakirlik; kulakta bir ağırlık, gözde bir kısırlık, midedebir boşluk, kalpte bir çarpıntıdır.”

¹¹⁹ “İnci ile çakıl taşı; kılıç ile değnek arasında büyük fark vardır.”

¹²⁰ “ Altın nerede, değersiz demir nerede? İnci mercan nerede, kehribar nerede? “

(11) meclis-i derviş āhir derviş-i fakr-endiş zebân-ı mev'izet ü beyânı ve dehân-ı naşihat-ı (12) tibyanı bu yüzden açdı ve cevâhir-i kelimât ü 'ibâhir-i maqâlâtı nazar-ı huzzâr-ı meclisde (13) saçdı ki ey ğanı-i sütüdegâr ve tevânger-i rûzgâr hazret-i perverdgâr ve cenâb-ı (14) kirdgârûñ celle şânehu ve 'azmü bürhânehu bize mensûb iki cihânı ve yedi düzeḡ ile sekiz cinâmı (15) vardur ki ol iki cihânûñ biri bâķı ü bġ-melâl ve vākġ ü bġ-zevâldir ki aña uķbâ (16) derler ve biri bġ-beķâ vü fânġ ve serġ ü 'z-zevâl ü birânġdir ki maḡall-i ilâf-ı reziyyât (17) ü âfât ve menzil-i ešnâf-ı beliyyât ü meḡâfâtdır ki aña dünyâ derler ve efrâd-ı nev'-i beşer ve (18) ahâlġ-i ḡayr ü şerr bu ikisinden birin ihtiyâr etmekde muḡayyerdir nitekim buyurmuşlardır

naẓm

[mef'ülü fa'ilâtü mefâ'ülü fâ'ilün]

1 (19) rāhġ be-sūy-ı 'āfiyet ü ḡayr mġ-reved

rāhġ be-sūy-ı hādiye eknün muḡayyerġ

[8a] 2 (1) da'vġ me-kun ki berterem ez-dġgerân be-mâl

bâ-mâl eger 'amel ne-kunġ cân nemġ-berġ¹²¹

neşr ve erbâb-ı (2) i'tibâr ve aşḡâb-ı ihtibâr 'uķbâyı ihtiyâr ve zâd-ı āḡireti iddiḡâr etmişlerdür (3) ve bu pġr-zen-i dünyâdan ki her gün bir erde ve her gece bir şevherdedür ihtiyât idüp gitmişlerdür

(4) meşnevġ

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

1 buved zâl-i dünyâ büt-i 'işve-ger

ki her dem kuned meyl-i şūhġ diger

2 kesân-râ be-ser-çeşme-i hırş vâz

(5) beşġ berde vü teşne āvurde bâz

¹²¹ “Bir yol ki saġlık, afiyet ve iyi şeylere gidiyor. Bir yol ki doğru yola gitmekte ve şimdi seçmekte özgürsün. Diġerinden malla üstünün diye iddiada bulunma. Eġer mal ile doğru amel etmediysen can taşıımıyorsun demektir.”

- 3 beşj kerdeem der-mu ‘ammāş fikr
be-çendjñ ‘arūsij henūz est bikr¹²²

neşr (6) her ki aña gönül virdi bî-şu‘ūr u mestdir ve her ki andan yüz çevirdi bî-ħuzūr u pestdür (7) helāline hesāb lāzım ve harāmına ‘azāb mülāzımdur bir düşmen ki bî-ħayrlar anı dost (8) bilürler ve bir rakıbdür ki bî-başarlar anı ħabıb ‘add kılurlar bu penç-rūze devleti hemān (9) ħayāl-i ħ‘āba ve bir iki günlük ‘ayş ü ‘işreti yaz günlerinde seħāba beñzer

ş‘ir

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 (10) ħāl-i dünyā ser-te-ser pürsıdem ez-ferzānej
guft yā dūdıst yā şem‘ıst yā pervānej
2 (11) guftemeş aĥvāl-i ‘ömr-i mā çı bāşed çıst ‘ömr
guft yā ra‘dıst yā berkıst yā efsānej
3 (12) guftemeş aĥvāl-i ānān k’enderū dil besteend
guft yā kūrıst yā mestıst yā dıvānej¹²³

(13) andan ħıç-kese rāĥat-i bî-ğuşşa vü cerāĥat erışmez ve bir gül-i rahmet-i bî-ħār u zaĥmet (14) yetışmez ‘işreti ile ‘usreti ħarın ve feraĥı birle teraĥı hem-nışındür ne server-i dey-i şāsıñ (15) beķāsı ve ‘ayş ü nüşunuñ şafā vü naķāsı var serveri ‘ayn-i şerrdür (16) ve cevheri maĥz-i şübürdur

meşnevi

[fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ülün]

- 1 zi-iķbāl-i ü her ki şud ser-bülend
zi-ü bār-ı āĥer be-ħākeş fikend

¹²² “Bu yaşlı dünya bir işveli güzeldir. Öyle ki, her an bir başka kocaya meyl etmektedir. Kimisini hırs yüzünden sözünden döndürür. Sonra yine tamamen köle ve aç susuz hale getirir. Onun bilmecesine çok kafa yordum. Bunca gelinlik yapmaya rağmen hâlâ nasıl bekardır? “

¹²³ Furugi, Hakani’ye ait olarak gösterse de bu manzume Ebu Sa’id Ebu’l-Hayr’a aittir. Nüshalardan kaynaklanan bazı farklar mevcuttur. “ “Dünyanın halini bir bilginden sordum. Dedi ki: Ya bir duman, ya bir mum ya da bir pervanedir. Dedim ki: Ömrümüzün hali, sonu ne olacak, nedir ömür? Dedi: Ömür ya bir yıldırımdır, ya şimşek ya da bir efsane masaldan ibaret. Dedim ki ona: Ömre gönül bağlayanların hali nicedir? Dedi: Ya körlerdir, ya mest, ya mecnun. “

- 2 (17) ki şubh ez-mey-i mihr-i ü yâft cām
ki ne-n'şest der-h^vân-ı şe'ef ü irşām
- 3 bedîn şehd-i bisyār māyil me-bāş
(18) zi-zehr-i nihāniyeş gāfil me-bāş
- 4 'azîzi be-men guft ez-rūy-ı mihr
me-kun tekye ber- 'işvehā-yı sipihr
- 5 (19) ki bî-mā besî in sipihr-i berin
be-gerded şeb ü rüz gerd-i zemîn
- 6 besî gerded in çerh-i firūze-tāk

[8b]

(1) ki mā hāk bāşim der-zîr-i hāk¹²⁴

neşr bu şuffe-i bî-şafāda ve bu dehr-i bî-vefāda nice nice nāzenin-i nesrin- (2) hadd ve nigārın-i nārven-ğaddi mül-i emel ve zişt-i 'amel ayağdan düşürdi (3) *ke'ennehum e'cāzu nahlin munkā'ir*¹²⁵ arūs-ı dünyā bir bî-vefādır ki her demde birine gönül virür ve her sâ'at bir şahşun (4) der-āğüşuna girür insānı gül-i key nümāyiş-i serāb ve taşavvur-ı āb birle riḥistān-ı hevāda (5) gümrāh ve beyābān-ı gavāda bî-rāh ider

beyt

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün]

dil der-cihān me-bend ki yārîst bî-vefā

(6) cāyîst bî-şerāb ü şerābîst bî-şafā¹²⁶

¹²⁴ “Mal isteğiyle kim ki başı göğe erdi, ululandı ondan toprağa ağır bir yük düştü. Sabah, onun güneşinin şarabından kadehini doldurduğu için mutluluk ve ışıltı sofrasında oturmadı. Böyle çok bala, mayil olma. Onun gizli zehrinden gafil olma. Benimle sevgi ile dostluk yüzünden konuş, sohbet et. Feleğin işvelerine dayanıp güvenme. Bu yüce felek bizsiz uzun müddettir döndüğü için yeryüzünün tozunu toprağına katmaktadır. Bu firuze eyvanlı feleğin döndüğü yeter artık. Toprak olmalıyız toprağın altında.” Furugi, bu manzume için Attar'a ait demektir.

¹²⁵ “Sanki onlar kökünden sökülmiş hurma kütükleri gibidir.” Kur'ân-ı Kerîm, Kamer Suresi, 20.ayet

¹²⁶Furugi bu beyti Muhteşem-i Kaşani'ye ait göstermiştir. “Bu dünyaya gönül bağlama çünkü bir vefasız yarıdır. Tıpkı, şarapsız bir mekan ve tatsız bir şarap gibidir.”

neşr ve çün bu merhaleden bi'z-zarûre gitmelüsin (7) ve māl ü menâli nâ-çâr terk etmelüsin yâ niçün cāh u cemāl ve keşret-i ğenāyim ü cemāl birle iftiḥār (8) idersin ve ṭariḳ-i fevz ü felāḫı ve necāḫ ü şalāḫı koyup yabana gidersin

kıṭ'a

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 (9) be-ḫāneḫ ki reh-i cān nemḫ-tevān besten
- 2 çı eblehend kesānḫ ki dil hemḫ-bendend
- 3 (10) fiġān ki nişt der-ü ḫāşılı heme ḫiçest
- 4 çü be-n'gerḫ heme merdüm be-ḫiç ḫorsendend¹²⁷

eger zerre (11) kadar idrāküñ ve rāy-ı şā'ib ü 'aql-ı derrāküñ olsa cādde-i şalāḫ u reşāda (12) tālib ve seccāde-i ṭā'at u irşāda rāġıb olurduñ nitekim ol pād-şāh-i (13) gerdün-ı ḫar-gāḫ ve şehen-şāh-ı dilāvergāḫ tāc u taḫtın ve dıbcāc u raḫtın terk etdi (14) ve diyār-ı ġurbet ü dār-ı kurbeti iḫtiyār idüp gitdi ġanı eyitdi nice olmuşdur ol (15) hikāyet derviş eyitdi ḫudāvendān-ı aḫbār şöyle iḫbār ve efsāne-bendān-ı (16) hikmet-şi'ār şöyle iş'ār iderler ki sevālif-i eyyām ve sevābıḫ-ı a'vāmda bir pād-şāh-ı ferīdün- (17) fer ve şehen-şāh-ı İskender varıdı ki zevāhir-i cevāhir-i dünyā ile mesrūr ve zer-i zıver-i bḫ-beḫāya (18) ḫatı maġrūr idi ve dıde-i i'tibār ile pāyān-ı kāra nazar şalmazdı ve 'avāḫıb-ı umūr-ı tamāmetinden (19) endişe kılalmazdı şevket-i şükūḫından zehre şır-āb olurdı ve ḫiddet-i şemşirinden [9a] (1) ḫāk-i meşāf şır-āb kılurdı

meşnevi

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 ger nümüdḫ ber-āsmān ḫançer
şır-i gerdün beḫsetḫ ez ḫayr
- 2 (2) merkebeş her kocā ki bogzeştḫ

¹²⁷ “Bir evdir ki, can yoluna bağlanmaz, kapalıdır kapısı. Ona gönül bağlayanlar ne kadar da aptaldır. Eyvah ki yoktur onda bir sonuç, baştan başa bir hiçtir o. Eğer ona hiç gözüyle bakan insanlara bakarsan, razıdırlar, mutludurlar.”

kulle-i küh hāk-i reh geştî¹²⁸

bir gün vüzerāsına eyitdi gerekdir ki (3) baña mahşûş bir binā-yı merşûş vaz‘ eyleyemez ve kaçır-ı Havernağ gibi bir cevsek-i pür-revnağ (4) tarh kılamaz ki irtifā‘ da bünyān-ı heremān ile tev‘emān ola ve ittişā‘ da harem-i irem-i (5) hurreme mu‘ādil kıla ki ne bünyān-ı kuşūrunda zerre kuşūr ve ne erkān-ı sūrunda bir gūne (6) kūsūr ola

meşnevi

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

kuşūrunda hiç olmaya kuşūrı

havernağ gibi revnağ kaçır bula

(7) İrem gibi içi pür-hurrem ola lā-cerem vüzerā daği emr-i şāha (8) itā‘at ve hüküm-i pād-şāha mütvā‘at itdiler ve bir nice nefer-i mühendisān-ı çālāk ve (9) mü‘essisān-ı bî-bāk ücrete tutdılar ve sehl-i zamān içinde bir serāy-ı cennet- (10) nişān ve kaçır-ı dil-ārāy u ‘ālî-şān bünyād etdiler ki fesaḥat-ı sāḥası devr-i kam-rānî (11) gibi tarab-fezā ve vüs‘at-i bācesi mevsim-i cüvānî gibi kerb-zidā idi ezlā‘-ı (12) mütesāviyesi zevāyā-yı eflāka nedā‘ir-i *ferci‘i‘l-başara hel terā min futūrin*¹²⁹ şalmış (13) idi ve evzā‘-ı mütevāziyesi şıfat-ı ve *cennetin ‘arzuḥā es-semāvātu ve‘l-‘arz*¹³⁰ birle (14) ittişāf bulmuşdı

nazm

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 be-nūr-ı şemme-i ü zerre der-şeb-i deycūr

(15) çü cirm-i şems be-rüz ez-ruḥ-i felek peydā

2 hezār-bār zi-reşk-i külāh-ı kūşe-i ü

(16) şiken der-ebrū-yı nüh tāk-ı tārem-i ḥazrā

bes da‘vet-i aḥālî-i velāyet ve ziyāfet-i (17) e‘ālî-i memleket için ol kaçır-ı dil-güşā ve şurḥ-ı feraḥ-baḥşāda ber-vechile baş-ı bisāt-ı ‘işret (18) ve tertîb-i simāt-ı ni‘met olundu ki kuş-ı āftāb-ı tābnāk mā‘ide-i sebz-fām-ı eflāk (19) üzerine vaz‘ olmalı ve şuhūn-ı nücūm-ı pervîn

¹²⁸“ Eğer göge hançer gösterirse, feleğin aslanı iyilikten incinir, yaralanır. Merkebi her nereye gittiyse, nereden geçtiyse dağın tepesi toprağa geçti.”

¹²⁹ “Artık çevir gözünü de bak, görebilir misin bir yarık, bir çatlak?” Kur’an-ı Kerim, Ma’ide Suresi, 3. ayet

¹³⁰ “Genişliği gökler ve yer kadar olan cennet.” Âl-i İmrân Suresi, 133. ayet

ve zurûf-ı kevâkib-i sîmîn sofra-i [9b] (1) *kul unzurû mâzâ fi's-semâvâti ve'l-'arzi*¹³¹ da intizâm bulalı hiçbir tâc-dâr-ı şâhib-ni'met ve (2) şehriyâr-ı ehl-i haşmet ol tezyinde bir sūr ve ol âyinde bir sūr-ı mūr-ı sinin-i şühür ve (3) 'ubūr-ı ezmân u dühür birle görmemişidi

beyt

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

şu deñlü ni'met ile tıldı yazı

(4) ki tıydı 'âlemün ehl-i niyâzi

neşr bes nüvvâb-ı bînâ vü dâñâ ve mücâb-ı bernâ vü tevânâ (5) naşb ü ta'ayyün olındı tâ şehri vü ğarîb ve aħmak u erîb ve şaĝîr ü kebîr ve (6) nâdân u ħabîr bî-mümâne't ü müzâhemet ol kaşr-ı mışr-ârâyı ve ol serây-ı bâ-serrâyı (7) gelüp seyr ü temâşâ ideler çün herkes bî-tereddüd gelüp gitmeĝe ve der ü dîvârın (8) seyr etmeĝe başladı pād-şâh cānibinden nāîbler ve ħācibler istifsār etdiler ki hiç bu kaşr-ı (9) dil-güşâda ki bu Mışr-ı meserret-baħşâda vāķi' olmışdur bir noķşân-ı fāĥiş ve hicrân-ı (10) müĥiş bulur mısuz ve 'arşında bir fütür ve ferşinde 'ayb u kuşūr müşâhede kıtur mısuz ve (11) bu kadar enām u aķvām ve ħavâşş u 'avāmdan bir kes gelüp engüşt-i ħaťâyı ħaťt-ı ħışt-ı (12) zer-neviştine urmadı ve ħalka-i bābın ki maťla'-ı şems-i sa'âdet idi benân-ı i'tirâz ile (13) burmadı ve cümle şaĝîr ü kebîr ve bernâ vü pîr du'â idüp eyitdiler biz bu serâyıñ (14) kuşūruna ne vechile 'ayb u kuşūr bulalım ki riyâzi ĝiyâz-ı behişt gibi dil-āvîz ve (15) ħıyâşı ħıyâz-ı ħuld-ı 'anber-sirişt gibi kevşer-āmîzdir hevâsı neşim-i bahâr gibi 'anber-şemîm ve mâsı (16) selsebîl-i ħoş-ĝüvâr gibi muĥyi-i 'azm-i remîmdir semk-i üstüvârı simāk-ı rāmîĥ ile hem-'inân ve (17) şerefât-ı ĝurefâtı münâzır-ı menâzır-ı eyvân-ı keyvândır

nazm

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 bā-fürüg-ı şemseeş ber-geşte mäh ez-âftâb

(18) bā-şafây-ı şofaeş ħandîde gül ber-bostân

2 der-şebtârî zi-'aks-i şemse-i eyvân-ı ü

(19) zerrehâ-râ der-hevâ yek yek şümürden mi-tevân

¹³¹ "De ki göklerde ve yerde ne var bir bakın." Yûnûs Sûresi, 101.ayet

3 bā-girihkārī-i tākeş sakf-ı gerdün ez-ḥased

[10a] (1) şad-girih mi-āvered ber-tāk-ı ebrū her zemān¹³²

bu hāletde ittifāken añı derviş-i ‘ibret- (2) āyın ve ehl-i ḥāl ü ḥākāyık-bın çıkageldi ki ḥalvet-serāy-ı tevḥid mişkāt-i zamır-i (3) münirlerinden rüşen ve bādiye-i cidd ü taleb-i mekātır enfās-ı mübarrekelerinden gülşen (4) idi her birinün envār-ı zühd ü reşādı ile şem‘-i şebistān-ı vilāyet sūzān ve (5) eṭvār-ı taqvā vü sedādı ile mişbāḥ u bostān-ı fevz ü hidāyet fūrūzān idi

(6) şîr

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 her yekî server-i iklim-i buzurgî vü kemāl

her yekî pādşeh-i bārgēh-i fazl u huner

2 (7) heme cānend ki būdend mu‘terr ez-cesed

heme rühend ki būdend muberrā zi-żarar¹³³

(8) çün bir laḥza ol kaşruñ ‘urūş-ı efrāştesine ve fūrūş-ı nakkāşesine ve taḥrîrāt-ı şahā’if-i (9) dīvārına ve taşvîrāt-ı zerā’if-i zer-nigārına nazār şaldılar bürz-i müte’mmil ü müteḥayyir olup (10) baḥr-i endişeye taldılar āḥir ḥāzır olan nā’ibler ve nāzır olan ḥācibler ilerü gelüp (11) eyitdiler ey dervişān-ı ehl-i ḥāl ve şalāḥ-endişān-ı hikmet-māl bu cavsak-i Ḥavernaḳ- (12) revnaḳuñ ḥaḳḳında ne dersiz ve bu şurḥ-ı irem-ṭarḥuñ ḥuşuşunda ne şekerler yersiz (13) ki şüret-i ḥübān-ı mevzūn-ḳadd gibi ārāste ve maḥbūbān-ı gül-‘izār u lāle-ḥadd gibi pîrāstedür (14) şems-i şemsesi birle sāḥa-ı serāsı cām-ı cihān-nümā gibi münevver ve der ü dīvārı eyvān-ı (15) Kisrā gibi envā‘-ı teşvîr ile muşavverdür

¹³² “Şemsesinin ışığıyla ay güneşten yüz çevirdi. Sofasının safasından, zevkinden gül bostanda güller açtı, yüzü güler hale geldi. Balkonunun şemsesinin aksinden zifiri karanlıkta havadaki zerreler bir bir sayılırdı. Şu çatıya benzeyen gökyüzü onun kemerlerinin oymalı işlemelerinin hasedinden her zaman çatık kaşla yüzlerce düğüm atmakta, kaşlarını çatmaktaydı.”

¹³³ “Her biri büyüklük ve olgunluk ikliminin serveridir. Her biri erdem ve hünerin sığındığı dayanaktır. Hepsi canlardı ama, cesetten daha fakirlerdi. Hepsi zarardan korunmuş birer ruhtular.”

şîr

[mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün]

- 1 çün kûbbe-i kisrâ be-teşâvîr-i müzeyyen
(16) çün nâme-i mâni be-temâşîl-i münakkâş
- 2 çün çeşm-i felek rûşen ve çün huld-ı berîn hûb
çün beyt-i haram (17) hurrem ve çün bâğ-ı irem hoş¹³⁴

neşr dervişler eyitdiler ne fâ'ide ki bu hânenüñ sizden (18) mestür iki noķşân u fütürü vardur ki gün gibi âşkâr ve filķ-i şubh gibi bedîdârdur (19) vüzerâ dervişlerden bu haberi gûş ve bu kavlı-i mu'teberi iz'ân-ı hûş idindiler [10b] (1) pād-şâha varup bu aĥvâli ve dervişler arasında geçen kıl ü kâli bildirdiler pād-şâh (2) daĥı dervişleri ĥuzûr-ı ĥazretine da'vet etdi ve eyitdi ey zâhidân-ı pāk-sîret ve 'âbidân-ı (3) sütüde-serîret bu kaşruñ 'ayb u noķşânı ve bu kaşruñ kuşûr u hicrânı nedür bize beyân (4) buyuruñ dervişler eyitdi ey pād-şâh-ı felek-şadr ve şehen-şâh-ı melek-kađr ma'lûmuñ (5) olsun ki bu kaşruñ bir 'azîm kuşûrı budur ki şâĥibi tabanca gerek merg birle taĥt-ı ĥayâtdan (6) taĥta-i fevâta düşer teng-nây-ı gürda mâr u mür kâse-i ser-i ser-firâzına uşer nitekim buyurmuşlardur

(7) nazm

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 yekî ez-çeşm-i dil be-n'ger bedîn zindân-ı ĥâmûşân
ki tâ-yâķût-ı güyâ-ra be-tâbût ez-çi sân bîñi
- 2 (8) ser-i zülf-i 'arûsân-râ çü berg-i nesteren yâbî
ruh-ı gülreng-i şâĥân-râ be-reng-i za'ferân bîñi¹³⁵

¹³⁴ “Kisra'nın sarayının kubbesi gibi müzeyyen, Mani'nin mektubu gibi işlenmiş nakışlarla dolu. Güneş gibi aydınlık, en üstün ebedilik cenneti gibi güzel, Beyt-i Haram gibi kutlu ve İrem Bağı gibi hoştur.” Furûĥî, bu manzumeyi Lisânî'ye ait göstermektedir.

¹³⁵ Bu manzume, Furûĥî'de Hz.Mevlana'ya ait gösterilmiştir ancak biz bulamadık. Bu mısralar Senai'nin bir kasidesinde geçmektedir. Kelimelerin yerleri deĥişiktir. Kaside no:197. “Bir zaman gönül gözüyle bu suskunlar zindanını görürsen, konuşan yakuta benzer şarap ile tabutu aynı tarzda görürsün. Eĥer güzellerin zülfünün ucunu yabangülünün yaprağı gibi bulursan, şaĥların gülrenkli yanaklarını safran rengi ile görürsün.”

ve (9) ikinci ‘aybı oldur ki bu kuşūr-ı bî-kuşūr ki ne rabz-ı felek gibi maḥşūr ve behişt-i ‘anber-sirişt gibi (10) cāygāh-ı sūr u sūrürdur ‘ammā karīb-i hubūb-ı nekbā’-ı nekebāt ile ḥarāb ve (11) zülāzil-i nevāzil ile berāber türāb olur

meşnevî:

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

1 çî kâşānehā-rā ki û der-ne-best

(12) çî taht-ı şehān-rā der-hem-şikest

2 çî t̄arem ki mî-zed ber-eflāk-i ser

ne bāmeş pedîdest eknün ne der¹³⁶

(13) ve şöyle ki başar-ı başîret ve nazār-ı dîde-i ‘ibret birle nazār idesin bi’lme‘āniyye bu kaşruñ tahtın (14) tahta-ı t̄abūt ve kâşî buyūtın birer vîrāne-i ḥānūt añlarsın ḥalvet-ḥānelerin beytū’l-ḥazen (15) ve kâşānelerin dārū’ş-şecen bilüp tañlarsın şabr rebābın utrūbe-i fenā sūrūd rebābın (16) merşîye-i ‘anā bulursun bu taqđırce bu kaşr-ı dil-ārām ki bā’iś-i reşk-i beytū’l-ḥaramdur (17) nice cāy-ı sükün u ḥîrām ve maḥall-i iḳāmet ü ārām olsun

şî‘r:

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 (18) çegüne şād [u] zeyd anki behr-i murden zād

be-ḥānej ki pey-i ān müdām kerde bināst

2 be-i‘tibār der-în kâḥ-ı zer-nigār niger

(19) ki her nazār ki ne ez-rūy-ı i‘tibār ḥaṭāst

3 be-faḥr her ki ser-efrāḥt hem-çü kingireeş

futed zi zelzele-i ḥādiśāt der-kem ü kāst

¹³⁶ “Ne kaşaneler vardır ki bel bağlama onlara. Ne şahların tahtları vardı ki hepsi yok oldu gitti. Ne damlar, ne kubbeler vardı ki felekler başına yıkıldı. Ne çatıları meydanada görünmekte artık ne de kapılar.” Furugi bu manzumeyi Ahdi’ye ait göstermektedir.

[11a]

4 (1) nefîr-i derd-i cüdâyi resed be-güş âhir

zi-muṭribî ki der-în bezmgâh nağme-serâst¹³⁷

pād-şâh (2) eyitdi ey ‘azizân-ı dânişver ve mürşidân-ı heft-kişver hiçbir hâne var mıdur ki şevâyib-i (3) ‘aybdan müberrâ ‘avârız-ı noqşân u reybden mu‘arrâ ola dervişler didiler ki belî ahvâl-i (4) rûz-ı maḥşer ve ahvâl-i hesâb-ı ḥayr u şerden soñra dâr-ı âhîretde erbâb-ı mağfîret için (5) heşt-behişt vardır ki semt-i *ni‘meten mâ-lâ ‘aynun rā‘et velâ uzunun semî‘at velâ ḥaṭara* (6) ‘*alâ kalbi beşer*¹³⁸ ve şîfat-ı sa‘t-i feżâsı *ve cennetin ‘arzuhâ es-semāvātu ve ‘l-‘arż*¹³⁹ ve vaşf-ı (7) luṭf-ı hevâsı *lâ-yeravne fihâ şemsen ve lâ-zemheriren*¹⁴⁰ kuşûrı toptolu hür ve hûrı bî‘-ayb u kuşûr (8) bahâr-ı ḥüsn-i nev-cüvânân-ı hubûb-ı ḥazân u şeybden emîn ve herkesin dil ü câmî aḥzân-ı (9) mihnet ü reybden ḥaşîndür gül-i gülzârı bî-ḥâr-ı âzâr ve mül-i ḥoş-güvârı bî-şudâ‘ u (10) ḥumârdur enhâr-ı cüyâsı leben ü ‘aseldür ve bahâr-ı büyâsı dâfi‘-i keseldür ḥâk-i pâki (11) ‘abîr ü ‘anber ve âb u türâbı selsebîl ü kevşerdür

meşnevi

[fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün]

1 cây-ı âsâyiş ü serây-ı sürür

(12) ḥâkeş ez-müşg ü ‘anber ü kâfûr

2 murg-i nâlân gehî vü geh perrân

hür geh ber-kenâr ü geh ber-Rân¹⁴¹

(13) âhuvân-ı merâti‘i ḥod şademât-ı şîrân-ı hevâ vü hevesden me‘mûn ve tezervân-ı merâbi‘i (14) cengâl-bâzân-ı şehvetden maşûndur destân-ı serâbistânı dil-âvîz-i terennümde ve (15) ṭütîyân-ı şîrîn-zebânı kand-âmîz-i tekellümde

¹³⁷ “Ölmek için gelen insan nasıl mutlu ve şad olsun? Bu dünya hanesine hep bunun için durmadan bina inşa etmektedir. Bu altından puta benzeyen saraya ibretle bak zira ibret gözüyle bakılmayan her nazar hatalıdır. Her kim ki başındaki hotozu gibi başı yücelerde gezdiyse, hadiselerin sarsıntısıyla eksikliğe, noksanlığa düştü. Ayrılık derdinin nefirinin sesi kulaklara ulaştı nihayet, öyle bir mutribden gelir ki o ses bu bezimde nağmeler inşa etmektedir.”

¹³⁸ “Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalb-i beşerin hatırıdan geçmemiş nimetler hazırladım. “Hadis-i Kudsi.

¹³⁹ “Genişliği gökler ve yer kadar olan cennet. Kur’ân-ı Kerîm, Âl-i İmran Suresi, 131.ayet

¹⁴⁰ “Yaslanırlar orada tahtlara, orada ne güneş görürler ne zemheri.” Kur’an-ı Kerim, İnsan Suresi, 13.ayet

¹⁴¹ “Emniyet ve huzur mekanı, neşe ve sevinç sarayıdır. Toprağı, anber, misk ve kafurdandır. Bazen inleyen bir kuş, bazen de kanatlarını açmış. Bazı vakit yanı başında, bazen de Ran semtinde olan melektir.”(Ran, Azerbaycan bölgesindedir)

meşnevi:

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

- 1 be-cülān hem-çü tāvūsān-ı tāzān
(16) bediṣān nāreşide dest-i bāzān
- 2 heme der-nağmehā vü der-sürüdüdü
heme der-medḥhā der-dürüdüdü¹⁴²

(17) pād-şāh dervişlerüñ bu kelimāt-ı ḥikmet-sımātından mütenebbih olup gerden-i dil ü cānına (18) kemend-i cezbet-i min cezebāti'l-ḥakk tuvāzi 'amele's-şekaleyn¹⁴³ geçdi ve hemān mer'-i rūḥ-ı pür-fütüḥı (19) milket-i terk ve tecride bāl ü per açdı meger bu pād-şāhuñ ḥarem-i ḥidmetinde ve perde-i [11b] (1) 'işmetinde duḥterinüñ aḥteri var idi ki dāmen-i 'ifāf u nühmetine gird-i töhmet ḳonmamışdı (2) ve hevā-yı noḳşān u veşmet kūşe-i hetk-i işmeti üzerine asmamışdı āftāb şüret-i (3) duvvāc-ı zer-baftına müşābih olmayınca şu'ān mübārek başına şalmadı ve māh-tāb şekl-i (4) ḥulle-i perniyānı bulmayınca kendüsin sāyesi altına almadı

şî'r

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

- 1 āfitāb ender-serāyeş rāh āmed şud ne-dāşt
(5) mā be-te'nişeş müsem mā vāzı'ü'l-esmā nekerd
- 2 ser-ferā-güş giribāneş neyārest āverid
(6) lülü-yı kāfürveş tā nām-ı ḥod lā lā nekerd
- 3 der zemān-ı 'iffeteş bi-perdej ebr ez-ḥayā
(7) gonca-i dūşize der mehd-i çemen ru vā-nekerd¹⁴⁴

¹⁴² “Oraya buraya koşan tavuslar gibi cevelan etmektedirler. Tazelerle birlikte şahinlerin ellerindedirler. Hepsi nağmeyle öterler, şarkılar söylerler. Hepsi medh etmede övgüde bulunmadırlar. “ Furugi bu manzumeyi Cami'ye ait göstermektedir.

¹⁴³ “İns ve cinin ameline paralel olarak Allahın bir hediyesi.”

¹⁴⁴ “Güneş sarayına sık sık gelip gitti ama bir yol bulamadı orada. Onun ışıltısıyla adlandırılmıyız ama bize isim verme yetkisi verilmedi. Eteğinin belinin yukarısına çekmedi. Kafur kokulu parlak inci gibi ismini fāş etmedi. Onun iffetinin devrinde bulut edepte perdesiz kaldı. El değmemiş gonca çimenlikte yüzünü açmadı.”

bes melik yanına varup eyitdi duhter-i sütüde-(8) manzar ma'lüm-ı zamir-i enver ve hâtır-ı ezherüñ ola ki baña cenâb-ı şamidiyyet ve kıbl-i hazret-i ahadiyyetden (9) bir feyz erişdi ve 'âlem-i istignâda olan gönflüm hâlâ fakr ü fenâ ile barışdı (10) ve her âyine-i zimmet-i himmet her insâna lâzımdur ki şademât-ı zilzâl-i fenâ ve fevâtdan muqaddem (11) ve satevât-ı hücumhâ-i demü'l-lezzâtdan evvel ve aqdem ber-muktezâ-yı el-mer'u yefnâ veş'şenâu bâki¹⁴⁵ (12) nâm-ı nîk ü hayr cümle-i sâ'i ola ki bu mādde-i heyulânî ve terkib-i cismânî ön son fenâ (13) bulsa gerek ve gülberg-i ter gibi nâz-perverd olan ecsâm muntazam-ı hâk olsa gerek müntehâ-ı (14) *ve minhâ hâlaḡnâkiim ve fihâ nu'iduküm târeten uhrâ*¹⁴⁶

şî'r

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilüâtün fe'ilün]

1 be-heme hâl ez-în hâne sefer bâyed kerd

(15) heme-râ râh hemînest çi dervîş ü çi şâh

2 ger tu-râ 'aql ü başâret buved dârî vücûd

(16) neşevî ḡurre be-mâl vü neşevî şâd be-câh¹⁴⁷

hemân bu zamânda

beyt

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

zann be-bîz ki merg zi-nâgeh ferâ resed

(17) hürşîd-i ömr rehber-i küh-i fenâ resed¹⁴⁸

idhâr-zâ ve âhîret ve ihşâr-ı zahîre-i rihlet (18) için sa'y ve vaqt kılalım tâ ki cenâb-ı kibriyâ ve dergâh-ı bî-reyb ü riyâda zümre-i (19) fâ'izînden olalım zîrâ buyurmuşlar

¹⁴⁵ “Kişi gider övgüsü kalır.”

¹⁴⁶ “Oradan yarattık sizi, gene oraya iade edeceğiz ve oradan çıkaracağız sizi bir kere daha”. Kur'ân-ı Kerîm, Taha Suresi, 55.ayet. Ayetteki “ve minhâ nuḡricikum” ifadesi unutulmuş olmalı. Burada ayetin tam meali verilmiştir.

¹⁴⁷ “Her şartta bu haneden sefer etmeli. Dervîşe de, padişaha da yol budur. Eğer aklın basiretin varsa ve bir varlığa sahipsen mal ile övünme, makam ile sevinme.”

¹⁴⁸ “Zandan vazgeç ki ölüm aniden çepeçevre kuşatıverir seni. Ömür güneşi yokluk dağının rehberine ulaşır.”

beyt

[mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

keşî ki tohm ne-kâred çi dahl be-dârû

[12a]

(1) be-pâş dâne-i 'âcil [ki] ber-ğorî âcil¹⁴⁹

ve hâlâ taht u tâc vü bâc u ħarâc emânetin senüñ (2) zimmet ü yanuña ħavâle etmek dilerüm ve kendüm dest-i himmeti bir mürşid-i kâmilüñ dâmen-i (3) 'iffetine urmağa niyyet kılurum ki taleb-i rızâ-yı ħudâ sülük-ı râh-ı hadî mutlak-teşebbüs-i (4) zeyl-i evliyâ ve a'zâm-ı ħabl-ı reşâd-ı aşfiyâ birle olur

beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

maşlahat-dîd-i men ânest ki yârân heme kâr

(5) be-guzârend ħam-ı turre-i yârî ğirend¹⁵⁰

duĥter ki zerretü't-tâc-ı 'işmet ve şem'-i vehhâc-ı şebistân-ı (6) 'izzet idi dürc-i dehân açdı meşürât-ı dürer-i suĥanı nażar-ı bedrine bu yüzden şaçdı (7) ve eyitdi

beyt:

[fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün]

yâr-ı bâr üftâde-râ der-kârvân be-g'zâştend

bî-vefâ yârân ber-bestend bâr-ı ħiş râ¹⁵¹

¹⁴⁹ “Tohum ekmeyen kişinin buğdaydan ne nasibi vardır? Acele etme tohumunu ek bir an önce zira ecel darısını yiyeceksin.” Bu beyit Alâî'nin nüshasında eksik yazılmıştır. Beytin Sa'dî'ye ait olduğunu söyleyen Furugî'den düzelterek verdik. Sa'dî'nin, Der Medh-i Emîr Seyfeddîn isimli kasidesinden bir beyittir. Kaside no:33 Beytin aslı; “Keşî ki tohm nekâred çi dahl ber-dâred? Bepâş dâne-i 'âcil ki ber-ğorî âcil.”

¹⁵⁰ “Uygun gördüğüm kişiler onlardır ki dostların hepsi işlerini bir kenara koyarlar, bırakırlar da bir sevgilinin saç büklümünün kıvrımından tutarlar.” Furugî bu beyit için Camî'ye ait demektedir ancak beyit Hafız'ın bir gazelindedir. Gazel no: 185

¹⁵¹ “Kervanda üftadelere yükü yar ettiler. Vefasız dostlar kendi yüklerini de bağladılar.”

(8) ey peder bu şart-ı vefâ ve mihribânî midür ki kendü cānuñ bu garğ-âb-ı hâyil ve gird-âb-ı ğâyilden (9) sâhil-i necâta erişsin ve beni bu lücce-i hevlnâk ve dücce-i helâkda koyup kaçarsın

beyt

[mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün]

(10) gerem tū dest ne-girî ki destgîr şevd

ve ger tū yâr ne-bâşî ki yâr h^vâhed bud¹⁵²

ve çün (11) evvelden sebep-i vücūd-ı hayâtım sen olduñ bārî bā' îs-i hâlâş u necâtum (12) dañı sen ol ki hâdiye-i hevândan hâlâş olmağın zamānı ve zāviye-i hüsrandan (13) necât bulmağın evânıdur

beyt

[mefâ' ilün fe' ilâlün mefâ' ilün fe' ilün]

geret zi-dest ber-âyed murād-ı hâtır-ı mâ

(14) bi-yâ vü dâr ki hayrî be-cây-i h^viştēn est¹⁵³

melîk eyitdi ey duñter bu rāh-ı dūr u (15) dirāz ve sefer-i nişîb ü firāzdur gāh şavāhıq-ı rāsîyāta mürtekā ve gāh mezāyık-ı (16) muğārātta muhtefî olmak gerek ve sen bu ahvāle tākāt ve bu ehvāle liyākāt (17) istiṭā'at getüremezsün ki bu beyābānuñ pāyānı ve bu vādî-i hūn-h^vāruñ oranı (18)yoğdur

beyt

[mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün]

der-în vādî-i hūn-āşām çendîñ kârvân güm şod

ki ez-çendîñ zamān der-intizārem yek ne-şod peydā¹⁵⁴

(19) duñter eyitdi ey peder bu kelimātuñ mañz-ı hakk ve muḥakkıq ve muşaddıqdur liñin çün bir insān [12b] (1) nażar-ı 'ināyet-i rabb-i müste'ān ile melhūz ola ḥater-i cümle insāndan

¹⁵² “Eğer benim elimi sen tutmazsan, kim tutar? Eğer sen dostum, olmazsan kim olur?”

¹⁵³ “Eğer senin elinle bizim muradımız hasıl olursa, gel ve burada bulun ki bizim bulunmamızdan daha hayırlıdır.”

¹⁵⁴ “Bu kan içiren vadiye nice kervanlar kayboldu, gitti. Nice zaman bekleyişimin sonucunda bir şey ortaya çıkmadı.” Furugi beytin Hz.Mevlana'ya ait olduğunu belirtmiştir.

maḥfūz olur ve ekşer-i (2) mevākī‘de mazarr-ı bevākī‘den necāt bulur belki bir bıve-zen ‘alā ru‘ūsü’l-eşhād-ı(3) Meryemāsā añı zırā‘-ı kanā‘ birle cilbāb-ı ‘izzeti fark-ı āftāba çeker ve ḥazret-i Āsiyeāsā (4) ‘işābe ve ‘āşā ile dāmen-i ḥaşmeti düş-ı māh-tāba şalar

kıṭ‘a

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

1 (5) der-kām nehengān şev vü kāmı be-kef āver

çün yār be-dest[et] āyed āgyār me-[y]endiş

2 (6) bā-şevk-i ḥarem ser me-keş ez-tiğ-i ḥarāmı

v’ez bādiye vü vādı-yi ḥ‘ün-ḥ‘ār me-[y]endiş¹⁵⁵

(7) ve eger mehbāna eydüp derseñ ki şekl-i ḥüb ve şüret-i maḥbūbuñ bā‘iş-i fitne (8) vü āşūbdur aña dahı tedbjr ü tedārik k̄ābildür ki tağyır-i cāme ve telebbüs-i ‘abā ve ‘imāme idüm ve (9) unūşiyet-i şüverinden çıkup rücūliyyet-i ma‘nevı birle giydüm zırā buyurmuşlardur

şı‘r

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 (10) hem-çü merdānet kadem der-rāh-ı dın bāyed nihād

dıde ber-ḥaṭṭ-ı hadjü’l-muttaḳın bāyed nihad

2 (11) çün be-sūy-ı gülşen tūbū ilā’llāh āmedj

pāy ber-fark-ı eteynā ṭā’y‘ın bāyed nihād¹⁵⁶

(12) pes duḥter-i tebdj̄l-şüret tağyır-i kisvet idüp djbā-yı ‘abāya ve ‘işābe-i zerrini (13) mi‘cer -i fersūde ve peşmıneye istibdāl kıldı

meşnevi

¹⁵⁵ “Mutluluk zamanı kötü tıyneylilerden olma, mutluluğu avuca getir, ortaya çıkar. Sevgili sana gelice ağyarı düşünme. Saray arzusuyla haraminin kılıcından(sevgilinin keskin bakışından) baş çekme. Ve bu kana susamış çölü, vadiyi düşünme. “

¹⁵⁶ “Senin gibi mertlerin ayağı din yolunda sabit olmalı. Gözleri doğru yola gidenlerin rehberinde olmalı. *Tövbe ediniz* gülşenine geldiğin vakit, ayağımı *ayetlerimize tabidirler* imtiyazında direktmelidir. “

- 1 be-cāy-ı t̄ac ez-gevher-i muraşşā‘
(14) ḳanā‘at kerd bā-fersūde muḳanna‘
- 2 ten-i ḥod zi atlas u eksūn be-perdāht
libās-ı āyīne-āsā ez-nemed sāht¹⁵⁷

(15) lā-cerem bir gice ki cevfi-i ḳubbe-i kebūd dūde-i vāc ile ḳır-endūd ve sūde-i zāc ile dūd
(16) olmışdı

beyt

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘lū fā‘lün]

ber-ruḥ fikende būd felek burḳa‘-i kebūd
der-ser keşide būd zemīn çādur-i siyāh¹⁵⁸

(17) duḥter ile melīk terk-i t̄ac ü mülk etdiler ve fırḳa-i ḥırḳa-pūşāna uyup getdiler (18) āḥir ḳat‘-i feyāfī ve beyābān birle bir gün bir deyr-i ‘azīmü’l-bünyān ve ma‘bed-i ḳavīyü’l-erkāna erişdiler (19) ki fūrūg-ı āyīne-i ḳubbesinden ḳubbe-i āyīne-i mihr-i sipihr inṭimās bulurdı ve ziyā-yı [13a] (1) şemse-i āsmānesinden şems-i āsmān iḳtibās-ı nūr ḳılurdı şuffaları şavami‘-i ḳudsī (2) gibi şuffa-nişīnān-ı şāfī-dilāndan pür-nūr idi ve zāviyeleri zevāyā-yı mecāmi‘-i ins (3) gibi fırīşte-ḥūydan beytü’l-ma‘mūr idi

beyt

[mefā‘lün mefā‘lün fe‘ülün]

şafā-yı şuffehāyeş subḥ-ı iḳbāl
(4) fezā-yı ḥānehāyeş genc-i āmāl¹⁵⁹

bes raht-ı iḳāmeti ol deyrüñ bir şuffası kenārına (5) şaldılar ve bir nice eyyām cihet-i şıyām u ḳıyām için anda ḳaldılar āḥir ol deyrüñ (6) sākinleri aḥvāl-i pād-şāha vāḳıf ve astār u esrārın kāşif olup gün (7) günden tevḳir ü ihtirāmında tevḳir-i a‘zāz u ikrāmı haddeden

¹⁵⁷ “Altın ve mücevher işlemeli tacın yerine eskimiş miğfer ile kanaat et. Senin tenin atlas ve satenle cilalanmıştır. Ayna gibi temiz elbisen keçeden dikilmiştir.” Furûgî bu manzumeyi Câmî’e ait göstermiştir.

¹⁵⁸ “Felek mavi hırkasını anka kuşunun üzerine atmış idi ve zemin başına siyah çadırı örtmüştü.” Furûgî bu beyti Enverî’ye ait göstermiştir.

¹⁵⁹ “Sofalarının safası arzu, ikbal sabahıdır. Evlerinin göğü, boşluğu emellerin hazinesidir.” Furûgî, bu beytin Câmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

aşurdılar bu ecilden melik-i (8) zâhid duhterile ol deyrden bir cânibe dağı gider oldılar âhir rāhibler eyitdiler ey (9) melik-i memālik-i tecrid ve sālīk-i mesālīk-i tevḥīd āyā bizden ne cürm ü cināyet şādır (10) ve ne gūne ḥabṭ u ḥaṭā mütebādır oldu ki sebebi ḥışt ve mūcib-i dehşet-i ḥazret (11) olmuştur

beyt

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

āyā çı kerdejm ki ey şāh-ı nāzenin

ez-mā kenār mī-kunı yek bāregi çunin¹⁶⁰

(12) ve fi'l-vāki' eğer bizden bir sühan-ı serd ve ḥātır-ı 'ātırā bir vechile gerd-i lāyih oldıysa i'lām (13) buyuruñ ki nefsimizüñ mükāfāt u cezāsun ve ḥazret-i kerimü's-şāna 'ivaz-ı sezāsun (14) virevüz

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

ger 'iyāzen bi'llāh ez-mā ber-dilet gerdı resid

ḥasbeten li'llāh be-bād-ı niştı deh gerd-i mā¹⁶¹

(15)melik eyitdi ma'ā'zallāh ki sizcileyin rūḥāni-şiret ve nūrāni-süret kimselerden (16) rencide-dil ve āzürde-ḥātır olavuz lākin bu müfārikat-ı vürürü ve bu mehāret-i (17) sūrü bize zarürü vāki' oldu ve illā sizcileyin 'ısevü-mezheb ve ḥüb-meşreb (18) yārāndan müfārikat ve mübā'data rızā gösterilmezdi

beyt

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

zarūriyetest ve ger ne ḥudāy mī-dāned

(19) ki terk-i şoḥbet-i yārān ne ihtiyār-ı men est¹⁶²

¹⁶⁰ “Acaba ne yaptık ki ey nazlı güzel? Böyle ansızın, birben bire kaçmaktasın “ Furûgî, beytin Selmân-ı Sâvecî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

¹⁶¹ “Eğer Allah'a sığınarak bizden gönlüne bir toz ulaşırsa, Allah rızası için yokluk rüzgarına ver bizim tozumuzu.”

¹⁶² “Huda biliyor ki zaruriyetten de olsa başka sebepten de dostların sohbetinden ayrılmak benim ihtiyarımda değil.”

ve mādām ki ittilā‘-ı serā‘ir-i zamīr ü zamān-ı [13b] (1) şābıkda emīr olduğumuz ile i‘zāz u ikrām kılırsız bu nefis-i ser-keş ü tab‘-ı pür-āteş (2) zīr-i pāy-ı mücāhedetde zulül ve ra‘n-ı rāyız-i riyāzatda murtāz ve hamül olmaz (3) veli-hāzā rūh-ı şāhib-fütūh ki süvār-ı muṭiyye-i beden ve rākib-i merkeb-i tendür maqşad-ı maqşūda (4) vāşıl ve menzil-i merşūda dāhil olmaz zīrā dimişlerdür

meşnevî

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 her ki şud fāş der-miyān-ı beşer

(5) hest nezdīkter zi-hayr-ı beşer

2 der-bes-i kūh-ı kâf şud ‘anķā

fāriğ āmed zi‘ākıl ü hamķā

3 (6) dāmen ez-ehl-i ma‘rifet der-çin

hāneet h‘āh Mekke h‘āh der-Çin¹⁶³

ve hālā biz bir diyāra ‘azīmet (7) ve bir memlekete himmet etmek gerekiz ki esrārımızdan hiç ferd haber-dār olmaya ve nām u nişānımız ve vaķ‘i-i (8) şānımız bir merd bilmeye tā ferāğ-ı hātır u huzūr-ı kalb birle ve zā‘if-i ‘ibādāta mülāzım ve leṭā‘if-i (9) ṭā‘āta müdāvim olavuz

beyt

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

ān kes ki der-ū ma‘rifī nişt gedā hest

ān est ki bā-hiç-keseş ma‘rifī nist¹⁶⁴

(10) bes bunı diyüp ahālī-i deyre vedā‘ etdiler ve her er derd ü zücret birle hicret idüp (11) gitdiler bir nice günden soñra müsāfīret ve seyr birle yine bir ‘azīm deyr havālisine yetdiler ki (12) sākinān-ı zevāyāsı keşret-i riyāzatdan zerd-rūy ve kātınān-ı ircā ve encāsı (13)

¹⁶³ “Her kim ki insanlar arasında rezil oldu, beşerin hayırlısından daha da yakındadır ona. Anka, Kaf dağının kânisi olduğu için akıllılardan da aptallardan da kurtuldu, farig oldu. Mekke’de de olsan Çin’de de marifet ehilinin eteğini topla ki oradan bir şeyler derebilesin.” Furûgî bu manzumeyi Selmân-ı Fârisî’ye ait göstermiştir.

¹⁶⁴ “Birisî eğitimsiz, cahilse ve marifet sahibi değilse bir köledir o. Öyle birisidir ki hiç kimseye de bir faydası olmaz.”

taşfiye-i bâtın birle firişte-hüy-yı cümlesi hazret-i 'işjāsā şālına siyāh giyerlerdi ve (14) zühhād-ı murtāz-ı gıyāzegi dā'imā berg ü giyāh yerlerdi

meşnevî

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 şevb-i esvedle kamu mestür idi

(15) her biri zulmet içinde nür idi

2 cümlesi tã'atde bir şışây idi

zühdile her biri şan 'işj idi

(16) bes kendüleri için bir zāviye tahliye eylediler ve sã'ât-i leyl ü nehârda ve şitã (17) vü bahârda evrãd ü ezkãre meşgûl oldılar meger bu deyrün mezãri '-ı hazrã ve merãti' ü mer'ãsi (18) var idi ki aḥãli-i deyr növbet ile hıfzına kıyãm hırãsetinde ihtimãm iderlerdi çün (19) növbet duḡter ile meliķe erişdi duḡter eyitdi ey peder sen genc-i 'uzlet ve zāviye-i vahdetde [14a] (1) mülãzım-ı 'ibãdet ol ben cãriyeñ levãzım-ı hırãreste kıyãm ve mer'ãniñ cihet-i ḡimãyetine (2) ihtimãm idem didi pederi daḡı cevãz gösterüp 'icãzet virdi ve libãs-ı (3) zãhidãne palãs-ı rãhibãne birle yola girdi meger bu deyrüñ ruhbãnlarından birinüñ (4) bir duḡter-i ḡüb-manzarı ve aḡter-i zıḡbã-peykeri varıdı ki cihet-i ḡüsn ü delãlde (5) yegãne-i 'ãlem ve ḡãlet-i 'işve vü cemãlde ser-ãmed-i benj-ãdem idi ḡadd ü ḡãmeti ḡadd-i 'itidãlde (6) ve ḡadd-i pür-ḡarãveti nihãyet-i kemãlde idi

şî'r

[fã'ilātün fã'ilātün fã'ilātün fã'ilün]

1 dest u bãzũ çün bilür 'arız u (7) dendãn cüy-ı dür

zülñ ü ebrũ çün kemãn u ḡamze vü bãlã çü tır

2 sükkeri (8) bes dil-rubã vü şãhidj bes dil-güşã

nãvekj bes dil-firib ü çãbükj bes dil-pezir

çün (9) ol nãzenj-ini dil-ãrãm ve duḡter-i meliķ-i ḡoş-ḡırãmı ḡördi ol hey'et-i maḡbũ' ve şemã'il-i (10) mecmũ' birle anı şınf-ı ricãlden 'add ḡıldı ve ol Züleyḡãnuñ Yüsufvãr 'ãşıķı

ve ol (11) ‘Azrā-‘izāruñ cān u dilden Vāmıķ’ı oldı bes rüz u şeb süz u teb-i (12) ‘aşkı ile yanar yaqılurdı ve dā’imā dirdi

beyt

[mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün mefā’ılün]

eger der-şavma‘a āyī be-farķ-ı ser kunem hıdmet

(13) ve ger der-deyr be-n’şını menet ferrāş-ı ruhbānem¹⁶⁵

ammā ol melike melek-şüretüñ yanında (14) ol nāzenin-enini hayyiz-i istimā‘da ve maħall-i kabülde vāķi‘ olmazdı ve girye vü āhı ol (15) seng-dil māha aşlā te’sır kılmazdı fı’l-hāzā ol nāz-perverdün ve ol ruħı verdün (16) çeşmi gibi hāli harāb ve zülfi gibi kārı pür-piç ü tāb olup dirdi

şî‘r

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 (17) gele ey rüh-ı revān hecrile zār etme beni

yandurup firķate bî-şabr u qarār etme beni

2 (18) nazarumdan gül-i ruhsāruñı pinhān idüben

hār-hār-ı ğam-ı hecrile figār etme beni

(19) bi’l-āhire çün vaşlından nā-ümıd ve tevaķķu‘ u niyāzı ğayr-ı müfıd oldı lā-cerem aña nisbet [14b] (1) idüp bir şobān diyü dıdār ve ruhbān-ı bed-kirdār ile cem‘ oldı dāmen-i ‘ıffetin (2) levş-i şehvet birle ālüde kıldı bes emārāt-ı hamli gün günden āşkār ‘alāmāt-ı (3) fazıħati rüz-be-rüz bedıdār olmağa başladı āħir peder ü māderi kendüye zecr ü ‘itāb ve (4) kahr ü ‘ikāb etdükte didi ki filān zāhid-i zāde ser-hoş-ı bāde iken baña destin (5) dırāz etdi bu fezāħat baña andan lāħıķ ve bu kabāħat anuñ takribinden baña mütearriķ (6) oldı bes merdümān-ı dil-āzār ancılayın ki ‘ādet-i rüzgār ve haşlet-i kavm-i bed-kirdārdur (7) rüz u şeb ta’n u ezıyyete ve la’n u reziyyete başladılar bunlar ise bu cümle-i isnād ü nāya (8) ve zecr ü ‘enāya şabr iderlerdi ve her cefānuñ oranı ve pāyān ü girānı vardur dirlerdi

¹⁶⁵ “Eğer sen dergaha gelirsen tacım ve tahtımla hizmetindeyim. Eğer kilisede oturursan ruhbanların süpürgecisi ben olurum.”

(9) beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

her firākuñ bir vişāli her belānuñ āhiri

her cefānuñ bir vefāsı her ğamuñ pāyānı var

(10) çün bir nice gün bunuñ üzerine mürür etdi melik-i zāhid ki semt-i sülūka cāhid idi (11) serāy-ı āhirete gitdi ve bî-çāre duhter ol kavm-i bed-ahter arasında ezellu min kelbi'l-yehūd¹⁶⁶ oldı āhir-i kār ol sālūsān-ı mekkār ve bî-nāmūsān-ı bed-kār duhter-i meliki deyrden (12) sürdiler ve kilisāda ol Meryem-ı'iffete yer qomadılar ve eyitdiler

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün]

1 (13) nemi-şāyed der-ın deyr-i pür-āfāt

cuz ihsān ehl-i ihsān-rā mükāfāt

2 tu ihsān dıdı vü küfrān nümüdü

(14) be-kāfir ni' meti tuğyān nümüdü¹⁶⁷

ittifāken ol deyrün havālisinde bir deyr-i harāb (15) varıdı ki ekşer-i bināsı ber-ā-ber türāb ve mesken-i büm u ğurāb olmuşdı duhter (16) ol deyr-i vırāndaki mecmi'-i ğülān ve merci'-i dıvān idi bir zāviye binā kıldı (17) ve içine girüp vezā'if-i 'ibādāt ve tātāte meşğül oldı çün bunuñ (18) üzerine dağı müddet-i mütemādi devr etdi ol 'afife-i zāhidenün dağı ecel-i muqaderi [15a] (1) yetdi ve mürğ-i rūhı kafes-i bedeninde ıztırāb u sütüha geldi bu ešnāda rāhibān-ı (2) deyrden birisi külbe-i aḫzānı önünden mürür ve beytü'l-eşcānı kırbünden 'ubür iderken (3) duhter-i melikün āvāz-ı ḫazınin ğuş ve enin ü hanınin istima'-ı ızın-i hūş etdi (4) hemān-dem şavma'ası içine girüp hāl ü ḫātırın şorup eyitdi eger bir ārzü (5) ve murāduñ ve fikr-i nihāduñ varısa beyān eyle tā kim imdād u incāhında bezl-i maqđür (6) ve şarf-ı sa'y-ı meysür kılam ki cānuma minnet ve nihāyet-i ḫusul-i emniyyetdür duhter-i (7) melik eyitdi

¹⁶⁶ “Yahudi köpeğinden daha alçak.”

¹⁶⁷ “İyilik ehline bu afetlerle dolu dünyada ihsandan başka mükafat olmamalı. Sen iyilik gördün, kötülük ettin. Kötülük ederek nimete isyan ettin.” Furūğî beyitlerin Hüsrev ü Şîrîn'den olduğunu belirtmiştir.

beyt

[mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

menem ğarīb-i diyār tūyī ğarīb-nüvāz

demī be-ħāl-i ğarīb diyār-ı ħod perdāz¹⁶⁸

(8) benüm niyyet-i ṭaviyyetüm ve saña vaṣiyyetüm oldur ki çün murg-i cānum cism-i nātüvānumdan (9) perrān ve mülk-i lāhūt ve 'ālem-i melekūta 'azm-i seyrān kıla luṭf idüp benüm bu cāme-i (10) köhnemi bedenümden ve pirāhenüm pür-enin tenümden çıkarmıyasuz ve beni bu cāme vü libāsum (11) ve eski pırāhen ü palāsum ile defn idesüz ki benüm keşret-i ūşevābum ve kār-ı şavābum (12) bu ħuṣūṣuñ böyle olmasındadır deyüp cānın cānāna ve rūḥın cenāb-ı sübhāna (13) ıŝmarladı

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

1 der-ān ma'bed be-ser mi-burd nā-būd

be-tā'at pāy mi-efşerd nā-būd

(14) 2 çü der-tā'at-geri 'ömreş ser-āmed

be-cān dāden çü merdān ħoş ser-āmed

3 ne pendāri ki cān-rā rāygān dād

(15) fūrūg-ı rüy-ı cānān dīd u cān dād

4 dilā merdānegi z'in zen be-[y]āmüz

be-mātem-i şive-bın şiven be-[y]āmüz¹⁶⁹

(16) bes ol rāhib-i vaşı bu aḥvālden ehl-i deyri āgāh kıldı ve her biri tedārik-i (17) techiz ü tekfıne meşgöl oldı anlar ki 'ulemā-yı dehr ve ḥükemā-yı şahib-ḥayr idiler duḥterüñ (18) vaṣiyyetine rāzi olmadılar ve eyitdiler biz anuñ vaṣiyyetine i'tibār etmezüz ve tariḳ-i şer'i

¹⁶⁸ “Benim bu diyarın ğaribi, sen de ğariplerin başını okşayan. Bir dem olsun ki ğariplerin haliyle kendi diyarını terk et.” Furūgı bu beyti Sa'di'ye ait gösterse de beyit Maragalı Evhedî'nin bir gazelinin matlarıdır. Gazel No:407

¹⁶⁹ “O mabete canla başla gitti de yok oldu. Taatde, zühtte ayak diredi de yok oldu. Zahitlikte ömrünü verdiği için can verirken de yiğitler gibi ne de güzel istekle arzuyla öne çıktı. Zannetme ki canını bedava verdi. Sevgilinin yüzünün ışığını gördü de can verdi. Ey gönül, bu kadından mertliği öğren. Acı çekmişin matemini ile nasıl figan edilir öğren.”

koşup (19) özge semte gitmezüz hemân ol ki emr-i meşrû´ ve tavr-ı maṭbû´dur anuñla ´amil oluruz diyüp [15b] (1) duḥterüñ pîrâhenin çıkarmağa ḥavz-ı şürü´ eylediler bu ḥâletde ol kân-ı ´iffetüñ ve ol (2) Meryem-şaffetüñ ´alâmât-ı unûşiyyeti zâhir oldı ve aña etdikleri ḥıyânet ü cinâyet (3) maḥz-ı iftirâ ve töhmet olduḡın herkes bildi lâ-cerem şaḡîr ü kebîr ve bernâ vü pîr ol (4) nâzenîñ-i nesrîñ-ber ve nigârîñ-i sûtüde-seyr için râhibâsâ siyâhlara girdi (5) ve girîbânların çâk ve başlarına ḥâk koşup her biri dirdi

şî´r

[mef´ülü fâ´ilâtü mefâ´ilü fâ´ilün]

(6) 1 ḥîzîd bâ-gîrîv be-´ayyûk ber-keşîm

feryâd u derdnâk zi-sûz-ı ciger keşîm

2 ez-dîde âb-ı germ feşânîm hem-çü şem´

(7) v´ez-şîne bâd-ı serd [ki] çü vaḡt-i seḡer¹⁷⁰

andan soñra ol ´afîfe-i za´îfe[y]i pederi ḡabri yanında (8) defn etdiler¹⁷¹ ve ol cism-i pâki meḡâk-i ḥâkda koşup getdiler¹⁷² ve her gâh ki ol ḥâvâlî (9) ahâlîsine bir nâzile-i müşkile ve ḡâ´ile-i hâ´ile vâḡî´ olsa riḡâ´-ı da´vâtı ve ḡavâri´-i (10) âyâtı anuñ ḡabri üzerinde yazarlardı ba´dehu kâse içinde misk ü gül-âb (11) ile ezerlerdi her ḡaste vü şikeste ki andan içerdî şifâ bulurdı ve her nüshası (12) tevḡî´-i menşûr-ı fevz ü felâḡ olurdu imdi eger himmet-i bülendüñ nühmet-i ercümendüñ (13) varısa sen dahı erbâb-ı reşâd ü irşâd ve aşḡâb-ı şalâḡ ü felâḡ gibi sâlik-i (14) mesâlik-i tecrîd ve mâlik-i memâlik-i tevḡîd ü tefrîd ol ki masikân-ı ezimme-i ḡaḡîḡat ve (15) nâsikân-ı şî´âyir-i tarîḡat yanında şervet ü ḡınâ faḡr ü fenâda ve tarab ü menâ ve (16) kerb ü ´inâdadur

¹⁷⁰ “Göḡün en tepesine kadar şikayetlerle fırtınalar kopartıyoruz. Ciḡerimizin ateşindenn feryatlar ediyoruz, dert yanıyoruz. Mum gibi gözleimizden kaynar sular saçıyoruz etrafa. Ve sinemizden de seher vakti esen rüzgarlar esmektedir.”

¹⁷¹ Metinde esre ile gösterilmiş.

¹⁷² Metinde esre ile gösterilmiş.

beyt

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

câhilüñ sa'yi hemîşe nefsine virmek murâd

(17) kâmilüñ dâ'im murâdı nâ-murâd olmağdadur¹⁷³

meşnevî

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

1 ey ahî terk-i murâd-ı h'îş gir

(18) v'ân gehî râh-ı selâmet piş gir

2 terk-i dünyâ kun berâ-yı âhîret

v'ez beden ber-keş kabâ-yı fâhîret

(19)

3 ger şafâyî bâyedet tecrîd şev

ger hîred dârî zi ehl-i dîd şev¹⁷⁴

mebhaş-i ganî [16a] (1) ganî eyitdi ey dervîş-i sâlûs ve dil-rîş-i bî-nâmûs bu lâfuñ oranı ve bu (2) iñtilâfuñ girânı olsun dünyâ eyle nesne degildür ki insan anuñ terkin âsân (3) kıla ve zeñârîf-i zâhire ü libâs-ı fâhîresinden geçebile dünyâ mağall-i zühür-ı âşâr-ı (4) cenâb-ı rubûbiyyet ve muhbiñ-i envâr-ı hâzreti'l-vahîyyetdür eger merd-i 'âkıll 'ayn-ı 'îbret ve (5) başâr-ı başîret birle nużrat-i izhâr-ı bostâna huzrat-i bahâr-ı gülistâna nazar ide şahâyif-i (6) tûmâr-ı çemen ve şafâyıñ-ı berg-i nesrîñ ü semenden esrâr-ı vahdet ve aqdar-ı rabbü'l-'izzeti (7) şu gibi oğur

¹⁷³ Furûğî, bu beyit için Fuzûlî'ye ait demektedir.

¹⁷⁴ “Ey kardeşim, isteklerinden, arzularında vazgeç ve selamet yolunda yürü. Ahiret için dünya nimetlerini terk et ve övünme elbisesini çıkar at üstünden. Eğer rahat ve huzur istiyorsan, tecrit et kendini ve eger aklın varsa gönül gözüyle görenlerden olmaya bak.”

beyt

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

şafha-i gülşende gūyā işbu tahrîr-i çemen

bî-bekâ olduğunu dehrüñ saña eyler beyân

(8) ve bundan gayrı delâlât-ı kemâlât-ı ilâhî-i gayr-ı mütenâhî dünyâdadur ve âsâr-ı celâlât-ı (9) kayyüm-ı kâhir-i haṭâ her eşyâdadur görmez misin serv-i ser-efrâz kâmet-i dirâz birle 'arz-ı (10) hâcâtdadur ve dirâht-ı çenâr mânend-i menâr dest-i tehî birle münâcâtdadur (11) lâle-i ezhâr dâğ-ı maḥabbetin izhâr ider ve jâle-i bahâr 'aşkından leyl ü nehâr ağlayup gider (12) zebân-ı süsen zîkr-i eyâdî-i hisâmı birle rabṭü'l-lisândur ve benât-ı nebât-ı gülşen (13) nişân-ı ihsânı ile razî'ü'l-lebândur

nazm

[mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün]

1 yek-reh be-çeşm fe'tebirü¹⁷⁵ eger nazar kunî

(14) şâhib-başâretî şevî ez-râh-ı i'tibâr

2 der-'âlem-i zühür nazar kun ki zâhir est

(15) der-her çi be-n' gerî eşer-i şun'-ı kirdgâr

3 evrâk-ı gūne gūne çemen ḥucceṭî be-ḥvân

(16) elvân-ı reng-i zemk-i bahâr âyetî be-yâr

4 der-secde bîn benefşe ve ender-kıyâm serv

(17) ender-rükü' nergis u ender-du'â çenâr¹⁷⁶

dâr-ı dünyâ egerçi mu'arâz-ı metâ' u mâl-i fâhiredür (18) lâkin hem mezra'a-ı toḥm-ı a'mâl-i âhiredür *kemâ kâle'n-nebiyyu'l-faşıh fî hadîşihî ş-şahîh ed-dunyâ mezra'tu'l-âhira*¹⁷⁷ (19) ve dünyâ serâ-yı mev'iza vü pend ve maḥall-i neşâyih-i sūdmenddür dârü'l-mev'iza li-men

¹⁷⁵ “Artık ibret alın” Kur'ân-ı Kerîm, Haşr Sûresi, 2. ayet

¹⁷⁶ “Eğer bir kez “artık ibret alın” gözüyle bakarsan itibar yolunda basiret sahibi olursun. İyi bak bu zuhur alemine nazar ettiğin her şey çok açıktır ki, Allah'ın sanatının eseridir. Çimenlikteki türlü türlü yaprakları birer delil olarak gör. Bahara olan heyecanın kuvvetinin renkleri bir ayet olara ele al. Menekşeyi secdede gör ve serviyi kıyamda. Nergisi rükuda, çınarı da duaya el açmış bir halde. “

¹⁷⁷ “Fasih nebinin bir sahih hadisinde buyurduğu gibi: Dünya ahiretin tarlasıdır”

fehime ‘anhā¹⁷⁸ [16b] (1) ki zād-i rāh-ı āhıret andan izzihār ü iktinā ve esbāb-ı rahmet ü mağfıret kendüsinden (2) ibtinā ve ictinā olunur ‘ale’l-ıhuşuş mescid-i ‘ubbād-ı ehl-i kerāmāt ve ma‘bed-i zühhād-ı şāhib-makāmātdur (3) maḥall-i ziyāret-i firıştegān ve menzil-i ticāret-i niḳān u pākāndur muşallā melāi’ ketihi ve metcer evliyā’ihi¹⁷⁹ (4) nuzrat-ı serābistān-ı fānısi ve devlet ü ‘ışret kām-rānısi maḥall-i imtiḥān-ı (5) ādemiyān ve ibtilā vü ihtibār-ı ‘ālemiyāndur ki ḳangısı şavāliḫ-i a‘māl ile mesrūr ve tūl-i (6) āmāl birle mağrūr olur *li-yebluvekum eyyukum aḫsenu ‘amelen*¹⁸⁰

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

göre tā fānı cihān mülküne kim mā’il olur

(7) ni‘met-i ḫuldı ḳoyup neḳmete kim kā’il olur

ve ‘ibādāt-ı dünyeviyye birle sa‘ādāt-ı uḫreviyye (8) bulunur ve necāt-ı niḫrān ve derecāt-ı cinān bu cihān birle iktisāb olunur (9) iktisebū fıhi’r-raḫme ve rabihū’l-cenne¹⁸¹

nazm

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 ey ki destet mi-resed kārı be-kon

piş ez-ān k’ez-tū ne-yābed hiç kār

(10) 2 genc ḫ’āḫı der-ḫaleb rencı be-ber

ḫırmenı mi-bāyedet toḫmi be-kār¹⁸²

ve bi’l-cümle taḫammül-i cerāhat-i dünyā (11) ile tecemmül-i rüḫ-ı rāhat-ı ‘uḳbāya vāşıl olurlar ve zaḫmet-i külfet-i ‘ālem-i süflı ile (12) rahmet ü zülfet-i ‘ālem-i ‘ulvı ḫāşıl ḳılurlar ve dünyā maḳarr-ı selāḫın-i ‘ādil ve müsteḳarr-ı (13) ḫavāḳın-i deryā-dıldür ki pertev-i nūr-ı ‘adāletleri ile şebistān-ı aḫvāl-i zir-i destān rüşen ve (14) nişān-ı ‘adl-i iḫşānları ile ircā-yı ‘ālem ü ādemi gülşen iderler sāht-ı gülistān-ı (15) memleketi şük-i şıḳāyetden ve nük-i

¹⁷⁸ “Anlayan için o, bir öğüt yurdudur.”

¹⁷⁹ “Meleklerinin namazgahı ve evliyanın ticarethanesi.”

¹⁸⁰ “O ki hanginizin amelinin daha güzel olacağını denemek için.” Mülk Suresi, 2. ayet

¹⁸¹ “Orada merhamet sahibi oldular ve cenneti kazandılar.”

¹⁸² “Eğer gücün yetiyorsa yap o işi. Bundan önce sen hiçbir kâr bulamadın. Hazine talebindeysen, cefa çekmelisin. Harman gerekliyse sana bir tohum ekmelisin. ” Furûğî, beyitlerin Sa’dî’ye ait olduğunu bildirmektedir. Kaside No: 28

nikāyetden maşūn kıılurlar ve būstān-ı milketi hār-ı (16) āzār ve hısk-ı zarardan mahfūz u me'mūn iderler ra'ıyyetden eziyyeti def' berıyyetden (17) beliyyeti ref' etmekle şā'id-i meşā'id-i 'ızz ü 'alā ve rāķı-i merāķı-i derecāt-ı vālā olurlar (18) mazlūmlara bir gün 'adl ü dād ve bir bām-dād-ı imdād etmekle derecāt-ı 'āliyyāt dārın ve (19) maķāmāt-ı sāmıyāt menzılını bulurlar

meşnevi

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 her ki der-ın hāne şebı dād kerd

hāne-i ferdā-yı hōd ābād kerd

[17a] (1)

2 memleket ez-'adl şevēd pāy-dār

kār-ı tū ez-'adl-i tū gıred karār¹⁸³

fi'l-hāzā muķımmān-ı rub'-ı meskūn-ı āsıb (2) muşıb-i hādeng-i havādişden şayd-ı hurrem gibi sūkūn bulurlar ve sākinān-ı mesken-i deşt ü (3) hāmūn endışe-i teţāvül-i reybü'l-menūndan me'mūn kalurlar şarāmet-i tıĝ-i şāhāneleriyle (4) mār olanları mūr ve rāh-ı şer' de hār olanları hūr iderler nādān u habır ve saĝır ü kebır (5) dil-i bı-kıne ve sıne-i pūr-seķıne birle yürürler ve 'amme-i re'āyā ki devāyi'-ı rabbü'l-berāyādurlar şiddet-i (6) zemāndan kenef-i kehf-i amānda tururlar

beyt

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

ne cefā vū ne elem pā-yı sitem fersūde

(7) her biri sāhet-ı rāhatde yürür āsūde

ve bu ecilden zıkr-i cemılleri şahāyif-i şıñın ü şuhūrda (8) meşhūr ve tavāyif-i ināş u zükūrda mezkūrdu

¹⁸³ “Her kim ki bu dünyada bir gece adaletle davrandı. Yarınki hanesini, ahiretini abad etti. Memleket adaletle ayakta kalır. Senin işin de senin adaletinle gerçekleşir.” Furugi beyitleri Câmî'ye ait göstermektedir ancak ilk beyitler Nizâmî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ının 26. Kısımında tespit ettik.

kıt'a

[mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün]

- 1 ey t̄alib-i h̄ulūd ü bekā vü devām-ı 'ömr
(9) bāk̄i be-zikr-i h̄ayr buved nām-ı ādemī
- 2 çendān ki fikr m̄i-kunem ez-her ç̄i der-cihān
nām-ı n̄ikūst h̄āşıl-ı eyyām-ı ādemī¹⁸⁴

(10) ve pād-şāhlarda sūtüde-şıfat ve 'adl ü nişfet olmak mutlak 'atıyye-i rahmānī ve akşā'ü'l-āmāl (11) ve'l-āmānīdür zırrā kevāmil-i in'ām-ı 'āmları ve şevāmil-i it'ām-ı t̄a'āmları 'ämme-i 'ālemiyāna şāmil (12) ve kaffe-i ādemiyāna mütevāşıldur ve cümle-i ra'ıyyet ü beriyyete refāhiyyet anlaruñ devām-ı devletleri ve (13) kavām-ı salṭanatları birle h̄āşıldur nitekim buyurmışlardur

meşnevi

[fe'ilätün mefâ'ilün fe'ilün]

- 1 şeh çü 'ādil buved zi-kaḥṭ-i menāl
(14) 'adl-i sultān bih ez-ferāḥi-i sāl
- 2 mülk eger cem' eger perişānest
eşer-i 'adl ü zūlm be-nişānest
- (15) 3 'adl-i işān koned be-dāniş dād
hāne-i mülk-rā kavī bünyād¹⁸⁵

nitekim mervīdür ki aşhāb-ı hidāyet (16) ve erbāb-ı vilāyetden biri ki fi'l-ḥaḳıka hādī-i bevādī-i gevāyet ve münādī-i (17) nevādī-i hidāyet idi eyitdi eger bilsem ki tār u pūd-ı du'ām kārghāh-ı (18) da'vetū'd-dā'ide mensūc olur ve niyāz u istid'ām dergāh-ı isticab-ı lekümde semt-i ḳabül ü nefāz bulur ol du'āyı kendü maḳşūd u merāmum ve ḥuşul ü vūşul-i kāmum

[17b] (1) içün etmezdüm belki şalāh-ı nefsi-pād-şāh-ı rüzgār ve felāh-ı ḥāl-i sultān-ı

¹⁸⁴ “Ey sonsuz ömür ve ahiret talebinde bulunan kişi! İnsanın namı yaptığı hayırların zikriyle baki olur. Ne zamandır düşünüyorum ki bu dünyada ne varsa bu dünyada insanın ömründen geriye kalan iyi anılmak olmalı.”

¹⁸⁵ “Eğer padişah kıtlık zamanı adil olursa bütün yılın bollukla geçmesinden daha iyidir bu. Memleket zenginse de perişan vaziyetteyse de bu adaletin ve zulmün işaretidir. Padişahların adaleti bilgiyle olursa, memleketini sağlam zemin üzerine kurmuştur.” Furûḡi bu beyitleri Enverî'ye ait göstermektedir ancak beyitler Senâî'ye aittir. Hadikaü'l-Hakika ve Şerî'atü't-Tarika'nın 3. Bölümünde fakirliğe ait bir pasajda bulunmaktadır.

hudāvendgār (2) için iderdüm didiler ki ey edeb-āmüz-ı aşhâb-ı tarîkat ve çerâğ-efrüz-ı (3) şebistân-ı hâkıkat ey harîk-i envâr-ı cemâl-i ezeli ve gariğ-i baħr-i zât-ı lem yezeli ne sebebden (4) ötüri nef-s-i sulţânı kendü nef-s-i ‘azizüñ üzerine taqđım idersin ve anuñ nef‘ ü hayrın (5) kendü nef‘üñden ziyâde isteyüp gidersin bā-ānki hükemā-yı ehl-i tecrûbet ve ‘ulemā-yı sâhet-i (6) derbet buyurmuşlardır *inne li-nefsike ‘aleyke haqqān*¹⁸⁶ cevâb virdiler ki *belā ibde‘ bi nefsike*¹⁸⁷ (7) daħı buyurmuşlardır lâkin *inne şerrān nāsı men ekele vaħdehu*¹⁸⁸ benüm haqqumda icâbet ve hayyır-i qabûle (8) işâbet bulan du‘ānuñ nef‘ini hiç-kese şâmil ve bir nefse mütenâvil degildür ammâ (9) pād-şâh-ı islâm haqqında qabûl olan du‘ānuñ eşer ü nef‘i ‘ämme-i havâşş ü ‘avāma şâmil ü (10) nā’il vü kâffe-i tavā’if ü aqvāma ‘ā’id ü vā’ıldür ki du‘ā-yı sulţân sebep-i emn (11) ü âmān ve bā’is-i refâhiyyet-i ehl-i imān olur

kıt‘a

[mef‘ülü fâ’ilätü mefâ’ilü fâ’ilün]

1 çün āb-ı nef‘-i hod be-heme kes hemj-resān

(12) tā-hem-çü âteşet zi cihān ber-terj buved

2 çün hāk bāş der-heme aħvāl bered bār

(13) tā-çün hevāt ber-heme kes qādirj buved¹⁸⁹

imdi ey derviş bu beyān eyledigüm menāfi‘ ü (14) fevā’id ve ‘iyān etdigüm bezāi’-i ü ‘avā’id mevā’id-i dünyādan ‘ā’id ve bu cihāndan mütenâvil (15) ü mütezâyiddür ki eger çi dünyā saña düşvār ü nā-mülâyim ü nā-hemvârdur lâkin ehli yanında (16) gâyetde āsān ve maqbûl-i ekşer-i insāndur

¹⁸⁶ “Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır.”

¹⁸⁷ “Evet, kendi nefsinle başla.”

¹⁸⁸ “İnsanların en kötüsü tek başına yemek yiyendir.”

¹⁸⁹ “Senin varlığının faydası su gibi ulaşmaktadır herkese. Hani tıpkı ateşinin bütün cihandan üstün olması gibi. Her vaziyette toprak gibi ol da meyveler ver. Tıpkı seni arzulamanın, istemenin herkese yücelik vermesi gibi.”

şî'r

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

1 kār-ı dünyā ki tū düşvār girifti ber-ḥod

(17) ger tu ber-ḥ^viştēn āsān kunī āsān gerded

2 ādemī ber-hesb-i himmet-i ḥod efzāyid

(18) her çı endişe der-ān bended u çendān gerded¹⁹⁰

mebhāş-i derviş derviş eyitdi (19) gerçek buyurmuşlardur el-ağniyā ve'l-ağbiyā¹⁹¹ ki her ğani ebleh ü ğabj ve mizācda hemān şabj olur [18a] (1) ne ḥayr u şerden ḥaberi ve nef' ü zarrda im'ān-ı nazarı var ve ni'āmuñ zāhirine aldanup (2) giderler ve eşyānuñ bāḥinından teġāfūl iderler ben saña yaqından ḥaber virirüm sen (3) irāk gidersin ve ben saña nevā-yı 'uşşāqdan söylerüm sen ise āheng-i 'irāk (4) idersin *şeytāne beyni ve beyneke*¹⁹²

beyt:

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

dāned ān kes ki ü ḥiredmend est

(5) ki zi-men fark tābe-tū çendest¹⁹³

ben serir-ārā-yı pād-şāhlaruñ inşāf u intişāfindan (6) söylemem ve fermān-fermā-yı şāhlaruñ evşāfindan bahş eylemem ki anlar te'idāt-ı (7) 'ināyāt-ı ezeli ile mü'eyyed olmuşlardur ve tevkidāt-ı ğāyāt-ı lem-yezeli birle sā'ir-i (8) 'avāmdan tefazzul u tefavvuk bulmuşlardur 'ādili 'adl ile meşhūr ve zālimi zulm birle maḥhūr (9) olur benüm senüñle mebāhişüm kesret-i ḥama'-ı mālda ve muḥādişüm vefret-i ḥül-i āmāldadur (10) ki ḥ^vācegān-ı cihān vefret-i icmāl ü cemāl ve keşret-i māl ü cemāl birle mesrūr ve maġrūrdurlar (11) ziyādet-i emvāl ve sa'ādet-i aḥvālleri bā'is-i cehālet ve zālālet ve mevrūs-i (12) ḥasāvet ve melāletleri olmuşdur ve bu ecilden serāçe-i evrākları ve züccāce-i (13) dilleri bī-nūr-ı hidāyet vü bī-fürüg-ı dirāyetdür

¹⁹⁰ “Dünyanın işini kendine zorlaştırmaktasın. Fakat, kolaylaştırırsan, kolay bir hale gelir. İnsan, azmini, isteğini attırmak için uğraşırsa onu kaygılandıran tüm bağlardan kurtulur.”

¹⁹¹ “Zenginler ve ahmaklar.”

¹⁹² “Şeytan benimle senin arandadır.”

¹⁹³ “Akıllı olan ki kişi bilir ki benimle senin aramızdaki fark nedir, ne kadardır?” Furugi beytin Hafız'a ait olduğunu bildirmektedir.

kıt'a

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 'ibādet-i ḥaḳ ü kesb-i 'ulūm için muṭlaḳ

(14) komaz mülāḥaza-i zabṭ-ı māl sende mecāl

2 bu cehlile özüñi ehl-i ma'rifet şanduñ

(15) zihj taşavvur-ı bāṭıl zihj ḥayāl-i muḥāl¹⁹⁴

ve ehl-i dünyāya cem'-i māl mücib-i hırmān-ı faẓl u (16) kemāl ve tül-i āmāl müstevcib-i ceybet-i cemāl-i ḥazret-i zū'l-celāldür (17) *innemā emvālüküm ve evlādüküm ve fitnetün leküm*¹⁹⁵ve kemā ḳāle şallāllāhu 'aleyhi ve's-sellem *li-küllü ümmetin fitneten ve fitnetü ümmeti el-mālu*¹⁹⁶

meşnevî

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

(18) 1 māl u evlādet be-ma'nj düşmenend

ger çı nezdik-i tü çeşm-i rüşenend

2 innemā emvālikum-rā yād gır

(19) māl ü mülk-i in cihān-rā ber-bād gır

3 her gedā ez şıdḳ-ı dil-i şāfj buved

hırkaı vü loḳmaı kāfj buved

¹⁹⁴ Bu kıt'a Fuzûlî'ye aittir. Gölpınarlı, Abdülbaki, *Fuzûlî Dîvânı*, s.184. İnkılap Yayınları, 2005 , İstanbul

¹⁹⁵ "Mallarınız ve evlatlarınız bir sınamadır size ancak." Kur'ân-ı Kerîm, Teğabün Suresi, 15.ayet

¹⁹⁶ "Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır."

[18b] (1) 4 her ki der-bend-i ziyādet mî-şevēd
dūr ez-ehl-i sa‘ādet mî-şevēd ¹⁹⁷

ve ol āftāb-ı āsmān-ı (2) vilāyet ve mihr-i sipihr-i hidāyet maṭla‘-ı envār-ı ğarā’ib mażhar-ı
esrār-ı ‘acā’ib emjūrū’l-mū‘minin (3) ‘Alī ibn-i ebī Tālib rażiu’llāh-ı anha buyurmuşlardır

şî‘r

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

1 rażinā kısmete’l-cebbāri fīnā

(4) lenā ‘ilmün ve li’l-‘adāi mālun

2 fe-inne’l-māl yefnā ‘an qarīb

ve inne’l-‘ilme baķın lā-yezāl ¹⁹⁸

(5) ve vāsıta-i ḥubb-i māl ü vesīle-i etfāl birle mażhar-ı tecellī-i cemāl ve mehbēt-i envār-ı
zū’l-celāl olmaķ müyesser midür (6) ve ‘alāyık-ı dünyeviyye ve ‘avāyık-ı meṭāmi‘-i deniyye
birle meṭālib-i dñiyye ve me’ārib-i seniyye müteşavver midür (7) ve mā emvālukum ve
evlādukum bi’lletī yuķarrībikum ‘indenā zulfā ¹⁹⁹

nażm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 da‘vī-i ḥvāceĝi ez-bende ne-[y]āyed niķū

(8) ḥvāce ne-būd ki būd nefsi-i hevā-rā bende

2 bā-ta‘alluķ ne-rūd murĝ-i tū der-‘ālem-i cān

merd-i niķū ne-būd ḥaste vü ber-cā-mānde

¹⁹⁷ “Malınla evladın gerçekte düşmandırlar ama senin nazarında aydın gözdürler. Oysa, *mallarınız ve evlatlarınız bir sınımadır size ancak sözünü hatırla da, bu dünyanın malını da, mülkünü de yele ver gitsin. Bir Hırka ve bir lokmayla yetinen her kulda temiz bir gönül vardır. Kim fazlalık, bolluk bağına bağlanmış, kul olmuşsa saadet ehlinden uzaktır o.*”

¹⁹⁸ “Razı olduk Cebbar’ın verdiği paya. Bizim ilmimiz var düşmanın ise malı mülkü. Şüphesiz yakındır malın yok olması. İlim ise bakidir yoktur zevali.”

¹⁹⁹ “Sizi bize yaklaştıran şey ne evlatlarınız ne mallarınızdır.” Sebe’ Suresi, 37. Ayet.

3 (9) be-su-yi evc-i hevā çün kuned āhir tayrān
murğ-i maḥbūs ü per ü bāl ez-ü ber-kende²⁰⁰

ve sen şöyle bil (10) birāder ki dünyā ile ‘uqbānuñ cem‘i hemān ŧeb-i tār ile āftābuñ lem‘i
ve bād ile ŧem‘üñ (11) cem‘idür ki kısım-ı muḥālāt u ḳabıl-i mümteni‘ātdandur hel yecmeu‘
beyne‘l-ervā ve‘n-ne‘āmı²⁰¹

kıt‘a

[mef‘ülü fā‘ilātün mef‘ülü fā‘ilātün]

(12) 1 bî-şekk hicāb-ı rāhet dīnār u dirhem āmed
zinhār tā ne-bāşı der-hem berā-yı dirhem

(13) 2 küncü vü nīm nāñı kāfıst ‘āḳılān-rā
ḥurrem-dilı ki gerded ĩn devleteş müselle²⁰²

beyt

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

(14) dost olmaz nefse düşmen olmayan mevlā ile

‘izz-i dünyā cem‘ ola mı devlet-i ‘uqbā ile

(15) ve ben senüñ emārāt-ı vechüñden bu vechile teferrüs ve ‘alāmāt-ı çehrüñden şöyle
teḥaddüs (16) iderüm ki kemāl-i hırş-ı māl ve ḡāyet-i ḥuşul-i āmālden ötüri ol bir zembür gibi
her maḥall-i (17) helāke kendüñi atarsın ve metā‘-ı cānı ki enfüs-i neşā‘ı‘dür bir gün ḳatı
ucuz satarsın (18) ḡañı eyitdi nice olmışdur ol **ḥikāyet** derviş eyitdi müteşaffihān-i şaḥā‘if-i
(19) ḥikāyāt ve mütefaşşihān-i letā‘if-i kināyāt getürmişlerdür ki bir gün bir zembür naḡme-
i ṭanbūr [19a] (1) gibi şadā iderken ve evc-i hevāda ve perde-i nevāda terennüm idüp
giderken gördi ki bir mürçe-i (2) za‘ıf cüşşe-i naḥıf birle kemer-i himmeti miyān-ı ‘azimete

²⁰⁰ “Köleden gelen efendilik davası iyi değildir. Ama hoca odur ki nefsinin havasına kapılıp köle olmasın. Dünya sevgisiyle bu can aleminde can kuşunu uçurma. Gerçek yiğit yolda kalmış ve yorgun kişi değildir. heva Kafese hapsedilen kuşun kanadını, arzu ve istek yönüne uçtuğu için yolarlar.” Furugı, bu beytin Hilâlî’ye ait olduğunu belirtmektedir ancak, Hilâlî-i Çağatâyî mi yoksa 16.yüzyılda yaşamış şair Hilâlî mi tespit edemedik.

²⁰¹ “Hatta deve kuşu ile dağ geçisini bir araya getirir.”

²⁰² “Şüphesiz ki yoluna perde oldu para da pul da. Sakın ha ki para için perişan olmayasın. Bir yatacak köşe ve yarım ekmek yeter akıllı olanlara. Gönlü hoş olan kişi mutluluğunu böyle sağlam kılmıştır. “ Furûğî, bu beyitlerin Ferruhî’ye ait olduğunu belirtmektedir.

bend ve rıbka-i hıdmeti rıqba-i cāna peyvend itmiş ve (3) miyān-ı ğubār ü hākte devān ve eṭrāf-ı hār ü hāşākde revān olmuş pes (4) zembūr ilerü gelüp mūrā selām itdi ve eyitdi ey birāder bu ne bār-ı girāndur ki bu mesāfe-i (5) bî-girāndan taşırırsın ve bu ne rāh-ı dūr u dırāzdur ki bunca nişib ü firāz aşarsın (6) bir dāne için bu ne zaḥmetdür ki çekersin ve ‘imāret-i hāne için niceye degin toḥm-i sa‘yı ‘abeş (7) yere ekersin bir an bir yerde qarāruñ ve bir zemān bir mekānda işıbāruñ yok dā’imā şereh (8) ü āz belāsiyla yelüp yöpürmekdesin ve reh-güzārları dāmān-ı sa‘yüñle silüp süpürmekdesin (9) mūr eyitdi ey birāder ‘aceb mā-lāya‘nî söylersin ve katı bî-ma‘nî kāl ü kıl eylersin meger (10) mesmū‘-ı sem‘-i eşrefike asma‘aha allāhu‘l-messār²⁰³ olmamışdur ki kişi hātır-nükte vü teşne-leb olmayınca (11) maḳşūd u ireb hāşıl olmaz ve kat‘-ı feyāfî taleb kılmayınca ‘ıyş u tarab ele gelmez (12) nitekim buyurmuşlardur

beyt

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

devlet-i vuşlat müyesser key şeved bî-cüst ü cüy

ger vişāl-i Ka‘be hem-çü bî-soḥen der-rāh güy²⁰⁴

(13) zembūr eyitdi beni gör ki dā’imā Süleymānvār merkeb-i hevāya süvār ve menkib-i şabāda devvār (14) olmuşum her ānda ṭayrāndayum ve her mekānda seyrāndayum ne bāl ü perr cihetiyle zerre (15) kelālüm ve ne pāy u ser zaḥmetiyle melālüm var

beyt

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

ne bāl ü perle var zerre kelālüm

(16) ne pāy ü serle var şemme melālüm

yağma-yı ni‘māya begler gibi bel bağlamışum ve zehr-āb-ı nişümle ciger-i (17) düşmenānı dāğlamışum gönüm istediği yerde konarum ve dilediğim ni‘mete elüm şunarum (18) deyüp fi‘l-hāl bir kaşşābuñ bir nişme etine kondı ve hemān tāze ve ṭarı lūtına şındı (19) kaşşāb daḥı elindeki bıçak ile bir kerre çaldı ve zembūri iki nişme idüp [19b] (1) zemine şaldı bu ešnāda mürçe gelüp zembūruñ bir nişmesin ağızına aldı ve hānesi (2) cānibinden yaña revān oldu

²⁰³ “Bu ifadenin anlamı tam olarak bulunamamıştır.”

²⁰⁴ “Kavuşma mutluluğu çalışıp çabalama olmadan kime nasip olmuştur? Eğer Kabe’ye ulaşmak istiyorsan da aynı şekilde konuşup durma, yolda konuş ancak. “ Furûğî, beytin Hâfiz’a ait olduğunu bildirmektedir.

zenbūra eyitdi zenbūr eyitdi ey birāder beni nereye alup gidersin ve (3) bu bir nıme-i cüşşe ile kande ‘azımet idersin mūr eyitdi haddūnden ziyāde söyleme ve yabana (4) söyleyüp lāf eyleme her hāriş-i deni ki anda otura halk dilemeye anı ol yere (5) iledürler ki kendüsi bilemeye

beyt

[müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün]

nıst ‘aceb ger hored zaḥm zi-berter zi-ḥod

(6) her ki fūrüter kuned pāy zi-ḥadd-i Kelīm²⁰⁵

beyt

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

şakın gāfil olup yañlış iş etme

edebden taşraya bir cünbiş etme

(7) imdi ey gāfil insānı şereh ü āz az nesne için hāk-i helāke şalar ve pır-zen-i dehr-i pervizen-i (8) miḥnet ü dehrden hā‘ik-i cevrin eler hāriş ü tāmī‘ dā‘imā cāyī‘dür ve ‘ömri ‘abeş (9) yere zāyī‘dür kātılı’l hāriş hırşihu²⁰⁶

kıṭ‘a

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 ey ki ez-hırş mānde-i şeb ü rüz

bā-ten-i müstmend ü bā-dil-i riş

(10) 2 ez-reh-i hırş dūr şev zırā

her kocā hırş biş hırmān biş²⁰⁷

²⁰⁵ “Kelīm olan Allah’ın sınırını aşan her kim olursa, onun sağ sağlim olmasındansa yaralanmasının daha evla olmasında şaşılacak bir şey yoktur. “ Furûgî, beyitin Sa’dî’ye ait olduğunu bildirmektedir.

²⁰⁶ “Açgözlüyü öldüren açgözlülüğüdür.”

²⁰⁷ “Ey, acılılarla dolu bir bedenle ve zehirli bir kalple gece gündüz hırş peşinde koşan! Hırş yolundan uzak dur zira, nerede hırş çok olursa orada yoksunluk, ümitsizlik fazladır.” Furugi, beyitin Sa’dî’ye ait olduğunu bildirmektedir.

mebħaŝ-i ğanı (11) ğanı eyitdi senüñle mebāhiŝ eylemek ziyāde düşvār ve muħādiŝe kılmak ğāyetde nā-hemvārdur (12) zıřā her sözüñ muħālif-i ħā'ide-i uŝul-i uķul ve cümle söylediğüñ nā-maṭbū' vü nā-menķüldür (13) meger sen bilmezsin ki mezemmet-i māl-i ħelāl eylemek ħālet-i cehāletden nāŝi ve 'aṭiyet'ullāh (14) ħaķķında bir emr söylemek ğāyet-i ğevāyitden mütemeŝŝidür ki fevz ü necāt cem'-i esbāb-ı (15) erbāb-ı ħācātdadur ve mezid-i derecāt teselliye-i ħavātır-ı aŝħāb-ı münācātdadur (16) ve bu māl ü menāl ile müyesser vüs'at-i bāl ü vas'at-ı ħāl ile müteŝavverdür ki ħācet-i (17) derviŝān ħātır-ı periŝānı bitürmek ve murād-ı ehl-i su'ul ü yoħsulı maħall-i ħuŝule yetürmek (18) ŝevāb dārına mu'ādil ü müsāvıdür aħādiŝ-i ŝerifede vārid olmuŝdur (19) *men kāne fı ħāceti āħihi kāne āllāhu fı ħācetihi*²⁰⁸

kış'a

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

[20a] (1)

- 1 zihı sa'ādet eger dest-ġāh-ı ān dārı
- 2 ki ez-tü ħācet-i dermāndeı revā gerded
- 3 ümid-i berg ü nevā-yı kıyāmet ān dem dād
- 4 ki (2) kār-ı ħaste-dilı ez-tü bā-nevā gerded²⁰⁹

ve mefhüm-ı dil dil-pezir-i ŝaĝır (3) ü kebırdür ki her çend ki şeref ü izzet-i merdüm fazl u kemāl iledür lākin ħürmet-i fazl u kemāl (4) daħı keşret-i māl iledür

beyt

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

merā be-tecrübe ma'lüm şud der āħir-i ħāl

ki ħadr-i merd be-'ilm est ħadr-i 'ilm be-māl²¹⁰

(5) zıřā refāhiyyet-i ħāl ve ferāġat-i bāl vüs'at-i māl iledür ve istıfā-yı lezzāt-ı zātiyye ve (6) istiŝfā-yı ŝehevāt-ı nefŝāniyye si'at-ı ħāl iledür ŝevāb u maġfireti dıñār (7) u dirhem ile bulırlar ve dār-ı āħireti şım ü zer birle şatun alırlar nitekim ħadıŝ-i şerif-i (8) *ni 'me'l- 'avn*

²⁰⁸ "Kim müslüman kardeŝinin bir hacetini giderirse, Allāh da onun bir hacetini giderir."

²⁰⁹ "Ne de ğüzel saadetdir eĝer o makama, ilime sahipsen ve bir derdi olan dermanını senden buluyorsa. Bir gönlü kırık kişinin işi senden yarım bulursa kıyamet vakti bir anda derdine deva bulmuş ğibi olur."

²¹⁰ "Tecrübeyle öĝrendik ki sonunda, yiĝitin kadri ilim ile, ilmin kıymeti ise mal ile olur." Furūĝı, bu beytin Urfi'ye ait olduĝunu bildirmektedir.

'ale'd-deyyini el-māl²¹¹ illerde meşhūr ve ni'me'l-mālu ş-şāliḥ li'r-rāculi ş-şāliḥ²¹² dillerde (9) mezkūrdur

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

māl-rā k'ez-behr-i dīn bāşī ḥamūl

ni'am-ı māl-i şāliḥ ḥ'āhendeş resūl²¹³

(10) ḥall ü 'aḳd-i cihān-dārī māl-i naḳd-i sikke-dārī birle olur ve feyz ü başt-ı şehriyārī dīnār-ı (11) tamām-'ayārī birle şüret bulur lā-mülke illā bi'r-ricāl ve lā-ricāle illā bi'l-māl²¹⁴ 'ale'l-ḥuşuş (12) ğinā sātir-i cemī'-i 'uyüb ve ğanī maḥbūb-ı cümle-i ḳulūbdur insanda her 'ayb u noḳşānı (13) setr ider ve merdān-ı rüzgārdan her 'ayb u şenārı alup gider

beyt

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

(14) tevāngerī heme 'aybī çenān be-pūşāned

ki 'aybhāt be-yek-bāregī hūner bīnend²¹⁵

bā-ānki bir mālđan (15) bir müselmān-ı ehli 'ırz ihtiyācın 'arż eylese ve ṭayyib-i ḥātırla bir mikdār aḳçasın kendüye (16) ḳarż virse ḥazret-i cenāb-ı rubūbiyyet-i celle zikrihu ve vecb-i şükrihu ol māl-dāra (17) iz'āf vü mezā'if-i mālında berekāt ve cennātda derecāt-ı sāmıyyāt (18) virür *men zellezī yukriżullāhe ḳarzen ḥasenen fe-yuzā'ifehu lehu*²¹⁶ iz'āfen keşīren ve merdümān-ı 'ālem (19) māl ile mest-i māl ve emvāl ile muḥaşşilü'l-āmāl olurlar ḳile el-ḳulūb lā-tustemālu bi-mişli'l-māl [20b] (1) ve'l-āmāl mute'alliḳa bi'l-emvāl²¹⁷ mūmteni'ü'l-

²¹¹ "Borçluya en güzel yardım paradır."

²¹² "Helal mal salih bir kimse için ne güzeldir."

²¹³ "Mala din için hamallik etmelisin. Zira peygamber malın salih, temiz olanını istediler." Furugi, bu betyitin Attar'a ait olduğunu bildirmektedir.

²¹⁴ "Adam olmadan mülk, yönetim olmaz, mülk olmadan da adam olmaz."

²¹⁵ "Zenginlik bütün ayıpları, kusurları öyle örttü ki, kusurlarını ansızın hüner gördüler." Furugi, beyitin Sa'di'ye ait olduğunu belirtmektedir.

²¹⁶ "Kimdir o ki Allah'a adeta güzel bir borç verir de o, kat kat fazlasını verir ona ve ona pek güzel de bir mükafat var." Kur'an-ı Kerim, Hadid Suresi, 11.ayet

²¹⁷ "Denilir ki, mal gibi gönülleri yumuşatan başka bir şey yoktur. Zira, mala bağlıdır bütün umutlar. "

hüşül olan işler māl ile biter ve müsteħilü'l-vuşul olan ehl-i (2) küşişler anıñla maħall-i maqşūda yeter

naẓm

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

mümkün eyler kamu muħālātı

göklere ide nerdübān aqça

(3) lehçesi yoq anuñ ki aqçası yoq

ādem ider eri hemān aqça

insāniñ nāmusı vü 'ırzı ve cümle-i (4) ğaraz u qarzı anuñla şıyānet ü edā olunur (5) hayşu kıle bi'l-māli yuħfazı'l-'ırz ve yueddā'l-farz ve yustağnā 'anı'l-qarz²¹⁸ vaqt-i ħācetde insāna kuş südin buldurur ve ħın-i zarūretde (6) āb-ı hayātı ka'r-ı zulumatdan toldurur her şey'de ħükmi cārı ve her nesnede emri sārıdır (7) işinde 'uqul ü zi'l-uqul ħayrān ve cünbişinde erbābü'l-bāb ser-gerdāndur

beyt

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

(8) anıñ ile biter muħāl işler

'akla şığmaz anı ki māl işler

ve sen zıver-i zer-i ezheri behcet-i (9) māl ü cevheri görmemişsin ki dınār nice aħker-bār gibi neyyār ve zer-i müdevver nice mihr-i ħāver gibi münevverdür (10) mā eşbehe ed-dınār bi'n-nevr ve'n-nūr ve'n-nār²¹⁹ bu daħı evza'-ı min filkü's-şubħdur ki şım ü zer (11) beyne'n-nās ğāyet muħterem ü 'azız ve maqbul-ı ħavātır-ı aşħāb-ı teşħiş ü temizdür fakır ü şerif (12) ve ħaķır ü zarıf bernā vü pır ve şıgar u kebır bi't-tab' mālā mā'il ve bir günde yüzün görmege kã'ildürler (13) zāhidi da'vā-ı taqva'da yalan ve 'ābidüñ esbāb-ı taqvā vü verā'ın tālān ider her (14) pārsā sā'ilāsā anı gördükde tama'a düşer ve her ğanı merd-i denı gibi üzerine üşer maħabbeti (15) her dilde şol dıraħt-ı saħt gibi gülde temekkün ü intişā' ve ħabbe-i mihr ü meveddeti ħilāl-i bāl-i (16) ricālde neşv ü nemādatur

²¹⁸ “Zira, mal ile korunur ırz, eda edilir farz ve ödenir borç.”

²¹⁹ “Dinar, ne kadar da beyaz güle, ışığa ve ateşe benzerdir”

meşnevi

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

- (17) 1 kişi gördükde şarı altını
 turamaz olmayınca meftünü
- 2 meyli şahsun aña cibillîdür
 rağbet ü mehri aña küllîdür
- 3 yer idüpdür maḥabbeti dilde
 nite kim 'ırkı devḥānuñ gilde

(18) ḥāşılı meyl ü maḥabbetüñ bir ser-çeşmesidür ve neyl-i meveddetüñ bir büyük eşmesidür hattâ ki bu deyr-i (19) ḥarabātuñ bâde-perestleri ve maḥabbet-i bî-şebābuñ rind-i ser-mestleri miḥnet-i 'aşk-ı mecāzıyla [21a] (1) ibtilâ ve dil-dârlarınun ni'met-i nâzıyla imtilâ olmuşlardır her çend ki eşk-i gayret (2) ve reşk-i şim diyü reh-güzâr-ı gül-'izârlarına nişâr iderler ve çehrelerin zer gibi zerd idüp (3) şâm u seher tabaḫ-ı ihlâşda 'arz idüp giderler mādâm ki derâhim ü dîñârların (4) ebr-i âzâr ve şüküfe-i çehâr gibi dest ü dāmânlarına işâr etmiyeler sebîke-i vücûdları (5) naẓar-ı cānânlarında sikke-i qabûlî bulmaz ve qalb-i naḫdleri mi'yâr-ı 'itibârda tamâm-'ayâr (6) gelmez nitekim 'aşık-ı şādıkuñ biri buyurmuşdur

rubā'î est²²⁰

[mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün]

şim ü zer-i mā eşk ü ruḫ-ı māst velîkin

(7) kāmî ne-şevved ḥāşıl ez-în şim ü zer-i mā²²¹

ol ecilden ki şim-berler zer ü şime mā'il ve semen-ten (8) dilberler aḫça görünce qā'il olurlar ḥeyse kıle

²²⁰ Metinde rubai başlığı verilmiştir ancak, sadece iki beyit yazılmıştır.

²²¹“Bizim altınımızla gümüşümüz, yanağımızla gözyaşımızdır ama bizim bu altın ve gümüşümüzden mutluluk hasıl olmaz hiç.”

kıt'a

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

- 1 her gedā erz-i vey rūy-ı nı̄kūst
(9) ger zereş hest kām-ı dil bā-üst
- 2 dūst h'āhı çü gül zerı be-kef ār
z'ānki bı-zer be-kef ne-yāmed (10) dūst
- 3 behr-i zer kerd gül ne-bıñı z'ānk
ber-hem üftāde şad-ruḥ-ı nı̄kūst
- 4 gül-i ḥandān (11) ez-ān ki zer dāred
mı-ne-gunced zi-şādı ender-pūst²²²

ve'l-ḥakḳ ki bı-miftāḥ-ı zer bostān-ı (12) vişāl-i yāra girmek olmaz ve bı-mişbāḥ-ı dıñār şebistān-ı nigāra kimse duḥūl kılmaz (13) dirhemsüz ḳurb-i bisāt-ı vişāle ṭarıḳ bulunmaz nitekim merhemsüz cerāhat-ı nişāle devā kılinmaz (14) egerçi dār u diyārı rüşen iden nārdur lākin 'işret-ḥāne-i yāri gülşen iden dıñārdur

(15) kıt'a

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- 1 bı-zeret kār müyesser ne-şevēd
ger tū ḥod Yūsuf-ı bı-Ya'ḳūbı
- 2 ḥalka bı-zer çı zenı ber-der-i dūst
(16) āhen-i serd çerā mı-kūbı²²³

ve meger sen ol 'āşık-ı müflis ü bı-kār ile ol nigār-ı mekkāruñ (17) ḳışşasın gūş etmemişsin derviş eyitdi buyuruñ nice olmışdur ol ḥikāyet (18) gāñı eyitdi ḥudāvendān-ı nefā' is-i aḥbār ve meşāṭṭagān-ı 'arā' is-i esmār getürmüşlerdür ki (19) ezmine-i māziyye ve āvine-i

²²² “Herkesin değeri, temiz yüzdendir ve eğer altını da varsa gönül esenliği onunladır. Dost istiyorsan gül gibi altını avucunda tut. Zira, dost altınsız ele gelmez. Zannetme ki güzel yüzlüler için üftadeleri birbirine düşürdü gül, altın için yaptı bu işi. Gül, altın sahibi olduğu içindir ki kabına sığmıyor, gülüyor, güller açıyor.”

²²³ “Altının olmadan hiçbir işin hallolmaz. Böyleyken kendini Yakupsuz Yusuf gibi gör. Altınsız , parasız, pulsuz dostun kapısını neden çalarsın? Sert demiri neden döversin?” Furugi, beytin Hakani'ye ait olduğunu belirtmektedir.

münkaziyyede bir cüvân-ı hüb-sîret ve bernâ-i maḥbûb-şûret [21b] (1) varıdı ki şafḥa-i gül-i ‘arızı henüz ḥaṭṭ-ı reyḥânî birle muḥaṭṭıṭ olmamışdı ve gün yüzi şeb-i (2) şebâbet ile ḥadd-i nevvâret-i bi’l-ḥicâbî bulmamışdı

meşnevi

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ülün]

- 1 henüz ḥaṭṭ-ı ‘izârı yetmemişdi
(3) benefşe gül yüzinde bitmemişdi
- 2 beyâz-ı ḥaddi ḥaṭdan sâde idi
leb-i mey-günüdürdsüz (4) bâde idi

zen kışmına bir mertebede meyl ü maḥabbeti ve mihr ü meveddeti var idi ki gördüğü nigâr-ı (5) mehveşüñ ayağına ḥâlḥâl gibi fi’l-ḥâl düşerdi ve gözi irdüğü büt-i dil-keşüñ (6) sâkına dâmen gibi dolaşurdı

meşnevi

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ülün]

- 1 eger zen görse ardına düşerdi
(7) beş on günde önüñ alup büşerdi
- 2 gice gündüz zenüñ pâ-mâli idi
(8) tolaşmaq zülfine a‘mâli idi

ḥâşılı bizüm ḥarâbâtuñ mîr-i meclîsi ve sâz u maḥâmâtuñ (9) ziyâde hoş-nefesi idi dâ’imâ rindân-ı bâde-perest ile oturur ṭururdı teḥessidân-ı (10) ser-mest birle gezüp yürürdi bir gün şehir içinde geşt ü güzâr ve seyr-i her kûşe (11) vü bâzâr iderken nâ-gâh merdümek-i nazarı reh-güzârda bir nâzenîñ-i nâz-perver ve nigârîñ-i semen-bere (12) râst geldi ki faşl-ı bahâr gibi hezâr reng ü nigâr ile ârâste ve büt-i büt-ḥâne-i (13) Çîñ gibi envâ‘-ı zîb ü âyîñ birle pîrâste idi meşâṭa-i şun‘-ı rabbânî-i ḳalem-i *leḳad ḥalaḳnâ* (14) *el-insâne fi aḥsen-i taḳvîm*²²⁴ birle şafḥa-i çehresin tevşîḥ ve muşavver-i *ve şavveraküm fe aḥsene şuveraküm*²²⁵ (15)

²²⁴ “Gerçekten de insanı biz, en güzel bir surete sahip olarak yarattık.” Kur’an-ı Kerim, Tin Suresi, 4. ayet

²²⁵ “Ve size suret verdi. Sonra sizin suretlerinizi ahsen yaptı.” Kur’an-ı Kerim, Teğabün Suresi, 3. ayet

djbâce-i cemâl-i bâ-kemâlin gül-güne-i leţâfet birle terşih eylemişdi şemme-i turrası âfet-i îmân-ı (16) zühhâd ve kirişme-i gâmzesi belâ-yı dil ü cân-ı ‘ubbâd idi

meşnevî

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün]

1 nigârî buved ez hadd-i beşer dūr

(17) ne-dîde ez-perî ne-ş’ nîde ez-ğūr

2 şeb efrūzî çü meh-tâb-ı cüvânî

siyeh-çeşmî çü âb-ı zindegânî²²⁶

(18) cüvân çün ol hüsn ü cemâl ve gunc ü dellâli gördi hemân sâye-mişâl ol âftâb-ı (19) evc-i hüsnün üftâdesi ve bülbül-şıfat ol gül-berg-i terüñ dil-dâdesi oldu bes [22a] (1) bî-takrîb ol nigâra karîb varup eyitdi

beyt

[mef’ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün]

dîdâr mî-nümâyî ve perhîz mî-konî

(2) bâzâr-ı h’iş ü âteş-i mâ tîz mî-konî²²⁷

imdi ey nigâr-ı bî-hemtâ ol kirdgâr-ı yek-tâ haqqıyçün (3) ki saña bu rûy-ı mehveş ve mûy-ı müşevveşi ve bu kıdd-i şanavber-hırâm birle hadd-i dil-keşi verdi (4) serv-i hoş-hırâmuñı ârâma ve tezerv-i şirîn-güftâruñı şaded-i kelâma getür ki tâ dil ü cânum (5) yerine gelsin ve hâtır-ı perişânüm bir pâre tesellî bulsın ki bu refâr ki sende var beni (6) ayakdan düşürdi ve bu güftâr ki zebânuñda var idrâk u aklum şaşurdi âhir çün (7) suhanı aña eşer itmedi ve da’vet etdüğü tarîke gitmedi bi’z-zarûre cifân-ı cefâ öninden (8) eşk-i hasreti rîzân ve ardına düşüp bād-ı seher gibi üftân-ı hîzân oldu ve dâ’imâ (9) dirdi

²²⁶ “İnsanın ulaşacağı sınırdan daha ötede bir güzeldi. Ne perilerde görülmüştü böylesi ne de meleklerden işitilmişti. Gençlik ayı gibi geceyi aydınlatırdı. Ab-ı hayat gibi gözleri olan bir siyah gözlüydü” Furûğî, beyitlerin Sa’dî’ye ait olduğunu bildirmektedir.

²²⁷ “Hem yüz gösteriyorsun, hem sakınıyorsun kendini. Hem kendi pazarını kızıştırıyorsun, hem de bizim ateşimizi.” Furûğî, beytin Nizâmî’ye ait olduğunu belirtmiştir ancak, beyit Sa’dî’ye ait bir gazelin matlaıdır. Gazel no:623

beyt

[mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fe' ilün]

çi şürettest ki dil-rā rübūd ın şüret

çi cāy-ı dil ki me-rā cān reved bedİN (10) şüret²²⁸

lā-cerem gitdukçe habāb gibi 'aşkıyla derünı ıoldı ve türāb gibi (11) şeb ü rüz mülāzım-ı bābı oldı gıcede pervāne gibi şem' -i ruhsārı hayāliyle (12) şubha degin sūzān idi ve gündüzde zerre-şifat hevā vü hevesiyle yollarda ser-gerdān (13) idi ve gāh gāh bu ebyāt-ı belāgat-simāt ile müterennim olup dirdi

şî'r

[mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün]

(14)

1

cānā zi-şevk-i rüy-ı tū kārem be-cān resİd

şad-derd ü miñnetem be-dil-i nā-tüvān resİd

(15)

2

der-şerh bāyed ānçi dil-i zār u haste-rā

dür ez-ruh-ı tū dilber-i mā miħribān resİd²²⁹

(16) meger bu nigār-ı şivekār dahı ħadd-i zātında bir zen-i mestüre idi ki dāmen-i 'ifāfi (17) gerd-i şeyn ü ħafāfdan āri ve pırāhen-i 'işmeti vuşmat-ı töhmetden berİ (18) idi zülfinden ħayrı boynına fülān kimse salmamışdı ve ol yüzi ayı āyineden (19) ħayrı kimse koynına almamışdı

nazm

[mef' ülü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün]

1

ma' şümeİ ki ma' şiyetİ der-tamām-ı 'ömr

²²⁸ “Bu ne güzel surettir ki gönlümüzü çaldı. Bu ne gönül kuvvetidir ki böylece canımızı cezbetti, yoluna çekti.” Furûgî, beyitn Nasır-ı Husrev'e ait olduğunu belirtmiştir.

²²⁹ “Ey can, senin yüzünün iştihakından bıçak kemiğe dayandı. Yüz türlü dert ve miñnetim güçsüz gönlüme erişti. Aşık ve hastanın gönlünü şerh etmek gerekirse ey dilberimiz! Senden uzakta, şefkatinin yetişmesini beklemektedir.” Furûgî, beyitlerin Nizâmî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

[22b]

(1) ne-g'zeşte est der dil-i gıti-nümā-yı ū

2 māh-ı münır sāye ne-fikende ber-sereş

(2) bād-ı şabā ne-refte be-sūy-ı serā-yı ū²³⁰

bu cüvān ise bām u şāmda der ü bāmın (3) bekledüğinden bedr yüzi hilāl oldu ve rüz u şeb maħallesine gelüp gitdiğünden (4) güli -'ārızı 'ārdan şararup soldı āħır birgün cüvān maħallesinde tolanup (5) tırurken ve k̄apısı öninde gezüp yürürken kendüsi k̄apuya gelüp eyitdi ey (6) merdek-i nā-kes ve levendek-i ber-hevā vü heves bu maħallemizde şadā-yı ceres ve āvā-yı per-i meges (7) gibi niceye degin eniñ ü henin eylesesin ki cām-ı nāmūsumızı şikest ve nām-ı maħşūsumızı 'ālemde (8) pest etdüñ gel kerem ü luţf it tırma k̄apumızdan git ki bu bābuñ maţla'ından (9) āftāb-ı murāduñ toğmaz ve bu beytüñ k̄apısı mışra'ından ma'nā-yı maħşūduñ t̄ālī' (10) olmaz

beyt

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

ez-ın der hiç ne-g'şāyed tū-rā cānā hemi-bāyed

ser-i rāhı taleb kerden pey-i kārı (11) diger reften²³¹

cüvān daħı dıde-i giryān ve ciger-i biryān birle hālāt-ı lev'at ü ıztırarı ve (12) hārārāt-ı dil-i bı-sabr u k̄ararı şerħ etmege āgāz itdi ve eyitdi ey derd-i derūnumdan (13) bı-ħaber ve sūziş-i şevk-i dil-i maħzūnumdan bı-şerer sen nāzenin-i semen-berüñ dām-ı 'aşkına (14) rām olalı ve sen niğārın-i şıve-gerüñ da'vı-i maħabbetin kılalı ne gündüzde bir sā'at (15) ārām u rāħatum ne gıcede bir laħza ferāgāt ü istirāhatüm var

meşnevî

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 guft bes hāl-i müşkilı dārem

(16) garka-geşte be-ħūn dilı dārem

²³⁰ “Öyle bir masumdu ki cihanın aynası olan gönlünde bir günah bile bulundurmamıştı. Aydın ay ayağının altına gölge salmamıştı. Sabah yeli bile onun sarayına yol bulamadı.”

²³¹ “Bu kapı sana hiç açılmadı, açılmamalı ey can! Bir yola girmek, bir işin sonunu talep etmek gerektir. Artık gitmek gerek.”

2 der-firāket hemişe giryānem

z' iştiyāket hemişe biryānem²³²

(17) dā'imā hırkat-i firkatüñle zecretde ve cefā vü cevruñden şaded-i hicretdeyüm olmaz mı ki luṭf (18) ile bir kerre ḥāl-i şikeste-bālūmi şorasın ve ḥasret-i firākuñda ḥaste-ḥālūmi (19) göresin

şî'r

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

1 benüm derdüm nedür hecrüñde görseñ bilseñ olmaz mı

bilüp [23a] (1) ol derde vaşluñla devālar kılsañ olmaz mı

2 beni rencide-ḥāṭır kılmasañ bir gün firākuñla

(2) ḳadem-rencide kılsañ şefḳat etseñ gülseñ olmaz mı

imdi devletlü başuñcün beni ğayrılarla bir görme (3) ve ihānet ü ḥaḳāret ile beni bu ḳapudan sürme ki sen cānāna yetince cāna yetmişüm (4) ve eşk-i ḥūñnimden başdan başa ḳana batmışüm

şî'r

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ılı fā'ilün]

1 cān virmişüm ki sen tegi cānāna yetmişüm

(5) raḥm eyle kim yetince saña cāna yetmişüm

2 ḥālüm diyüp murāduma yetsem 'aceb degül

raḥm eyle kim yetince saña (6) cāna yetmişüm

nigār eyitdi senüñ bu ḳadar feryād u fiġān ḳıldıġuñdan ve giryān u nālān (7) olduġuñdan ne fā'ide çünki yārüñ nazarında maḥall-i ḳabüle ve dil-dāruñ ḥużūrunda maḳbüle geçmez

²³² "Dedi ki; hayli müşkil bir haldeyim, gönlümün kanına gark olmuşum. Senin ayrılığında sürekli ağlamaktayım; İştihakınla yanıp tutuşmakta."

(8) beyt

[mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

hezār-nāle-i dil-sūz mî-koned bûlbûl

kabûl-i gül çü yekî nişt ez-hezār çi sūd²³³

(9) ve senüñ girye vü zāruñ ol zamānda mesmū' -ı yāruñ olurdu ve derd-i dil-figāruñ maṭbūḥ-ı (10) ṭab' -ı nigāruñ gelürdi ol senüñ böyle giryān ve şine-i biryān olduğından ḥazz ide(11) ben ise senüñ bu zāruñdan bî-zārum ve bu kāruñdan bî-kārum āvāz-ı nā-sāzuñ işitmek (12) dilemem ve bu itdigüñden ne iş itmek gerek bilemem ne ḥayā vü ne şermüñ ve ne nāmūs u (13) āzermüñ var hevā-yı ḥām birle der-be-der olmışsın ve yaramaz nām birle merdūd-ı (14) māder ü peder olmışsın ne müselmānlardan ḥicāb idüp utanursın ve ne (15) başuña gelecek işi yaḥşı ṭanursın

beyt

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

'acebdür kim ne şermüñ var ne 'āruñ

(16) ki olmışdur ḥayāsızluk şî'āruñ

cüvān eyitdi ey nigār-ı tünd-ḥū ve şive-kār-ı ceng-ḥū (17) böyle bî-'ār olduğıma beni ta'yīb etme ve nā-çār ḳaldığıma zār idüp incitme ki (18) 'aşkuñ şoñı böyle rüsvāy olmaḳdur ve 'āşıkuñ ḥūyı 'ārsızluḳ ile şöhret (19) bulmaḳdur

beyt

[mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün]

eger der-'āşıḳî rüsvā şudem diğeri çî ḥ'āhed şud

velî tersem ki ez-kūy-ı tu niż āvāre ḥ'āhed şud²³⁴

²³³ “Bûlbûl, gönüller yakan binlerce feryat koparmada. Gül birini bile kabul etmiyor, binlercesinden ne fayda?” Furûḡî, beytin Muhteşem-i Kâşânî'ye ait olduğunu belirtmektedir.

²³⁴ “Eğer aşıkta rezil, rüsva olduysam artık daha ne olabilir? Ama korkuyorum ki, senin mahallenden de ayrılalım.”

[23b]

(1) beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

ğam degil cismümde ger seng-i melāmet zahmı var

şahne-i bāzār-ı sevdāyum bu zıverdür baña²³⁵

(2) gel sen inşāf eyle 'aşk-ı germ ile bir yerde hayā vü şerm olur mı ve gavgā-yı yār ile nāmūs

(3) u 'ār kalur mı kim 'aşıq oldı ki 'aşk yārānı bî-nāmūs u 'ār etmedi ve kaᅅı (4) ehl-i 'ırz u nām sevdā-yı hām birle rüsvā-yı 'ām olup getmedi

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

(5) ey baña rüsvā diyen hāl ü dilümden bî-ᅅaber

'aşk olan yerde n'ider nāmūs yā n'eyler hayā²³⁶

(6) beyt

[mefā'ülün mefā'ülün mefā'ülün mefā'ülün]

zi-nāmūs-ı ᅅodem maᅅşüd nām-ı nıᅅ-ı tüst v'er-ne

merā ᅅam nıᅅt ger 'aşk-ı tū rüsvāy-ı cihān bāşem²³⁷

(7) ben ᅅod bu bābda ma'zūrum ve bu kār-ı nā-şavābda mecbūrum ki senüñ gibi yār-ı

cefākāra (8) esır ve seng-i ta'nesıyla şıᅅe-i dilüm kesır olmuşdur ne vişālüñle baᅅtum çerāᅅı

pür-nūr ve ne (9) ᅅüb-ᅅıᅅālüñle dil-i maᅅzūnum mesrürdur ne çeşm-i raᅅm ile bu ᅅaᅅır ki

naᅅaruñ var ve ne (10) ᅅvān-ı vişālüñle bu faᅅır ki mā-ᅅazaruñ var bilmezem ki neyleyüp

neyleyin ve başumı ᅅande alup (11) gideyin ki işüm allāha ve ᅅālüm hemān bir āha ᅅalmışdur

²³⁵ Bu beyit Fuzûlî'ye ait bir gazelin mısraıdır. Gölpinarlı, a.g.e. ,s.20.²³⁶ Furûᅅî, beytin Fuzûlî'ye ait olduğunu bildirmektedir.²³⁷ "Namusumdan maksat, senin isminin iyiliᅅi, temizliᅅi deᅅildir de nedir? Bize gam yoktur eᅅer senin aşkında bütün dünyaya rezil olursak."

beyt

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

vefā etmek egerçi 'āşıkā sen (12) māha kalmışdur

velî şimdi benüm hālüm hemān allāha kalmışdur

el-kıssa be-ṭūlhā çün cüvānuñ (13) şikāyeti ol nigāra sirāyet itmedi ve da'vet itdügi tarıke mütāba'at idüp (14) gitmedi nā-çār dil-i ğam-gün ve dide-i nem-gün birle hānesine 'avdet itdi ve ol nigār-ı (15) sitemkāra vedā' idüp eyitdi

şîr

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 men-i hūd āvāre şudem ammā dil-dermānde-rā

(16) rahmeti mi-kun ki der-kūyet ten ü tenhā be-mānd

2 'āşıkān-rā der-ġamet dil reft ü derd-i dil ne-reft

(17) hastegān-rā der-firāket ser şud ü sevdā be-mand²³⁸

bundan soñra bir gün cümle-i dostān ü (18) hūlān-ı dil-sitāndan biri ki farṭ-ı ihlās ile ma'rūf ve şarṭ-ı ihtişaş ile mevşūf (19) idi cüvāna rāst gelüp eyitdi ey birāder ne 'aceb dil-i mehcūruñ müyeden müya [24a] (1) dönmiş ve ten-i rencūruñ nāleden nāle-müşābih olmuş

beyt

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

dil-i mehcūr-ı tū ez-mūye çü müyi geşte

(2) ten-i rencūr-i tū ez-nāle çü nālî mānde²³⁹

niçün yok yere şovuk demür dögersin ve tohm-ı (3) sa'yi 'abeş yere ekersin bilmez misin ki dirhem cemî'-i derde merhemdür ve faqr u kılllet bedter-i (4) maraz u illetdür

²³⁸ “Ben avare oldum ama biçare gönlümüze rahmet et ki kapının eşiğinde yalnız başına kalsın. Gamında aşıklarının gönülleri uçtu gitti ellerinden ama gönül dertleri gitmedi. Gönlü yaralıdır, can verdi, öldü ama başlarından sevda gitmedi.” Furûġi, beyitlerin Câmî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

²³⁹ “Fıgan ve feryat etmekten hicran dolu gönlün bir kıla döndü. İncinmiş, berelenmiş beden inlemekten bir ney haline geldi.”

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

her ne rāhat var durur cümle ğınā içindedür

her cerāhat kim olur faqr u fenā içindedür

(5) bu ğod kāmīl ü 'āmiye mübeyyen ve ğāmil ü nāmiye müberhendür ki şimjīn-tenler ve yāsemjīn-bedenler (6) aqçası olanlara şu gibi mā'il ve itdüklere kavlı ü qarāre cān ile qā'il olurlar ammā (7) senüñ ki kefi destüñ pençe-i çenār gibi dīnārdan ğālī ve çep ü rāstuñ servi sehjī (8) gibi ğurdeden tehjīdür ne ğīle birle vaşl-ı nigāra tālīb ve ne vesīle ile ğuşūl-i nigāra (9) rāğıbsun bilmez misin ki buyurmuşlardır

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

'aşkıla qaddüñ büküp Zü'n-nün-ı vaqt olsañ eger

(10) kām-rān ol kimsedür kim mālik-i dīnārdur

ğod bilirsın anlar senüñ dirhem-i eşk-i çeşmüñ (11) bir pūla almazlar ve aqçasız dībā-yı zībāñı bir çula şaymazlar ki cānān dīnār ile der-kenār (12) olur ve 'āşık aqça ile bāğçe-i vişāle yol bulur nitekim buyurmuşlardır (13) ed-dirhem enfezu'r-resā'il ve enfeu'l-vesā'il ve encehu'l-mesā'il²⁴⁰

meşnevi

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

1 dir iseñ maqlabuñ ola ğāşıl

aqça vir ol vişāline (14) vāşıl

2 dil nitekim vişāle mā'ıldür

şim-tenler de māle mā'ıldür

ve çün cūvānuñ hem-yānı (15) miyānında bī-dirhem idi dā'imā ğātırı müşevveş ü der-hem idi şim bulamazdı ki ol şim-teni (16) kendüye rām ide ve çāre bilmezdi ki ol ğümāyı qayd-ı

²⁴⁰ "Dirhem; en etkili mesaj, en faydalı araç ve en başarılı sorun çözücüdür."

dām ide dīnār belāsıyla derūnı (17) nār gibi sūzān ve iştiyāk-ı zeheb ile leheb gibi çehresi fūrūzān idi bu kıasāvet (18) birle ne yerdı ve ne içerdı rūz u şeb hālī ğam u melāl birle geçerdı ve dā'ımā dirdi

(19) beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

çün zi-zer yād kunem çihre ber-efşāned zer

der-ğam-ı sım hemı-dıde furū-rızed sım²⁴¹

[24b] (1) āhır bir ğıce ol kıaddı mevzūn ğuşşayla maħzūn yaturdı nā-ğāh 'ālem-i rü'yāda gördı ki bir (2) pır-i rühānı-şıfat nūrānı-şüret zāhır oldı ki 'alāmāt-ı kerāmāt cebın-i 'ıtrnākinde (3) zāhır ve emārāt-ı sa'ādāt nāşıyye-i pākinde nümāyān u bāhır idi

beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

ķademi ķutlu yüzi nūrānı

(4) hem sözi ķatlu özi rühānı

ilerü ğelüp cüvāna eyitdi ey meydān-ı mecāzuñ ser-bāzı ve (5) ey merdān-ı söz ü sāzuñ dem-sāzı niceye değin pūte-i miħnetde āteş-i faķr ü fāķa (6) birle sebıķe-i ķalbūñ ķāl ve meydān-ı muħabbetde hālāt-ı şāķķa birle vücūduñ nāleden nāl (7) ola hālā ol zemān erişdi ki ğam u ğuşşadan amān ve çemen-i bostān-ı vişālde (8) çemān olasın nice bir ten-i rencūr ile devlet-i vişālden mehcūr olasın ve dil-i (9) mezcūr birle şeb-i firķat-i pūr-deycūrda ķalasın

beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

āhır ın derd-i tū-rā nevbet-i dermān āmed

(10) v'āhır ın tıre-i şeb-i hecr pāyān āmed²⁴²

imdi āğāh ol ki sākın olduğuñ hānenüñ (11) fülān küncinde bir genc vardur ki zer-i meskūk u müdevveri ve dīnār-ı mażrüb u münevveri ta'dād-ı (12) a'dāddan efzūn ve haşr-ı efrād u

²⁴¹ "Altın hayali gelince aklıma betim benzim altın saçar gibi sapsarı kesiliyor. Gümüşün gamına düşen gözlerim ise gümüşler dökmekte." Furûğı, beyitin Nasır-ı Husrev'e ait olduğunu belirtmiştir.

²⁴² "Nihayet, senden ayrılma derdine derman zamanı geldi ve bu hicran gecesinin karanlığı bir son buldu."

aḥāddan bjrūndur ḥān gerekdür ki ol mekân-ı (13) gencineyi ve ol kân-ı hazıneyi ḥufr idesin ve ol nigāruñ rah-ı vişālinde işār ve hevā-yı (14) inzālinde nişār kılasın ki da 'vā-i maḥabbet-i sīne-i şāf ile dāmen-i nigār ele gelmez (15) ve mutlak lāf u güzāf birle hiç kār ḥāşıl olmaz ki 'āşıkı dil-dārına münkād (16) iden dīnār u diremdür ve insānı muṭı' ü maḥkūm iden iḥsān u keremdür

beyt

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

(17) kılan dost ḥaşmı keremdür kerem

ḳul iden kişiyi diremdür direm

çün cüvān bu işāret-i (18) pür-beşāreti ol pır-i Hızır-ḳadem ve şeyḫ-i kebīr-i Mesīḫā-demden gūş itdi hemān-dem yerinden (19) şıcrayup deryāleyin cūş itdi ve ḥazret-i pırūñ delāleti ve şeyḫ-i şāfī-zamīrūñ hidāyeti [25a] (1) birle ol genc-i bī-renci ve ol defīne-i gevher-senci buldı ārī

beyt

[mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün]

rızā-yı bārī çünkim ola cārī

(2) ḳatı āsān ider her şaḫşa kārı

cüvānuñ ḥānesi ki içinde bir mūşe-i tūşe bulunmazdı (3) ve derd kūşesinde ekl ü nūşa yarar nesne mülāḥaza olınmazdı beş on güne degin (4) libās-ı zı-ḳıymet ve ḡanīmet ü ni'met birle kinişt-i nāḳūsa ve beytü'l 'arūsa döndi (5) kāşānesi zer ü zıverden hemān behişt ḥānesi dūr ü cevherden ḥuld-ı 'anber-sirişt (6) idi ne zurūf u libāsına ḥadd ü ḡāyet ve ne evāñ ü ešāsına 'add ü nihāyet varıdı

(7) meşnevī

[mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün]

1 der ü dārı ser-ā-pā zıver idi

derünü toptolu şım ü zer idi

2 evi beñzerdi zıverden behište

(8) gelene dirdi şım işte zer işte

çün cüvānuñ cihet-i māl ile böyle isti'dādı ve (9) vüs'at-ı hāl birle bu minvāl felāh u sedādı hāşıl oldı bes kendü kendüye eyitdi (10) eger māluñ gencine-i Qārūn ise yāruñ yolına işār itmek gerek ve eger hadden bîrūn ise (11) dil-dāruñ taleb-i vişālinde dūketmek gerek ki ol şım-endāmı min-ba'd şım ile kayd (12) itmek gerek ve ol çeşm-i bādāmı māl-i cesım ile ādeme rām eylemek gerek zırā meşeldür ki (13) ser virmekle cānān ele girmez ammā zer virmekle aşl-ı her kār müyesser ve vaşl-ı cüvān u nigār(14) müteşavverdür

şî'r

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 perî-ruhān ki zi-ma'ni-i hüsn bî-haberend

çü müflisān heme der-ārzū-yı şım ü zerend

2 (15) faqîr-i müflis eger cān fedā kuned der-'aşk

çü zer fedā ne-kuned yād-ı nām-ı ü be-zened

3 tevānger ez-ser-i gaflet (16) eger zened āhî

heme-i çeşm-i irādet be-hāl-i ü ne-girend²⁴³

bes cüvān bir pîr-zen-i mihr-pervāzı ve dellāle-i (17) sihr-sāzı ele getürdi ki vesîle-i hîle birle āb u āteşi barışdırurdu ve nişreng ü füsūn (18) ile nūr u zulmeti bir yere qarışdırurdu erbāb-ı 'aşkuñ keyfiyyet-i hālın yahşı bilürdi ve (19) aşhab-ı şevk ü zevkūñ me'āl-i bālin i'lā-ı 'iz'ān kılurdi kerrāt ile 'aşkuñ [25b] (1) hālātı başından geçmedi ve mir'āt ile zehr-i melālātı kana kana içmedi

²⁴³ “Peri yanaklılar güzelliğin manasından habersizdirler ve müflisler gibi hep altın, gümüş arzusundadırlar. Eğer fakir, aşk yolunda canını altın gibi feda ederse ismini feda etmiştir altın değil. Zengin eğer gaflet yüzünden bir ah çekerse, irade, kader gözüyle görenler onun halini eleştirmezler.” Furûgî, beyitlerin Hoca Kemal'e ait olduğunu bildirmiştir.

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

- 1 (2) ğariḳbe gerçi ana bacı idi
dili ma' nide başlar tācı idi
- 2 mariz-i derd-i ' aşkuñ yarı idi
(3) iletmek yarı yāra kārı idi

meşnevi

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

- 1 künde pırı ki tā-cüvān būde
hedef-i tır-i ğn u ān būde
- (4) 2 çün lebeş der-füsūs be-cünbıdı
ber-ḫod efsūs-gerān be-lerzıdı²⁴⁴

bes da' vet idüp (5) eyitdi ey cānum ana dirhem ü dınārüm ve cümle-i varum senüñ olsun tek ol nigār-ı mehveşi (6) benden yaña mā' il eyle ve ol sitem-kār u ser-keşi ma' küle-i kār il eyle ve bu ' aşık-ı belā-keş (7) ve Vāmık-ı pür-āteşden ol Leylî-dıdāra ve ol ' Azrā-i' zāra söyle ki ḫayāl-i kaddüñ (8) çokdan ḫātır-nişānıdur ve zülf-i ḫaddüñ bā' is-i cem' -i dil-i perişānidür ve zıkr-i nāmuñla (9) tab' -ı maḫzūnı mesrūr ve fikr-i visālūñle baḫtı çerāğı pür-nürdur

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

- 1 zi-sevdā-yı tū ey şem' -i cihān-tāb
(10) ne der-bı-dārı āsüdem ne der-ḫ' āb
- 2 menem cānā ki ber-yādet şeb u rüz
cihān-süzem be-feryād-ı cihān-süz

²⁴⁴ “O, kocamış yaşlı kişi gençken onun bunu hedefi idi. Dudağımı sihirlemek için hareket ettirdiğinde, en çok kendisi etkilenmekteydi.”

- (11) 3 murād-ı nā-murādī-rā revā kun
 ümīd-i nā-ümīdī-rā vefā kun²⁴⁵

niceye degin ol bî-çāreyi hārārāt-ı (12) firqat ü hāsurete yaqarsın ve şerārāt-ı nār-ı zecreti nice dil ü cānına çaqarsın bu hırqat (13) ü firqatüñ oranı ve bu zecret ü hicretüñ girānı yok midur

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

bu cefā vü cevruñe ey meh nihāyet yok midur

(14) zulm-i bî-pāyānuña pāyān u gāyet yok midur

bes ol delle-i muhāttāle dañı sipāriş olunduğı (15) üzere nigāra varup selām u cümle-i peyām u kelāmı erişdürdi ve cüvānuñ keşret-i (16) mālın ve vüs'at-i hālın ve şervet ü ğınāsın ve salvet ü şafāsın maħall-i 'arza (17) yetişdürdi ve eyitdi şöyle ki sen bu ni'meti ğanımet bilesin ve ol cüvāna (18) nazar-ı şefkat ile merħamet kılmayasın muqarrerdür ki sen dañı ancılayın bir belāya mübtelā (19) ve esir-i derd ü 'anā olursın şāf-dil 'āşıkları ve bî-ğışş u ğill şādıklar [26a] (1) incitmek 'alāmet-i hayr u selāmet 'ādet-i 'izz ü sa'ādet degüldür ki anlaruñ hādeng-i (2) āhlarından şāhra-i şammā hāzer eyler zīrā ki çāk-i siper-i semādan güzer eyler

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

āh-ı 'āşıkdan (3) gözüm eyle hāzer

kim toköz kat çerħden eyler güzer

gel sen inşāf eyle kañğı (4) 'āşıkuñ āh-ı seħergāhı yārına eşer ve kañğı şādıkuñ nāle vü āhı dil-dārına zarar irgörmedi (5) elbette her cefākār cefāsınuñ cezāsın ve her sitemkār eyzāsınuñ 'ivez-i sezāsın bulur (6) ki dimişlerdür herkes kendü evtār-ı 'ameline giriftār ve her hısn u hār ızrār u āzārı sebebiyle (7) tu'ma-ı nārdur

²⁴⁵ “Ey, ışığıyla cihanı aydınlatan mum senin sevdanla ne uykuda rahatım var ne uyanıkken. Ey sevgili gece gündüz senin yadınla cihanı ateşe veren feryatlar koparıp, bütün dünyayı yakan benim. Bu muratsız muradına erişti; bu ümitsiz vefa göster.” Furûğî, beytin Câmî'ye ait olduğunu belirtmektedir.

beyt

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

ey bî-vefâ iken dahı hercâyı olmiya

dime ki etdügin kişi dünyâda bulmiya

(8) meşnevi

[fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

1 cevri-ı uşşâk-râ me-kun pişe

kahr-ı işân-râ me-bâdet endişe

2 nişt ender-uşul-i dîn-dârî

(9) hiç bedter merdüm-âzârî²⁴⁶

nigâr eyitdi çün baña bu teklîf-i mâ-lâ-yeţâkı eylersin ve ol (10) cüvânuñ keşret-i ğnâ ve şervetin söylersin imdi anı benüm yanıma da'vet eyle tâ kim ben aña (11) ba'zı söz söyleyüm ve sevgend ü imân ile anuñla 'ahd ü peymân eyleyüm ki birbirimizüñ hilâf-ı re'yince (12) iş etmeyelüm ve birbirimizden bî-ğuzûr olacakleyin tarafa gitmeyelüm ki yâr-ı şâdık oldur ki hâtır-ı (13) 'aşıkı rî'âyet ide ve dil-dâr-ı fâ'ik oldur ki 'aşık diledügi tarîke gide

beyt

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün]

(14) her yâr-ki bâ-yâr dehed dest-i irâdet

şarţ est k'ez-ân 'ahd tecâvüz ne-nümâyed²⁴⁷

²⁴⁶ “Aşıklara cevri etmeyi meslek edinme! Onlara kahr etmek fikrinde olma sakın. Dindarlıkta bir insanı azarlamaktan daha beter hiçbir şey yoktur.”

²⁴⁷ “Her sevgili irade elini sevdiğine vermelidir. Şarttır ki bu ahdi bozmasın.” Furûğî, beyitin Hâfız'a ait olduğunu belirtmiştir.

pir-zen (15) gelüp cüvānı der-i cānāna ve ol kūy-ı cināna iletdi bu ešnāda içerüden nigār hezār- (16) nāz u ihtiyāl ü ihtizāz-ı dellāl birle gelüp cüvāna selām verdi ve tamām-ı luṭf u ikrām (17) birle söze girdi ve eyitdi

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

ey çü hūr ferhunde-maḳdem ve 'y çü meh ferruḥ-likā

(18) hurrem ü şād āmedj ehlen ve sehlen merḥabā²⁴⁸

ey şeh-r-i melāmetüñ küçe-gerdi ve kūy-ı melāletüñ (19) 'āşık-ı pür-derdi ḥālā senüñ şafaḥāt-ı cennātuñdan teferrüs ve emārāt-ı ḥarekātuñdan [26b] (1) taḥaddüs iderüm geh gerden-i dil ü cānuñ ḥüsn-i pirāye-i vefādan 'ārj ve ribḳa-ı raḳba-ı cinānuñ (2) ser-māye-i ziver-i şıdk u şafādan berjdür geh āsā-rjz-i nāşiyye-i insānda delā' il-i ḥüsn-i şemā' il ü (3) muḥā' il-i şıdk u fezā' il-i ṭulū' -ı şemsden ve vukū' -ı āmusdan ebyen ü evzeḥdür ki (4) ez-zāhir 'unvānu' l-bāṭın²⁴⁹

beyt

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün]

'alāmetdür dimişler ḥulḳa çihre

nitekim şubḥ-ı şādık nūr-ı mihre

(5) ve eger bu cümle ile şubḥ-ı şādık gibi şadākatdan dem ve cādde-i vefā vü ḥaḳıḳatde şābit- (6) ḳadem olursañ benümle ḥālā 'aḳd-i 'ahd-i mişāḳ ve semt-i vefā vü vifāḳdan ittifāḳ (7) ile tā kim ben daḥı bu ḳahr ü cefāyı mihr ü vefāya tebdil ve bu 'unf u eyzāyı luṭf-ı sezāya (8) taḥvıl iderüm ki dimişlerdür

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

bilmeyince 'āşıkuñ şıdkın vefā etmez ḥabib

(9) görmeyince ḥastenüñ derdin devā etmez ṭabib

²⁴⁸ "Ey melekler gibi kutlu gelişli, ve ey ay gibi aydın yüzlü! Ne de hoş geldin, şad geldin. Merhaba! Ehlen ve sehlen, merhaba!"

²⁴⁹ "Zahir batının göstergesidir."

ve illā ‘ahde vefā etmezsün ve meslek-i (10) şıdķ u şafāya gitmezsün bāri bünyān-ı peymāni sevgend ü eymān ile bünyād eyleme ve ķavl ü (11) ķarāra ģilāf idecek lāfi bu demde söyleme zıřā

beyt

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

düstġi ģün be-sırr ģvāhed şud

(12) ‘ahd-i nā-besten ez-şikesten bih²⁵⁰

cüvān eyitdi ey maķşūd-ı dil ü cānum ve ey cāndan ‘aziz (13) cānānum kimdür ki cān u māl ile senüñ pā-mālün ve ģulüş-ı bāl birle ‘āşık-ı cemālün deġül (14) ķanġı ‘āşıkdur ki senüñ ģaraf-ı ģilāfuñda ola ve ķanġı Vāmıķdur ki sen ‘Azrā-‘izāruñ (15) ķavl ü ‘ahdinde ģilāf kıla yoluñda dür ü cevherüm ķaķerāt-ı eşķ-i terüm gibi mebzül (16) ve ķavlüñde ‘ahd ü mġşāk-ı ģilāf iden maġzül olsun

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

(17) dü se-rüzġi eger ‘ömr āmān ģvāhed būd

‘ahd-i men bā-tū hemān est hemān ģvāhed būd²⁵¹

ammā (18) eger benden ģilāf-ı ‘ādet-i erbāb-ı luř u ‘atā ber-ģabķ ü ģaķā vāķi‘ olursa (19) ve mġzāc-ı şerġife nā-mülāyim ef‘āl-i zümā’im zühür bulursa umarum sehv ü nişyānumı ma‘zūr [27a] (1) ve lehv ü ‘işyānumı ġayr-ı maġzūr ķabġlinden buyurasız ki ‘aşķ egerġi mühezzeb-i aġlāķdur (2) ammā hem mu‘azzeb-i nār-ı firāķdur

²⁵⁰ “Dostluk sır ile meydana geleceġi için, yapılmamış ahit bozulmuş ahitten daha iyidir.”

²⁵¹ “Eġer ömrümüz iki üç gün rahata erecek, aman bulacaksa, benim ahdim seninle řimdidir. Hemen rahat bulacaktır. “ Furūġi, beytin Sa’di’ye ait olduġunu belirtmiřtir.

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

ger dilem der 'āşıkı sehvi kuned 'aybı me-kun

(3) bedr bî-nokşān ü zer bî-'ayb ü gül bî-hār nişt²⁵²

bes cānibinden icāb u kabūl (4) vākı' olup kāzi-i şehr nikah kıldı lā-cerem cūvān daḥı 'alā-
rağmü'l-ḥasūd ve'l-e'ādı (5) nigāriyla her semt vü her vādide mu'āşerete mübāşeret etdi ve
eyitdi

beyt

[mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün]

(6) ahir men-i şikeste be-cānān resid bāz

derd-i men-i za'if be-dermān resid bāz²⁵³

gāh (7) bostān-ı vişālinde nārenc-i pistānı ile mütefekkih ü müntefi' gāh gülistān-ı cemālinde
(8) şib-i ğabğabı ile mütenezzih ü mütemetti' idi sevdā-yı zülfi ile şeb-i tārı beyāz-ı nehāra
(9) erişdirürdi ve mütāla'a-i cemāli ile ğurre-i şabāḥı ṭurra-i revāḥa ulaşıdırurdi

(10) nazm

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün]

1 ez-İN bihter ez-İN hoşter çi bāşed

v'ez-İN zıbā vü dil-keşter çi bāşed

2 (11) ki yārı dil zi-yārı ber-girifte

be-nāgeh binedeş de-ber-girifte²⁵⁴

ol nūş-ı leb ise (12) her şeb envār-ı cemāliyle şem'-i şebistān olmakda ve şive-i şirîn-ḥand u
tebessüm-i (13) pür-ḳand birle meclis-i cūvānı şekeristān kılmakda idi imdi ey derviş-i bî-
başiret ve (14) ey dil-riş-i bed-şiret bu ḥikāyeti ol ecilden rivāyet eyledüm tā bilesün ki (15)

²⁵² “Eğer gönlüm aşıklıkta bir hata ettiyse ayıplama beni. Ay noksansız, altın kusursuz, gül de dikensiz olmaz.” Furûgî, beytin Nasır-ı Husrev'e ait olduğunu bildirmektedir.

²⁵³ “Sonunda, ben dertli canana kavuştum yine. Ben çaresizin derdi dermana erişti yine.” Furûgî, beytin Süheylî'ye ait olduğunu bildirmektedir.

²⁵⁴ “Bundan daha iyi, bundan daha hoş ne olabilir ki? Ve bundan daha güzel, daha gönle hoş gelen ne olabilir? Bir dost, bir dostun gönlünü almış olsun. Bir anda, gözünün önündeki kapı açılmış olsun.”

māl ü menāl her derde dermān ve her merde bā'îs-i emn ü amāndur hem-yānsuz mū-miyānlar (16) yanında 'āşıkuñ kılca i'tibārı yok ve şim ü zersüz kişinüñ gāyetde kuşūr u (17) noqşānı çoqdur hūbān-ı cihān belā-yı mihr ü dilā-yı zer birle rüsvāy olurlar ve maḥcūbān-ı (18) zemān sevdā-yı dirhem ü dīnār birle bī-'ār olup şöhret bulurlar

beyt

[fe' ilātün mefā'ilün fe'ülün]

(19) şim ile rām olur saña yāruñ

şim ile rām idersün agyāruñ

perde-i 'işmete [27b] (1)ḥalel ü vuşmat erişdiren zerdür ve aşḥāb-ı cāh u nühmeti çāh-ı tōhmete indiren dīnār-ı (2) münevverdür ḥarīm-i gülşende nergisün şim ü zeri olduğıyçün anı çeşm ü çerāğ-ı çemen (3) oqurlar ve gülistān-ı rüşende gülün derünü ḥurde-i zer ile tolduğıyçün anı (4) ḥusrev-i serir-i serv ü çemen bilürler

Kıt'a:

[fe' ilātün mefā'ilün fe'ülün]

1 lāle-rā guftem ey 'arūs-ı çemen

(5) şüretet hūb ve şiretet ne niķüst

2 bāz gū k'ın siyeh diliet ez-çist

(6) megeret āfetü resid ez-düst

3 guft ni ni ki zer ne-dārem zer

zer ki esbāb-ı ḥurremü heme z'üst

(7) 4 gonce-rā bın ki ḥorde-i dārū

mü-negunced zi-şādü ender-püst²⁵⁵

ve bi'l-cümle-i cüvānān-ı ceng- (8) cū ve her cānān-ı bed-ḥū aşḥāb-ı şim ü zerün fermānın gūş-ı cān ile gūş ider ve (9) gāşıye-i bendegü-i ber-düş idüp önünce gider dil-berān-ı tünd-ḥū

²⁵⁵ “Dedim ki laleye; Ey çemenin gelini! Suretin güzel, için iyi değil. Söyle şimdi nedir matem, kara gönüllülük. Yoksa, dostundan bir afet mi erişti? Dedi ki; Hayır, hayır! Altınım yok altın. Zira, altın her mutluluğun sebebidir. Goncaya bak da gör, şarap içmiştir o, kabuğunu mutluluktan açmıyor.” Furugi beyitlerin Hakani'ye ait olduğunu belirtmiştir.

vü ser-keşi kendüye (10) rām ider ve semen-berān-ı mehveşi āsān vechile kayd-ı dām ider ne kendülerinden zer sebebiyle (11) āzār görürler ve ne zerre deñlü cefālarından bî-ñuzur u zār olurlar nitekim ‘āşıkūñ (12) biri buyurmuşdur

rubā‘î

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

- 1 ez-ñalka-i gūş tū dilem bā-ñaberest
k’ñn tündi-i ÷abi‘at heme ez-behr zerest
- (13) 2 ez gūş-ı tū ÷od kıyās bāyed kerd
k’an-cā ki zerest pārej nermterest²⁵⁶

ve zer olmayınca (14) biñi-ñadd cūvānlar ve señi-ñadd cānānlar mutlak ‘arz-ı du‘ā vü cāblūşı ve izhār-ı şevk-i (15) ÷āk-būşı birle ‘āşıkā mā‘il ve iş‘ār-ı eş‘ār-ı sihr-āmız ve inşād-ı inşā‘-ı şūr-engiz birle (16) vefāya kā‘il olmazlar

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

şı‘r ü inşā‘ ile Bākı ele girmez mañşūd
ñūblar vişāline bir çāre dir iseñ zerdür

(17) kıt‘a est

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

be-zer ü şım ser-fürü-ārend
ne bā-füsün-ı şı‘r ü mollāyı²⁵⁷

bir gün bir ‘āşık-ı fā‘ik ki (18) vişāl-i cānāna sezāvār u lāyık düşmiş idi kendü cānānı ve sevdügi yanında (19) sehv idüp bu rubā‘î oğurdu

²⁵⁶ “Kulağındaki küpeden bile haberi var gönlümün. Öyle ki bu çevik tabiatım altın isteğinden gelmektedir. Kulağınla kıyas etmelisin kulağındaki altını ki acaba hangi parça daha yumuşaktır?” Furûğî, beyiti Sa’dî’ye ait göstermektedir.

²⁵⁷ “Altın ve gümüşe secde ettiler, şiir ve mollalığın kerametine değil.”

rubā'î

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]

- 1 ma'şūka zi-sîm hışmgîn est ki nîst
 [28a] (1) 2 bā-mā be-hemîn ber-ser-i kîn est ki nîst
 3 ger cān talebed suhan der-ān nîst ki nîst
 (2) 4 zer mî-talebed suhan der-ānest ki nîst²⁵⁸

çün cüvān-ı 'āşıkuñ hāli zerden harāb u (3) hālî olduğın bildi hemān ol sâ'at terk-i muşāhebet ü münāsebet kıldı (4) ve artuğ aña nazar şalmadı ve şafā-yı hātır birle bir kerre selāmın almadı ve bu bābda ne hoş (5) buyurmışlardır

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

sîm ü zer ister Revānî şimdiki maħbūblar
 hātır-ı 'āşık gerekmez anlara dünyā gerek

(6) beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

sîm-i eşk ez-pey-i ān dārem ve ruhsāre çü zer

k'ān şanem hem-dem-i ānest ki dāred zer ü sîm²⁵⁹

(7) haqıkatde zer bir sikke-dārdur ki teftih-i ebvāb-ı me'ānî-i saltanat-ı hākānî aña merbūt (8) ve bir nāmvardur ki tersih-i mebānî-i haşmet-i cihānbānî aña mevķūf u menūtdur ki nümāyişde hod her biri (9) cām-ı Cemşid gibi latîf ü dirahşān ve kurş-ı hurşid mişāli barık ü nūr-efşāndur (10) nūr u şafāda āyine-i İskender gibi hoş-nümā ve hüsñ ü behāda mihr-i hāver gibi ārāyiş-i (11) 'arz u semādur

²⁵⁸ “Sevgilinin hışmı altın yüzünden midir yoksa değil mi? Bize karşı böyle kin dolu mudur, yoksa değil midir? Eğer can talep ederse buna arzu istek yok mudur? Yoksa, var mıdır? Altın talep ederse, buna cevabın var mıdır, yok mudur?”

²⁵⁹ “Gümüştən gözyaşları ve altın gibi sapsarı bir benize sahibim çünkü o put gibi güzel altın ve gümüş sahiibi olanların dostudur.” Furūgî, beyitin Sa'dî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

nazm

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 dıraḥşān rūy-ı şān çün berķ-ı lāmi'
 2 zi ḳur'ān vaşf-ı şān *şafraū fāķi'*
 (12) 3 sūrūr-engiz-i dilhā-yı perişān
 4 *teserrü'n-nāzirin* der vaşfet işān²⁶⁰

her birinüñ fūrüg-i envār-ı çehresi (13) şem'-i şebistān-ı ferāgāt ve ṭulū'-ı dıdār-ı bā-behresi bā'is-i cem'-i ḥavātır-ı aşḥāb-ı (14) belāgātdur bir āteşdür ki āb ile hiç bābda muntefı ve sevdāsı süveydā-yı dilden (15) bir gūne muntefı olmaz gerden-i ḥübān-ı ser-keşde bir kemenddür ve pāy-ı maḥbūbān-ı mehveşde (16) muhkem benddür

meşnevi

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 zemānı gūşvār-ı müşk-müyān
 zemānı der-miyān-ı mäh-rüyān
 (17) 2 gehı be-g'rifte ḥübān-rā ser-i dest
 gehı şimin-bütān-rā kerde pā-best
 3 zemānı dest-gır-i mübtelāyān
 (18) zemānı pāy-ı merd-i bı-nevāyān
 4 be-dü ehl-i cihān-rā rāst her kār
 be-her kārı ki refte geşte dınār
 (19) 5 feraḥ-baḥş-i derūnhāy-ı perişān
 kilid-i ḳufl-i müşkilhāy-ı devrān²⁶¹

²⁶⁰ “Işık saçan şimşek gibi parlayan yüzlerinin vasfı Kur’ân’da “parlak bir sarı”dır. Perişan gönüllerin neşe kaynağıdır, “bakanlara ferahlık verirler” ayeti gibidirler.” Beyitte geçen ayetler Bakara Suresi, 69. Ayette bulunmaktadır.

²⁶¹ “Bir zaman, misk saçlıların kulağındaki küpe, bir zaman da ay yüzlülerin arasında. Bazen, güzelleri eline almış bir halde, bazı zaman da gümüş bedenlilere halhal olmuş. Bir vakit, mübtelaların elinden tutan, bazı

dāye-i hürşidūn hezār [28b] (1) mihr ü hün-ı ciger ile perverdesidür ve şāh-ı Cemşidūn tışe-i endişe birle kân-ı (2) imkândan ber-āverdesidür bir nūr-ı lāmi‘dür ki zulmet-zidā-yı dil-i dervişān-ı (3) perişān-ı rüzgārdur ve bir nūr-ı sāti‘dür ki nūr-efzāy-ı kalb-i fākīrān-ı dil-figārdur miftāh-ı (4) ebvāb-ı mühimmāt ve mişbāh-ı şebistān-ı mülimmātdur şeref-efzāy-ı her cāhil ü deni ve (5) salvet-zāy-ı her fakīr ü gānidür nūr-ı dīde-i her şağīr ü kebīr ve server-i sīne-i bernā vü pīrdür (6) hayşu kıle el-‘aynu li’l-‘ayni kurratun ve li’z-zahri kuvvetun²⁶²

beyt

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

(7) kuvvetü’z-zahr fi’z-zemān nuķūd

ve bihā ya‘telī’l-gāni ve yesūd²⁶³

‘unvān-ı nāme-i şahīfe-i sa‘ādet ve dībāce-i cerīde-i sıyādetdür (8) ol bir birāderdür ki saña hem-nişin ü yārdur haķīkatde varısa dirhem ü dīnār kāmilü’l-‘ayārdur (9) ve ol refīk-i şefīk ki senūnle bile tırur gezerdür bi-şekk ehl-i tecārüb yanında (10) sīm ü zerdür

rubā‘i

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fā]

1 bi-zer me-nişin ki kār-i zer dāred zer

pış-i heme i‘tibār zer dāred zer

(11) 2 gūyend ki ihtiyār ez-zer bihter

me-ş’nov tu ki ihtiyār-ı zer dāred zer²⁶⁴

ħod bilürsün ki (12) ‘ālemde ‘itibār u izzet nās-ı fāhīr-i libās iledür ve miħnet ü zillet kinās-ı (13) sebeb-i iflās iledür ādem ķande olsa direm ile ādemdür ve merdüm her dem aķça birle (14) murād ile hem-demdür kemā kıle mā el-mer‘u illā bi-dirhemihī²⁶⁵

zaman da çaresiz, yoksul yiğitlerin eli ayağı. İki cihan ehli için her iş düzgündür, doğrudur. Her iş parayla girer yoluna. Para, perişanların içlerine ferahlık verir ve zamanın bütün kilitlerinin anahtarıdır.”

²⁶² “Göz, göze göz aydınlığıdır, sırtına destektir.”

²⁶³ “Bu zamanda güç paradadır. Zengin onunla yükselir ve efendi olur.”

²⁶⁴ “Altınsız oturma ki para, parayı getirir. Bütün itibarın, saygının sebebi altındır, altın. Diyorlar ki; güç altından daha iyidir. Sen dinleme onları, altının gücüne sahip ol altının.”

²⁶⁵ “Denilir ki, insan parası varsa adam sayılır.”

beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

zer dūrür merdümi 'ālemde ki insān eyler

(15) ḥall idüp müşkilini her işin āsān eyler

ve sen meger Ferruḥî nām şā' irūñ diyār-ı ğurbetde (16) nūş itdügi şerbet-i kürbeti ğuş ve şehr-i Semerḳandda faḳr ü fenādan çekdügi miḥneti (17) iz' ān-ı hūş etmemişsin derviş eyitdi nice olmışdur **hikāyet** ğanj eyitdi (18) rivāyet iderler ki sultān Maḥmūd-ı Ğaznevî zemānında ḥakīm Ferruḥî ki melikü'ş-şu'arā idi ārzü (19) itdi ki şehr-i Semerḳand'ı bir kerre ğöre ve kūşe-i bostānlarında münāsib dostān [29a] (1) ile şafālar süre lā-cerem bu niyyet birle Semerḳanda 'azimet ve bu ümniyyet ile ol (2) şehr-i bî-mānende himmet itdi çün kaṭ'-ı bevādî ve ṭayy-ı menāzil ü vādî birle belde-i Semerḳanda (3) yetdi ğördi ki bir şehr-i İrem-ābād ve belde-i ḥurrem-nihāddur ki cümle-i der ü-dārı cüvānān-ı serv-(4) bālā birle pîrāste ve çārsü vü bāzārı envā'-ı kālā-ı a'lā ile ārāstedür nihād-ı (5) bādı mürevveh-i rūḥ sevād-ı bilādı salvet-efzāy-ı dil-i mecrūh idi ğulistānlarında (6) hezār-ı destān ğulğulde ve bostānlarında şürāḥî-i mestān kulkulda 'āşıkları ma'şuklarıyla (7) şaḥn-ı çemende 'ıyş u nūşda ve maḥabbet-i şādıkları maḥbūblarıyla miyāne-i serv ü semenlerinde ṭanjın ü (8) ḥurūşda

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

1 be-bāzāreş metā'-ı 'ıyş erzān

'anā nā-yāb u kām-ı dil ferāvān

(9) 2 zi-ğamze dil-berān-rā germ-bāzār

be-cān ān cin-rā dilhā ḥarîdār

3 zi-reşk-i çeşmhā-yı rüşen-i ü

(10) hemî-geşt āb-ı ğam der-çeşm āmū²⁶⁶

²⁶⁶ “Pazarında, işret metai ucuzdur; keder bulunmaz ama gönül sevinci çoktur. Gamzeli dilberlerin pazarı kızışmıştır; Gönül bunlara can pahasına alıcıdır. Onun aydın gözlerinin kıskançlığından, gözlerden akan gamlı gözyaşı, Amuderya nehrine döndü. “ Furûğî, beytin Hilâlî'ye ait olduğunu bildirmiştir.

bes merkebi-i talebden zeyn-i seferi aldı ve cirāb-ı (11) iğtirābı anuñ sāht-ı rāhtına şaldı ammā kendüsin ahāl-i Semerkanda āşkār itdi (12) ancak elinde olan sermāye birle yārān-ı piyāleye hem-dem ve dostān-ı nevāleye mahrem oldu (13) ve gide gide hārifān-ı nesrīn-endām ve zārifān-ı şīrīn-keleām nazārında ‘itibār-ı küllī buldı (14) ammā ne fā’ide dāmen-i ‘işmeti rüz-be-rüz ālūde olmağda ve kīse-i kısmeti bī-sīm ü zer kılmağda (15) idi ve bir mertebeye erişdi ki kebk-reftār hūblar ve tūti-güftār maħbūblar yek-bār şabr u kararın (16) aldılar ve elinde olan pirāye ve ser-māyesin zerāfet ile çaldılar egerçi şuretā ‘ıyş (17) u ‘işretde idi ammā ma’nide cihet-i kıllet ile hāşret ü ‘usretde idi ve (18) çün bi’l-āhire nekebāt-ı fakr ü fāka kendüsine istilā ve kerebāt-ı şākka dil ü cānına isti’lā (19) etdi bi’z-zarūre Semerkanduñ bahāristānı kendüye hāristān geldi ve gülleri gözine [29b] (1) hār ve mülleri özine zehr-i mār oldu nitekim buyurmuşlardur

beyt

(2) Semerkand kand li-ehli’l-ğınā

Ve semmun kütülun li-ehli’l-miħan²⁶⁷

āħir Ferruħīnūñ feraħ u ‘ıyşı kılletden bir mertebeye ve zilletden (3) bir meşābeye erişdi ki Semerkanddan piyāde-rāh-ı ‘azimetine fütāde oldu ve nice merāħil-i (4) dūr u dirāz ve menāzil-i pūr-nişib ü firāzı tayy kıldı ol menzili ki gelişde ‘ıyş u (5) ‘işret ile geçmişdi gidişde hezār ‘usret ile kaṭ‘ iderdi ve ol merħale (6) ki rüfekā vü ‘aşret ile tayy itmışdi bu def’a da hezār vahşet ü dehşet birle geçüp (7) giderdi ve dā’imā dirdi

şîr

[mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün]

1 dil dādejm ve ez-pey-i dildār mī-revjm

(8) bā-hūn-ı dide vü dil-i efgār mī-revjm

2 yārān be-himmetj meded ü hāl-i mā şevjd

k’ez-İN diyār bī-dil ü bī-yār mī-revjm

(9) 3 nī zer be-dest mānde ve nī zūr der-beden

²⁶⁷ “Semerkand, zenginler için şeker gibidir. Fakirler için ise ölümün zehri gibidir.”

zārī-konān zi-ḥāk-i deret zār mī-revīm²⁶⁸

el-ķışşa (10) tecerri‘-i kāsāt-ı ğurbet ve tederri‘-i muķāsāt-ı kurbetden Őnra Őeref-i bisāt-ı būs-ı (11) ḥākānī birle müŐerref ü müste‘ad olduķda sultān Maḥmūd kendüsinden aḥvāl-i Őehr-i Semerķandı (12) istisfār kıldı ḥakīm Ferruḥī kıt‘a-i ğarrā ile müteŐaddī-i cevāb oldu

ķıt‘a

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- (13) 1 heme na‘īm-i Semerķand ser-be-ser dıdem
nezāre kerdem [ü] der bāğ u rāğ u vādī ü deşt
- (14) 2 çü būd ķiŐe vü ceyb-i men ez-direm ḥālī
dilem zi-Őaḥn-ı heves ferş-i ḥurremī be-nevişt
- (15) 3 çü dıde ni‘met bīned be-kef direm nebūd
ser-burīde buved der-miyān-ı zerrīn teŐt²⁶⁹

(16) imdi ey dervīŐ-i ķillet-i māl bā‘iŐ-i zillet-i ricāl ve ‘usret-i emvāl mevreŐ-i (17) ḥasret-i nevāldür *ķilletü’l-māl zilletü’l-ricāl*²⁷⁰ ve sen Őaķın māl ü menāle münkir olma (18) ve erbāb-ı esbāb-ı ğınāya inkār kıлма ki dār-ı ğurbetde ğarıbūñ yār u zāḥiri zerdür (19) ve diyār-ı kurbetde ķiŐinūñ dest-ğiri dīnār-ı münevverdür ez-zeheb ḥayru mālīn ḥāzırın li-bādīn ḥāzırın²⁷¹ [30a] (1)

meşnevi

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 aķçasuz kimse murğ-ı bī-perdür
ķiŐiye ķol ķanat hemān aķça

²⁶⁸ “Gönül vermiŐiz, yarin peşinden koŐmadayız. Kan dolu gözler ve feryat eden bir gönülle gidiyoruz peşinden. Dostlar, halimize himmet ile yardım edin. Zira bu diyardan gönlümüzün muradını almadan ve yarsız gitmekteyiz. Ne elde avuçta para kaldı, ne bedenimizde güç, takat. Kapının toprağından Şikayet ederek, sızlanarak ağlayıp gitmekteyiz. “ Furûği, beyitlerin Senâi’ye ait olduğunu bildirmiştir ancak Şiir Hacu-yı Kirmani’ye aittir. Gazel no:711

²⁶⁹ “Semerkand’ın bütün nimetlerini baştan başa gördüm. Bağı, bağçesi, vadisi, çölü ne varsa seyrettim. Cebim ve kesem paradan bomboş oluncaya kadar, gönlüm istek ve arzu vadisinden, mutluluk göğüne kadar kalem oynattı. Gözüm nimet gördüğü için, elimde avucumda para kalmadı. Altın leğende oturmak, pahalı imiş. “

²⁷⁰ “Mal azlığı, ricalin zilletidir.”

²⁷¹ “Hem Őehirli hem de köylü için eldeki altın en hayırlı maldır.”

2 nice h^vārı ‘aziz-i vaqt eyler

(2) ol ‘aziz-i cihān olan aqça

ve zer ü sım bir mehveş-i ‘işi-dem ve dil-keşi Müşi-ķademdür (3) ki ārzū-yı erbāb-ı ehl-i şevķ ü țarab ve āb-rūy-ı aşıhāb-ı ‘ilm ü edebdür

ķıı‘a

1 (4) ey zer tūyī ānki cāmi‘ -i lezzāti

2 maḥbūb-ı ḥalāyık be-heme evķātī

3 bī-şekk tū ḥudā ne-ī velīkin ne-cudā

4 (5) settār-ı ‘uyūb u ķāzī-i ḥācātī²⁷²

mebḥaş-i derviş derviş eyitdi

nażm

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 (6) ey tevānger ehl-i fazlem niştem çün tū fuzūl

ger ne-dārem dünyevī bā-men der-ın kem kun cedel

2 (7) men be-ma‘nī ḥoş tū bā-dehr-i denī çün dādeend

būy-ı gül bā-‘andelīb ve netn-i sergin bā-cu‘²⁷³

(8) ey bed-nām cümle-i düşnām saña lāyık u sezādur ve ey bed-ķiş cümle-i ta‘n-ı ğanı ü derviş (9) saña ‘ayn-ı cezādur

²⁷² “Ey altın sensin bütün lezzetlerin tamamı ve halayıkların devamlı sevgilisi. Hiç şüphesiz sen Allah değilsin ama ondan da pek ayrı değilsin. Zira, ayıpları örter, hacetleri giderirsin.”

²⁷³ “Ey zengin kişi, fazilet ehlinenim ben, senin gibi lüzumsuzlardan değil. Dünyalık sahibi olmasam da benle cedele tutuşma fazla, kavga etme. Gerçekte ben güzel mana ile, sen ise zamanın aşağılık kişileriyle berabersin. Çünkü, söylemişlerdir ki: Gül kokusu, bülbülle beraberdir, tezeğin pis kokusu ise bodur palmiye ile.”

meşnevîm

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

1 her kocā der-zemāne düşünāmi

refte ber-lafz-ı hāş yā 'āmı

2 yā ne-reftest lıki mi-şāyed

(10) herkes ez-vey zebān be-[y]ālāyed

3 heme-rā kerdem ender-enbāni

tuhfeyi hem-çü tū girān-cāyi²⁷⁴

(11) ey bed-nām-ı hāş u 'ām ve ey bi-'ār-ı kaffe-i enām hazret-i hālīkdan havf ü şermüñ (12) ve hālāyıkdan hicāb u āzermüñ yok mıdur ki sözi şı'r-i bi-kāfiye gibi perişān söylersin ve (13) rekāket-i tab' birle kelām-ı mevzūni nā-mevzūn eylersin sevdā-yı zer birle ciger kıānın üzersin (14) ve hevā-yı şim birle neşim gibi tırmaz yelüp gezersin ve bilmezsin ki 'abd-i dirhem ü dīnār ma'ūn-ı (15) hılk ve hālīk-ı nārdur *kemā cā'e fi'l-ḥaber lu'ine 'abdu'd-dirhem lu'ine abdu'd-dunyā*²⁷⁵ eger bilürseñ zer (16) ḥaқиkatde āzerdür ve dīnār ma'nide nārdur

beyt

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

ruh be-dīnār u be-g'zer ez dīnār

(17) z'ānki dīnār hest ferdā nār²⁷⁶

ve āzerden ise ḥazer etmek ve nārdan ise güzer etmek emr-i 'asır ve (18) kār-ı ḡayr-ı yesirdür bes zeri medḥ idüp n'idersün ve ol āzeri ta'rif eyleyüp (19) n'eylersin

²⁷⁴ “Bu zamanda nerede kötü bir söz varsa ya iyi kişilerden ya da kötülerden çıkmıştır. Söylememişlerse de, söylemişlerse herkesin dili o söze bulaşmıştır. Hepsini bir ambara koydum, sakladım; Senin gibi değerli birisini de kıymetli bir yere.”

²⁷⁵ “Şöyle haber verilmiştir: Lanet olsun dirheme kulluk edene, lanet olsun dünyaya kul olana.”

²⁷⁶ “Din yoluna gel, dinardan geç. Zira dinar yarın ateş demektir.” Furûḡi, beytin Nizâmî'ye ait olduğunu bildirmiştir.

beyt

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

zer dü-ħarfest her dü bî-mānend

z’îñ perākende çend gūyi çend²⁷⁷

- [30b] (1) ‘ıyāzen-bi’llāh zer insānı Āzer gibi büt-perest ve Kārūn gibi dünyādan bîrūn idüp
 (2) ħāk-i ħākîre pest ider ki bu cümle-i dirhem ü dîñār ve zer-i bî-şümār ħaşerāt-ı mūr u mār
 (3) u şerārāt-ı aħker-i nārdur ve buña taleb-kār olan meţmüre-i mezelletde ħvār ve ħāviye-i
 (4) hevā vü hevānda zārdur

kıt‘a

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 ez-ān şümār-i zeret kes nemî-tevāned kerd
- 2 ki der ħesāb ne-[y]ārî (5) ħesāb-ı rüz-ı şümār
- 3 ħıyāl-i genc-i zer āhest cinān birūn ber-dest
- 4 ki niştet ħaber ez-ejdeħāy-ı merdüm- (6) ħvār²⁷⁸

ve sen sebab-i nuħūsat ü şoħbet-i cūhelā birle raqam-engār-ı fuqarāyı şaħîfe-i ħātîruña yazmışsın (7) ve kemāl-i ħıssat-i māl birle şüret-i sikke-i sevdā-yı zeri mermer-i dilūnde kızmışsın nergis(8)vār çeşm-i ħırşı zer sevdāsıyla yollara açarsın ve nāķış-ı kirdār-ı sāye-i sā’ilden bir (9) günlük yola kaçarsın olanca malūndan ne yersin ve ne içersin ve ne üstüne altuña (10) keser biçersün ve ehl ü ‘ıyālün ile ħālūñ ol mertebeye varmışdır ki ol küdek-i Kūfî (11) gibi istişmām-ı büy-ı ta‘ām birle kâni‘ olmuşlardır ve cins-i ta‘āmdan evķāt-i bām u şāmda (12) nān-ı ħuşka kânā‘at kılmışlardır ġanġ eyitdi nice olmuşdur ol **ħikāyet** derviş (13) eyitdi tırāzendegān-ı ‘aksiye kināyāt ve firāzendegān-ı elviye rivāyāt getürmişlerdür ki (14) şehir-i Kūfede ‘urefādan bir ‘azîz ve zurefādan bir ehl-i temiz geçüp giderken gördi ki bir (15) ħāneñün zîr-i dîvārında ve bir maţbaħuñ çāk-ı deriçesi kenārında bir küdek bir pāre (16) etmek ile tırur ve tamāmet-i iştiħā birle añā dendān urur bu ħāletde pederi (17) erişüp

²⁷⁷ “Altın(zer) iki harflten meydana gelir, ikisi de benzersizdir. Bu meczuplukta daha ne kadar söz söyleyeceksin, ne kadar?” Furûġî, beytin Nizâmî’ye ait olduğunu bildirmiştir.

²⁷⁸ “Altınlarının sayısını kimse sayamaz. Sayılı günün hesabını ise hesaba katmıyorsun. Altın hazinesinin hayali pişmanlıktır, cennet çıkar elinden. Herhalde, haberin yok insan yiyen ejderhadan.”

peserden istifsār itdi ki bunda neylersin ve bu deriçe tarafına ikide bir (18) niçün boylarsın püser eyitdi ey peder burnıma bu bâçeden pâçe kokuşu gelüp (19) gider şöyle añlarum ki gâyet laţif pişmişdür ve ziyâde müherrâ olup erişmişdür [31a] (1) añun bÿy-ı hoşı ve râyiha-ı dil-keşi birle bu bir pâre etmegi dÿketmek dilerüm ve ol (2) sebebden burnımı deriçeden tarafa tÿtup yilerüm pederi çÿn oğlardan bu haberi (3) aldı eñsesine geçÿp bir kaç muhkem sille çaldı ve eyitdi ey haram-zâde meger (4) şeh-zâdesÿn ki etmegi katıksız ve nân-ı huşkı artuqsız yemezsin ve tabi'atunı laţif (5) ta'âma ve mâkÿlât-ı hâş ü 'âma öğredirsın ki taleb-i aş ile başuma bir belâ olasın ve (6) ta'ab-ı ma'âş ile içÿme taşuma dâğlar urasın imdi ey har-ı nâdân ve ger (7) bÿ-iz'ân sen dağı gâyet-i hÿsset ü nihâyet-i hÿrşetden ol mertebeye varmışsın (8) ve ol meşâbeye erişmişsın ki ehl ü 'ıyâlÿñ hayâl-i ta'âm birle kâni'dÿrler ve zen (9) ü ferzendÿñ ni'amdan nâm ile hÿrsenddÿrler

meşnevi

[fe'ilâtÿn mefâ'ilÿn fe'ilÿn]

1 der-i serâyet heme ferzend ü zen

(10) şude her yek be-nâm nân-hÿrsend

2 kerd hÿvân-ı şahñ kâset bÿ-âş

her yekÿ hem-çÿ dâne-i haşhâş²⁷⁹

(11) ve tama'ÿñ ol derecedÿr ki şemse-i âftâb-ı gerdÿn-neverdi sakf-ı nÿh-tâk-ı (12) lâcÿverdden nâhÿn-ı tama' birle kÿparırsın ve na'l-ı sÿmÿn-hilâli ablaq-ı çerh-ı bÿ-kelâlden (13) dendân-ı hÿrş ile kal' idÿp aparırsın elÿñe girse zer-i müdevveri dÿm-i tãvÿsdan (14) çalarsın ve tâc-ı müzehheri ser-i hÿdhÿd ü horÿsdan kÿparsın gerdÿn-i kÿmrÿden tavk-ı (15) kameri çıkarmağa cehd eylersın ve mÿhre-i mâr u kemer-i mÿrı almağa sa'y kÿlursın

meşnevi

[fe'ilâtÿn mefâ'ilÿn fe'ilÿn]

(16) 1 mÿhre-i mâr-ı ejdehân be-burÿ

kemer-i mÿr ez-miyân be-berÿ

²⁷⁹ “Bÿtÿn oğulların, kızların sarayının eşiğinde her biri görÿnÿşet kanaatkardır. Ama sofradaki kaseyi, haşhaş taneleri gibi dizilip bomboş hale getirdiler.”

- 2 ger ne bülbül ber-āvāz u gulgul
pırehen ber-keşî zi-gonce-i gül
- (17) 3 v'er der-ārî kebüterî be-kenār
kunî ez pāy-ı ü burün şalvār²⁸⁰

ve rivāyet olunur ki bir gün ol (18) kıble-i zāhidîn ve қа'be-i mücāhidîn esedu'llāhü'l-gālib 'Alî bin Ebî Tālib razî'u-llāhu anh hazîne-i (19) beytü'l-māla ve gencîne-i māl-ā-māla teşrif buyurdu ve zer ü şimûn lefāfetin ve zıver-i [31b] (1) dînāruñ tarāvetin görüp eyitdi yā şafra' yā bayzā' gurri gayri²⁸¹(2) ya'nî ey zer-i zerd ruhsār ve ey nukre-i sefid-izār benden gayrısına kibr ü gurūr virürsiz ve keşret-i (3) sürür birle qanlarına girürsiz lākin ben vech-i ammā şifte-i cilve-i pür-firîbiñüz ve ferifte-i (4) şive-i ziyet ü zıbiñüz olmam ki şanā'at-i kanā'atde ğinā vü hallāk bulaldan size (5) üç talak virmişüm ki ric'ati muhāl vü taşarrufi bî-mecāldür ve bundan gayrı kâ'idān-ı e'inne-i (6) hıred ü hecā ve mütemāsikān-ı ezmine-i zükā vü zuhāya püşide degüldür ki revendegān-ı rāh-ı tevhid (7) ve devendegān-ı meydān-ı tecrid etfāl-i bî-hıred gibi dünyānuñ şirînlığıyla hursend ve nişi (8) vü nüşı birle şādān u nejend olmazlar ki anlar lezzeti fakr ü fenāda bulmuşlar ve sa'ādeti (9) zecr ü 'anāda müşāhede kılmışlardur

şî'r

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 rāyet-i fakr ez-livā-yı pād-şāhî berter est
(10) mülk-i şāhî diğeri ü zevk-i gedāyi diğeri est
- 2 mā be-delk-i köhne hemî-nāzım u dāğ-ı niştî
(11) diğeri-rā ger ser-efrāzî be-tāc u efser est
- 3 hōd-perestān ger be-şim ü zer tefāhūr mi-kunend
(12) iftihār-ı mā be-şim-i eşk ü rüy çün zer est²⁸²

²⁸⁰ “Yılanın başındaki tacını kesip at. Karınca kemerini belinden kes at. Eğer feryat ve figanda bülbül gibi değilsen gülün gömleğini çıkar üstünden. Eğer bi güvercini kıyıda, sahilde uçurursan onu hilesini meydana çıkarırsın.”

²⁸¹ “Ey altın, ey gümüş! Başkasını kandırın.”

²⁸² “Fakirin sancağı, padişahın livasından iyidir. Padişahlığın zevki başka, kulluğun zevki başka. Biz dervişliğe yaraşır işle ve yokluk yarasının dağı ile övünmekteyiz ; diğerleri ise, tacı ve tahtı varsa başı dik halde gezerler.

zîrâ emtâ‘-i dünyānuñ beķāsı cins-i nebāt (13) gibi bî-şebātudur ve şāhibi gün günden ‘arza-i muhāfāt-ı envā‘-ı āfātudur bes (14) bir nesnenüñ beķāsı müteşavvur olmiya insān aña nice mā‘il olsun ve bir şey’üñ ki zevk ü (15) şafāsı istimrār üzere ķalmıya ādemî aña ne vechile ķā‘il olsun

nazm

[mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün]

- (16) 1 çî verzi ‘ahd-i bed-‘ahdı k’ez-ü bî-cān şud İskender
çî bāzi ‘ışķ bā-yārî k’ez-ü bî-mülk şud Dārā
- (17) 2 murād u kām-ı dünyāyi mazar çün zehr-i mār āmed
zi-behr-i zehr her sâ‘at me-rev der-gām-ı ejderhā ²⁸³

(18) kıt‘a

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fā‘]

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fā‘]

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fā‘]

- 1 edvār-ı zemān dā‘ire-i hayretdür
- 2 esbāb-ı cihān mehālik ü miñnetdür
- (19) 3 dünyāya tama‘ etmemek etmekden yeg
- 4 çün evveli hırş u āhîri ĥasretdür

ve bu maħalle münāsib [32a] (1) Süleymān bin ‘Abdü’l-melik ĥikāyetidür ģanı eyitdi nice olmışdur ol **ĥikāyet** derviş (2) eyitdi getürmişlerdür ki çün növbet-i ĥilāfet-i Süleymān bin ‘Abdü’l-melike müntehî oldı ve çehār-bāliş-i (3) saltanat-i miknet ü mekāneti birle ziyet buldı ol dahı sencileyin cāhil ü nādān (4) oldıgundan māl ü cemāl ile şādān ve raħt u baħt ile

Kendilerini beğenmişler her ne kadar altın ve gümüşle övünürse , biz de altın gibi sapsarı yüzümüz ve gümüş gibi gözyaşlarımızla iftihar etmekteyiz.”

²⁸³ “İskender’in canını alan ve o ahdinde durmayanının sözüyle neden mücadele etmektesin? Dara’yı malsız mülksüz bırakanla aşk oyununu neden oynamaktasın? Dünyaya ait zevk ve murat ne varsa diline gelen acı şeylerdir tıpkı yılanın zehri gibi. O halde, her vakit bu ejderhanın kaygısıyla zehir elde etmek için koşup durma.” Furûġî, beytin Hâkânî’ye ait olduğunu belirtmektedir.

handān oldu bir gün (5) ‘Ömer ibn ‘Abdü’l-‘Azīze eyitdi kemā terā mā-naḥnu fihi²⁸⁴ ya ‘nī vūs‘at-i cāh u mülkümüz ve fūṣḥat-i ‘arṣa-i (6) memleketümüz nice görürsün ki ne vechile min el-ḳadem bilāu’l-farḳ ni‘met-i ḡanīmete ḡarḳ olmuşuz ‘Ömer ibn (7) ‘Abdü’l-‘azīz eyitdi (8) yā emīre’l-mü’minīn hāzā surūr levlā-ennhu ḡurūr ve na‘īm lev lā-ennhu ‘adīm ve mulk (9) lev lā-ennhu helek ve feraḥ lev lā-ennhu ta‘ḳubuhu teraḥ ve lezzāt lev lem yufferriḳhā āfāt ve kerāme lev ṣāhibihā selāme fe-beḳā Suleymān ḥattā ḡaselet dumū‘hu liḫyetehu²⁸⁵

şî‘r

[mef‘ülü mefāilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- (10) 1 hoş-menzil idi dehr denilmese fenāsı
hoş-maḥrem idi ‘ömr olurisa vefāsı
- 2 hoş-ṭāḳ-i mu‘allā idi bu ḳubbe-i mīnā
(11) illā ki ṣebāt için urulmadı bināsı
- 3 bu ḳubbeye kim girdi ki çıḳmadı ḳabādan
(12) bu şoffaya kim geldi ki gitmedi şafāsı

gele ‘ibret gözüyle bir naẓar ve dīde-i başıret ile (13) icālet-i başar eyle ki sāht-i dünyā nice serāy-ı fenā ve menzil-i hezār renc ü ḡinādur ve hiç vechile (14) tavaṭṭun u iḳāmete lāyıḳ u temekkün-i istirāḥate muvāfiḳ degül meşreb-i meserreti şevā‘ib-i (15) mazarratden şāfī midür ve nūş-ı rāhatı niş-i cerāḥatden ḫālī midür görmez misün (16) ki güli ile ḫārı maḥrem ve müli ile ḫumārı hem-demdür

kıṭ‘a

- 1 niḳ u bed u bīş u kem u şalāḥ u fesād
- 2 (17) hest āmiḫte der-īn ‘ālem

²⁸⁴ “İçinde bulunduğumuz durumu nasıl görüyorsun?”

²⁸⁵ “Ey Mü’minlerin emiri şeytana aldanma olmasaydı mutluluk olurdu; yok olma olmasaydı nimetler hoş olurdu; helak olmasaydı mal mülk daim olurdu; ardından sıkıntı gelmeseydi sevinç olurdu; afetler ayırmasaydı zevkler sürekli olurdu; Selamet eşlik etseydi keramet olurdu. Bunun üzerine Süleyman o kadar ağladı ki gözyaşları sakalını ıslattı.”

3 hiç rāhat ne-dīd kes bī-renc

4 hiç şādī ne-dīd kes bī-gam²⁸⁶

(18) herkese tecerri‘-i kāsāt-ı merārāt-ı kat‘-ı ehlden lāzım ve taḥammül-i şerārāt-ı ḥarārāt-ı (19) firāk u ecelden lā-büddür

beyt

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

her ki ez-ketm-i ‘adem āmed be-şahrā-yı vüçüd

[32b]

(1) ‘ākıbet ber-şāh-rāh-ı merg ḥ^vāhed nihād²⁸⁷

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

her ki dünyāya gelüp başdı kadem

(2) olur öñ soñ mekānı mülk-i ‘adem

dīde-i ‘ibret ve başar-ı başiret birle bu ḥāristāna (3) nazar eyle ve bu nigāristāna güzer eyle ki zīr-i ḥākde hezār hezār müstevejü’l-ḳadd nühüfte ve müverredü’l-ḥadd (4) ḥuftedür taşt-ı eflāk ḥun-ı şāhān ile leb-ā-lebdür ve deşt-i ḥāk cism-i pāk - (5) ḥübān ile māl-ā-māldür Yemende her ‘ākıḳ-i kāmkāruñ ḥün-ı ciğeri perverdesidür ve çemende (6) her serv-i reşīḳ bir nigāruñ ḳāmet-i cilve-geri ber-āverdesidür

meşnevî

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 her ğubārī zi-ḥāk-i ḥākānīst

(7) her ‘ākıḳī zi-ḥün-ı sultānīst

2 ḥün-ı şāhān beşī der-īn tışt est

(8) ḥāk-i ḥübān beşī der-īn deşt est

²⁸⁶ “İyi, kötü, az, çok, doğru yol, kötü yol; hepsi de birbirine girmiş bu alemde. Kimse zahmet çekmeden rahata ermedi ve hiç kimse gam görmeden mutlu olmadı.” Furûġî, beytin Attar’a ait olduğunu belirtmiştir.

²⁸⁷ “Her kim ki yokluk sırrından varlık sahrasına adım attıysa eninde sonunda ölümün ana caddesinde karar kılacaktır.” Furûġî, beytin Câmî’ye ait olduğunu belirtmektedir.

3 her nihālî ki ber-leb-i cüyîst

ḳadd-i tûbâ-hırâm-ı dil-cüyîst²⁸⁸

(9) hâşılı her ḳademde bir âdem ḥazf-ı sâñ-ı ḥâk ile yeksândur ve her mekânda bir Cemşid-i hürşid- (10) mekân zerre mişâl bî-nâm u nişândur bu bâğ-ı bî-ferâğûñ gülleri semen-ber dilberlerüñ reng-i (11) rüyından ‘alâmetdür ve bu turağûñ sünbülleri gül-beden ü nesrîñ-ten duḥterlerüñ (12) zülf-i müşk-büyından bir işâretdür

meşnevî

[mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ülün]

1 çiçekler kim çıkar yerden ser-â-ser

(13) ya çeşm-i yârdur yâ zülf-i dil-ber

2 akan gözyaşlarıdır dürr ü mercân

cigerler kanıdır la’l ü bedehşân

(14) bu taḳdîrce râh-ı ḥudâdan bî-ḥaber olan zer-perestlere ihânet eylemek vâcibâtdandır (15) ve fazl u hünerden ḥâlî olan ser-mestlere ḥâḳâret eylemek müteḥettimâtdandır ki ḳurbet ü zülfet-i (16) ‘inda’l-lâh ve maḥabbet ü ülfet-i ma’a’l-lâh kesb-i fazl u kemâl ile olur ne mâl ile ki kemâl-i mevreş-i (17) rahmet ü mağfûrdur ammâ mâl-i bî-me’âl bâ’îş-i vebâl ü ḥasret-i âḥiretdür nitekim buyurmışlardır

(18)ḳıṭ’a

[fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlün]

1 çok tefâḥür ḳılma cem’-i mâl ile ey ḥ^vâce kim

şîm ü zer cem’iyyeti ehl-i gurûr eyler seni

²⁸⁸ “Her bir toz tanesi, bir hakanın toprağındandır. Her bir akiki bir padişahın kanındandır. Çok padişahların kanı dökümüştür bu leğende. Çok güzellerin toprağı vardır bu çölde. Su kenarındaki her fidanın yanında, gönülleri çeken tuba boylular salınmaktadır.”

- (19) 2 bār-gāh-ı urbdan cem ‘iyyet-i māl ü menāl
her ne midār olsa ol midār dūr eyler seni²⁸⁹

[33a] (1) geri ni‘met o kifāyetden ziyāde eyleme imtilā-ı bār-ı bedendūr bi-uzūr eyler seni

nam

[müfte‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün]

- 1 (2) ānki be-zindān-ı cehālet gumest

hest gedā geri zere ad-umest

- 2 merd ki ez-‘ilm tevānger buved

(3) key nazare ber-der-i gevher buved²⁹⁰

ammā ināf idince zer-i zerd daı iki yüzlü bir kem-‘ayārdur (4) ve bir bāzār-gerd-i hercā‘ı i-ı bi-arārdur ki bād gibi sebük-seyr ve yār-ı bi-dād gibi ālib-i ayrdur (5) egeri keirü‘l-mekāndur ammā bir mekānda arārı yo ve geri perverde-i kān-ı imkāndur ammā (6) her yerden firārı o aıatde bir bād-ı sebük-seyrdür ki bir mahalde eglenmez ve bir peyk-i (7) ehl-i seferdür ki bir menzilde diilenmez

nam

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 geri kim aa yār-ı mehvedür

yüzi gökek laıf ü dil-kedür

- (8) 2 lıı hercāyidür arārı yo

bir zemān abra itiyārı yo

- 3 herkesüñ iki yüzlü yāridur

(9) yüz evirmek hemıe kārıdur

²⁸⁹ “Bu kıt’a Fuzūlı’ye aittir. Kıt’a No:4

²⁹⁰ “Cehalet zindanında kaybolmuş kii, yüz küp altını da olsa köledir. İlim yönünden zengin olan mert ise nereye nazar etse hazine kesilir.”

4 ğayrılar kışesinde hiç tanımaz

baña geldükde bir gün eğlenmez

(10) bir yârdur ki vefâsı yok ve bir dil-dârdur ki cefâsı çok kışeye gelmelü olsa (11) haste gibi revândur ve kışeden gitmelü olsa hemân peyk-i devândur

kıf'a

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

(12) 1 elimüzden ne gelür zer diyen ol hercâyı
her zemânda bize maħbûb gibi şive ider

(13) 2 kışemüzden tarafa hasteveş âheste gelür
taşraya gitdügi dem peyk-i devân gibi gider

(14) egerçi her yere erişmekde kavî-i 'azm ü serî'ü'l-hareketdür lîkin qadem-i zûd-inkılâbı
(15) ziyâde bî-hareketdür dâ'imâ cânib-i erâzil ü dün-himmete tâzân ve taraf-ı efâzıl-ı (16) 'âlî-nühmetden gürizândur ehl-i fişk u fesâd ile şaded-i vefâda ve 'ubbâd-ı sütüde- (17) nihâd ile hâlet-i cevri ü cefâdadur gâh gebr ü tersâ koynında huftedür ve gâh evgâd (18) ü ırgâd boynında âvihte vü nühüftedür

beyt

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

görmedi kimse hele zer gibi yâr-ı bî-'âr

(19) ki kıomaz qahbe gibi gezmedügi bir bâzâr

bir qalb-i hoş-nümâyişdür ki nice ser-te-ser kesânı ve şâh-ı [33b] (1) Dârâ-şânı ârâyiş-i dâr ider ve bir 'ayyâr-ı kiem-'ayârdur ki hezâr mekr ü destân birle nice bîkr-i turunc- (2) pistânı meclis-i mestâna alup gider bes zer nedür ki anı ağzuña alursın ve dîñâr-ı pür-âzer (3) ne nesnedür ki anuñ medħinde igrâk-i mübâlağa kılursın ki bâ'îş-i envâ'-ı fişk u fesâd (4) ve mevreş-i nifâk u hâsed-i hussâddur

meşnevi

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

- 1 me-gū ez-zer u şāhib-i zer ki bih
girih (5) bihter ez-bend u bend ez-girih
- 2 çunin guft bā-āteş āteş-perest
geh ez-mā ki bihter be-her-cā ki hest
- 3 (6) be-guft āteş e'r h^vāhī āmuhten
merā geşt bāyed tūrā sūhten²⁹¹

hakikaten dīnār bir büt-perest ü (7) şāhib-i zūnnār ve bir keşiş-i bed-kış ü çelipā-dārdur yā müselmān olan kāfir dīdāra (8) nice mā'il olsun ve ehl-i imān şāhib-i zūnnāra ne vechile kā'il olsun imānına ziyān (9) u noķşān ve islāmına hālel ü husrān lāhik olmaz mı

beyt

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

sen şaķın etme meyl bed-kışe

(10) ki düşersün ziyān u teşvīşe

ve zer ile kimse mesned-i 'izz ü sürürda nāzān ve sīm (11) birle meydān-ı naḥvet ü gurūrda tāzān olmasın ki māl-i mürteci'anuñ insāna nef'i vü fā'idesi (12) ve emvāl-i müntezi'anuñ behre ve 'ā'idesi kimseye olmaz

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

ķahrile ey cem'-i māl iden 'aceb kim (13) kūrsın

balın il yir sen belāsın çekmede zenbürsın²⁹²

²⁹¹ "Altın mı daha iyidir yoksa, altın sahibi mi, düğüm mü daha iyidir engel mi, bend mi diye sorma! Ateşperest, ateşe şöyle seslendi. Bazen bizden daha iyi haldesin. Her yeri gezip dolaşmadasın. Ateş de ona dedi ki: Eğer öğrenmek istersen işte cevap. Bizim gezerek, dolaşarak senin de yanarak öğrenmen gerekli." Furûgî, beyitlerin Nizâmî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

²⁹² Furûgî, beyitn Fuzûlî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

ve senüñ bu māl ile hālūñ (14) hemān ol aġnām ile şobānuñ mālına beñzer ġanı eyitdi nice olmışdur ol **hikāyet** (15) derviş eyitdi nüşaḥā-yı rüŧen-rāy ve füŧeḥā-yı mecālis-ārāy getürmişlerdür ki bir zı‘a-i (16) behişt-nümā ve ḳal‘a-i İrem-intimāda bir şobān-ı ŧāhib-i z‘ān varıdı ki rüz u ŧeb (17) gusfendān-ı ehl-i ḳaryeye rā‘ı ve her hizmetlerine cān ile sā‘ı idi ahālī-i ḳarye daḫı (18) bī-reyb ü mer‘iyye dīn ü dīyānet ve ḫıfz u emānetine vāŧıḳ u müstazḫır idiler (19) bir ġün geŧ-i deŧ ü lālezār ve seyr-i ḳıŧ ü merġzār iderken bir rāhib-i mürtāzuñ **[34a]** (1) deyri ḫavālisine yetdi ve sāye-i dīvārında dil-i pür-derd ü rüy-ı pür-gird birle yatdı ve eyitdi

(2) ŧi‘r

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün]

1 me-bādā keŧi-rā ŧeved rüz-tıre

ki gerded heme-i fi‘lhāŧ iztırārı

2 ġariyb ü perākende vü müstmendem

(3) tebeh-hāl ü ḫayrān zi-bed-rüzġārı²⁹³

meger rāhib manzaradan aḫvāl-i şobānı müŧāhede ve aḳvāl-i (4) nıgehbānı mülāḫaza ve mu‘āyene iderdi bu ḫāletde rāhib zebāna ġelüp eyitdi ey şobān-ı (5) Muŧi-ŧıfat ve nıgehbān-ı ‘iŧi-ŧıfat ḳa‘r-ı dil-i derdnākdan bu āh-ı serdnāka sebeb (6) nedür ve bu rüy-ı zerd ü müy-ı pür-gird birle cānuña bu ḳadar ta‘ab u ŧa‘ab niçündür

beyt

[mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün]

(7) elā ey reh-neverd-i bād-gird-i deŧ-i bī-kārı

nıḳāb-ı rāz be-ġuŧā ez-ki ḫārı der-ciġer dārı²⁹⁴

(8) şobān eyitdi ey rāhib-i pākize-meŧreb ve ‘ābid-i ‘iŧi-mezheb tekeffül-i mehām-ı aġnām ve (9) ta‘ahūd-i gusfendān-ı enām beni ḫaste vü rencür ve kār vān-ı āvāre vü meḫcür

²⁹³ “Benim gibi bütün işlerini, hareketlerini yoksulluktan, zorunluluktan yapan kimsenin günü kararmasın, zor durumda kalmasın! Kimsesiz, bir başına ve çaresizim ben. Kötü talihten mahvolmuş ve kendinden geçmiş bir halde gezmekteyim.” Furugi, beytin Hoca İsmet’e ait olduğunu bildirmiştir.

²⁹⁴ “Ey işsizlik çölünün girdabına kapılmış yolcu! Ciğerine diken gibi batan (canını yakan) istek ve arzu perdesini kaldır.” Furugi, beytin Sultan Veled’e ait olduğunu bildirmiştir.

etmişdür ne destüm (10) dost dāmenine dest-res bulur ve ne ʔaleb-i murād u merāmumda bir sāʔat huzūr (11) u ārām olur

şîr

[feʔilātün mefāʔilün feʔilün]

1 kārem ez-düst ber-ne-miāyed

bahtem ez-hāb der-ne-miāyed

2 (12) be-ser āmed der-İN heves ʔörem

lġkġ derdem be-ser nemġ-āyed

3 ez-kemān-ı felek hadeng-i cefā

(13) cuz merā ber-ciger nemġ-āyed²⁹⁵

rāhib eyitdi ne ʔarūret-i bāʔiş ve ne hādīşe-i hādīş (14) oldı ki böyle mütekeffül-i umūr-ı şaʔāb ve müteḳabbül-i meşāḳḳat ü ʔazāb olduġ ki (15) ʔuhdesinden tefeşşġ itmege ʔāḳatüġ ve zimmetüġden cüdā ḳılmaġa liyāḳatüġ yok

beyt

[mefāʔlün mefāʔlün mefāʔlün mefāʔlün]

(16) ʔerā ʔāḳıl be-zġr-i bār-ı her kārġ nehed kerden

ki ān kārġ be-cuz yārġ kes ne-tevān be-cā burden²⁹⁶

(17) şobān eyitdi ol zemān aġnām-ı enām bir gürüh-ı maʔdūd ve bir fevc-i ḳalġl-i maḳdūd (18) idi ve cihet-i taʔahhüdleri āsān u ʔāyġġ olmalarından bġ-hirāsān idüm ammā (19) bu defʔa ġitdükçe tenāsül ü netāc vü tevālüd ü izdivāc birle ziyāde oldılar şehūn-ı şahārā [34b] (1) ve telāla māl-ā-māl olup ʔoldılar lā-cerem cihet-i şġyānet ü riʔāyetleri ve huşūş-ı hġfż (2) u ḳimāyetleri müteʔassir oldı rāhib eyitdi bu umūr-ı meşāḳḳuġ taḳammülinden ne fāʔide (3) ve bu ḳadar aġnāmuġ tecemmülinden ne ʔāʔide vāşıldur şobān eyitdi müllāḳları gibi (4) şġr-i şġrġnlerinde mutaşarrıf ve libās-ı peşmġnlerinde mütekellüfüm rāhib eyitdi senüġ (5) aḳvālūġ

²⁹⁵ “İşim dost elinden yardım görmez. Bahtım uykusundan uyanmaz. Bu hevesle ömrüm nihayete erişti ama, derdim bir son, bir nihayet bulmadı. Feleġin yayından çıkan cefa oku, bizden başkasının ciġerine saplanmadı.” Fuūġġ, beyitlerin Husrev-i Dihlevġ’ye ait olduġunu bildirmiştir.

²⁹⁶ “Neden her işin yükünün altına aklı sokuyorsun? Zira bu iş dostluk olmadan oradan bir yardım gelmeden bir ilerleme göstermez.”

bu aġnām ile hemān ol seyyāh ile fūlān deyr ehlinūñ ser-encāmına beñzer şobān (6) eyitdi nice olmuşdur ol **hikāyet** rāhib eyitdi erbāb-ı tecrūbet ü ihtibār ve (7) aşhāb-ı dūrbet ü i'tibārdan şöyle mesmū'um olmuşdur ki sevālif-i ezmān ve sevābıķ-ı (8) evānda bir seyyāh-ı cihān-gerd ve messāh-ı hāmūn-neverd varıdı ki ķadem-i seyāhat ile (9) sāht-ı zemīni mesāhat itmişdi ve pāy-ı ġitī-peymāsiyla bād-ı 'acūl ve riķ-i ķabūl (10) gibi yedi iķlimi gezmişdi

nazm

[mefā'ılūn mefā'ılūn fe'ūlūn]

- (11) 1 ne Hindūstāni ķomışdı ne Çini
 2 şabā-sūr'at zemīn-peymā eridi
 iki menzil aña baķr ü ber idi

bir ġün ešnā-yı seyāhatde (12) bir deyr-i ħarāb-ābād ve ma'bed-i bī-bünyāda rāst geldi ki dıvārı bünyān-ı peymān-ı (13) ħübān gibi münhadim ve cidārı vefā vü mihr-i maĥbūbān-mişāl mün'adim idi ve çün ol (14) bıķ'a-i ħarem ü dil-keş tabī'atine ziyāde ĥoş geldi lā-cerem ol yeri 'imāret (15) ü ābād ve ol deyrı yeñiden bünyād ķıldı ve işķā'-ı beķā'dan re'āyā ve eṭrāf-ı (16) ziyā'dan berāyā gelüp anda maķām tutdılar ve seyyāhı kendülere re'is ü muķtedā ve (17) pişvā vü kethūdā itdiler çün bunuñ üzerine nice zemān mūrūr ve leyl ü nehār 'ubūr itdi (18) seyyāħuñ zirā'at ü filāhatden ĥāli fevz ü felāħa ve ser-ħadd-i kemāl-i ġinā vü şalāħa (19) yetdi ve bu ecilden şafaĥāt-ı eṭvārında sırr-ı *inne'l-insāne le-yetġā*²⁹⁷ *en raāhu istiġnā*²⁹⁸ [35a] (1) vuzūħa geldi ve zūlm ü cevri ra'ıyyete āġāz ve eziyyet-i beriyyete destin dırāz ķıldı ve bilmedi (2) ki zūlmūñ idāmeti nedāmet ve cevriñ 'āķıbeti şe'āmet ü veĥāmetdür

²⁹⁷ “Şüpehe yok ki, insan, azar elbette” Kur'an-ı Kerim, Alak Suresi, 6.ayet

²⁹⁸ “Kendini yeterli gördü diye.” Alak Suresi, 7.ayet

nazm:

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- (3) 1 ez-ān gāfil ki sultān-ı sitemger
 çü sım-endüz u ez-derviş-i bı-zer
 2 be-dest-i ĥod kuned bünyād-ı ĥod pest

(4) zened peyveste dest-i ĥuşřa ber-dest²⁹⁹

ve mütezulmān-ı re'āyā her çend ki rufķ u müdārā ve luţf u müvāsā (5) semtine gitdiler müfıd ü nācī' olmadı ve ol gitdükçe zemāne gibi zālīm ü cevvr ü cā'ir ü sitem-ger (6) olmaķda idi āĥir ol ķaryenüñ ahālisi ve ol zı'anuñ aşāġir ü e'ālīsi (7) müttehidü'l-himme ve müttefikü'l kelime oldılar ve ol seyyāĥ-ı küstāĥı envā'-ı ĥaķāret ü řıġāret ile (8) köyden taşra kıldılar ve cümle māl ü mülkini elinden çeküp aldılar çün seyyāĥ-ı cāhil-ĥāl (9) avāķıb-i umürdan zāhil idi lā-cerem ĥ^vāb-ı ġafletden bıdār ve neşve-i ġurürdan ĥuşyār (10) oldu ammā ne fā'ide

beyt

[mef'ülü mefā'ılı mefā'ılı fe'ülün]

çün reft ķazā rubūdenĥā heme burd

ber-cesten ü feryād kucā dāred sūd³⁰⁰

(11) ve ĥükemā-yı ķudemā dimiřlerdür ki dünyā fi'l-meşel bir til-i firāz veyā bir pıl-i dirāz gibidür herkes ki ķadem-i i'tibār (12) ve pāy-ı ĥazm u iĥtibār birle üzerinden mürür ide elbette maķşad-ı maķşūda ve menzil-i merşūda (13) vāřıl olur ve ol ki bı-nigāĥ çep ü rāst ve bı-intibāĥ kem ü kāst gide menzil-i (14) maķşūddan girü ķalır ki bu reh-ġüzerde çok ĥazer gerek ne efser gerek ve ne zer gerek

²⁹⁹ "Para biriktirme derdinde olduġu için, zalim padişah, çulsuz dervişten habersizdir. Kendi işinin temelini kendi eliyle yıkar. Kendi eliyle, kendini gam, keder baġına baġlar. "

³⁰⁰ "Kaza gelip çattı mı hırsızlıkların hepsi yok olur gider. Hoplayıp, zıplayıp feryat etmelerin ne faydası olacak?" Furûġı, beytin Hākānî'ye ait olduġunu bildirmektedir.

beyt

[mefā'ülün fe'ülün mefā'ülün fe'ülün]

(15) be-rāh-ı Kıa'be maqşud havf-ı cān u ser est

şütr-i serî' me-rān u keşide-dār-ı mehār³⁰¹

āyā (16) herkes ki semt-i neşāt u gurūr ve farı-ı inbisāt-ı sürürdan dünyānuñ müteşaddı-i 'imāreti ve mütekkabil-i (17) umūr-ı imāreti ola filā-reyb muqayyed-i kayd-ı hisār ve dār-ı āhiretde zelil ü hāksār olur (18) ki dünyā-yı deni mevzu'-ı 'ıyş-ı mühennā ve maḥall-i qarār-ı fakır ü ganj degüldür

beyt

keyfe'l-bekāu' li-dārin şebāte lehā

feheli sem'ite bi-zıllin gayrı muntakilin³⁰²

beyt

[mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün]

serā-yı āhiret ābād kun be-hayr 'amel

i'timād-ı bekā-rā ne-şāyed in bünyān³⁰³

[35b] (1) ve 'uqālā-yı dāhı ve hükemā-yı zāhı buyurmışlardır ki herkes derecāt-ı 'izz ü 'ulā ve necāt-ı dār-ı 'uqbā (2) taleb ider gerekdür ki şöhet-i 'avāmdan 'uzlet ve muşāhebet-i akvāmdan mücānebet kıla (3) ve ne miqdār izdiyād-ı emvāl ve inkıyād-ı 'izz ü ikbāl müyesser olur muqarrerdür ki ta'ab ü meşakḳati (4) anuñ muqābelesinde tezā'if bulur ki rāhat-i bı-cerāhat ve genc ü ikbāl-i (5) bı-renc ü vebāl müteşavvur degüldür

kıt'a

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 cem'-i māl eyledügin rāhat içündür ammā

³⁰¹ "Kabe yolundan maksat, can korkusudur. Hızlı deve sürme ve yularlı sürücü götürme." Furûgî, beytin Hâfız'a ait olduğunu bildirmektedir.

³⁰² "Kendisi baki olmayan bir yurttan nasıl beka olur? Sen hiç değişmeyen bir gölge işittin mi?"

³⁰³ "Hayırlı amelle ahiret sarayını abad et. Bu binanın baki kalacağına itimat etmemelidir" Furugi, beytin Nasirüddin Tusi'ye ait olduğunu belirtmektedir.

(6) rāḥatuñ eksik olur her nice artar maluñ

2 mālı çok etme ḥazer eyle ‘azābından kim

(7) renci artar ağır olduğça yüki ḥammāluñ³⁰⁴

beyt

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

her ki ü der-bend-i sım ü zer şeved

(8) der-‘uķūbet ‘ākıbet mużtar şeved³⁰⁵

rāhib eyitdi bu meşeli ol ecilden getürdüm tā bilesin ki (9) senüñ ḥaķıķaten ḥālüñ ol seyyāḥ ḥālī gibidür ki çün dest-i taşarrufı māl ü mülküñden ḳaşır (10) ve umūr-ı ma‘işeti kendü üzerine ziyāde ‘aşır oldı sen daḥı bugün küdekān-ı bı-ḥıred (11) gibi şır-i gūsfend ile ḥursendsin ammā çün şāhibleri gelüp her biri kendü reme-i gūsfendin (12) ala ol zemān saña reme-i gūsfend yerine heme-i ğam u nejend ḳala ve ḥālā taşavvur-ı nef‘-i peşmleriyle (13) ki rüz u şeb rişte-i dirāz-ı emeli urursın ol zemānda bu sevdā vü ‘amel defterin (14) bi’z-zarüre dürersin hemān ol yekdür ki kendü fevz ü felāḥuña sā‘ı ve tehzıb-i ef‘āl-i (15) aḥlāķuña mecid ü dā‘ı olasin

nażm

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 ey ki destet mı-resed kārı be-kun

pış ez-ān k’ez tū ne-[y]āyed hiç kār

2 (16) genc ḥvāḥı der-ḫaleb rencı be-ber

ḥırmenı mı-bāyedest toḥmı be-kār³⁰⁶

şobān daḥı rāhibüñ bu mevā‘iz-i (17) müfıde ve neşā’ih-i müfıze birle müte‘azz ü müteyakḳız oldı ve eyitdi ey mürtāz-ı ğıyāz-ı terk-i (18) tecrüd ve mümtāz-ı erbāb-ı sülük ü tevḥıd ḥaķķā ki feyż-i envār-ı dil-i dil-pezirüñden ki maşdar-ı (19) ifāzet-i nūr ve maḫraḥ-ı

³⁰⁴ Furûġı kıt’anın Fuzûlî’ye ait olduğunu belirtmiştir. Kıt’a no:7

³⁰⁵ “Her kim ki, altına gümüşe baġlı hale gelir. Karşılığında, sonu, cezası ızdıraplı olur.” Furûġı, beytin Şah Ni’metullāh’a ait olduğunu bildirmiştir.

³⁰⁶ “Ey gücü yeten, şimdi gücün varken bir iş yap. Öyle ki, daha önce senden işe yarar bir şey hiç meydana gelmedi. Hazine istemektesin. O halde, zahmet çekmelisin. Harman biçmek için bir tohum ekmek gerekli.” Furûġı beytin Sa’dî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

işā‘at-ı luṭf u sürürdur bu dil-i zulmāniye ki merkez-i ḥayāt-ı [36a] (1) cismānî ve muṭiyye‘-i rūḥ-ı ḥayvānidür envā‘-ı keşf-i hidāyet ve ešnāf-ı elṭāf-ı bî-gāyet (2) ḥāşıl oldu

naẓm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 ḥayl-i Ṭālūta sen sekīne-i ḥilm
ümmeṭ-i Nūha sen sefīne-i ‘ilm
- (3) 2 bāṭın u zāhirūñ müdebbir-i birr
ḥāṭır u ‘āṭıruñ müfessir-i sırr

liḳin bu bābda bigāneye işāret (4) ve ne nesne ile beşāret virürsin tā ol nesneye ṭālib ve ol semte zāhib (5) olam rāhib eyitdi çün bilürsin ki bu reme-i gūsfendān saña ḳalmaz ve soñ demde (6) bir fā‘ideleri vü ‘ā‘ideleri olmaz ulı oldur ki şāhibleri gelmeden ve her biri kendü remesin (7) almadın ḥüsn-i ihtiyāruñla anlardan ferāgat eylesesin ve şöyle zann eylesesin ki bugün (8) ol gündür ki şāhibleri gelüp senden aḡnāmı aldılar ve cümle-i menfa‘atlerin senden (9) cüdā ḳıldılar nitekim ol ḥakīm-i rabbāniye didiler ki dünyāyı niçün terk itdüñ ve ṭarıḳ-i faḳr ü (10) fenāya sülūk idüp gitdüñ cevāb virdi ki birgün bilürüm beni bu dünyādan (11) bî’z-zarūre sürerler ve dest-i ecel birle ṭümār-ı ‘ömrümi durerler lā-cerem yüzüm şuyı variken (12) ben anı terk itdüm ve ḥürmetüm elde iken ṭarıḳ-i fevz ü felāḥa gitdüm nitekim buyurmuşlardur

beyt

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

(13) benden āḥir çün ḳılır bî-zārluḳ esbāb-ı dehr

dehr esbābından ol yeg ben ḳılam bî-zārluḳ

(14) çün şobān bu neşā‘ıḥ-ı müfīde ve bu levā‘ıḥ-ı müfīzeyi rāhibden istimā‘ itdi hemān-dem (15) reme-i gūsfendānı öñüne ḳatup ḥānesine ṭoḡru gitdi ve cümlesin şāhiblerine teslim ḳıldı (16) ve kendüsi āḥir-i ‘ömre deḡin şoḥbet-i rāhibde ḳaldı

nazm

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

1 kılmagıl muhkem gönül dünyāya 'ağd-i irtibāt

(17) sen bir āvāre misāfirsün bu bir vjṛān ribāt

2 ehl-i 'irfāndur cihān keyfiyyetin taḥkik iden

(18) kim neṣātından olur yüz ğam ğamından yüz neṣāt³⁰⁷

imdi ey cāhil-i māl 'āriyetden kişi (19) ne āştı ider ve esbāb-ı bî-beḳā vü ūbātından āḥirete ne alup gider bilmez misin [36b] (1) ki dimişlerdür ki ğinā māl ile degül kemāl-i a' māliledür ki leb-i ḳabre varınca māldur andan öteye kemāl-i (2) a' māldür

beyt

[mefā' ilün fe' ilâtün mefā' ilün fe' ilün]

tevāngerî ne be-mālest pîş-i ehl-i kemāl

ki māl tā-leb-i gūrest ba' d ez ān a' māl³⁰⁸

(3) ve insān māla mālîk vü ḫaleb-i dünyāya sālîk olduğı taḳdîrce bārî muḫtāclaruñ ḫācātın (4) ḳazā ve açlarıñ mültemisātın kendülere ifzā eylemek gerek ve bî-nevālāruñ maḳşūdın revā ve gedālaruñ (5) me' mūlın edā eylemek gerek ki *illā ticāret kāle 'ameli ṣ-ṣāliḫu*³⁰⁹ nitekim buyurmışlardır

kıṭ'a

[mefā' ilün fe' ilâtün mefā' ilün fe' ilün]

(6) 1 tevāngerā dil-i dervîş-rā be-dest-āver

2 ki maḫzen-i zer ü genc-i direm ne-ḫ'āhed mānd

3 ber-în revāḳ-ı zeberced nevişteend be-zer

³⁰⁷ Furûġî, beyitlerin Fuzûlî'ye ait olduğunu belirtmiştir. Gazel no:72

³⁰⁸ “Olgun kişilerin fikrinde, zenginlik mal ile olmaz. Zira, mal mezarın kenarına kadar gelir seninle, ondan sonra gelecek olan amellerdir. “ Furûġî, beytin Hoca İsmet'e ait olduğunu belirtmektedir.

³⁰⁹ “Ticaretten gayri salih amel yoktur.”

(7) 4 ki cuz niķūyi-i ehl-i kerem ne-h^vāhed mānd³¹⁰

huşūşen mu‘āvenet-i ma‘āş-i fuķarāda imdād ve miħnet-i (8) āb u aş-ı zu‘efāda es‘ād bā‘iş-
i terakķi-i merātib-i uħrevi ve mūcib-i tevaķķi-i mūnāşib-i (9) dūnyevīdür

meşnevi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

1 ğonce-sān ħurde çi piķi be-varaķ
ħarc kun hem-ķü gül ān-rā be-ķabak

(10) 2 ‘ıkd-ı hem-yān ki pür ez-sıj m ü zer
ber-miyān-ı tū ķü zerrin kemerest

3 ber-miyān hem-ķü kemer-bendān
(11) cuz pey-i ħācet-i ħācetmendān

4 genc ez-imsāk buved ħāk be-ser
k’ān zi-imsāk buved zijr ü zeber³¹¹

(12) ve sen nā-kesden bir kes bir dirhem istese yüzüñ dirhem idersün ve ol vech-i ‘abūs (13)
ve ķihre-i kābūs birle üzerine dirhem idüp gidersün selām-ı sā’ilden ‘ār idersin (14) ve
kelām-ı merd-i ‘ā’ilden kaçup gidersin sāye-i sā’il-i vücūd ki kūh-ı ķāfdan ağırdu ve (15)
şey’ullāh kelāmını ķulağuñ işitmekde şağırdur bilmez misin ki māluñ lezzeti bezl ü ‘aķāda
(16) ve nevālūñ ħalāveti iħsān u ‘aķādadur ki lā yaķıbu ħuzūru’l-h^vāñ illā ma‘l-iħvān³¹²

rubā‘i

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

(17) 1 ey ān ki tū-rā dirhem ü dīnār ħoşest

³¹⁰ “Ey zengin kişi, dervişin gönlünü yap, yardım et ona. Zira, altın mahzeninden ve gümüş hazinelerden geriye bir şey kalmayacak . Bu zeberced revaklı yapıya altınla yazmışlardır ki: Kerem ehlinin iyiliğinden başka hiçbir şey kalmayacak geriye.” Furûği, beyitlerin Sa’dî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

³¹¹ “Çerçöp, süprüntüler, yaprağa gonca gibi neden sarılmaktadır? Sen de, gül gibi onlara araya giren tabakla haraç koy. İzin verme. Belindeki mücevher çantası, zerrin kemer gibi altın ve gümüşle doludur. Belindeki kemer sanki dervişlerinki gibi sıkıdır. İhtiyaç sahiplerinin isteklerinin peşinden gitmezsin. Cimrilikten meydana gelen hazineler için toprak başına, vay haline. Pintilikten gelen mal mülk yerle bir olsun, yerin dibine geçsin.” Furûği, beytin Sa’dî’ye ait olduğunu bildirmektedir.

³¹² “Sofranın varlığı ancak dostlarla hoştur.”

- 2 dīnār ü direm berā-yı āsār hoşest
 3 šābit ne-guzāšt kevkeb-i zer-ḥātem
 (18) 4 v'ānest ki ĩn sitāre seyyār hoşest³¹³

senden ilerü olan ğanıler nice oldu ve ne vechile (19) ḥasret-i zerden ruḥsārları zer gibi şararup şoldı egerçi her biri gencine-i Kārūna [37a] (1) ve ḥazīne-i Efrīdūna mālīk ammā ne fā'ide ħīn-i mevte her biri kendü emvālinden (2) ḥāsir ü ḥā'ib ve cümle-i nevālinden cüdā düşüp gā'ib oldu ancak cümle metā'-ı dünyādan (3) yek-tā kefen ve bir dāne pīrehen ile gitdiler ve mā-beḳāsın 'usret ü ḥasret ile terk (4) itdiler

rubā'ī

- [mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fā']
 [mef'ülü mefā'ilün mefā'īlü fā']
 [mef'ülü mefā'ilün mefā'īlü fā]
 [mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fā']
 1 ey ḥ'āce key ĩn 'ayş-ı ḥuzūret mānd
 2 key ĩn zer ü şīm-i bī-kuşūret mānd
 3 (5) ger ḥarc kunī ne-māndet erz-i vey
 4 ve'r cem' kunī ber-ser-i güret mānd³¹⁴

sen ise ğayet-i (6) ḥırşetden siñegūñ ṭabanı altını yalarsın ve nihāyet-i ḥısseden siñek ağzından (7) loḳma ḳaparsın müddet-i 'ömründe bir mihmān seferünde oturmamışdur ve bir müselmān nevālünden bir (8)nevāle getürmemişdür

³¹³ “Ey, para pul hoşuna giden kişi. Para da, pul da eser vücuda getirmek için hoştur, güzeldir. Altın yüzlüklü yıldıza, güneşe ve şu seyyar gezen güzel bak ki sabit kalmadılar.”

³¹⁴ “Ey hoca, ne zamana kadar bu huzurunun safasını süreceksin? Ne zamana kadar bu kusursuz altın, gümüşün elinde kalacak? Harcadığın zaman değeri kalmaz onun. Eğer biriktirirsen de mezarının yanı başında kala kalır.”

meşnevi

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

- 1 meges ez-āteş-i tū şud maḥrūm
ger nehed peşşe der ān ḥartūm
- (9) 2 nīm-şeb ḥ^vān keşī be-ḥāne ve bes
ki ne peşşe est ān zemān ne meges
- 3 meges ger fütēd be-kāse-i derūn

(10) nā-kemīde ne-[y]efgenī bīrūn ³¹⁵

ve bilmez misün ki nān u nemek için zinnat eylemek ve etmek (11) yemek için hisset itmek aḥlāk-ı rezīle-i erāzil ve i' rāk-ı deniyye-i esāfildendür (12) el-buḥlu bi' ḫ-ḫā'ām min aḥlākī' l-
liyām³¹⁶

nazm

[mef' ülü mefā' ilün fe' ülün]

- 1 nānist der-İN cihān ve ābī
ez-dīde-i ādemī nihānī
- (13) 2 ān-rā şıfatīst lā-yezūkūn
v' İN rā semtīst len-terānī
- (14) 3 ne gürsene³¹⁷-dīde rūy-ı ū ser
ne teşne-i dehr ez-ū nişānī
- 4 dānī ki kudām nān u āb est
nān-ı tū vü āb-ı zindegānī³¹⁸

³¹⁵ “Eğer sivri sinek senin kasene konsa, sineğe yiyecek aş kalmaz. Gece yarısında sofraya kurarsın zira, ne sinek vardır o vakitte ne sivri sinek. Eğer sinek senin derin kaseye düşerse, ümitsizce figan etmez.”

³¹⁶ “Yemek yedirmekte cimrilik, aşağılık kimselerin ahlakındandır.”

³¹⁷ Vezinden dolayı böyle okunmuştur.

³¹⁸ “Bu cihanda insanın gözünden saklı kalırsa ekmek ve su , yiyecek içecek. Onlara ‘tatmazlar’ sözü sıfattır ve bunlara ise, ‘sen beni göremezsin’ sözü semttir. Ne onun yüzünden mahrum kalmanın aç gözlülüğü vardır akılda, ve ne ondan bir nişan, işaret alamamanın verdiği zamanın susuzluğu. Biliyorsun ki, hangi ekmekten,

(15) hergün hem-cidār olan hem-sāyelerüñle loğma için nizā‘ dasun ve hem-civār olan (16) bî-sermāyelerüñle tama‘ için fizā‘ dasun (17) temleu‘ batneke vel cāru cāi‘ ve tahfazu māleke ve ‘l-‘ırzu zāi‘³¹⁹ ne bir sā‘at nuqāzāñdan āsüdedürler ve ne bir dem taħarri-i rızāndan (18) ğunüdedürler zehr-āmiz sözlerüñden hānelerinde rāħat bulunmaz ve qahr-engiz suhenlerüñden (19)kāşānelerinde istirāħat kılinmaz ve bi‘l-cümle hālūñ hem-sāye ile hemān ol merd-i fūrū-māye-i [37b] (1) Kūfî hāline beñzer ğanî eyitdi nice olmışdur ol hikāyet derviş eyitdi muħarrikān-ı silsile-i (2) letā‘if ve pîrāñideġān-ı mürsele-i zerā‘if getürmişlerdür ki şehr-i Kūfede bir merd-i baħîl ü ħasîs (3) ve şahş-ı rezîl ü kāse-lîş varıdı ki tamāmet-i cesedi ve māhed-i ħasedi birle memlū vü (4) āyāt-ı rezā‘il-i şafahāt- şemā‘ilinden mütelevviş idi ādeme dem ü nefesi meş‘üm ve herkese qadem (5) ü sesi şüm idi

nazm

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 katı bed-ħüy ve zişt şüret idi
jāj-ġüyî u duruşt şüret idi
- (6) 2 ‘ādeti dā‘imā qabāħat idi
ġiçe ġündüz işi vaqāħat idi³²⁰

birġün hem-sāyesiyle (7) ħuşümet idüp çekişürdi ve ħuşūnet ile tırmayup döġüşürdi ve kimse (8) bilmezdi ki bu mücādeleleri niçündür ve bu muqāveleleri ne içündür ittifāken dostāndan(9) biri ilerü ġelüp eyitdi ey merdān-ı ser-ġerdān ve mütemerridān-ı nādān bu ceng ü cedelūñ (10) sebebi ve bu āheng ü kıtālün mücibi nedür ki bu ġayret ü cesāretüñ soñı ħayret ü ħisāretdür (11) ve bu ‘acelet ü şitābuñ āħiri ħaclet ü ‘itābdur

beyt

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

bu ne cür‘et nice cesāretdür

(12) çün bilürsün soñı ħisāretdür³²¹

sudan beslenilmektedir orada. Senin ekmeğin ve ölümsüzlük suyudur azığımız. “Furûġî, beyitlerin Rûdeki’ye ait olduğunu bildirmektedir.

³¹⁹ “Komşun açken sen mideni doldurursun, namusun gitmiş ama paranı korursun.”

³²⁰ Furûġî, beyitlerin Lisânî’ye ait olduğunu belirtmektedir.

³²¹ Furûġî beytin Tâhir Şâh’a ait olduğunu belirtmiştir.

merd-i Kūfî dönüp eyitdi ey cüvānum ve hūb- (13) şiret ü cihān-gerd-i maḥbūb-seriḡret gel sen bu da'vāmuzda kâzî ve istimā'-ı (14) müdde'āmuzda rāzî ol bu gıce benüm ḥāneme bir mihmān-ı ehl-i mürüvvet ve mihribān-ı şāhib-fütüvvet (15) geldi ki seḥāvetde himmeti 'ālî ve ḥefādetde luṡfi mütevālî idi ittifāken ṡab'-ı (16) şerîfi ve mizāc-ı laṡîfi ser-i berre biryānı ārzū itdi ve bir miqdār aqça çıkarup bāzārdan (17) bir ser-i berre getürdi çün yemek yenildi ve du'āsı dinildi ben ol üstühān-ı (18) ser-i berreyi aldum ve ḡapumuz öñünde zemîne şaldum bu nā-merd ise gelüp ḡapumuz öñünden (19) ol üstühānı almıř ve kendü ḡapusu öñüne getürüp şalmıř tā kim şāh-rāhdan [38a] (1) güzer idenler ve ḡapusu öñünde geçüp gidenler žann u kıyās ideler ki ser-i berreyi ol şatun almıřdur ve etin yiyüp üstühānın ḡapusu öñüne şalmıřdur işte benüm ḡaḡkumda böyle nā-merdlik ider ve göz göre diřiyle etümi yiyüp gider ben bunuñla nice ḡuřümet itmem ve semt-i ḡilāf u iḡtilāfa gitmem didi imdi ey bed-sikāl senüñ daḡı aḡvālüñ bu minvāl üzeredür ki sofrāna meges ḡonmaz ve ṡa'amuña ḡiç-kes şunmaz riže-i nānuñ mürçe dehānına almaz ve fužala-i ḡ'ānuñ sā'il enbānına şalmaz

ḡıṡ'a

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 görmemişdür ni'amuñ yüzin meges
dadmamıřdur riže-i nānuñı mūr
- 2 ger yemek vaḡtinde görseñ gölgeñi
kimse geldi diyü idersün nüfūr

ve kāffe-i ḡükemā-yı hikmet-şinās ve 'ämme-i 'ulemā-yı enām u enās yanında buḡl u imsāk bedterin ḡařlet ü 'ādet ve in'ām ü iṡ'ām bihterin devlet ü sa'ādetdür dā'imā ehl-i buḡl ü imsāk ḡālîḡ u ḡaḡḡ yanında mezmūm u nā-pākdur ammā şāhib-i luṡtf u iḡsān memdūḡ-ı lisān-ı insāndur ehl-i kerem hemişe mālik-i dīnār u dirhemdür ve baḡlülüñ derünü dīnār u dirhem cihetiyle nār u der-hemdür

nazm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 buhl nahlıst dahl-i heme hār
 hār-ı ān cān-ı hastegān āzār
 ger be-hurmā-yı ān nehı dendān
 hest dendān-şiken tūrā zi-sindān
- 3 buhl nahlıst nūş-ı ān heme niş

ciger-i hastegān zi-nişeş heme riş³²²

zırā elim ne yer ve ne yedirüp içirür dā’imā leyl ü nehārın ğam u derdiyle geçirür kendü
 nefsine ihsānı olmayınca ğayr-ı insāna ihsānı nice olsun ve kendü cānına eyilük kılmayınca
 özge kimseye nice kılsın men lem yuhsin nefsehu keyfe yuhsin ğayrehu³²³

beyt

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

ānki ü hış-rā nemi-şāyed

diğerān-rā çi sār be-kār āyed³²⁴

dā’imā fülün hıfz u şıyānet ider ve bu sebep ile nefsin ihānet ider şerveti evc-i şüreyyāda
 himmeti tahtı’ş-şerādatur [38b] (1) ve bu ecilden hemişe ta‘ün-ı haqq ve ma‘ün-ı halkdur
 (2) yaşun filsehu ve yebzulu nefsehu şervetehu fi’ş-şüreyyā ve himmetuhü fi’ş-şerā³²⁵ hāşılı
 aşhāb-ı buhl ü zinnat ve erbāb-ı şuhh u hast (3) bir gürüh-ı mekrūhdur ki mebgüz-ı cemı‘-i
 ādemiyān ve mezmüm-ı cümle-i ‘ālemiyāndur (4) ittaķi eş-şuhh feinnehu ednesu şı‘ār ve
 evhaşu dişār³²⁶ himmetlerinden bāb-ı mürüvveti (5) mesdūd ve hasāset-i şımetleriden rāh-ı
 fütüvveti meşdūd etmişlerdür ne kendü nefislerine (6) ‘ināyetleri ve ne ehl ü ‘ıyālllerine
 ri‘āyetleri var

³²² “Pintilik, heryeri çaresizlerin canını yakan dikenlerle dolu bir fidandır. Eğer onun meyvesine dış vurursan, dışını kırarak bir örs olur. Cimrilik öyle bir fidandır ki, onun balı hep zehir. Gam sahiplerinin ciğeri ise, onun zehrinden hep iğnelenmiştir.” Furûgî, beytin Ferrûhî’ye ait olduğunu bildirmiştir.

³²³ “Kendisine iyiliği dokunmayan başkasına nasıl iyilik yapar?”

³²⁴ “Kendisine faydası olmayanın, diğerlerine ne gibi faydası olsun?” Furûgî, beytin Şâhî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

³²⁵ “Parasını muhafaza eder kendini harcar. Serveti göklere ulaşır amma şerefi yerlerde sürünür.”

³²⁶ “Cimrilikten sakın. Şüphesiz o, elbiselerin en kirlisi ve örtülerin en pespayesidir.”

meşnevi

[fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün]

- 1 pişe-i ehl-i buhl telbîs dān
(7) ve' z ceħîmeş hem-dem-i iblîs dān
- 2 ānki miḥhāhend merdüm-rā saḡar
ehl-i kibr ü buhl-rā bāşed maḡar
- 3 (8) bāş ez-buhl ü baḡilî ber-ḡazer
tā-ne-sūzed her ter-rā nār-ı saḡar
- 4 ez-seḡāvet āb-ı rüy efzün şevēd
(9) ve' z baḡilî bi-ḡired mel'ün şevēd³²⁷

baḡilüñ cümle-i şānından ve 'alāmet-i nişānından (10) biri budur ki kedd-i yemîn ü 'araḡ-ı cebjnin ile kesb itdügi mālī 'ākıbet ḡavādişden (11) bir ḡādişe sebebiyle hedef-i tîr-i tārāc ü telef veyā ḡar-ḡabî'at olanlara ḡa'ma vü 'alef (12) olur nitekim buyurmuşlardır beşşir māle'l baḡil bi-ḡādişin ev vāriş³²⁸

nazm

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

- 1 her çi dādî hemān zāḡire-i tūst
(13) rūşenî baḡş rüz-ı tîre-i tūst
- 2 v'an çi ez behr-i ḡod nihādestî
cāy der-ceyb ü kîşe dādestî

³²⁷ “Cimrilik yapanların sanatını aldatici bil ve iblisin cehenneminin yoldaşları olarak tanı. Onlar, daima kibir ve pinti kişileri dinlerler ve insanları cehenneme atmaya isterler. Kibir ve cimrilerden kaçmalı, uzak durmalı ki her tazeyi cehennem ateşi yakmasın. Cömertlikle yüz suyu artaken, cimrilikle akılsız ve mel'un olunur.” Furûḡî, beytin Attār'a ait olduğunu belirtmiştir.

³²⁸ “Cimriye, malının ya bir felakette yok olacağını ya da varislere kalacağını müjdele.”

- (14) 3 z'ân resed kâr-ı vârişî ber-vâc
yâ kuned dest-i hâdişî târâc³²⁹

ve metâmi'-i dîniyyeye ol deñlü (15) mâlik ve tarîk-i hırş u şerehe eyle sâlik olmışsun ki bir aqçadan öturi (16) bütün gün yellersin ve bir fûls-i aħmer elünden gitmemek dilersin hevâ-yı ħubb-ı şîm ile (17) nesîm gibi devân ve taħşîl-i mâl-i ribâ birle küçelerde şabâ gibi revânsın

nazm

[fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün]

- (18) 1 ey kemer-beste be-şad-hırş çü mür
v'ey tevekkür-berî ħn hırş be-gür
2 hırmen-i hestî-i (19) tû şud çü cû
behr-i dâne tû çunĭn der-tek ü dü
3 çün şeved hiç ne-dânem ħâlet
[39a] (1) ve der-gerdün çü kuned pâ-mâlet³³⁰

bir gün elüñe aqça girmese helâk olrsun ve bir sâ'at (2) gözün direm görmese derdnâk kalursun tama' da ħâlüñ hemân *ķālibü'ş-şahre*³³¹ (3) olan 'araba beñzer ki ħaķķında atma' min *ķālibü'ş-şahre*³³² diyü buyurmuşlardur ġanı eyitdi nice (4) olmışdur ol **ħikâyet** derviş eyitdi getürmişlerdür ki Beni Miķ'ad kabîlesinden (5) bir merd-i tâmi' ve ħariş ü cāyi' vār idi şereh ü tama' birle 'âlemde yegâne ve hırş u (6) vala' birle meşhür-i âşinâ vü bigâne idi herkes ki elin koynına şunup (7) qaşinsa kendüye bir nesne virür şanurdı ve eger iki kişi hufyeten söyleşe (8) kendüye ittifaķ ile infâķ iderler diyü sevinürdi bir gün şahrâ-ı Yemen ü şahn-ı çemende (9) geşt ü güzâr iderken gördi ki bir seng-i girân ü 'azîm ve zahre-i şaķîl ü ħaçîm üzerinde (10) Ħimyerî zebânınca yazmışlar belki pülâd kalem ile kızmışlar beni her kim ki seng-i terâzu gibi (11) zür-ı bāzû ile taķlîb kıılır tâc-ı Brahma berâber ve ħarâc-ı mülk-i 'Acem'e hem-ser bir fâ'ide (12) bulur bes ol miskîñ tâmi' kendü kendüye eyitdi varısa bu sengüñ altında (13) pād-şâhlardan birinüñ ħazînesi maĥzûn ve gencînesi medfûndur ki lisân-

³²⁹ “Ne verdiysen azıġın odur. Karanlık gününe aydınlık baġışla ve kendin için ne biriktirdiysen, cebinde ve kesende koruduġın ne varsa nihayet ya aç gözlü bir varisin eline ulaşıp, ya bir kazâ sebebiyle yok olur.”

³³⁰ “Ey yüzlerce hırsla karınca gibi kemer sıkan, ve ey bu tıka basa göbeġi mezara götüren. Varlıġının harmanı, bir ırmak gibi oldu, akıp gitti. Hâlâ bir darı için böyle koşturup durmadasın. Hiç bilmiyorum ne oldu halin. Felek neden çiġneyip, ezdi seni.” Furûġî, beyitlerin Nizâmî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

³³¹ “Kayayı ters çeviren.”

³³² “Kayayı ters çevirenden daha hırslı.”

ı (14) Himyerî ile bu hattı 'abeş yire yazmazlar ve safîhesinde kalem-i pülâd ile kızmazlar muqarredür ki (15) bu bir 'alâmet-i devlet ü sa'âdet ve işâret-i pür-beşâset ü beşâretdür (16) lâ-cerem kuvvet-i maqdüre ve kudret-i meysüresin bâzûya getürdi ve sevdâ-yı zer ü sîm (17) birle ol seng cismi âsân vechile götürdi çün sengüñ ol cānibine nazar (18) itdi gördi ki haşerât-ı mūr u mār ve 'aķārib ü sūsmārdan ğayrı nesne (19) yok ammā şahrenüñ üzerinde yazılmış ki rubbe tama' yehdi ilā taba³³³ ya'nî izā' olur ki [39b] (1) tama' birle tab'-ı nās zeng ü pās tutar ve mir'ât-ı zamîr-i şāfî vü müstenîr iken bir mertebeye yeter (2) ki ol şuver-i ğevānî-i ma'ānî ki merāyâ-yı maşķüle-i zemāyirde müşāhede ve ol ebkār-ı efkār ki āyîne-i (3) serāyir-i bî-jengārda mu'āyene olınurdi hiç vechile müşāhede olunmaz ve tabî'atında evvelki (4) hālet ü şafā bulunmaz olur

kıt'a

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

1 ey tama' birle şafā-yı şüretüñ kaydın çeken

zengden (5) āyîne-i idrāküñi pāk eylegil

2 zengdür āyîne-i idrāke her şüret ki var

imdi sen ey (6) sâde-dil bu hāli idrāk eylegil³³⁴

ve çün ol merd-i tāmî' ve ol şahş-ı zāyî' bu kelām-ı mel'ūnı (7) gördi bir nice zemān müte'essif ü hayrān olup durdı āhir ol şahra altında bir fā'ide (8) bulmadığundan ve ol hācer tahtında bir nesne görmedigünden kendüye ğam u ğuşşa tārî oldı (9) ve başın taşa ura ura hezār miñnet birle cānın teslîm kıldı ārî

beyt

[müfte'ilün mefā'ilün müfte'ilün mefā'ilün]

(10) her ki ğam-ı cihān-ħurdeği ħurd ez-ħayāt ber

rev tū ğam-ı cihān me-ħor tā-zi-hayāt ber-ħorî³³⁵

(11) beyt

³³³ "Nice hırslar vardır ki pislîğe götürür."

³³⁴ Furûğî, kıt'anın Fuzûlî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

³³⁵ "Her kim ki cihanın gamını yemiştir o, hayattan nasibini almıştır. Sen yürü, hayattan nasibini alana kadar cihanın gamının çekme."

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

ķande kim tāmī' olsa cāyī' dūr

kendüsi ĥor u sa' yi zāyī' dūr

imdi sen (12) daĥı ĥubb-ı cāh u māl ü tāmā' -ı taĥşıl-ı āmāl birle vālih ü ĥayrānsın ve fakd-i naķd-i murād u telef-i (13) selef-i zād birle maĥzūn u ser-gerdānsın im' ān-ı nazaruñ yok ki tārāf-ı rezl ü ġebāvetden (14) cānib-i bezl ü seĥāvete mā' il olursın ve semt-i rezā' il-i erāzılden i' rāz idüp (15) fezā' il-i efāzıl ile ittışāf bulasın ki aşl-ı ġinā ĥaķıķatde ġinā-i dildür (16) ve her ķalb-i ġanı ķāse-i ' ummān u ķıse-i ķāna mu' ādildür nitekim buyurmuşlardur (17) ġināü'l-ķalb ĥayrun min melā' i' l-ķıs³³⁶

beyt

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

her ġanı ķalbile degül yeksān

ķıse-i ķān u ķāse-i ' ummān

(18) dā' imā merd-i seĥı ber-muķtezā-yı ĥayrun min melā' i' l-ķıs³³⁷ bezl-i dırem ve luţf u kerem itmekdedür dili (19) setr-i ĥaţā ve eli bezl-i ' aţādudur

ķıţ' a

[fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül]

1 kerım ez-kesı ger cefā be-ş' neved

[40a] (1)

be-pūşed ber-ān zeyl-i ' afv u kerem

2 ve ger kes ber-āyed be-düşnām-ı ü

be-cāy-ı cevābeş be-baĥşed dırem³³⁸

(2) bā-ānki biĥterın-i mevcūdat ve nıķüterın-i maĥlūķat ' aleyhi efzelü' ş-şalavāt ve ' t-taĥıyyāt (3) buyurmuşlardur ki *inne' l-lāhe cevādun ve yuĥıbbu külli cevād*³³⁹ ve in' ām u iĥsān vü it' ām-ı insān eylemek (4) ekmel-i ĥışāl-i ĥamıde ve ecmel-i ĥılāl-i pesendıdedür şıfat-ı

³³⁶ “Gönül zenginliġi cüzdanı doldurmaktan daha iyidir.”

³³⁷ “Cüzdan doldurmaktan daha iyidir.”

³³⁸ “Kerem sahibi eġer birisinden cefa görürse, af ve kerem giysisini giyer de affeder onu. Eġer, birisi ona hakaret ederse, cevap vermek yerine dirhem baġışlar.” Furūġı, beytin Senāyî' ye ait olduġunu belirtmiştir.

³³⁹ “Şüpheşiz ki Allah cömerttir ve cömertleri sever.”

sehâvet ile aşhâb-ı cinân mevşûf (5) u mersûm ve semt-i luţf u hafâvet ile erbâb-ı ravza-i rızvân mevsûmdur (6) min ahlak ehli'l-cenne ve'l-cenne dâru'l-eshiyâi³⁴⁰ zikr-i cemîlleri şafâ'ih-i a'sârda mestûr ve hayr-ı (7) cezîlleri lisân-ı ahâlî-i emsârda mezkûrdur

meşnevi

[fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün]

- 1 reft Hâtem ez-în neşîmen-i hâk
(8) mând nâmeş kitâbe ber-eflâk
- 2 her çi dârî be-bağş ü nâm ber-âr
be-nîküyî vü nâm-ı nîk güzâr
- 3 (9) z'ânki zîr-i zümürüdîñ tãrem
nâm-ı nîkû buved hayât ü dem
- 4 tã-buved devr-i künbed gerdân
(10) mâ' d-ı efsâne-i cüvân-merdân³⁴¹

ammâ buhl ü hıst ve şahh u zînnat evşâf-ı ehl-i nîrân ve 'alâyim-i (11) aşhâb-ı hüsrandur ki zellu'l mer'î fi' t-ţama³⁴² ve telef-i mâl birle hemîşe fetîle-i dili süzân ü nâr-ı (12) şegaf-ı dîñâr birle çâr-dîvâr-ı bünyeti fûrüzândur ve merdân-ı bülend-himmet ü ercümend- (13)nühmete buhl ü zînnat gibi bir 'ayb-ı şeni' vü şeyn-i fâhiş ü vazî' olmaz

beyt

[mef' ülü mefâ' ilü fe' ülün]

(14) nezdîk-i ekâbjr-i hünerver

'aybj ne-buved zi-buhl bedter³⁴³

³⁴⁰ “Cennetliklerin ahlakındandır ve cennet cömertlerin yurduudur.”

³⁴¹ “Hâtem, bu konaktan göçtü gitti ama adı feleklere yazılmış bir kitabe gibi kaldı. Neye sahip olursan ol bağışla ve karşılığında isim kalsın sana. Zira, bu zümrüt kubbenin altında ancak iyi isim var olabilir. Bir gün nihayet, bu künbedin devri döner, civanmertlerin efsanesi erir gider.”

³⁴² “Hırs insanın ayağını kaydırır.”

³⁴³ “Hüner sahibi büyüklerin gözünde pintilikten büyük ayıp yoktur. “

beyt:

[mefā'ülün mefā'ilün fe'ülün]

baḥl ile ḥaşı şanma kesdür

(15) olar ādem degüldür ḥār u ḥasdur

mebḥaṣ-i ḡanī ḡanī eyitdi erbāb-ı belāhet ile (16) münāzara etmek ve aşḥāb-ı şefāhet birle tārīḳ-i mübāḥeşeye gitmek emr-i müşkil ve kār-ı muḥall ü mumālldür (17) ḥamlıke eşeddü min faḳrike³⁴⁴ kāşki biz senüñle bu şoḥbetde muşāḥebet ve bu meclīste (18) münāsebet etmemüş olsayduk ki böyle zeyl-i kıl ü kāl-i tatvile muncerr ve bu kıl ü kālden (19) ḥiç-kes muẓtarr olmayadı

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

olmayaydum kāşki hergiz senüñ ile hem-nişin

[40b] (1)

kılmayaydum kāşki muṭlaḳ senüñ ile iḥtilāt³⁴⁵

bu ḥod ma'lüm-ı şaḡır ü keşirdür ki ḥvācegān-ı bülend-pāye ve (2) tüccār-ı girān-māye ḥaşa'is-i buḥl ü imsāktan müberrā ve naḳāyış-ı şuḥḥ-ı nā-pāktan münezzeh ü mu'arrādurlar (3) şevā'ib-i denā'etden meşreb-i şāfīleri pāk ve kāzürāt-ı maḥzürātdan meşre'-i (4) vāfīleri berī ve tābnākdur faḳır ü yoḥsula şilātı şalavat gibi vācib bilürler ve ḥaḳır ü (5) ehl-i sola cevā'iz ü hibātı cümle-i vācibātdan 'add kılurlar lākin a'tā vü baḥşışde ḥadd-i (6) 'itidālden tecavüz itmezler ve ekl ü pūşışde dā'ire-i tavassuṭdan taşra gitmezler (7) el-iḳtişād nişfu'l mā'işe³⁴⁶

meşnevi

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

1 mu'tedil şev ki her ki ehl-i dilest

der-cemī'-i umūr mu'tedilest

(8)

2 vasat āmed maḥall-i 'izz ü şeref

³⁴⁴ “Taşıdığı yük fakirlikten daha ağırdır.”

³⁴⁵ Furûḡî, beyitin Fuzûlî'ye ait olduğunu belirtmiştir. Kıt'a no: 11

³⁴⁶ “Geçimin yarısı tasarruflu olmaktır.”

be-vasat revî ne zi-her dü-ţaraf

3 t -res ned t r  be-‘izz   beh 

(9) h km-i hayr ’l-um r evsatuh ³⁴⁷

h v celer bir m l  ki defter itmeyeler anı ebter bil rler ve her bir niş bı ki hes b (10) kılmayalar anı ‘adem meş besinde ‘add kılurlar h rcların dahillerine g re iderler ve m ’idelerin (11) f ’idelerine tatb k kılurlar isr fdan akş ’ el-g ye ihtir z iderler ve itl fdan (12) eb’ d ’n-nih ye tecennib id p gideler ki isr fuñ soñı ve h met   ned met ve itl fuñ (13) ‘ k beti ş mit   mel metd r nitekim buyırmışlardur  fet ’l-c d es-seraf³⁴⁸

nazm

[fe‘ l n fe‘ l n fe‘ l n fe‘ l]

(14) 1  i hoş goft R stem-i hud vend-raşş

ki ger n m h v h  direm-r  be-b ş

2 ne  end n ki b -hayr ger vey zi-hayr

(15) cih n neng d red zi-b - iz n z

3 be-k ş u be-p ş u be-n ş u be-dih

zi-behre  ferd t  izi be-nih

(16) 4 me-b d  ki der-dehr-i deyr-i işi

muş bet buved p ri v  n sti³⁴⁹

ve h kem -yı muhteber ve ‘ulem -yı mu‘teber (17) buyurmışlardur ki zimmet-i himmet aşh b-ı ni‘mete l zımdur ki m l-i um rda m te‘emmil   metefekkir ve (18) ‘ k bet h l-i m l-i mev rda m te‘enni ve m tedebbir olalar ki men fekkera fi’l-‘av kib emine min el-‘av tib³⁵⁰ (19) ve be-her h l-i ‘um m-ı ahv lde mirş d-ı iktiş ddan inhir f ve c dde-i

³⁴⁷ ‘‘İtidalli ol! Zira, g n l ehlerinden olan kim varsa, b t n işlerinde itidalli davranır. İzzet ve şeref makamı orta yerededir. Ortaya y r , iki uca değil. Oyleki, ‘herseyin hayırlısı ortada olandır’ h km ne izzet ve şerefle ulaşasın.’’ Fur g , beyitlerin C m ’ye ait olduğunu belirtmiştir.

³⁴⁸ ‘‘C mertliğin afeti israftır.’’

³⁴⁹ ‘‘Ne de g zel s ylemiştir padişah y r y şl  R stem: Eğer nam istiyorsan dirhem bağışla, diye. Eğer ondan hayır beklersen o kadar hayırsızdır ki bu d nya, parasızlıktan da ar duyar, utanır. Daima,  alış, ye i , giy bağışta bulun, ver. Yarının i in birseyler biriktir. Zira, bu İsa kilisesi zamanında, yaşlılık ve yoksulluk musibetleri olmasın.’’ Beyitler Firdevsi’ye aittir.

³⁵⁰ ‘‘İşin sonunu d ş nen felaketten kurtulur.’’

i'tidâlden [41a] (1) bir tarafa inşirâf etmemek gerek ki el-iqtisâd fi'l-umûr akırah ile's-sedâdi'l-me'mûr³⁵¹ (2) nokta-i haqıki i'tidâl tarafın ifrâṭ ü tefriṭden aḥsen ve hergiz vasaṭ-ı dâ'ire-i umûr-ı sâ'ir (3) cevânbden müstaḥsendür

nazm

[fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

- 1 zır ü bālāya olma sen kā'il
dâ'imâ i'tidāle ol sen mā'il
- (4) 2 'adl kııl her emirde çünki şehā

oldı *hayr'ül-umûr evsatuhā*³⁵²

ve cenâb-ı rubûbiyyet 'ammet (5) nevāluhu ve cemet ālāuhu³⁵³ bāb-ı isrāf ve tenbih-i itlāfda buyurur (6) ve lā-tec'al yedeken maḡlūleten ilā unuḡike ve lā-tebsuṭhā külle'l-bastı fe-taḡ'ude melūmen madḡūran³⁵⁴ ki keşret-i isrāf aḡvāl-i emvāli (7) muḡattal ve merd-i mitlāf sebeb-i itlāf birle hāl-i mālın mu'attal ider

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

(8) her ki ü der-rüz-ı rüşen şem'-i kāfūrî nehsed

zūd bāşed keş be-şeb revgen ne-bāşed der-çerāḡ³⁵⁵

(9) ve çün bir cüvânmerdüñ kenârı dınârdan ḡālî ve kısesi nuḡuddan mefḡūd u 'ārî ola (10) ol zemân ne şey' ile izḡâr-ı semāḡat u şehāvet ve iş'ār-ı şî'ār-ı mürüvvet ü fütüvvet (11) eylesin ki mürüvvet ü kerem dınâr u direm birle olur ve fütüvvet vücūd-ı māl-i mevcūd ile (12) vücūd bulur *ni'amü'l'avn'ale'l-mürüvveti'l-māl*³⁵⁶

³⁵¹ "Her işte orta yolu tutturmak emredilen yola daha yakındır."

³⁵² Furûḡî, beyitlerin Hamdî'ye ait olduğunu belirtmiştir

³⁵³ "Onun hediyeleri yayıldı ve nimetleri çoḡaldı."

³⁵⁴ "Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma, sonra kınanır ve çaresiz kalırsın."

³⁵⁵ "Her kim ki aydınlık günde kafur kokulu mumunu yakarsa, geceyi çabuk geçirmeli zira çeraḡına koyacak yaḡı olmaz."

³⁵⁶ "Yardımda bulunma nimeti, malın mürüvveti, çokluğu iledir."

kıt'a

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- (13) 1 gücenme ehl-i dünyāya tehî-dest
ki sevmez müflisi ehl-i zemāne
- 2 dıraht-ı bî-şemer görmez misin kim
igen mergüb olmaz bāgbāna
- (14) 3 tehî-dest olduğıçündür çenāruñ
elinden alup atarlar yabana

ve bu dağı muhaqqakdur ki (15) çün bir merd-i sehîñüñ desti zerden tehî ve kesb-i emvāl ü nevāde nazār-ı kûtehi ola (16) ol kes ahibbā vü dostān ve aviddā-yı dilistāndan evān-ı nekebāt u miñnet ve (17) zemān-ı kerebāt u meşakkatda mu'āvenet ve müzāheret taleb itmesin ki eyyām-ı iflāsda (18) aviddā a'dā ve eķārib 'aķārib olurlar ki bu zemānede olan dostān-ı (19) nā-kesān hemān eṭrāf-ı 'asele cem' olmış kem-sāndur

beyt

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

ın dađal dūstān ki mî-bîñi

- [41b] (1) megesānend kerd şîr ni³⁵⁷

āvān-ı recā vü ni'metde ve ezmān-ı rehā vü ğaniñmetde da'vā-yı şadākat (2) ve iddi'ā-yı haqqat iderler ammā eyyām-ı miñnet ü zillet ve hengām-ı miñnet ü kılletde seni (3) terk idüp giderler

nazm

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 olıcak ni'metüñ yerler iķerler
seni miñnetde görseler kaçarlar

³⁵⁷ “Bu sahte dostları görüyorsun değil mi? Sineklik yaparlar hep, aslanlık değil.” Furûğî, beytin Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiş.

- (4) 2 eger arz eyleriseñ ihtiyacı
saña ța'ne iderler acı acı

nitekim ol bir şeh-zādeye ve ol cüvān-ı (5) āzādeye dostān bî-vefāsını ve hūllān pür-cefāsını etdiler derviş eyitdi nice olmuşdur (6) ol **hikāyet** ğanı eyitdi rāfi'ān-ı a'lām-ı dirāyāt ve nāşi'ān-ı rāyāt (7) rivāyāt getürmişlerdür ki geçmiş 'aşırda Kāhire-i Mışır'da bir şeh-zāde-i bülend-himmet ve bir (8) āzāde-i keşirü'n-ni'met varıdı ki fezā'i-i şireti mehāsın-i şureti birle cem' olmuş idi (9) ve kemālāt-ı hūlk u haşleti delālāt-ı hūsn-i ța'atı birle ictimā' kılmışdı

nazm

- [fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]
- (10) 1 cüvānı be-ķadr est çün ney-şeker
pesendıde-endām u beste-kemer
2 ez-ū pür-hünernerter cüvānı ne-būd
- (11) be-hūsn-i ruheş dil-sitānı ne-būd³⁵⁸

lākin çün zabt-ı levāzım-ı memleket ve rabt-ı şevārid-i umūr-ı vilāyet (12) huşuşunda himmet-i bülendi ve nühmet-i ercümendi yoğıdı lā-cerem serir-i saltanatda taht-ı (13) devletde ğayrılar müstevlî vü müstakıl oldılar kendüsi ināş-ı şeb-i tārı ve sâ'āt-i (14) leyl ü nehārı i'tināk-ı gerden-i civārı ve tecerrü'-i şerāb-ı gülnāriye ma'tūf u maşrūf (15) tutdı müdām-ı harıfān-ı piyāle ile müdāma müdāvım ve zarıfān-ı nevāle ile cām-ı bî-encāma (16) mülāzım idi

nazm

- [mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün]
- 1 ħabābāsā gözin dıkerdi cāma
şurāhıveş egilürdi müdāma

³⁵⁸ “Bir yiğitti ki, ney şeker gibiydi yücelikte. Övülmüş endamlı, derviş meşrep. Ondan maharetli yiğit yoktu. Yanağının güzelliğinde onu geçecek bir gönül kapan güzel yoktu. “ Furûğı beyitlerin Câmî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

(17) 2 sebük-rüh idi ‘āşık-meşreb idi

güzel sevmekte Vāmık mezheb idi

(18) el-kışsa bu şeh-zāde mürür-ı sinin-i şuhūr ve ‘ubūr-ı eyyām-ı duhūr birle māde vü nerden ve (19) sîm ü zerden nesi varısa ter-dāmenlere şahın-ı çemenlerde mütebeddil ve teni yāseminlere encümenlerde [42a] (1) maşrûf u meşmûl tutdı ve hālî şol hadde erişdi ki iflâsdan palāsa şarıldı (2) ve faqr ü fāka-ı şākqadan āfāk başına tar oldu tāb-ı āftāb-ı gınāsından (3) şafaq ve hayāt u biķāsından ancak ramak kaldı nevāle için dā’imā nāle iderdi (4) ve keşret-i nāleden vücūdı nāle dönüp giderdi ve dā’imā dirdi

beyt

[mefā’ ilün fe’ ilātün mefāilün fe’ ilün]

(5) zi-müflisî be-felek reft āh-ı nāle-i mā

dem-i nühüst çunin şud meger havāle-i mā³⁵⁹

dünān yanında (6) nān için cānın gerde virürdi ve le’imān katında ‘arz-ı şerîfî bir rağife şatup (7) tururdi ay aydın gıce-yi kâşşarlu bez diyü şatardı ve hānesinde şıçan düşse (8) eyvāllāh diyüp üstüne cānın atardı ol ser-i hū’ānına meges üşen nā-kesler a’rāz (9) ve ol şem’-i muḥabbetine pervāne gibi düşen hār ü ḥasslar ḥālinden aḡmāz itdiler

şîr

[mef’ülü mefā’ ilü mefā’ ilü fe’ülün]

(10) 1 der-dehr kemî yār-ı vefādār ne-yābî

der-bāğ-ı cihān yek gül-i bî-ḥār ne-yābî

2 ān rüz ki şādî buved ez-behr çi cūyî

(11) yārî ki be-hengām-ı ḡameş yār ne-yābî³⁶⁰

çün müddet-i medîd bu miḥnet-i şedîd içinde kaldı ve ‘ahd-i ba’îd (12) bunuñ üzerine güzērān kıldı her gün maḥallesi başına çıqup tururdi ve kamer-i ‘āmda (13) bām ü şāmda

³⁵⁹ “Parasızlıktan feryadımızın ahı feleklere ulaştı. Sanki, ilk nefes bizim bu ısmarlamamızla, ahımızı göndermemizle olmuştur. “ Furûğî, beyitlerin Şâhî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

³⁶⁰ “Bu zamanda, birazcık bile vefalı dost, yar bulamazsın. Bu cihanın bağında bir dikensiz gül dahi bulamazsın. Mutlu gününde herkes seninle dosttur. Gam gününde ise yar olmaz, sana dost olmaz bunlar.”

gezüp yürürdi bāşed ki pederi tevābi‘inden biri kendüsine bir nesne in‘ām (14) veyā hānesine iledüp bir nev‘-i ta‘ām ile it‘ām ide bir gün ‘ādet-i mevşūfe ve hāşlet-i (15) mālūfesi üzre reh-güzārlarda devrān ve bāzārlarda cevelān iderken hem-kāse olan (16) yārān-ı şābıkdan bir cemā‘ata rāst geldi ki seyr içün ba‘zı dostān ile bostāna (17) ‘azımet iderlerdi ve teferrüc dā‘iyesiyle gül-geşt-i gülistāna giderlerdi şeh-zādeye (18) dahı didiler ki eger cā‘iz ise ma‘ıyyet ile taraf-ı şahrā vü fezāye gidelüm ve bir cāy-gāh-ı laţıf (19) ü nazıfde baş-ı bisāt-ı ‘ayş u ‘işret idelüm ki demin dūşınuñ hūzreti ve çemen-i [42b] (1) kiştüñ nuzreti zemānidur eyyām-ı istimā‘-ı sürūd-ı nağam ve hengām-ı ictimā‘-ı dostān-ı bî-gam erişmişdür (2) harım-ı gülşende şafā-yı mey ve şadā-yı neyden rindān hāndāndur ve bostān-ı rüşende (3) mey-perestān nergis gibi mestāndur

beyt

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

gülistānı tütupdur şavt-ı mestān

nitekim na‘ra-i destān-ı bostān

(4) şi‘r

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 nevā-yı bülbül-i aşūfte ve neşim-i bahār

hoşest bā-mey-i şāfı ve rüy-ı şöbet-i yār

(5) 2 neşim şust çemen-rā be-āb-ı dīde-i ebr

şabā bisāt-ı mülevven-fikende der-gülzār

3 benefşe ser be-tevāzu‘-fikende ender-piş

(6) nişeste Husrev-i gül ber-seriir-i şoffa-i bār³⁶¹

şeh-zāde dahı bi‘z-zarūre keşret-i mücā‘atden evvel (7) cemā‘ate mütāba‘at etdi ve ekl ü nüş hevesiyle bile çıkup gitdi çün bir bāg-i pür-ferāguñ (8) küşesinde ‘ayş u nüşa ve tayş u huruşa başladılar aşçı olan kimse getürdikleri (9) eti bir tencereye şaldı ve altına āteş idüp seyr-i

³⁶¹ “Aşūfte bülbülün sesiyle, bahar rüzgarı saf şarapla beraber dost sohbeti için hoştur, güzeldir. Yel, bulutun gözyaşlarıyla yıkadı çimenliğı. Saba, gül bahçesinde renk renk serilmiş bir döşek oldu. Menekşe, tevazuyla başını öne eğdi de oturdu gül padişahının yanına, nimetlerle dolu sofanın baş köşesine.” Furūgî, beytin Hafız’a ait olduğunu belirtmiştir.

bostāna ‘azm kıldı çün herkes (10) cā-be-cā temāşāya ve seyr-i bŭstān-ı dil-güşāya meşğŭl oldı bu ešnāda bir sebŭk esed-(11)mehābet ve kelb-i bebr-şalābet gelŭp eti tencereden aldı ve tenhā yere çıkarup cŭmlesin (12) faķırāne çaldı birazdan çün seyr-i bostāna giden yārān girŭ geldiler ve bir yerden aşı (13) pişŭrmege meşğŭl oldılar gördiler ki laħmdan bir zerre ve şaħmdan bir behre yoķ cŭmlesi (14) vālih ũ hayrān ve mŭtefekkir ũ ser-gerdān oldılar āħir didiler ki bu aşı yemek kimsenŭñ işi (15) ve bir şaħsuñ cŭnbŭşi degŭldŭr illā şeh-zādenŭñ ki nice gŭnlerdŭr ki ta‘āmdan bir tu‘ma ve etden (16) bir loķma yememişdŭr ve bŭyla aç u muħtāc olduğına daħı kimseye dimemişdŭr diyŭp melik-zādeye (17) ol bĭ-himmetler iftirā vŭ tŭhmetler eylediler ve her biri bir cānibden ķahr-engiz ve zehr-āmiz sŭzler (18) sŭylediler melik-zāde her çend ki bu işden beriyyŭ’s-sāhat ve bu cŭnbŭşden naķiyyŭ’r-rāhat (19) sevgend ũ ĭmāna tŭrdı aşlā ol defĭ-sĭret ve gözi açlar i‘timād ve ol ğani-şŭret [43a] (1) ve özi muħtāclar yemĭnine i‘tikād itmediler ve eyitdiler

beyt

[fe‘ilātŭn mefā‘ilŭn fe‘ilŭn]

bu meşel derd-i her ħiredmenddŭr

uğrıya and (2) dā‘imā ķanddŭr³⁶²

āħir şeh-zāde seyr-i direv ũ bāğ ve temāşā-yı deşt ũ rāğdan dil-i (3) pŭr-derd ũ dāğ birle rŭcŭ‘ itdi ve cānib-i gŭlzār ũ taraf-ı lālezārdan hezār girye vŭ zār ile (4) ħānesine gitdi bes bu neng ũ ‘ārdan ve bu şeyn ũ şenārdan başın seng-i dĭvāra (5) urup gözinden ķaterāt-ı ħaserāti aķıdurdı ve yüzünden deme‘āt-ı ‘abirāt-ı dāmānına (6) isāle idŭp dirdi

şî‘r

[fe‘ilātŭn mefā‘ilŭn fe‘ilātŭn fe‘ilŭn]

1 baħr-i mevvāc-ı ğam u ğuşşa çŭ bĭ-pāyānest

(7) lā-cerem ber-serem ez-seyl-i sitem tŭfānest

³⁶² Furŭğî, beyitin Hamdî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

2 derd-i dil hest ferāvān u devā mümkün ništ

(8) bā-ki gūyem ğam-ı ın derd ki bı-dermānest³⁶³

meger ŧeh-zādenūñ bir dāye-i mihrībānı ve māye-i dil ü cānı (9) varıdı ki ŧatlu sözi dil-i maħzuna ğıda ve ŧutlu yüzi her ŧalb-i mağmūma ğam-zidā idi (10) vuŧlat-ı rüyı her derde ŧifā ve ħaŧlet-i vücūhı her merde ‘ayn-ı vefā idi

naẓm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

(11) 1 būd bā-ü hemıŧe yek dāye

ez-fūsūn u fesāne yek-māye

2 hem edeb hem cemāl bā-hem-dāŧt

(12) ançı bı-rūn buved ez-ın kem-dāŧt³⁶⁴

ŧeh-zādeyi çün dil-i ğam-ğın ve dıde-i nemğın birle ğördi yanına (13) varup ilāf-ı elħāf birle ħāl ü ħāıırın ŧordı ve eyitdi ey nūr-ı baŧarımđan (14) ‘azız püserüm ve ey derūnıma sürūr u serime efserüm niçün dıdeñi ğiryān vü ŧıneñi biryān (15) idersün ve ne içün bu deñlü ğirye vü zār ve cān u tenūñi nizār idersün saña bülbül (16) gibi ağlamak yağıŧmaz ğül gibi ğülmek yağıŧur ve sünbül gibi mātem-zede olmağ yaraŧmaz mül gibi (17) ŧaħħaha ŧılmağ yaraŧur

naẓm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

1 ğül gibi ğül hemıŧe ħandān ol

mül gibi bezm içinde ŧādān ol

(18) 2 dökme ŧeb-nem yaŧuñ ŧu verd üzre

na‘raya urma verdi derd üzre

ŧeh-zāde daħı (19) dāyesine ol fūrū-māyelerden çekdüği zābet ü ŧaħrı ve ol bı-ħayālardan içdüği [43b] (1) ŧerbet-i pūr-zehri ve ŧıldukları ‘ayb u iftirāyı ve itdükleri reyb ü emtirāyı

³⁶³ “Ĝam ve keder dalgalarının denizinin önü sonu yoktur. ŧüpheŧiz, baŧımdaki sitem selinden bir tufan meydana gelmektedir. Ĝönül derdi sürekli artmakta, deva ise mümkün değil. Kime söyleysem söyleyeyim, bu dert dermansızdır. “ Furūğı, beyitlerin Cāmı’ye ait olduğunu belirtmiŧtir.

³⁶⁴ “Füsün ve büyü onunla aynı dadıdandı, aynı mayadan. Hem cemal sahibiydi hem de edep. Bunların dıŧında hiçbir ŧey yoktu onda.”

takrîr ü beyân (2) vü ta'bir ü 'iyân itdi dāye eyitdi 'aceb olmaz dostân-ı dilistân vaqt olur ki şaded-i (3) kahr u cefâdadurlar ve vaqt olur ki meded-i mihr ü vefâdadurlar anlaruñ böyle itdüklerine kalmak (4) ve t̄arîk-i cefāya girdüklerine yabana şalmaq olmaz

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

ğam me-ğor cānā ki haqq feryād-ı ğam-ğ'ārān resed

(5) yār-ı gār üftāde-rā yārı hem ez-yārān resed³⁶⁵

bes dāye ayağa kalkup bir hāne içine girdi (6) ve bir dāne şandukçe getürüp dest-i şeh-zādeye virdi ve eyitdi merhūm pederuñ serāy-ı āhirete (7) ve dār-ı mağfirete şaded-i irtiḥālde iken beni ḥalvetine da'vet itdi ve baña vaşiyet idüp (8) eyitdi ki bu benüm ferzend-i ercümendüm ve peser ü pesendüm eger çi şuretā şāh oğlu şāhdur ve lāyık-ı (9) mesned-i 'izz ü cāhdur lākin emārāt-ı vechinden ve 'alāmāt-ı cebīn-i muvaccibinden bu añlanur (10) ki taleb-i serir ü cāh u zabt-ı ḥayl ü sipāhda himmeti kaşır ü kütāh ve bı-tedbir ü āğāhdur (11) gerekdür ki bu şandukçe-i taqçe-i nisyāna vaz' idesin ve sırrından hiç-kesi āğāh itmeyesin (12) ve çün şeh-zādenüñ zır-i taşarrufundan olan mālī perākende vü perişān ve emvālī bı-nām u nişān (13) ola ḥālī zillet ü kıletden bir ḥuşk nāna münḥaşır u müntehı ve kefi kefi-i çenār gibi dirhem ü dīnārdan (14) tehı kalduğda ol zemān bu şandukçeyi miftāhıyla yanına alup gidesin ve bu vaşiyetümi aña bi't-tamām (15) takrîr idesin ki itlāf u isrāfuñ soñı melāmet ve şınā'at-ı kanā'atüñ āhıri selāmetdür (16) ki ḥıfz-ı 'ırz u nāmūs ḥıfz-ı māl dadur ve şıyānet-i neng ü 'ār şıyānet-i dirhem ü dīnārdadur

(17) kıt'a

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün]

- 1 telef etme iñende şakla mālī
sevilmez ḥalk içinde sevdigüm aç
- 2 kılursa düşmene kalsun (18) tek āhir
cihānda dostuña sen olma muḥtāc³⁶⁶

³⁶⁵ “Gam yeme ey can ki, Allah gam sahiplerinin feryadına yetişir. Mağara dostu üftadelere, biçarelere yardır, dosttur. Dostluk, yarlık için gelir, yetişir.” Furûğî, beyitin Sultan Veled'e ait olduğunu belirtmiştir.

³⁶⁶ Furûğî, beytin Kemâlpaşazāde'ye ait olduğunu belirtmiştir.

çün şeh-zāde miftāhı alup şandukçeyi açdı (19) içinden bir defter şeklinde kâğıd çıkdı yazılmış ki ey kuvvet-i zuhurum ve kurret-i başarum olan [44a] (1) peserüm ma'lüm-rāy-ı enverüñ ola ki fülān bāguñ kebüter-hānesinde on biñ dīnār-ı tamām-'ayār (2) iktināz ü iddiḥār itmişüm ve fülān iki ḥ'ācede bundan ğayrı onar biñ altun emānete (3) ve senüñçün ḥıfz u şıyānete virmişüm ki cümlesi otuz biñ altun ider imdi gerekdür ki (4) varup dīnārı kebüter-hāneden alasin ve bu mehr-i defter mücibince ḥ'ācelerden daḥı onar (5) biñ altunı taleb kılasın ve min ba'd baqiyye-i rüzgārı 'ayş-ı münāsib ü ma'kūl ve (6) ma'ışet-i mütevassıt u maqbūl birle geçiresin ki ebnā-yı rüzgārda zerre deñlü vefā vü (7) binā-yı ahd-i çerḥ-i sitemkārda şebāt ü şafā yokdur

beyt

[mef'ülü fā'ilätü mefā'jlü fā'ilün]

z'ebnā-yı rüzgār ümmjd ü vefā me-dār

(8) z'ān rü ki büy-ı mihr der-İN rüzgār nişt³⁶⁷

çün şeh-zāde gördi ki tekrār ḥānesi beytü'l-'arūsa (9) ve kāşānesi ziver ile dide-i ḥorūsa döndi ve çerāğ-ı baht ü devleti uyanup (10) maḥbaḥı ocağı yandı lā-cerem cenāb-ı erḥame'r-rāḥimīne ve cānib-i ekremü'l-ekremīne çok şükr (11) ü ḥamd idüp eyitdi

beyt

[fā'ilätün fā'ilätün fā'ilätün fā'ilün]

ey zemān-ı nā-murādī 'ākıbet refṭi be-ser

ve'y beyābān-ı belā āḥir (12) be-pāyān āmedi³⁶⁸

andan şoñra ol megesler vü ser-i ḥ'āna üşen nā-kesler girü gelüp gitmege başladı (13) ve evvel bigāne olan yalancılar çingāne dilenciler gibi dört tarafından aşladı taḥşirāt-ı (14) güzeşte için her biri 'özri ḥadden aşurdı ve taḥşirāt-ı nā-şāyesteden kimi şermende (15) olup kimi eñsesin kaçurdı āhir şeh-zāde kemāl-i mekārım-i aḥlāk ve nihāyet-i merāḥim (16) ü eşfākından isti'zārın ḥayyir-i kabūlde ve istiğfārın derece-i maqbūlde telakḳi (17)

³⁶⁷ “Zamanın insanlarında bir rica ve vefa bekletisinde olma. Zira, merhamette dair bir koku bu zamanda kalmamıştır.” Furûgî, beytin Hâşim'e ait olduğunu belirtmiştir.

³⁶⁸ “Ey muratsızlık zamanı nihayet sona geldin. Ve ey bela çözü sonunda bir nihayete kavuştun.” Furûgî, beytin Süheylî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

buyurdi ve her birinün hâline münâsib ü muvâfık ve şânına muṭâbık u lâyıķ birer hıl'at giyürdi (18) âri

şî'r

[mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâilâtün]

- (19) 1 etmez kerîm olanlar bâb-ı sehâyı mesdûd
kılmaz rahîm olanlar ehl-i recâyı merdûd
- 2 Cem-ķadr olanlar eyler mûr-ı za'ıfe ihşân
mâhmûd olanun aḥvâli cümle-i maḥmûd³⁶⁹

[44b] (1) çün bunuñ üzerine bir nice zemân güzêrân etdi bir gün şeh-zâde bir bâğ-ı dil-güşâ ve turağ-ı feraḥ-(2)baḥşâda başt-ı bisât-ı şohbet ve rabt-ı rişte-i muşâhebet kıldı çeng ü çeğâne câ-be-câ (3) fiğâna geldi ve nevâ-yı ney ü âvâ-yı heyden ortalık kûy-ı muğâna döndi 'arâķ-ı ḥarâret-i (4) şerâb-ı nâb ruḥsâr-ı cüvânâni şîr-âb vü merâret-i bâde-i pür-ḥabâb çihre-i âḥbâbı pür-tâb (5) itdi

naẓm

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

- 1 cüvânân-ı sehî-ķadd ü ser-efrâz
çü serv-i büstân der cilve vü nâz
- (6) 2 ḥoş-âhengân nevâhâ sâz kerdend
neşât-refte-râ âvâz kerdend
- 3 def âvâz-ı neşât-engîz mî-kerd
(7) dem-i ney âteş-i mey tîz mî-kerd³⁷⁰

³⁶⁹ Furûgî, beytin Emrî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

³⁷⁰ “Başı dik, düzgün boylu güzeller bostanın servileri gibi cilve ve naz etmekteydiler. Hoş sesliler şarkılar söylemekte, neşat-refte makamından çalmaktaydılar. Def, mutluluğu kışkırtan, arttıran sesler çıkarmaktaydı ve ney sesiye meyın alevini harlamaktaydı” Furûgî, beytin Hilâlî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

meger şeh-zāde bundan muḳaddem bir seng-i āsyāāsāyı buldurmuşdı (8) ve ol seng-i girāna bir nice ince sūrāh deldürmüşdi ve ‘ayş u ‘işret itdükleri cāygāhınūñ (9) çāk-ı hāk-i vasaṭına ve şahn-ı bisātına şalmışlar idi çün aşhāb-ı şoḫbet-i şerāb (10) ve erbāb-ı kebāb ü rebāb ol seng-i girānı gördiler her biri bir yerden güft ü gūya (11) bünyād urdılar ve eyitdiler böyle kat kat sūrāh-ı teng bu şafīḫe-i seng üzere āyā niçündür (12) āmmā varisa bunuñ sırr u ḫikmeti ma‘lūm-ı ḫazret-i ḫālik içündür ki bunuñ zāhiren bir aşlı (13) ve tafşile muḫtāc bir büyük faşlı var melik-zāde eyitdi niye bu ḫadar ta‘accüb idersüz benüm pederüm (14) zemīn-i Mağribden Mışra geldikde ve bu diyāra sāye-i bülend-pāyelerin şalduḫda ol zamān (15) bilesince bir nice ḫarınca getürmüşdi ki ol mūrçeler ḫelvā-yı ter ü ‘asel ü sükker gibi taş (16) yerlerdi ve böyle seng-i āsyāyı ve ḫacer-i zemīn-i fersiyāyı bir laḫzada delerlerdi işte (17) bu taş anlar delmişdür ve ol ḫarıncalardur ki bu delikleri böyle ince ḫılmışdur cümlesi bu emr-i (18) muḫālede melik-zādeyi taşdıḫ ve müdāhene vü muḫāvene yüzünden sözin taḫḫik itdiler ve eyitdiler (19) şeh-zāde-i kām-rān ve āzāde-i nev-cüvān bu sözi rāst vü bī-kem ü kāst söyledi [45a] (1) ki fi’l-vāḫi’ bu bir emr-i ‘acıb ve kār-ı muḫāl ü ḡarīb degüldür bunuñ gibi işler cihānda çok vāḫi’ (2) olmuşdur ve cins-i mürdan bu maḫūle-i umūr çok ḫayyir zuḫūra gelmişdür şeh-zāde çün (3) bu sözi ol ḫavm-i mizāc-gīr ve cem’-i pūr-tezvīrden gūş itdi hemān-dem nā’ire-i ḫiddetinden (4) ḫum-ı mey gibi derdini cūş itdi ve eyitdi ey ‘āşīkān-ı kāse ve dostān-ı (5) ḫiše bu ne maḫālāt-ı muḫālātdur ki eylersüz ve ne kelimāt-ı mümevviḫātdur ki söylersüz geçenlerde (6) sizūñle bu bāḡda şoḫbetde ve bu cāy-ı ferāḡda muşāhebetde iken ben her çend ki ol (7) bir pāre eti almaduḡuma sevgend eyledüm inanmaduñuz ve ol lūtı yemeduḡüme yemīn etdüḡüm ḫmāna (8) ḫanmaduñuz bu ḫālede ise bu emr-i muḫāle ve bu kār-ı bī-māle ki cümle-i zevīyyü’l-‘uḫūl yanında merdūd (9) u nā-ma‘ḫūldur inanursuz ve ca’l yüzünden bu muḫaḫḫak vü muḫarrerdür diyü şanursuz bā-ānki bu ḫuşuş-ı (10) bī-adillet ü nuşuş ki zb ü dürüḡ olduḡuna fūrūḡ-ı şemsden zāhir ve aḫvāl-i emsden (11) bāhirdür imdi ey muşāḫibān-ı şāḫib-riyā ve muḫibbān-ı bī-şıdḫ u ḫayā ser-rūz-ı ‘ayş u sūrūruñ (12) ‘āşīklarısuz ve zamān-ı tīş ü ḫuzūruñ şādīklarısuz ve çün ḫişinūñ başına belā (13) ve yār u ḫarındaşına bir ḡnā erişe ol zamānda ḡubār-ı engār u tebārı rūy-ı insāniyyet (14) ü mekremete ekersüz ve neyl-i nā-ḫifāzı vü meyl-i ā‘rāzı çihre-i fūtevvete ve dīde-i mürüvvete çekersüz (15) ve bu bābda ne ḫoş buyurmışlardur ki

nazm

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

- 1 dime yārumdurur Mūsā vü 'ısā
(16) bulunmaz yār-ı şādık hem-çü kışe
- 2 olıcağ māl ü manşib yār olurlar
eger olmazsa hep āgyār olurlar
- (17) 3 dirığā mişl-i 'anķā yār-ı şādık
mişāl-i kīmyā yār-ı muvāfık
- 4 cihān içre bulunur gerçi çok yār
(18) kanı kışem gibi yār ü vefā-dār

bes ol 'ayyārān-ı dūn u deni ve yārān-ı 'ayş ü henı' (19) ol meclis-i seniden taşra sürdi ve tūmār-ı mihr ü maħabbeti ve menşūr-ı muşāħebet ü şoħbeti ortadan [45b] (1) dürdi

şî'r

- 1 mā-fı-zemānike men tercū meveddetehu
ve lā-şadıkān izā cārā'z-zemānu vefıyyu
- (2) 2 fe'ış ferden ve lā-terken ilā aħad
mā-ķad naşaħtuke fı-mā-ķultuhu ve kefā³⁷¹

ğani eyitdi bu hikāyeti ol ecilden (3) rivāyet eyledüm tā kim bilesin ki isrāfuñ 'avāķıb-ı umürdā çok ziyānı ve itlāfuñ mābeyn-i cumhūrda (4) 'azım ħüsrānı vardır ve tebzırden her şahşı tenzır ve isrāfdan ötürü herkesi ta'zır (5) eylemek gerek zırā inne'l-mübezzırıne kānū ihvāne'ş-şeyāñini³⁷² ve leķad azabu min ķāle

³⁷¹ “Şu zamanda sevgisine bel bağlayacağın kimse kalmadı .Ne de zamanın sıkıntılılarına karşı vefalı bir dost var. Öyleyse yalnız yaşa ve meyletme hiç kimseye / Söylediğim sözler içinde sana yetecek nasihat var.”

³⁷² “Gerçekten de malını boş yere saçıp savuranlar, şeytanlarla kardeş olurlar.” Kur'ân-ı Kerım, İsrâ Sûresi, 27.ayet

nazm

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

- (6) 1 eger çün şukūfe zi-bārān ğayb
bervîd diremhā-yı şîmet zi-ceyb
2 çü şāh-ı şukūfe me-bāş ez-kerem
(7) ki ber-hāk ü hāşāk pāşî direm
3 çenān hem me-şov mümsik-i zer-perest
ki ger uftedet tenke-i zer be-dest

- (8) 4 be-żarb řabānca tūrā ān zi-kef
Ne-gerded cudā çün celācil zi-def³⁷³

ve çün insān ĥadd-i tavassuşı (9) ve merkez-i vasaşı ri‘ayet itmeyüp kısesi emvālden ‘ārî vü kāsesi nevālden hālî (10) ola ol zemānda kişinüñ yāri kendüye ağyār ve derddārı başına řār olur nitekim (11) buyurmuşlardur zāķa şadru men zāķa yeduhu³⁷⁴

kış’a

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

- 1 çü ola müsā‘id kişiyfe felek
(12) bulunmaz arasañ oñun düşmeni
2 ve ger bî-vefālîk ide rûzgār
ayağına düşmen olur dāmeni

(13) ve sen dervîş şöyle bil ki hālāt-ı melālātda ādeme ĥiç-kesüñ i‘āneti ve meşā‘ib-i (14) muşā‘ibde bir şaĥşuñ bir şaĥşa mu‘āveneti yoķdur ki bu zemānda yār-ı şādîk ve dil-dār-ı muvāfîk (15) muşlak ‘anķā gibi lâ-mekān ve şan‘at-ı kımiyā gibi bî-imkāndur

³⁷³ “Tomurcuk gibi, cebindeki altınları, gümüşleri ver. Tomurcuğun, şahı gibi keremden kaçma. Zira, üstündeki tozu toprağı döker, saçar dirhem vermek. Ama altın düşkününün cimrisi gibi de olma. Eğer altın teneke içine düşersen kendine de harca. Deften ayrın düşen zil gibi kalma. “

³⁷⁴ “Eli sıkı olanın gönlü dar olur.”

beyt

[mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

vefā me-cūy zi-kes der-zemān mī-şenevī

(16) be-herze t̄alib-i şimurg u k̄imiyā mī-bāş³⁷⁵

ve dostluğa lāyık yār-ı şādık u fā'ik oldur ki (17) nüzül-i nevāzilde ve hücüm-ı erāzilde saña yār u şābit ü pāy-dār ola ki haq̄ıkatde (18) ihvān-ı a'vān olmağçündür ve yār bār çekmek içündür (19) eş-şadıkān men yeteşāfeyāni 'alā kederi'z-zemān ve yetevāfeyāni 'alā ğadri'l-ħadişān³⁷⁶

beyt

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

yār odur kim ğam gününde yār ola

şādlıkda kim gerekse yār olur

[46a] (1) beyt

[fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül]

merā yār bāyed be-hengām-ı ğam

be-şādī ne-bāşed [merā] dūst kem³⁷⁷

mebħaş-i derviş: (2) derviş eyitdi

³⁷⁵ “Duyuyor musun? Bu zamanda kimseden vefa bekleme sakın. Saçmalayıp da simurgla simyayı talep etme sakın.”

³⁷⁶ “Dostlar, zamanın çektiği sis perdesine rağmen birbirini sevenlerdir. Yeni yetmelerin ihanetine karşı birbirine vefa gösterenlerdir.”

³⁷⁷ “Bize dost gam zamanında gereklidir. Mutluluk, neşe çağında dostumuz az olmaz zaten. “Furûġî, beyitin Hâcû-yı Kirmânî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

beyt

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

ez-tū būden cudā buved bihter

k' āšnāyīst bā-tū maḥz-ı zarar³⁷⁸

ey (3) gāfil-i nişā' -ı pendārdan bī-dār ve neşve-i cehlden huşyār ol buḥli aḳl-i ma' āşdan (4) 'add etme ve in'ām u infākı isrāfdur diyü taraf-ı ḥıssete gıtme müsrif oldur ki (5) emvālin nā-meşrū' yerde ma' āşı vü menāhiye şarf ide ve nā-maḥbū' maḥalde ma' şam u mülāhiye (6) daḡıdup gide leyl ü nehārda ebvāb-ı fişk u fücürü güşāde ve şitā vü bahārda (7) esbāb-ı erbāb-ı mey ü rebābı āmāde ide yoḡsa ḥiç 'āḳil u dānā vü kāmil ü bīnā (8) kerāmet ü himmeti mezemmet ve erbāb-ı nühmete isrāf ile töhmet etmez ki (9) *ḥayrū' l-māl mā ünfiķa fı-sebīl-āllāh*³⁷⁹

beyt

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

her zer ü māl ki baḥşide deḡı

bāyed ez-ü çı pesendide deḡı³⁸⁰

ve (10) zamā'ir-i erbāb-ı başā'ire pūşide degüldür ki merdān-ı kerīmü'l-aḫlāk me' āriḫ-i a'lāya vü (11) medāric-i bālāya himmet-i bülend ü bālā birle teraḳḳı vü i'tilā kılurlar ve cüvān-merdān-ı şāhib-eşfāk (12) müsā'id-i seniyye ve mesānid-i 'aliyyeye nühmet-i ercümend ile zafer bulurlar

rubā' i

[mef' ülü mefā' ilü mef' ilü fe' ül]

[mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ül]

[mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ül]

[mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ül]

³⁷⁸ “Senden uzak olmak yakın olmaktan daha iyidir. Seninle tanış olmaksızın zarar sebebidir.” Furûḡi, beyitin Hâcû-yı Kirmânî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

³⁷⁹ “Malın hayırlısı Allah yolunda infak edilendir.”

³⁸⁰ “Bağışladığın altın ve maldan daha övgüye layık, daha hayırlı ne olabilir ki?” Furûḡi, beyitin Attâr'a ait olduğunu belirtmiştir.

- 1 gerdün-ı tutuḡ ez bulendġ (13) himmet best
 2 şud ḡāk zebün zi-bestġ-i himmet-i pest
 3 pestġ u bulendġ heme ez himmet-i māst
 (14) 4 vābeste-i himmet est her çiz ki hest³⁸¹

ne şanursın bu ni‘met ü devlet vü bu ḡaşmet (15) ü şavlet kimseye bākġ kalur mı eger māl ü esbābuñ efrād-ı nimāl-i vāḡādur māl miḡdārınca (16) olsa beḡāsı olmaduḡdan şoñra bir ḡabbeye degmez ve aña merdān-ı bülend-himmet cidden boyun egmez (17) ki senden muḡaddem olan aşḡāb-ı düvel ve erbāb-ı ḡadem-i ḡavel şim ü zerden (18) zerre vefā vü dür ü güherden ḡiç güne şafā görmediler imdi anlaruñ ‘ākıbet-i ḡāllerine (19) nazār ve ‘āfiyet ü māllarına icālet-i başār eyle tā kim anlaruñ ol ḡālī saña pesend ü naşıḡat-i [46b] (1) sevgend ola ki es-sa‘ıd men va‘ıza bi-ḡayrihi³⁸²

meşnevi

- [fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]
 1 nişt in kışşahā-yı Furḡānġ
 (2) ki zi-pişiñiyān hemġ-ḡvānġ
 2 ki fülān ḡavm der-fülān eyyām
 mi-zedend ez-pey-i emānġ ḡām
 (3) 3 ān emānġ ki kām-ı iştān şud
 āḡirü’l-emr dām-ı iştān şud³⁸³

ḡuşuşen emvāl dā’imā bā’işt-i (4) fitne vü fesād mevreşt-i ḡased-i ḡussāddur cüz’i sermāyeden ötüri ḡarāmġler yollar keserler (5) ve sehl pirāyeden ötüri ‘āmġler evler başārlar zerden ötüri insān serden çıkar vü neheb (6) ü ḡāret-i zeheb birle dġn ü mezḡebın yıḡar bedreden ötüri nicesinüñ cānı be-der olmuştur (7) ve nuḡūd için nicesi mefḡūd olup ḡanı heder olmuştur

³⁸¹ “Felek çalımanın yüceliḡi ile perdesini örttü, toprak aşāḡılıkların çabası, isteḡi yüzünden mahrum oldu. Aşāḡılık da yücelik de bizim himmetimizle, çabamızla meydana gelmektedir. Her ne varsa, çalışmaya, çabaya baḡlıdır, azimle olur.” Furūḡi, Rubai’nin Hoca İsmet’e ait olduḡunu belirtmiştir.

³⁸² “Mutlu kişi başkasından ibret alandır.”

³⁸³ “Kur’an’da okuduḡun bu kıssalar eskilerin hikayelerinden deḡildir. Filan kavim filan yerde emniyet, huzur peşinde koşturmuştur. O huzur, aman bulma isteḡi onları şad etti ama, gelen emrin sonunda onların tuzaḡı oldu.” Furūḡi, beytin Sultan Veled’e ait olduḡunu belirtmiştir.

nazm

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 bitirür nice ƙan işin lâkin
(8) etdürür nice şahşa ƙan aƙça
- 2 niceler terk-i ser idüp yoluna
virdi cānımı cān diyüp aƙça

(9) hāşılı her tezvîr ü zūruñ mebde‘i zerdür ve her şer ü şuruñ menşe‘i dîñâr-ı münevverdür
(10) nice kim ol bir taħhān ile ‘ivezinün bā‘îs-i helākı olmışdur **hikāyet** dervîş eyitdi (11)
hākiyān-ı hikāyet-i kühen ve rāviyān-ı kināyāt-ı sūhan getürmişlerdür ki sevābıƙ-ı eyyām ve
sevālif-i a‘vāmda (12) bir taħhān var idi ki ard-ı sepide-dem zîr-i āsyā-yı āsmāndan bedîdār
ve ƙurş-ı mihr-i muza‘fer (13) tenūr-ı ufƙ-ı hāverden āşkār olmadın taraf-ı āsiyāya ‘azîmet
iderdi meger bu āsyānuñ (14) bir zen-i gāmze-zeni ve hālîle-i nesrîn-teni varıdı ki zülf ü
tal‘at-ı zîbā ile māh-ı (15) şeb-ārā ve ƙāmet-i bülend ü bālā birle bir nihāl-i tûbā idi luţf-ı
güftārı insāna cān (16) bağışlardı ve hüsni-ı refţārı tāvūs-ı cināna dünyā işin işlerdi hîñ-i
tebessümde (17) barıƙ-i dür-i dendānı zîr-i şafaƙdan berƙ-i rahşān gibi dıraħşān idi ve vaƙt-
i tekellümde yāƙût-ı (18) hāndānı la‘l-i bedehşān-ı nūr-efşān idi

nazm

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 be-murvārîd-i dendānhā-yı pür-nūr
(19) şadef-rā āb-ı dendān dāde ez-dür
- 2 barıƙ-i dürr-i dendāneş dür-efşān
çü ez-gülgün-şafaƙ mihr-i dıraħşān³⁸⁴

³⁸⁴ “Işıklar saçan, inci gibi dişleri ile sedefi bile şaşkına çevirdi, ağzı açık bıraktı. Uzaktan bakınca, inci gibi dişlerinin nazikliği gül renkli şafaktan görünen parlak güneş gibi ışklar saçmaktaydı. “ Furûğî, beyitlerin Câmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

[47a] (1) meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

- 1 dişi lü'lü fem idi dürc-i yâkût
hadîş-i sükkerini rûhadur kıut
- (2) 2 melâhat bâğınuñ nâzende-servî
letâfet râğınuñ ra'nâ tezervi

bî-çâre (3) taḥḥân her ân şifte-i zülf ü ḥâli ve her zamân âlüfte-i günc ü dellâli olurdu lîkin ol (4) bî-vefâ benân-ı irâdeti nân u nemek-i taḥḥâna urmazdı ve sevdâ-yı vaşl-ı cüvânân (5) birle âvâre olup bir dem âvede ṭurmazdı ve bu ecilden nâ-murâd âsyâbâna dâ'imâ (6) cevri ü cefâ iderdi ve ṭaraf-ı ḥilâf u semt-i izâsına cân ile giderdi

beyt

[mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün]

(7) miyân-ı ḥüsn ü vefâ ey 'aceb çi üftâdest

ki her kucâ ki ne-güyest bî-vefâ bâşed³⁸⁵

(8) bir gîce taḥḥâna ḥ'âb u ḥayâl ve 'âlem-i mişâlde didiler ki ey hâlik-i renc ü 'anâ ve mâlik-i (9) künc-i fenâ ey ma'lûl-i 'illet-i kıllet ve ey mağlûl-ı gıll-ı zillet gerekdür ki ale's-şabâḥ taḥḥunuña (10) gidesin ve medâr-ı âsyâbuñ kırbünde iki zirâ' miqdârı zemîni ḥufr idesin ki anda (11) senüñçün bir genc-i meknûn ve kenz-i Kârûn medfûndur ki dîñâr-ı mevzûni kışeyi kıyâsdan (12) efvân ve zer-i maḥzûni kâse-i taşarruf-ı hevâssdan bîründür bâşed ki bu fâka-i şâkkadan (13) ḥalâş ve bu miḥnet-i faqr ü fenâdan necât ü menâş bulasın

³⁸⁵ “Bu güzellikle vefâ içinde ey aşık, ne tuhaftır ki ne söylersen söyle vefasızlık oluyor. “ Furûgî, beyitin Nasır-ı Husrev'e ait olduğunu bbelirtmiştir.

beyt

[mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün]

(14) tâ-çend meşakḳat keşî ez-faḳr ü felâket

ân vaḳt der-âmed ki zi miḥnet be-der-âyi³⁸⁶

her şabaḥ (15) olduḳda bu ḥ'âb bir beşâreti ve zer ü gence olan işâreti zen-i bî-vefâsına ve (16) ol ğamze-zen-i pür-cefâsına takrîr ü ta'bîr itdi ve eyitdi

beyt

[mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

şigifte şud gül-i rāhat be-büstân-ı ümîd

(17) murād u maḳlab-ı cânem be-pāy-ı ḥod be-resîd³⁸⁷

ve ḥukemā-yı ehl-i tecārüb cihet-i iḳtinā-yı me'ārib (18) ü iktisāb-ı meṭālibde buyurmuşlardır ki mā-fi'z-zamîr insân ikiden ḥālî degüldür yâ nişân-ı (19) ni'met veyâ beyân-ı miḥnetdür bu ikisi daḥı şamîm-i dilde nihân ve ḥilâl-i bâlde pinhân [47b] (1) olmak evveli vü âḥiridür zîrâ eger mevâhib-i ni'met ve mevâ'id-i ğanîmet ise maḥfî vü müneccâ tütulmak (2) ensebdür ol ecilden ki çeşm-i zaḥm-ı ḥasûdândan me'mûn ve iffet-i nazâr-ı ṭâmî'ândan (3) masûn ola ve eger nevâ'ib ü reziyyât ve meşâ'ib ü eziyyâtdan ise emnde daḥı (4) istisrâr u aḥfâ evveli ve âḥiridür nitekim buyurmuşlardır *min kunûzi'l-birri kitmânü'l-meşâ'ib*³⁸⁸ tâ (5) istimâ'ıyla dostân-ı mihrbân melûl u giryân ve düşmenân-ı bed-zebân şādân u ḥandân (6) olmaya zîrâ kitmânü's-sırr yücibu's-selâme ve ifşâuhu yûrişu'l-melâme³⁸⁹

kıt'a

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

(7) 1 tâ-tevânî ser-i ḥod bā-kes me-güy

z'ânki ân ser-şâdjî âred yâ melâl

³⁸⁶ “Ne zamana kadar fakirliğin meşakkatini çekeceşin? Miḥnet çekmekten, zahmetten kurtulacağın zaman geldi, çattı işte. “Furûġî, beyitin Nasır-ı Husrev'e ait olduğunu belirtmiştir.

³⁸⁷ “Ümit bağında, rahata erme ve huzur gülü açtı. Canımın muradı, nefsimin isteği ayağıma geldi.” Furûġî, beyitin Senâyi'ye ait olduğunu belirtmiştir.

³⁸⁸ “Başa gelen belaları gizlemek güzel ahlak hazinelerindendir.”

³⁸⁹ “Sırrı gizlemek selamet getirir. İfşası ise melamet (kınama) gerektirir.”

- 2 ger ğamî bāşed şeved dilhā melûl
(8) v' er buved şādî resed 'aynü'l-kemāl
- 3 pes derûn-ı ħalvet-i esrār-ı ħ'vîş
hiç kes rā reh medeh der hiç ħāl³⁹⁰

(9) ve 'uqālā-yı şāhib-rāy ve fużalā-yı meclis-ārāy buyurmuşlardur ki ifşā-yı esrār-ı zamā'ir
(10) ve hetk-ı astār-ı serā'ir etmek bir şîve ve bir özge şîmedür ki kemāl-i ħürriyeti şunuf-ı
ricāl-ı aĥrār ü (11) zümre-i ebrārdan selb ider ve 'arz-ı muqabbilān-ı devlet-nişāmı vü şān-ı
merdān-ı 'ālî-(12)şānı alup gider ve sünnet-i seniyye-i muqabbilān ve 'ādet-i sa'ādet-i
qābilān dā'imā (13) rāzı nihān ve sırrı ketm ü pinhān itmekdür

beyt

[mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

be-pîr-i mey-kede guftem ki çîst rāh-ı necāt

(14) be-ħ'vāst cām-ı mey u guft rāz pūşiden³⁹¹

meşnevî

[fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]

- 1 şakla rāzı ki zār olmayasın
(15) miĥnet ü derde yār olmayasın
- 2 dil kafes rāz murġ-ı vaĥşîdür
murġ-ı vaĥşî kafesde yaĥşîdur
- (16) 3 şakla sırrı ki ser selāmet ola
sırrını fāş iden melāmet ola³⁹²

³⁹⁰ "Mümkün olduğu kadar , başına gelenleri kimseye söyleme. Mutluluk da olsa, hüznü de olsa söyleme. Gam olursa, gönülleri melul olur ve eger mutluluk olursa da kem gözleri yetişir sana. O halde, kendi sırlarını hiçbir halde hiç kimseye söyleme." Furûġî, beyitlerin Hz. Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

³⁹¹ "Meyhanenin pirine sordum: Kurtuluş yolu nedir? Dedi ki: Kurtuluş yolu şarap talep etmek ve istekleri gizlemektedir." Furûġî, beyitin Hâfîz'a ait olduğunu belirtmiştir.

³⁹² Furûġî, beyitlerin Kemâlpaşazâde'ye ait olduğunu belirtmiştir.

ve hâne içinde zenden (17) maşûd u murād velūd evlād ü ṭabaḥ-ı ta‘ām velikın nā‘ire-i şebikdür vü herkes ki zevcesin (18) ve zen-i hûb-lehçesin ḥaddinden tecāvüz ve ḳadr ü ḳaddinden teṭāvül etdire filā-reyb (19) ol kimse cām-ı nāmusun seng-i ‘ār u nenge urup şikest vü meretebe-i ‘ırz u ḳadrin [48a] (1) pest ider

beyt

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

nā-kerde hiç sūd ten ender-zebān dehed

herkes ki riş-i h‘iş be-dest-i zenān dehed³⁹³

(2) meşnevi

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 nisā ḥaḳḳında şulṭānū’l-nebiyyin
dimişdür nāḳışātü’l ‘aḳli ve’ d-din
- 2 yazıldıḳda ezelde (3) ‘ahd-nāme
zen adında şikeste oldı ḥāme

el-ḳışşa çün ṭaḥḥān h‘ābın ‘avretine taḳrır ü ta‘bır (4) itdi meger ol ‘afīfenüñ bir cüvān-ı sehḳ-kadd ile iḥtilāṭı ve ol zariḳfenüñ bir cānān-ı behiyyü’l-hadd (5) ile cihet-i irtibāṭ u inbisāṭı varıdı ki mihr ü maḥabbetleri şır ü sükker gibi ḳarışmış idi ve yıldızları (6) semt-i iḳtirāndan birbiriyle barışmış idi bes zen-i ṭaḥḥān ru’yā-ı şevheri cüvāna taḳrır (7) vü feḥvā-yı h‘ābı cümle ta‘bır etdi ve eyitdi eger derāhim ü dīnār vü ol nuḳūd-ı bī-şumār elimüze (8) gire ve bu genc-i şāygānı ḥudā bize rāygān vire gerekdür ki tevzi‘ ü taḳşimde ve tanşif-i (9) zer ü şimde şarṭ-ı münāşifeyi ri‘āyet ve ḥadd-i i‘tidāl-i tesviyeyi ḥimāyet ḳılavuz ki zer-i tamām- (10) ‘ayyār cāndan ‘aziz bir özge yār ve cānāndan leziz bir dil-dārdur ki maḥabbeti her maḥabbete ḡālib (11) ve vişāline faḳır ü ḡanī ṭālibdür nitekim bu maḥabbet ile biri bu ebyāṭı buyurmuşdur

³⁹³ “Kendisini diliyle açığa vuran herkes, ipini kadının eline vermiştir ve hiçbir fayda elde edememiştir. Furûḡi, beyitlerin Nizâmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

şî'r

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- (12) 1 devlet el virse vü olsa yine pür-zer kişi
dönse pır pır yine mānend-i kalendar kişi
- (13) 2 yendi a' dāyı dilā müş-şifat Sikender-tek
naqd ile olsa ser-i gurbeye hem-ser kişi

(14) çün bünyān-ı peymān-ı sevgend ü imān ile ihkām u itikān olındı bes bir gıce ki hum-ı zerrin-i (15) āftāb künc-i mağribde genc-i Kārūn gibi ka' r-ı zemine geçdi ve şarrāf-ı dehr kişi-i (16) leyl ü nehārdan derāhim-i şimīn-i kevākib-i seyyārı tahta-i minārenüñ üzerine saçdı (17) zen-i taḥḥān ile cüvān taraf-ı tāḥūna ve ol genc-i medfūna toğrı gıtdiler ve maḥall-i mezkūrı iki (18) zirā' miqdārı hufr itdiler çün ser-i defīneye ve mekān-ı gencineye irdiler bir dāne ḥusrevānı (19) küp māl ile māl-ā-māl gördiler ki her biri naqd-i kalb-i cüvān-merdān gibi tamām- 'ayyār ve ahd-i [48b] (1) dürüst-i muḳabbilān gibi kāmilü' l-miqdār idi her dınārı dürüst-i Mağribi gibi rüşen ü münevver (2) ve her zer-i sikke-dārı cirm-i hūrşid ve cām-ı Cemşid gibi raḥşān ü müdevver idi

meşnevi

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün]

- (3) 1 dürüstü çend ḥandān-ruḥ çü hūrşid
dıraḥşān ez-şafā çün cām-ı Cemşid
- 2 münevver hey' etü hūrşid-kirdār
(4) cihānı rāz-ı vaşleḡ germ-bāzār
- 3 feraḥ-baḥş-i derūnhā-yı perişān
kilid-i kufl-ı müşkilhā-yı devrān³⁹⁴

³⁹⁴ “Gerçekten de güzellerin güneşe benzeyen güleç yanakları gibi nasıl da parlamaktadır. Cemşid’in kadehi gibi, safadan, arılıktan nasıl ışıdamadadır. Işıldayan cismi, güneşten yapılmış gibi. Bütün cihanın ona kavuşma ümidiyle pazarı kızışmış, yanıp tutuşmakta. Zamanın bütün sorunlarının kilidinin anahtarı olan altın, bütün perişan hallilere ferahlık bağışlamakta.” Furûgî, beyitlerin Câmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

(5) çün zen ile cüvân bu gencine-i rāygānı ve bu hazîne-i şāygānı gördi nihāyet feraḥ u (6) sūrūrdan her biri bir zamān müteḥayyir olup tūrdı āḥir cüvân ‘aqlın cem’ idüp zen-i taḥḥāna (7) eyitdi ey dil-ārām-ı mihribān ve ey hoş hırām-ı şırın-zebān ben dīnār-ı münevveri ve bu zer-i (8) meskūk u müdevveri görmekle bilmezüm n’oldum işte ‘aqlum şaşırup bî-şabr u ārām oldum (9) ne buyurursın bunu nice dü-nīm idelüm ve ne vechile taşnif ü taqşım idüp gidelüm zen eyitdi (10) kısmet-i hişsesi ma’lüm u mu’ayyen ve envār-ı dīnārdan rüşen ü mübeyyendür zāhir ‘ahd itdigümüz (11) gibi münāşefe üzere taqşım ve ḥaḳḳ üzere dü-nīm iderüz cüvân eyitdi benüm saña i’tikādum (12) ve bu bābda i’timādum bu kadar ki keşret-i māl muğayyer-i ḥişāl ü mübeddel-i aḥlāk u ḥılāldür (13) ḥuşūşen ṭabā‘i’-i nisvānı ve ḳulüb-i zenānı cādde-i i’tidālden mādde-i fesād u iḥtilāle ve (14) ‘işyān-ı ‘itilāle münşarif ider ki şehvetleri ‘aḳılları üzerine ğālib ve noḳşān u (15) şamitleri ‘iffet ü ‘işmetlerini nāḥi vü nāhibdür ve çün esbāb-ı ma’işetleri (16)ve ḥālet-i ‘ayş ü ‘işretleri sı‘at üzere ola anları kendü hevā vü heveslerinden men’ ü ref’ (17) ve lezzet-i nefslerinden nehy ü def’ eylemek ziyāde müşkil olur ve ḥükemā-yı şā’ib-ḳıyās (18) ve ‘ulemā-yı ḥikmet-esās buyurmışlardır ki üç nefer kimseye fevkü’l-ḥācet müsāmaḥa eylememek (19) gerek biri zen-i bî-mānende ve biri ferzend-i dil-bende ve biri ḥādīm-i ḥācetmende ki itā‘atları [49a] (1) ḥācetlerine müte‘allik u mevḳūf ve cihet-i ḥizmetleri ihtiyāclarına merbūṭ u ma’ṭūfdur (2) eci’ kelbeke yetbe‘uke³⁹⁵

beyt

[mefā’ılün mefā’ılün fe’ülün]

vefā der-ṭab’-ı zen ma’düm bāşed

tū-rā bāyed ki jn ma’lüm bāşed³⁹⁶

(3) imdi cümle-i dīnār benüm yanımda olsun ve vaḳt-i ḥācetde kifāyet mikdārı saña virülsin (4) ki isrāfuñ çok şe‘āmeti ve itlāfuñ ziyāde ğarāmeti vardur zen-i taḥḥān bu sözden rencide (5) vü bu sūḥan-ı dil-sūzdan remide oldı ve cānibin ceng ü nizā‘ ve şadā‘ vü intizā‘a inḥişār (6) buldı lā-cerem cüvānı şereh ü tama’-ı dīnār ḳatlı-i zen-i taḥḥāna taḥriḳ vü nā-ḥaḳḳ ḳana şerik (7) kıldı ve hemān elindeki meytin-i metin ile başına çaldı ve ol ḥufr itdükleri meġāk-i (8) havelnākuñ içine şaldı āri

³⁹⁵ “Köpeğini aç bırak ki sana tabi olsun.”

³⁹⁶ “Şunu iyi bilmelisin ki, vefā kadınların tıynetinde yoktur. “ Furūġî, beyitin Cāmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

beyt

[fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün]

âdemi zâr eyleyen dîñârdur

menzilin nâr eyleyen dîñârdur³⁹⁷

(9) bes cüvân ol zer-i bî-şumârı vü ol naqd-i bisyârı aldı ve cânib-i hânesine tamâm-ı (10) neşât birle müteveccih oldı bu cânibde ise tebâşir-i şubh-ı şâdıķ zâhir olmamışdı (11) ve baķıyye-i deyâcır-i leyl-i ğasıķ izmihlâl bulmamışdı ki taħhân kâķup tâhûna 'azîmet (12) ve ol genc-i medfûna himmet itdi çün gide gide degirmene ķarıb geldi ol hufre (13) başında eşegün her çend ki ilerü sürdi ve deĝnek ile başına vü döşüne urdı (14) nafi' ü nâci' düşmedi âhir-i kâr taħhân ħaruñ bu ħareketinden ve bu vaz'-ı bî-bereketinden ziyâde (15) 'âciz ü

mużtarr oldı ve hemân ³⁹⁸ gibi ser-tîz bıçaĝın ĝılâf-ı hılâfından çeküp (16) eşegi bir iki şancdı girü fâ'ide itmedi ve bir kâdeme ikdâm idüp ilerü gitmedi fi'l-hâzâ (17) taħhânuñ leheb-i cembrât-ı ĝazabı çâr-dîvâr-ı vücûduna pertev şaldı ve dūd-ı ħışm-âlûdı (18) saķf-ı mâĝına şu'ud kıldı ve ol elindeki sikkîn-i ķın ile ol bî-temķin ħaruñ (19) şikemin kâf-ı kûfî gibi yardı ve em'â ü aħşâsın ħâk-i helâka serdi bir zamândan [49b] (1) soñra ufķ-ı ħâverde lâlezâr-ı şafaķ açıldı ve beyâz-ı riyâz-ı felķ sevâd-ı mevâd-ı ĝasıķdan saçıldı (2) taħhân ĝördi ki kendü 'avreti meĝâk-i helâkde küşte ve dırâz-ı kevş ser-â-pâ ħâk ü ħûn ile (3) âĝişte olmuş zer-i gencîne ise ĝâret vü dîñârı cümle ħısâret olmuş bes bu ĝuşsa vü (4) ĝamdan ve bu kışsa-i vehmden 'aķlı başından gitdi ve ol elinde olan kârd-ı helâk birle (5) kendüsine son daħı çâķ itdi

nazm

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

1 çunĝin est âyĝin-i ĝin bî-vefâ

ki gencet dehed rencet ender-ķafâ

³⁹⁷ Furûĝî, beyitin Hamdî'ye ait olduĝunu belirtmiştir.

³⁹⁸ Bu kelime okunamamıştır.

(6) 2 felek çeşm z'ân şubh rüşen ne-gerd

ki şām ez-şafak hūn be-dāmen ne-gerd³⁹⁹

bu cānibde ise (7) cūvān hazineyi naql iderken ve taraf-ı hānesine alup giderken yolda bir ālāy hırsuz (8) levendlere ve 'ārsuz nahşendelere rāst geldi ki her biri rāh-ı mınṭıqadan hūrşid-i 'ālem-gerdūñ (9) yolın ururdu ve ṭarīk-i müstaḳımi mevākib-i kevākib üzerine bağlayup ṭururdu çün (10) cūvānı ol māl-i girān ve hazine-i bī-kerān birle gördiler hemān-dem ol ḳavm-i bāğī ve gürūh-ı ṭāğī üzerine (11) sürdiler ve cūvāna bir zamān āmān virmeyüp ḳatlı itdiler ve cümle-i zer ü sīmi ve ol māl-i cesīmi (12) alup gıtdiler ārī el-ḳātil seyuḳtel⁴⁰⁰

nazm

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

1 me-kon ḳaṭ'ā bedī ey merd-i be-h' red

(13) ki bed bīned cezā her kū ki bed kerd

2 yaḳıñ ān kes ki ü bed zīst bed merd

zi-hūb u zīst her çi āvered ān burd⁴⁰¹

(14) meger şehir havālisinde bir hān-ı ḫarāb ve mekān-ı büm u gūrāb varıdı saḳf-ı merfū'ı (15) mūnderis vü bünyān-ı mecmū'ı münhadim ü munṭasım olmuş idi anda varup oturdılar ve ālāt-ı (16) şerāb u rebābı ortaya getürdiler fi'l-lā-cerem ḫālāt-ı ihṭiyāt u ḫaramı terk itdiler ve ālāt-ı (17) inbisāt u bezmi getirüp ḳapuyı berg itdiler çün piyāle ile bintü'l-ineb-i meyyāle ortada (18) devr itmege ve yāḳūt-ı seyyāl elden ele aḳup gitmege başladı ol evbaşaruñ başları (19) germ ve ol 'ayyāşlaruñ ṭaşdan yürekleri nerm oldu giderek keyf-i bāde 'aḳılların [50a] (1) bāda virdi ve dirhem ü dīnār için birbirine girdi kimi ḫışşesin ziyāde ṭaleb iderdı ve (2) kimi benüm payum azdur dirdi ḫāşılı ḳıl ü ḳālleri ceng ü cidāle mūncer ve me'āl-i maḳalleri (3) ḫarb ü ḳitāle mūntehī vü muḳarrer oldu ittifāken bu emvālūñ aḫvāli ve bu evbaşuñ ḳıl (4) ü ḳāli gūş-ı şaḫne-i şehre erişdi lā-cerem şaḫne-i şehir daḫı bir nice dīv-i dīdār-ı 'asesler ve geyv-i (5) gurd-āzmā kesler ile ol vīrānede evbaşları başa dūşdiler ve bir yerden ol ḳavm-i bed-şüret (6) ve ded-şüret üzerine üşdiler āḫir-i kār ba'de'l-i'tirāf ve'l-iḳrār

³⁹⁹ “Bu vefasız dünyanın adeti böyledir. Önce, hazineler bağışlar, peşi sıra eziyetler verir. Felek bu yüzden, bu sabah gözünü açamadı. Akşam, kanlı şafaktan eteklerini toplayıp, kaçamadı.”

⁴⁰⁰ “Öldüren, öldürülür.”

⁴⁰¹ “Ey akıllı mert, sakın ola ki kötülük yapma. Zirâ, kim ki kötü iş işledi ceza olarak kötülük görür. Kötü bir hayat süren, kötü kişi hakkında bilmelisin ki o mutlaka iyi amelinin de kötü amelinin de karşılığını görmüştür.” Furûğî, beyitlerin Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

kimisin ber-dār (7) ve kimisin seng-sār itdiler ve her biri kendü ‘amelinüñ cezāsın itdügi fi‘linüñ ‘ivez-i sezāsın (8) buldı

naẓm

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- (9) 1 çü bed kerdî me-şov imen zi āfāt
ki vācib şud tabî‘at-rā mükāfāt
- 2 be-çeşm-i hıvış dıdem der-guzer-gāh
ki zed ber-cān-ı mürî mürgakî rāh
- 3 henüz ez-şayd minķāreş perdāht
(10) ki murgî diğer āmed kār-ı ü sāht⁴⁰²

derviş eyitdi bu hikāyeti ol ecilden irād eyledüm (11) tā bilesin māl bā‘iş-i fitne-i nisā vü ricāl ve mevreş-i envā‘-i āşüb u ihtilāldür māl (12) dā‘imā kendü şāhibinüñ düşmen-i cānı ve deşne gibi teşne-i kanıdur bir ferde mihr ü vefā (13) ve bir merde beķā vü şafāsı yok pençe-i seng-i hānmānın harāb-ābād vü dil ü cānın ber-bād itmişdür (14) ve nicesi bu serāy-ı sıhde iddiķār-ı dīnār ü küncde renc çeküp ğayrısı yiyüp gitmişdür

(15) kıt‘a

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 her ki rencî keşid u künc nihād
be-zarūret be-diğeri be-guzāşt
- 2 çün nazār mi-konem be-āķir-i kār
(16) hāşıl ez-genc ğayr-ı renc ne-dāşt⁴⁰³

⁴⁰² “Eğer bir kötülük ettiysen, başına gelecek afetlerden boş yere kaçınma. Çünkü, her işin tabiatına göre mükafat bulması vacib olmuştur. Yolda, giderken kendi gözlerimle gördüm ki, bir civciv yolundaki bir karıcanın canına kast etmişti. Daha avı gagasını süslemişti ki, bir başka kuş gelip onun avını kapıverdi elinden.”

⁴⁰³ “Her kim ki, cefa ve eziyet çekip, uzlete çekildiyse mecburen diğerinden vazgeçti, imtina etti. Çünkü işin sonuna bakıyorum da, hazineden, maldan mülkden gerye kalan da cefa ve eziyetden başka bir şey değildi” Furûğî, beyitlerin Sa’dî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

imdi çün ahvâl-i emvâl bu minvâl üzeredür gerekdür ki sen (17) dahı yüzüñi tövbe vü inâbete getüresin ve özüñi bir mürşid-i kâfil ü kâmil nazarına yetüresin (18) ve a‘mâl-i güzeşteden tâ‘îb ve ef‘âl-i nâ-şâyesteden â‘îb olasın ve ber-muktezâ-yı (19) *et-tâ‘ibu mine ‘z-zenbi kemen lâ-zenbe lehu*⁴⁰⁴ kendü nefsüñi denis-i evzâr ve necis-i akzâr-ı âzârdan şâbün-ı [50b] (1) istiğfâr ü isti‘zâr ile pāk kılasın nitekim merdân-ı sa‘âdetmendân buyurmışlardur

beyt

[mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün]

(2) kunün ki hest zemânet me-kon zi-tevbe nefür

zi-çeşm eşk be-pâş *inne rabbenâ le-ğafür*⁴⁰⁵

ve çün (3) perde-dârân-ı bâr-ı hâne-i ins ü şâh-bâzân-ı âşyâne-i kudsdan birinüñ huzûruna vâşıl (4) olasın ve hîdmet-i kîmiyâ-eşerleriyle şeref-i kurbet bulasın her âyiñe âyiñe-i dilüñi (5) cezbe-i teveccühleriyle zeng-i ‘alâyık-ı halâyıkdan pāk ve reng-i ‘avâyık-ı gayr-i lâyıkdan tâbnāk kılurlar (6) ki fırka-i ehl-i hırka hâtır-ı insânı hazîz-i tefriqadan âsân ref‘idebilürler ve sırr-ı cân u dili (7) renc-i âb u gilden halâş idüp cânâna ve cenâb-ı menâna alup giderler

meşnevî

[fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün]

- (8) 1 devlet-i şohbet-i çunın perî
mis-i kalb-i turâst iksîrî
- 2 tâ-şevved zer mis-i tû z’ân iksîr
- (9) be-g’sel ez-ğ’îş ü dâmen-i ü gîr
- 3 ber der-i ü muqîm u kâ‘îm bâş
tâ-buved cân be-cân mülâzım bâş

⁴⁰⁴ “Günahından tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir.”

⁴⁰⁵ “Şimdiye kadar zamanın geçti gittiye de tövbeden kaçma sakın. Gözünden yaşlar akıt, muhakkak ki rabbimiz mağfîret edendir.” Furûğî, beyitin Sa’dî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

- (10) 4 ħarf-i ħod bertereş rüz-be-rüz
sebak-i faqr ders-i ‘aşk âmüz⁴⁰⁶

ve bunların şöhet-i ‘ayn-ı ğanîmet vü (11) ħidmeti maĥz-i ni‘metdür bâşed ki ‘ayn-ı hidâyetleri ve ‘avn u ‘inâyetleri birle dâmen-i hevâ vü hevesi (12) elden şalıviresin ve rütbet-i takvâ vü fenâyı ki maĥz-ı beĳâ vü ğınâdur ele getüresin zırâ

şîr

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- (13) 1 devletî-râ ki ne-bâşed ğam ez-âşîb-i zevâl
bî-tekellüf be-şinev devlet-i dervîşânest
- (14) 2 ey tevânger me-furûş ĩn heme naĥvet ki tû-râ
serv-i zer der-kenef-i himmet-i dervîşân
- (15) 3 ân-çi zer mî-şevved ez-pertev-i ân ĳalb-i siyâĥ
ķimiyâĳst ki der-şoĥbet-i dervîşânest⁴⁰⁷

(16) bā-inki ol zıbbā-reftār-ı sūbhāne ‘l-lezî esrā⁴⁰⁸ ve ĥūb-ğüftār-ı mā-yentıķū ‘ani ‘l-hevā⁴⁰⁹ ĥıĳâb-ı (17) müsteĳâb-ı levlāke ‘l-mā ĥalāķatü ‘l-eflāke muĥāĳab iken ve şāĥib-i tāc u nigĳin-i rengĳin-i velāķin (18) resūlullāhi ve ĥāteme ‘n-nebiyyine⁴¹⁰ iken ğirü faqr ü fenâ ile iftiĥār ve cümleden anı iķtisād u ihtiyār idüp (19) buyurdılar ki āllāhumme aĥyinj miskĳinen ve emitnj miskĳinen ve uĥşurnj fı-zümratı ‘s-sālikĳin⁴¹¹

meşnevî

[fe‘ilâtün mefā‘ilün fe‘ilün]

⁴⁰⁶ “Böyle bir güzelin sohbetinin mutluluĳu, senin kalbinin bakırı için bir iksirdir. Bakırını altın yapması için geç kendinden, onun eteĳine yapış. Onun eĳişinde karar kıl, oraya yerleş ve onun canına hizmetçi kesil ki, her sözün günden güne güzelleşsin ve fakirlik, yoksulluk dersi aşkı öğretsin.” Furûĳî, beyitlerin Mevlânâ’ya ait olduğunu belirtmiştir.

⁴⁰⁷ “Öyle bir mutluluk, yokluĳun felaketinin gamı yoktur. Dervîşlerin mutluluĳu gösterişsizdir, iyi dinle onları. Ey zengin, bu büyük kibiri, gururu, çalımlı satıp durma. Çünkü sen, dervîşlerin himmetinin gölgesindeki altın bir servisin. Dervîşlerin şöhet-i öyle bir kimyadır ki, onun ışığıyla siyah kalpler altın olur.” Furûĳî, beyitlerin Muĥteşem-i Kâşânî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

⁴⁰⁸ “Noksan sıfatlardan münezzehtir o ve kulunu gece yürüttü.” Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ Suresi, 1. ayet

⁴⁰⁹ “Ve kendi dileĳiyle söz de söylemedi.” Kur’ân-ı Kerîm, Necm Suresi, 3. ayet

⁴¹⁰ “Fakat, Allâh’ın resūlüdür ve peygamberlerin sonuncusu.” Kur’ân-ı Kerîm, Ahzab Suresi, 40. ayet

⁴¹¹ “Allahım beni fakir olarak dirilt, fakir olarak vefat ettir ve fakirlerle beraber haşret.”

- [51a] (1) 1 fahr-i peygamberân be-dervîşest
 ‘izzet-i serverân be-dervîşest
 2 heme şāhān gedā-yı dervîşend
 (2) der-penāh-ı du ‘ā-yı dervîşend⁴¹²

ve hem-çenān sey-yid-i nev‘-i beşer ve sened-i ehl-i hayr u şer (3) ‘*aleyhi ‘ş-şalavāti rabbū’l-beşer ‘alā yevmi’l-ḥaşr* bu ḥuşuşuñ nuşuşuna işāret ve erbāb-ı fakr ü fenāya bu vechile beşāret (4) virmişlerdür ki fuḳarā ağniyādan evvel beş yüz bin riyāz-ı behište dāḥil ve ni‘am-ı ‘anber-sirişte vāşıl (5) olurlar ḥayşu kile şallallahu ‘aleyhi vessellem (6) *yedhulu fuḳarā’u’l-mu‘minin ḳable ağniyāihim bi-nıṣfi yevmin min eyyāmi’l-āḥirā ve huve ḥamsumieti sene*⁴¹³ bu taḳdırece cennet-mesākın-i mesākın ü meşāmları şubḥ u (7) şām ‘anber-ākın olurlar ve bundan mā‘adā fuḳarānuñ āb u gili ve cān u dili rūḥāni firişte (8) gibi gül-i cennetden siriştendir nitekim ḥabīb-i ekrem ve lebjb-i mükerrrem şalla’l-lāhu ‘aleyhi vessellem buyurmuşdur (9) *ḥalaḳa’l-lāhu te‘ālā el-ḥalāyika min ṭini’l-arz ve ḥalaḳa’l-enbiyā ve’l-‘ulemā min ṭini’l-cenne*⁴¹⁴ (10) ḥadiş-i şahihde bu ma’ni daḥı şariḥ vāki’ olmuşdur ki gani olan kimse ma’nide (11) mürde vü nemed içinde cemād gibi efsürdedür idrāk-i ḥakāyık-ı eşyādan behre-dār ve şühūd-ı zāt-ı (12) ḥazret-i kibriyādan ber-ḥürdār degüllerdür

nazm

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 bj-dil-i zinde çi murdār çi tū
 z’in şeref mände çi diṽār çi tū
 (13) 2 dil be-tedbjr-i ḥired ne-t’vān yāft
 be-g’zer ez-ḥod ki be-ḥod ne-t’vān yāft
 3 ten be-cān zinde ve cān zinde ber-ān

⁴¹² “Peygamberlerin övüncü de devşlikle fakirlikledir. İzzet-i serveran olan peygamber de fakirdir. Bütün padişahlar o dervişin kuludur ve ona sığınıp duasını beklemektedir.”

⁴¹³ “Mü’minlerin fakirleri cennete zenginlerinden ahiret gününde yarım gün önce girecektir ki o da beş yüz senedir.”

⁴¹⁴ “Allahu Teala, mahlukatı yeryüzünün toprağından yarattı. Peygamberleri ve alimleri ise cennetin topraklarından yarattı.”

(14) nıst her cānver erzende be-dil⁴¹⁵

ve bu bābda hāzret-i hābīb-i lebjb şalla'l-lāhu 'aleyhi vessellem (15) buyurmışdur *ıyyāke ve mücāleseti'l-mevtā*⁴¹⁶ bes didiler ki ey edeb-āmūz-ı erbāb-ı tarikat ve çerāg-(16) efrūz-ı şebistān-ı hāķıķat mine'l-mevtā ya'nı mevtā kimlerdür ol destān-ı serāy-ı bostān-ı *innā efşahu* (17) ve tūti-i şeker-hā-yı *ene emlehu* bu vechile cevāb-ı şavāb virdiler *illā ğunyā'* ya'nı mevtā meşābesinde (18) olan ğanılerdür ve esrār-ı hāķāyık-ı ilāhiden kemāhı-i āġāhı olmayan denjlerdür

beyt

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

(19) mürdegānend āġniyā-yı rūzgār

ey peser bā-mürdegān şohbet me-dār⁴¹⁷

ki dā'imā cevāmi'-i himmetleri ve tamāmı-i [51b] (1) nühmetleri tevfir-i esbāb ü emvāl vü tekşir-i işkāl ü ihmaldedür ve ittisā'-ı kaşr u (2) revāk ve irtifā'-ı nişimen ü tāk ve istimtā'-ı ğılmān u cevāri ve iġrās-ı eşcār u icrā-yı (3) mā'-i cāridedür

meşnevî

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 lezzet-i hurden ü āşāmiden

bā-büt-i hūrveş ārāmiden

(4) 2 hil'at-ı fāhır ü atlās kerden

hāne-der kaşr-i muķarnas kerden

3 zır-i rān-ı ablak tāzi rānden

(5) ber-meh ü mihr ğubār efşānden

⁴¹⁵ “Ey sevgisiz, gönülsüz yaşayan ha leş, ha sen. Ey bu şereften yoksun olan ha duvar, ha sen. Aklın tedbiriyle gönlü bulamadın, erişemedin ona. Kendinden de geç işte, kendini bulamadın. Beden ruhla hayat bulur, yaşar, ruh da beden de hayat bulur ama her yaratılan, her canlı gönülle değer, yaraşır değildir. “ Furûġî, beyitlerin Attâr'a ait olduğunu belirtmiştir.

⁴¹⁶ “Ölülerle otumaktan sakının.”

⁴¹⁷ “Zamanın zenginleri ölülerdir. Ey evlat, ölülerle sohbet etme!” Furûġî, beyitlerin Attâr'a ait olduğunu belirtmiştir.

- 4 heme hiçend be-hiçi semerend
belki ez-hiç besj hiçterend⁴¹⁸

(6) ammā fuḡarādur o dervişler ve zu‘efā vü řalāh-endişler nān-ı cevīn ve libās-ı peřmīn ile ḡānī‘ olurlar (7) ve bundan ziyāde nesne içün nefslerine mānī‘ olurlar dīnār u dirhem içün yüzlerin derhem itmezler (8) ve cerāhat-ı faḡr ü fenālarına kimseden rāhat u merhem istemezler

řī‘r

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]

- (9) 1 ez bī-diremī faḡır der-hem ne-şeved
2 ġamġīn zi-kem u zi-biş hurrem ne-şeved
3 bā-nān-ı cev ü hırḡa-i peřmīn sāzed
4 der-minnet-i h‘āceġān-ı ‘ālem ne-řeved⁴¹⁹

(10) ḡıṡ‘a

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 ḡālb-i nādān olur hemişe siyāh
lāleveř gerçi rūyı aḡmer olur
2 yüzi fazl ehlinüñ riyāzetile

(11) zer-i ḡāliř miřāl-i aşfar olur

⁴¹⁸ “Yiyip içmenin lezzetinden melekler gibi rahattadırlar. Kıymetli atlastan hilatlar giyerler. Evlerini ince nakışlarla süslenmiş kasırlara benzetirler. Hızlı atın üstünde koşarlar, ayın ve güneşin üstüne toprak saçarlar. Hepsi birer hiçtir, hiçlikle yokluġu yüklenmişlerdir sırtlarına. Belki de hiçlikten daha da hiçtirler. Furūġi, beyitin Attār’a ait olduġunu belirtmiştir.

⁴¹⁹ “Parasızlıktan yoksul, iki yakayı bir araya getiremedi. Gam keder sahibi, az çok derdine düşmekten řad olamadı. Buġday ekmeġi ve yün hırkayla yetinenler ise, alemin hocalarının minnetine kalmadı. “ Furūġi, beyitlerin Sühey’le ait olduġunu belirtmiştir.

3 tañ mı ger arık olsa derviřān

‘arab atları çünki lāgar olur

(12) hālet-i kıletde sā’ ile ‘atā iderler ve yu‘sirūne ‘alā enfusihum ve levkāne bihim hařāřatun⁴²⁰ ve vaqt-i (13) zarūretde miskīn du‘āyla ta‘ām virürler ve yut‘imūne’t-ta‘āme ‘alā hubbihi miskīnen ve yetīmen ve esīrā⁴²¹ (14) nikāyet-i kıletden kimseye řikāyet ve hālet-i zilleti bir řařıřa hikāyet kılmazlar arķaların (15) bezm-i ‘ıyř u řādiye virürler ve hırķaların başa çeküp dıvār-ı nā-murādiye karřu (16) otururlar hemiře dil-i pūr-āteř ve dıde-i pūr-āb ile olurlar ve hātır-ı müřevveř ü hāl-i (17) harāb ile ķalurlar

rubā’i

[mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ül]

[mef’ülü mefā’ilün mefā’ilü fe’ül]

[mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ül]

[mef’ülü mefā’ilün mefā’ilü fe’ül]

1 ‘ömrīřt ki bā-mā ciger-i riş hoşım

2 ve’z nūř-i řama’-burīde bā-niř hořım

(18) 3 hoř bāř ki hořı-i tū bā-ħasret-i māřt

4 mā niş be-nā-murādi-i h’iş hořım⁴²²

dā’imā ķazā vü ķadere rızā (19) virürler ve meydān-ı merdāna merdāne girürler zamīr-i münīrleri řevā’ib-i nevā’ibden mükedder [52a] (1) ve meřreb-i mestizleri cufā’-i cefādan muğberr olmaz hālāt-ı melālātde řabūr vü eziyyāt-ı (2) reziyyātdan āsān vechile ‘ubūr iderler levh-i dilleri harf-i maħabbet-i ğayrdan pāk ve āyiņe-i (3) řineleri zegīne vü ķineden muřayķal ü tābnākdur

⁴²⁰ “İhtiyaçları bile olsa onları kendilerinden üstün tutarlar.” Kur’ân-ı Kerīm, Haş Suresi, 9.ayet

⁴²¹ “Ve ona ihtiyaçları olduğu halde yemeklerini yoksula ve yetime ve tutsağa verirler, onları doyururlar.” Kur’ân-ı Kerīm, İnsān Suresi, 8.ayet

⁴²² “Yararlı ciğerle geçen ömrümüzden hoşnutuz biz ve aĝgözlülüđe, tamaha bir panzehir olan zehirle bir hoř haldeyiz. Mutlu ol, çünkü, seni sahip olduğun řey bizim hasretimizdir. Biz de muratsızlığımızla hoşuz, yaşayıp gitmedeyiz.” Furūĝi, şiirin Hākānî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

beyt

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

meşāyih şinesinde kir olamaz

(4) ki paslu āyine āyine olmaz

vākıf-ı mahfiyāt-ı zamā'ir ve kāşif-i muhabbiyāt-ı serā'irdürler (5) zāhirde cisimdürler ma'nide rūhdurlar ve şüret ile resmdürler şüret ile merhem-i dil-i (6) mecrūhdurlar

şî'r

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ılı fā'ilün]

- (7)
- 1 rūh-ı muhibbmend ne cism-i mürevvehend
nūr-ı muşavverend ne şem'-i münevverend
 - 2 der-'arşa-i vücūd kadem-ber-ka-dem zenend
der-meclis-i vücūd şerāb-ı 'adem hurend
 - 3 ez cism ü cān (8)berî vü zi-kevneyn fāriğend
bā-hāk-i reh ber-ā-ber ü bā-'arş hem-serend
 - 4 sultān-ı tahtgāh-ı eķālîm ü hademend
- (9) lākin berî zi-mülk ü fāriğ zi-leşkerend⁴²³

hırka-püşān-ı bî-ğill u gışş ve cür'a-nüşān-ı (10) şāf-dildürler dijvānegān-ı 'āķıl u 'āķılān-ı lā-ya'kıldurlar tāc-dārān-ı bî-tāc (11) u taht ve bāc-dārān-ı bî-bāc u rahtdurlar kām-rān-ı bî-kām u nām-dārān-ı bî-nāmdurlar

⁴²³ “Dostları seven ruha sahiptirler, hoş kokulu bedene değil. Ebedî ressam tarafından suret verilmiş nura sahiptirler, aydın mumun ışığına değil. Varlık arsasında, adım üstüne adım atmışlardır; varlık meclisinde ise yokluk şarabından içmişlerdir. Candan da cisimden de kurtulmuşlardır, yaratılıştan azattırlar. Hem O'nun yolunun toprağıyla beraber, hem de arşla eş, benzer. Hem memleketlerinin tahtında bir padişah, hem hizmetkardırlar ama ne mülkleri, ülkeleri vardır ne de askerleri.”

(12) nazm

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

1 heme kām nā-dīde vü kām-kār

heme nām güm-kerde vü nām-dār

2 gedā-şüretān ü selātin-nişān

(13) zi-tāc-ı şehj cümlegj ser-keşān

3 ğubārj şud ez-hāk-i reh-şān felek

gedā-yı dürr-bār ki şān-ı melek

(14) 4 çü Ya‘küb maḥzūn ü çü Yūsuf ‘aziz

ne çizj be-dest ve ne pervā-yı çiz

5 be-ma‘nj misāfir be-şüret muḳim

(15) ne ez-rāh-i ḥavf u ne ez-düzd-i bjm⁴²⁴

ğariḳ-i bihār-ı ḥayret ü ḥariḳ-i nār-ı ğayretdürler ser-ḥoşān-ı (16) müdām-ı zevḳ ü bj-hüşān-ı cām-ı şevḳdürler maḳbül-ı ḥaliḳ ü ḥalāyık ve ma‘zül-ı cümle-i avā’ık (17) ü ‘alā’ıḳdurlar ḫāvusān-ı bāğ-ı cinān u me’nūsān-ı ‘ālem-i cāndurlar

meşnevi

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

(18) 1 tā’irān-ı ḥadā’ik-i tevḫid

zā’irān-ı surādık-i taḥmjd

2 dāne-rizān-ı dām-ı nāsütj

(19) cür‘a-ḥurān-ı cām-ı lāhütj

⁴²⁴ “Hiç muradına ermemiş ama mutlu; hep isimleri kaybolmuş ama namlı, şanlı. Kul suretindedirler ama sultanların alametleri vardır onlarda. Padişahlık tacına hepsi isyan etmiştir . Felek onların yolun toprağında bir toz tanesi oldu. İnciler saçan bir köledirler ama melek çalımıyla gezmektedirler. Yakup gibi mahzun, Yusuf gibi aziz, ;ne ellerinde bir şey vardır, ne bir şey elde etme dertleri. Gerçekte misafirlerdir, surette ise hanenin sahibi. Ne rica, istek yolundandırlar, ne de tehlike eşkıyasından.” Fûrûğî, beyitlerin Câmî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

3 bülbülân-ı riyâz-ı heft-çemen

sâkinân-ı revâk-ı heft-revzen⁴²⁵

[52b] (1) sühtegân-ı nâr-ı mihnet ü puhtegân-ı kâr-ı maħabbetdürler ve dıvânegân-ı zencir-i sevdâ-yı maħbûb (2) u pervânegân-ı şem'-i cemâl-i maṭlûbdurlar misâfirân-ı şâh-râh-ı 'adem ü sefirân-ı 'âlem-i kademdürler (3) dürd-nüşân-ı şuffa-i şafâ vü derd-püşân-ı mecmû'-ı vefâdurlar ṭâ'irân-ı ḥadâ'ık-ı ḥaḳâyık (4) zâ'irân-ı surâdıḳ-ı ḥâlîḳdurlar mâlikân-ı memâlik-i melekût sâlikân-ı mesâlik-i ceberütdur

meşnevî

[fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün]

(5) 1 tâc-dârân-ı bî-serîr ü 'âlem
ḳal'a-gîrân-ı bî-sipâh u ḥaşem

2 dürd-nüşân-ı bezmgâh-ı elest

(6) hüşyârân-ı mest-i bâde-perest⁴²⁶

mebhaş-i ganî ganî eyitdi âri müddet-i mütemâdidür ki (7) benüm daḥı devâ'î-i himmetüm ve mesâ'î-i nühmetüm bir mürşid-i kâmil ve 'âlim-i 'âmil talebinde maşrûfdur ki ḳâmet-i (8) ḳâbiliyyeti ṭirâz-ı i'zâz-ı kerâmet ü hidâyet ile muṭarraz vü ḳadd-i ḳadr-i ercümendi i'zâz-ı feyz-i faẓl u (9) 'inâyet birle mu'azzez olmuş ola dâmen-i sülûkı ğubâr-ı reng ü riyâdan mu'arrâ ve pirâmen-i ṭariḳ-i meslûkı (10) niṛeng-i mekr ü hevâdan müberrâ ola tâ beriyyet-i enfâs-ı Mesîḥiyye ve taḳviyyet-i ḳiyâs-ı Müsevîyye (11) birle her insân ḥâristân-ı gevâ'itden bahâristân-ı hidâyete erişe ve ḥazîz-i cehâletden (12) evc-i dâniş ü faẓilete yetişe ki râh-ı ḥaḳîḳatüñ yolları ziyâde teng ü bârîḳ vü diyâr-ı (13) ṭariḳatüñ illeri mübtediye muzlim ü târiḳdür

⁴²⁵ “Tevhid bahçesinin uçuşan kuşları ve hamd etme perdesinin kükreyen aslanlarıdır. Hem dünyalık tuzakların tanelerini serpen, hem de lahuti alemin şarabının cür'asını içenlerdir. Hem yedi cennet bahçesinin bülbülleri, hem de yedi penceresinin revakının sakinleridirler.”

⁴²⁶ “Sancaksız, tahtsız taç sahipleri ve askersiz, ordusuz kaleler fetheden komutanlardır. Elest meclisinin tortulu şarabından içmişlerdir ve mest olmuş sarhoşların uyanık gezenleridirler.”

beyt

[mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün]

der-bâdiye-i hicr ki rāhīst ḥaṭernāk

(14) bî-rehber-i devlet ne-konî ḳaṭ'-ı menāzil⁴²⁷

beyt

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

bu rāhuñ cümle ṭaşı kim yatur insān başıdur

(15) ḳamu āb-ı revānı evliyānuñ gözi yaşıdur

ammā şimdiki ḥalde seccāde-i reşād ü irşāda (16) mālīk ve cādde-i şalāḥ u sedāda sālīk bir zāhid-i bî-riyā vü 'ābid-i ehl-i ḥayā mānend-i (17) şan'at-ı ḳımyā ve 'ilm-i şımyādur ancak isimleri mevcūd u muṭlaḳ cisimleri mefkūddur

meşnevi

[fe'ilātün mefâ'ilün fe'ilün]

- (18)
- 1 veh k'ez-ın kes fesāne peydā nıst
eşerî der-zemāne ḳaṭ'ā nıst
 - 2 herkesî-rā gümān berem ki veyest
(19) çün şevved zāhir ānçenān ki veyest
 - 3 yābemeş mu'acı be-ḥod mağrūr
ṭavreş-ez ehl-i dın u dāniş dūr

⁴²⁷ “Ayrılık çözü korku, dehşet dolu bir yoldur. Mutluluğa, devlete ulaştıran rehber olmadan menzilleri geçemezsin.” Furûgî, beytin Hafız'a ait olduğunu belirtmiştir.

- [53a] (1) 4 ne ez-*in* kār derviş-i derdî
 ne ez-*in* rāh ber-ruheş kerdî
 5 sūhān-i ū be-ğayr-i da' vî ne
 (2) heme dîdî ve hiç ma' nî ne⁴²⁸

ve sen ki bu zamānuñ zūhhād-ı ehl-i kıyām ve 'ubbād-ı şāhib-şıyāmından (3) geçinürsin cādde-i inşāfdan inşirāf ve seccāde-i erbāb-ı evşāfdan inhirāf (4) etmişsin dā'imā şubh gibi perde-dersin ne rüşen-rāysın vü gül gibi bed-'ahdsin (5) ne rāhat-efzāysın imtiyāzuñ halkdan ancak şüret iledür ve ihtirāzuñ sū-i (6) hulkdan nifāk u zarüret iledür bir mülhidsin ki şüret-i muvaḥḥidde görünürsin (7) ve bir zındıksun ki jende-i şiddiķa bürinürsin himmetüñ ārāyiş-i riş ü cāmededür (8) ve nühmetüñ nümāyiş-i hırķa vü 'imāmededür

meşnevi

- [fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]
- 1 nîstî şūfî ez-*in* nām çî sūd
 da' vî-i puḥteğî ez-ḥām çî sūd
- (9) 2 cāme-i füt çî pūşî çü meges
 per be-her ḥ^vān çî güşāyi çü meges
- 3 der-reh-i ehl-i dil ez-himmet-i pest
 (10) cuz 'aşā nîst tū-rā hiç be-dest
- 4 hest misvāk be-kef sūhānet
 k'ez ṭama' tîz kend dendānet

⁴²⁸ “Yazık o kişiye ki, ondan biliniz, bir şey ortaya çıkmamıştır ve zamanında bir eseri vücuda getirmemiştir. Böyle olan, öylece meydana çıkmış herkesten şüphe ederim. Tavrı, hareketi din ve ilim ehlerinden uzak o mağrur yetimi görüyorum sende. Bu işte ne bir dervişlik derdine sahiptin ve bu yolda yüzünü, yanağını yola değdirmişsin. Onun sözü kuru iddiadan başka bir şey değildir. Hepsini gördün, işittin. Hiçbir anlamı yok onların.”

- (11) 5 zevk-i şūfīgerī ger hest tū-rā
 bāyed ez-ḥ'ış nazar best tū-rā
 6 şūfī ānest ki ez-ḥod reste
 (12) ez-nīkū cūste vü ez-bed reste⁴²⁹

ne vādī-i 'irfāndan ḥaberūñ var ve ne melāḥaṭ-i fenā-yı dūnyādan (13) 'iberūñ var ne kūy-ı en'ām u iḥsāndan güzer idersin ve ne bed-gūy olan insāndan (14) ḥazer idersin şeyḥ-i zāviye-i zerḳ ü sālūssın mürīd-i merrīd-i bī-nāmūssın (15) ser-dār-ı aşḥāb-ı şereḥ ü āzsın ve sālār-ı erbāb-ı rebāb u sāzsın ḥelāl (16) ü ḥarām yanūnda yeksān ve bühtān u ḡybet dilūñe āsāndur mezḥebūñ cem'-i fīzze vü zehebdür (17) ve meşrebūñ şīrb-i şerāb-ı 'inebdür *teş'umu 'ani'l-ma'rūf ve tuftīru 'ani'l-munker*⁴³⁰

meşnevi

- [fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün]
- (18) 1 mezhebet cem'-i fīzze vü zehebest
 meşrebet şīrb-i bāde-i 'inebest
 2 ne zi-aḥvāl-i sābıket 'ibret
 (19) ne zi-aḥvāl-i lāḥıket ḥaberet
 3 vird-i tū ez-mübāḥiyān-ı kühen
 kes me-[y]āzār her çı ḥ'āḥī kon⁴³¹

[53b] (1) cümle-i muḥarremāt yanūnda mübāḥ ve kesb ü kāruñ ribā' vü rubāḥdur zenbīl gibi mi'deñü elvān-ı (2) ta'ām ile āgende ve yāve vü mālāya'ñi ile ḥāṭıruñ perākende idersin dā'imā mecāmi'de (3) maḳālāt-ı muḥālātı söylersin ve cevāmi'de kizb olan ḥālātı şerḥ ü

⁴²⁹ “Yoksun ey sofı, bu isimdem ne fayda var sana? Hamlıktan pişmişlik davası edersin ama ne faydası var sana? Sinek gibi, futa içinde ne gezersin? Her sofraya kanat açıp ne uçarsın? Gönül ehlinin yolunda, aşâğılık isteklerin yüzünden elindeki asadan başka hiçbir şey geçmez eline. Açgözlülük yüzünden elindeki misvak törpüye dönmüş, dişlerini sivriltmiş. Sofuluğun zevkine varmak istersen eğer, kendine gözünü kapatmalısın. Sufi o kişiye derler ki, kendinden kurtulmuş olsun, iyiliği arasın, kötülükten uzak kalsın.”

⁴³⁰ “İyiliği terk edip, kötülük ile iştiğal ediyorsunuz.”

⁴³¹ “Mezhebin altın ve gümüş biriktirmek, meşrebin üzüm şarabı içmektir. Ne eskilerin halinden ibret alırsın, ne muhtaç olanların halinden haberin var. Sözün hep, kimseyi incitme de ne yaparsan yap diyen eski mübahilerin sözüdür.” Furûḡi, beyitlerin Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

beyān (4) eylersin tā kim sāde-dillerüñ birisin muḳayyed-i dām ve ‘āmme-i enām içinde kendüñ gibi (5) kendüsin bed-nām idesin

meşnevi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 tāfted sāde-dilī der-dāmeṣt
ta‘ma-ı çāşt-ı dehr yā şāmeṣt
- (6) 2 çün ḥum-ı bāde hemī-dārī kām
ki kunī pür-şikem-i ḥod zi-ḥarām
- 3 çün be-kāmet zi-vera‘ nīṣt meze
(7) loḳma-rā ez-meze pursī ne-beze
- 4 her çı der-sofra-i ḥvān-ı tū nehend
her çı der-kām-ı dehān-ı tū nehend
- (8) 5 be-ḥurī ḥvāh keder ḥvāh şafā
gāv u ḥar nīṣt bedīn ḥoş ‘alefī⁴³²

iṭā‘at-ı nefis-i emmāreden taşra (9) gitmezsin ve tā‘at-i ḥazret-i cabbāra müṭāva‘at etmezsin ez-kār-ı riyā vü dürüg ile celb-i (10) māl vü efkār-ı bī-furüg birle selb-i seleb-i ricāl idersin dā‘imā keşf-i kerāmātdan (11) lāf ü mebāhiş ve ḥalvet ü maḳāmātdan mükāleme vü muḥādişe idersün bā-inki (12) mā-‘indeke ḥallun ve lā-ḥamrun⁴³³ iblīs gibi ḥıle vü tedlīsde ve şeyāṭın gibi tezvīr ü telbīsdesin

⁴³² “Temiz gönüllü kişi, sabah kahvaltısı akşam yemeğinin derdi için tuzağa düştü de incindi. Neden şarap dolu testiden kām alıyorsun? Neden mideni haramla dopdolu hâle getiriyorsun? Niçin mutluluğunda haramdan uzak durma mezesi yoktur? Azığını günahsız, helal olandan iste. Sofrana ne koydularsa, ağzını doldurmak için ne koydularsa yedin hepsini. Kedermiş, safaymış mutlulukmuş hiç fark etmedi. İnekle eşek bile böyle otlanmaktan hoşnut değillerdir.”

⁴³³ “Sendeki ne sirkedir, ne şarap.”

nazm

- [fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]
- (13) 1 mî-keşî hırka vü peşmine be-düş
mî-keşî kûşe-i feş der-în güş
- 2 delk u durrâ‘a hemî-ārâyî
- (14) ‘ıtr-ı tezvîr ber-ân mîsâ‘yî
- 3 sübhâ bâ-şâne hemî-peyvendî
‘ıkd-i telbîs be-dân mî-bendî
- (15) 4 bâşed înhâ heme da‘vî ya‘nî
şûfî-i vaktem ü şâhib-[i] mâ‘nî⁴³⁴

meges gibi ser-i h^vâna üşerler ve (16) kerkes gibi bir üstü^vâna düşerler kanda ki ni‘met olsa bir şekl ü hâlet iderler ve anı (17) âsân vechile ekl idüp giderler hâzır olan lokmada ibn-i vaktdürler ve nâzır (18) olup bakmadan katı sahtdurlar şüreten ehl-i nuş u penddürler şüreten (19) ehl-i mekr ü benddürler ehl-i niyâzdurlar almağda bir şey’i nâz iderler ve şâhib-i hırş u âzdurlar her nesneye az dirler [54a] (1) dünyâ ni‘metinden gözleri toymaz ve ‘âlemüñ ğanîmetin hesâba şaymaz yüzleri kıble vü mihrâbda (2) ve gözleri kuble vü şerâbdadur zâhîren dilleri zîkr itmekdedür âmmâ gönülleri aş u etmekdedür

(3) kıt‘a

- [fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]
- 1 nice bir nefis temennâsı ile
yemek ü içmek ola dil-h^vâhuñ
- 2 eyleyüp zühd ü vera‘dan nefret
- (4) tã‘at-ı hağdan ola ikrâhuñ

⁴³⁴ “Yün yelekle hırkayı omzuna çekersin, kulağınaysa kibir halkasını takarsın. Cüppe ve kaftanını süsleyip, yalan ve iki yüzlülük kokusunu sürünürsün. Gururla tespih çekmekteşin, riya gerdanlığın kuşanmışsın. Bunların hepsi, vaktin sufisiyim, mana ehliyim iddiasından olmalıdır.” Furûğî, beyitlerin Sultan Veled’e ait olduğunu belirtmiştir.

- 3 ma‘bedüñ maṭbah ola şām u seher
müsterāh ola ziyāretgāhuñ
- (5) 4 bunuñ için mi olupsun maḥlūk
bu mıdur emri saña Allāhuñ

mebhāş-i derviş (6) derviş eyitdi

naẓm

- [fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]
- 1 zişt bāşed ki ‘ayb-i ḥod pūşî
v’ender-efşān diğērān kūşî
- (7) 2 pāy tā-farḳ-i cümle ‘aybî ü ‘ār
çi-kunî ‘ayb-ı ‘ömr ü zeyd-i şumār⁴³⁵

görmez misin ki kendüñ zamān u kân-ı (8) fi‘l-mehdi şabiyyen⁴³⁶ den olan ve işti‘ale’r-rā‘ su şeyben⁴³⁷ e gelince fırḳa-i mülāhıde ile ihtilāt (9) itmişsin ihtilātları birle dārü’l-emān-ı ĩmāndan taşra gitmişsin ne meyhāne-i (10) ‘irfānda rahîḳ-i taḥḳıḳi nūş ve ne pır-i ‘arîfāndan kelām-ı raḳıḳi gūş itmişsin aḥlāk-ı (11) rezîleñü tehẓib ve evşāf-ı faẓîleñü tertib kılmamışsin kerāmāt-ı evliyāya inkār (12) kılursın ve inkār itmekle nā-bekār olursın ḥātır-ı dervişānı perişān ve tır-i du‘ālarına (13) kendüñi nişān eylensin ḥaḳḳ söze ṭurmayup ‘unād u ‘inād birle evliyāya faḥş isnād (14) idersin sen ḥāl-i āl-i ‘abāyı ne bilürsün ve aḥvāl-i gürūh-ı müctebāyı nice fehm kılursın

(15) rubā‘î

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fā‘]

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fā‘]

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]

⁴³⁵ “Kötü bir şey olmalı kendi ayıbını örtüp diğerlerine iftira atmaya çalışmak. Baştan ayağa kadar ayıp ve kusura bulaşmışsın. Neden, ömrünün ayıbını arttırmaktasın?” Furûğî, beyitlerin Mevlânâ’ya ait olduğunu belirtmiştir.

⁴³⁶ “Beşikte bir çocuk.”

⁴³⁷ “Saçlara ak düştü.”

[mef'ülün fâ'ilün mefâ'ilün fâ']

- (16)
- 1 key hâl-i fütâde herze kerdî dâned
 - 2 bî-derd kucâ lezzet-i derdî dâned
 - 3 nâ-merd zened ta'na cüvânmerdân-râ
 - 4 merdî bâyed ki kâdr-i merdî dâned⁴³⁸

âyâ kendü 'aybuñ ile akrân (17) u emsâlüñ 'aybın bilseñ olmaz mı ki gâñiler nice denjlerdür ašlâ ferâcelerinde šebât ü (18) istikâmet yoğdur ve tabî'atlarında rekâket ü sağâmet çoğdur kavllerine i'tikâd vü (19) nevâllerine i'timâd eylemek olmaz ikrârları ber-ğarâr ve eymân u peymânları bir işe yarar [54b] (1) degüldür dilleri 'azüb u gönülleri kazübdur

mešnevi

[fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün]

- 1 âh ez-în h'âcegân-ı dün-himmet
- (2) k'âb-ı eltâf-ı şân şerâb şude est
- 2 tâ-şudestend kethüdâ-yı cihân
- hâne-i mekremet harâb şude est⁴³⁹

(3) in'âmı en'âma ve şadr-ı eyvânı hayvâna lâyığ görürler gendümi cevden ve köhneyi nevden fark itmezler (4) ašhâb-ı zehârifî erbâb-ı ma'ârif üzerine tağdîm iderler ve şâhib-i nesic ü harîri 'âlem-i (5) behic ü nihrîr üstüne tafzîl kılurlar ve bu ecilden erbâbü'l-bâb künc-i rencde rencür (6) ve ašhâb u ašbâb küşe-i mey-i tüşede mezcürdur şubh u mesâları ümmîd-i la'l-i du'â (7) ile güzer ider ve evkât-i şâm u gıdâları aqvât-ı nâm-ı gıdâ ile geçüp gider

⁴³⁸ “Saçma işler yapan kişi, düşünlerin halinden nasıl anlasın? Dertsiz olan dertlinin halinden nice anlasın? Namert civanmertleri kınamaktadır. Mert dediğin mertliğin, erliğin kıymetini bilmeli.” Furûğî, beyitlerin Hz. Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

⁴³⁹ “Ah bu aşağılık himmetli hocaların elinden. Zira, hepsinin bütün lafı, işi gücü şarap olmuştur. Eğer bunlar cihanın kethüdası olsalar, bağıştta bulunma evi harap olmuş demektir.” Furûğî, beyitlerin Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

şî'r

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

her 'âlimi be-zâviye geşte-i mümtehin

her fâzılı be-dâhiye geşte-i mübtelâ⁴⁴⁰

kendü emşâli kimselerün libâsına (9) i'tibâr ve eşhâşuñ 'âtâsına nazâr-ı istihsân ile bakup ihtiyâr iderler bilmezler ki ħaruñ cell-i (10) ibrişimden ve següñ kılâde-i zer ü şimden ħadr ü kıymeti artmaz ve noħşân u 'aybın örtmez

kıt'a

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

(11)

1 hergiz be-câh u mâl ne-gerded büzürg-nâm

bed-gevheri ki ħabî-i tab'eş dürer-i kest

2 Ķârün giriftemeş ki (12) şevved der-tevângerî

seg niż bâ-kılâde-i zerrin hemân segest⁴⁴¹

her ħâftân-ı kâlibı olan ħaşişî (13) re'îş şanur ve her müftden gelen nesneyi a'lâ şanurlar emâşili ħunâşilden fark itmezler ve (14) efâzılı erâzilden temiz kılmazlar âmmâ ne ħam

kıt'a

[mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]

1 ehl-i kemâle câhil eger ħadr kılmaya

(15) ma'zürdur melâmetin etmek revâ degül

2 câhil tabi'atında mezâħ-ı kemâl yok

her nefse iħtidâ-yı tabi'at ħaħâ degül

⁴⁴⁰ "Her alim kendi halvethanesinde sınavını verir. Her fazıl kişi, kendi aklının müptelası olmuştur."

⁴⁴¹ "Mal ve makam asla kimsenin ismini yüceltmedi. Özü kötü olan kişinin tabiatının pisliği değersiz, adi inci gibidir. Karun'u şöyle kabul ederim ki zenginlikte: Köpek, altın tasmayla da yine köpektir." Furûġî, beyitlerin Sa'dî'ye ait olduğunu belirtmiştir.

- (16) 3 ülfet hemîşe fer‘i olur âşinâlığıñ
câhil fazîlet ehli ile âşinâ değül⁴⁴²

ve zann iderler ki libās-ı (17) köhne vü palās-ı kemîne ‘ulemāya şeyn ü noķşān ve hulemāya
‘ayb u ziyān virür hāşā şümme hāşā (18) ve hel yenķuşu’ ş-şemsu bi’l-aķsāf⁴⁴³

ķıf‘a

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 şāhib-kemāl-rā çi gam ez-naķş-ı cāh u māl
(19) çün māh-peykeri ki der-ü surh u zerd nişt
2 merdi ki hiç cāme ne-dāred be-ittifāk
bihter zi-cāmei ki der-ü hiç merd nişt⁴⁴⁴

[55a] (1) imdi ey nā-merd sen libās-ı zibā ve atlas-ı dībā birle erbāb-ı hayşiyet ve aşhāb-ı
pākize-ṭaviyyet (2) üzere tefāhür bilme ve çeşm-i sefāret ü nazār-ı hāķāret birle anlara nazār
şalma ki ķabā-yı tāhir (3) ve dībā-yı zāhir birle kesb-i fazl u kemāl olunmaz zırā
muħaķķaķdur ki hil‘at-ı şāhinün erbāb-ı (4) himmet yanında per-i meges ķadar ķadr ü
ķiyemeti yoķdur āmmā libās-ı fakrūñ ki ķabā-yı Āl-i ‘Abādur (5) hürmeti çoķdur

şir

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 hil‘at-i şāhi be-miķrāz-ı fenā burideend
bā-libās-ı fakr ķāni’ şev ki zibā hil‘atıst
(6) 2 hod-perestān ez-ṭarıķ-i ‘aşķ tāzi ğāfilend
reh be-ma‘ni key bered her kū eşir-i şüretıst⁴⁴⁵

⁴⁴² Furûġi, beyitlerin Fuzûlî’ye ait olduğunu belirtmiştir.

⁴⁴³ “Tutulma sebebiyle güneşten bir şey eksilir mi?”

⁴⁴⁴ “Olgun kişiler mal azlığı ve makam yokluğundan gamlanmazlar. Çünkü ay bedenlilik o kızılıkla sarılığa değildir. Hiç elbisesi olmayan merdin hali içinde mert olmayan elbisenin halinden daha iyidir.”

⁴⁴⁵ “Padişahlık hılatını yokluk makasıyla kesmişlerdir. Fakirlik elbisesine razı ol zira güzel bir elbisedir. Kendini beğenmişler aşk yolundan koşup kaçarlar, gafillerdir onlar. Yolu mana yolundan ayrılanın, her nerede olursa olsun görünüşün esiri olur.” Furûġi beyitlerin Sultan Veled’e ait olduğunu belirtmiştir.

(7) bu taqdırce erbâb-ı nuhâ ve aşhâb-ı dehâ yanında hey'et-i câme ve heybet-i 'imâme bî-
kadr-i (8) behâdur

meşnevî

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 nîst çü destâr-ı turâ mâye-i hiç
bih ki be-hiçî ser ezîn hiç-i pîç
- (9) 2 cehl-i seret râ çü be-nîstî fikend
key şevedet ez dağ-ı mışrî bülend
- 3 ey ki be-kisvet şudeî şadr-cüy

(10) ger zi-tû pursend çi güyî begü⁴⁴⁶

bes şüfiyye-i müteşa'bîne ve tâ'ife-i mü'minîne ki cibilletlerinden (11) ahlâk-ı rez'âîl zâ'îl
olmuşdur ve tıynet-i bünyetleri âb-ı lutf u vefâ ile fıtrata gelmişdür (12) ve her biri şıfat-ı
'iffet ile mevşûf ü hüsn-i şîret ü serîret birle ma'rûfdur (13) cebîn-i mübînlerinden 'alâmât-ı
kerâmât zâhir ve şafahât-ı nâşiyelerinden âyât-ı velâyât (14) bâhirdür

nazm

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 rûy-ı şân der-def'-i zulmethâ meşâbihü'z-zalam
rây-ı işân der-hall-i müşkilhâ mefâti hü'l-hedâ
- (15) 2 müstekarr-ı şüret-i işân hażîz-i meskenet
mürtekâ-yı himmet-i işân harîm-i kibriyâ⁴⁴⁷

(16) ne vechile anlara bu nâ-muvâfîk kadh ü zemmi lâyıq görürsin ve seng-i ta'ne ve nengi
şîşe-i (17) dillerine urursın dimez misin ki eger anlaruñ şîne-i bâ-sekîneleri bî-kînedür âmmâ
âyîne-i (18) dilleri dağı şınmağda mişâl-i âb-gînedür

⁴⁴⁶ “Destarında yokluğun sermayesi olmadığı için, senin başının olmaması bu birbirine girmiş yokluktan daha iyidir. Cehaletin sebebiyle yokluğa düştüğün için Mısırlı dilenciden nasıl daha üstün olabileceksin? Ey üstündeki giysilerle vezirlik isteyen kişi! Eğer sorarlarsa sana söyle şimdi ne söyleceksen.”

⁴⁴⁷ “Onların yüzleri karanlıkların giderilmesi için kullanılan meşalelerdir. Onların fikirleri, sorunların çözümleninde doğru yolu gösteren anahtarlardır. Buldukları yer yoksulluğun en aşağısıdır. Himmetlerinin yüce zemini Hz.Kibriyâ'nın harimidir.” Furûgî, beyitlerin Mevlânâ'ya ait olduğunu belirtmiştir.

kıt'a

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

- 1 āb-güne est hātır-ı derviş
(19) tā-dürr-i süst bā-şafā güherest
- 2 çün şikestî ez-ū hazer mî-kon
ki ez-ū zerre zerre nişterest⁴⁴⁸

[55b] (1) kıt'a

[fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün]

- 1 dil-i dānā mişāl-i mîñadur
ki olur ta'na ile tîz şikest
- 2 ihtirāz it şikeste kıлмақdan
(2) ki dürüst etmez anı şan'at-ı dest

mebhaş-i ganî ganî eyitdi ey derviş-i bî-insāf (3) ve ey dırāz-rîş-i sâhib-i lāf sen bu hırka-i peşmîne vü murakka' şālîne birle eţvār-ı izhār-ı kerāmet (4) ma'nîsin ve esrār-ı rivāyāt da'vîsin idersin deste-i nesrîn gibi destār ile kişi dost-dār (5) olmaz ve ten-i semîñ ve pirāhen-i yāsemîñ birle kimse nefsin zebûn kılmaz tezhîb-i ahlāk-ı rezîle riyāzet (6) ile olur ve tertîb-i evşāf-ı fazîle cihet-i ifāzet birle huşûl bulur

meşnevi

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- (7) 1 bîñ ki merdān çî riyāzet kerdend
tā-der-îñ merhale pāy efşürdend
- 2 hātır ez-vesvese şāfî kerdend

⁴⁴⁸ “Dervişin gönlü billur bir kadehtir. Tıpkı, değerli ve narin bir inci gibidir. Onu kırmaktan kork, çekin. Zira onun her zerresi neşter gibi kesikindir.”

(8) der-vera' mūy-şikāfī kerdend⁴⁴⁹

eger çi her gilimde bir kelīm ve her jendede bir zende ve her postda (9) bir dost vardur
dimişler kem min ḥabāyā fi'z-zevāyā⁴⁵⁰

nazm

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

1 piş-i ān çeşmī ki bāzed rehber est

(10) her gilimī-rā kelimī der-berest

2 ger tū-rā yārest ān dīde yakīn

zīr-i her sengī yekī serheng bīn⁴⁵¹

(11) kıt'a

[fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün]

1 ḥor bakma ġarīb ü dervīşe

ne bilürsün ki şāh-zāde ola

2 nemed içre mişāl-i āyīne

(12) ḳalbi rūşen zamīri şāde ola

lākin sen bu köhne dalk ile ḥalk arasında şūret (13) uğrusısın ve bu palās-ı iflās ile herkesün
ta'azusısın ve bilmezler ki bu cübbe ile bir ḥabbe (14) için yellersin ve bu şālīne birle
herkesün mālına diş bilersin femuke yusebbih yeduke yuzebbih⁴⁵²

⁴⁴⁹ “Şu erlere bak, nasıl da ibadete verdiler kendilerini. Bu makamda ayak dirediler de gönüllerini vesveseden uzak tuttular, doğru yolu bulmak için kılı kırk yardılar.”

⁴⁵⁰ “Kıyıda köşede kalmış nice gizli, güzel şeyler vardır.”

⁴⁵¹ “O açılmış gözün nezdinde her kilimde oturan sohbet arkadaşı rehberdir. Eğer sen de o yakın sırrına dost isen her taşın altında bir ordu olduğunu gör.”

⁴⁵² “Dilin tesbih ediyor elin kazançta.”

beyt

[fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül]

- (15) 1 ne ānest dervîş-i merd-i ĥudāy
ki behr-i direm piş-i şeh şud be-pāy
- 2 be-selleyeş peşmîne ber-keş zi-düş
(16) ki püşide derdîst peşmîne püş⁴⁵³

ol fakr ü fenā ki sütüde-i enbiyā vü pesendide-i evliyādur (17) senüñ bu fakrüne ki hiç münāsebeti yokdur ol fakrünü ki *kāde’l fakru en yeküne kufrān*⁴⁵⁴ dan ‘ibāretdür (18) senüñ bu fakrüne müşābeheti çokdur ve ġnā eger şıffāt-ı ĥamîde ve ni‘āt-ı pesendideden (19) olmasaydı cenāb-ı rabbü’l-‘izzet ġurret-i kelimete ve ‘ammet-i ni‘mete buyurmazdı *vallāhu’l-ġaniyyun [56a] (1) ve entumu’l-fuķarā*⁴⁵⁵ ve iflās ü kılet bedterin ‘illet ve müşkilterin miĥnet ü zilletdür ki insānuñ (2) nūrunda ferre-i ĳadr-i ĳicāb u ĳayā ĳomaz ve ‘ārsuzlĳını yedi deryā yumaz (3) ĳaysu ĳile izā ĳale mālu’l-mer‘i ĳale ĳayāuhu⁴⁵⁶ ve sen yavana gelince benüm perverde-i ni‘metüm ve ber-āverde-i dest-i ĳimmetüm iken baña ĳālā inkār (4) u i‘tirāz idersin ve küfrānü’ n-ni‘me olup ĳöz ĳöre etümi didersin

meşnevi

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- (5) 1 tuf ber-ĳn şĳret ü şĳret ki merāst
tuf ber-ĳn aĳl ü başĳret ki turāst
- (6) 2 ĳn ne şĳfĳerĳ vü dervîşest
nā-müselmānĳ vü kāfır-ĳişest

⁴⁵³ “Tanrı eri olan dervîş padişahın önünde para için ayaklara kapanan ĳişi deĳildir. Yün ĳırka ĳiyen dervîş, dert kuşanmıştır ve omzunda zenbiliyle sırtında yünden sofu vardır. Furûĳi, beyitlerin Sa’di’ye ait olduĳunu belirtmiştir.

⁴⁵⁴ “Fakirlik o kadar zorlar ki insanı neredeyse küfre düşürür.”

⁴⁵⁵ “Allah zengindir, sizler fakirsiniz.”

⁴⁵⁶ “İnsanın malı azalırsa, hayası da azalır.”

- (7) 3 düzdi vü rāh-zenj bihter ez-İN
kefen-i mürde-kenj bihter ez-İN⁴⁵⁷

ol nān u nemek gözüñe (8) ve ol şarf etdügüm emek dizüñe tursun ki müş gibi tüşe için her küşeye (9) şaparken ve gürbe gibi loğma-i sofradan şaparken hālā nān u ni‘meti müş gibi ferāmüş (10) ve etdügüm ihsāndan gürbe gibi hāmüş olduñ semmin kelbeke ye‘kuleke⁴⁵⁸

meşnevi:

[fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- (11) 1 hezl ile dimedi diyen bu sözi
görünürse n’ola laṭife yūzi
2 kūrda it terbiyet derüñ şoysun
(12) besle kargayı gözlerüñ oysun

ittifāken bu hālāt-ı mebhāiše ve bu maḳālāt-ı muḫādişede (13) ḫuzẓār-ı meclis ve nuzẓār-ı maḫfilden biri ki ṭab‘-ı selīme ve nefsi-ḫalīme mālīk idi ber-ḫesb-i (14) *afẓalu’ş-şadaḳati ıṣlāḫ zātü’l-beyn*⁴⁵⁹ diyüp ilerü geldi ve eyitdi ey yārān-ı bī-neng ü‘ār ve ey (15) ḫullān-ı melāmet-şi‘ār bu ne gāvḡā-yı bī-fā’ide ve ne sevdā-yı bī-‘ā’idedür bu iḫtilāfuñ (16) oranı ve bu lāfuñ girānı yok mı

naẓm

[mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün]

- 1 şalup künc-i ḫilāfa iṭilāfi
niceye dek idesüz iḫtilāfi
(17) 2 kılup zāyi‘ reh-ı şıdḳ u şevābı
işitmez ḫiç biriñüz ḫaḳḳ cevābı

⁴⁵⁷ “Tuh olsun bizim bu tıynetimize ve suretimize. Tuh olsun sendeki bu akılla basirete. Bu ne sufiliktir ne dervişlik. Bu ancak, dinsizliktir, kafir mezhepliliktir. Hırsızlık ve yolkesenlik daha iyidir bundan. Ölülere kefen biçmek daha hoştur bundan.” Furûḡ beyitlerin Sultan Veled’e ait olduğunu belirtmiştir.

⁴⁵⁸ “Köpeğini semirt seni yesin.”

⁴⁵⁹ “En güzel sadaka, iki kişinin arasını düzeltmektir.”

3 hele sizde dağı bir Şerm olsun

(18) bu katı gönlünüz bir nerm olsun

eger dilerseñz bu nizā'ñuz inķıtā' ve bu fiza'ñuz ĥayyır-i ķablde istimā' (19) olına fülān maĥallede bir mürşid-i Mesīĥā-dem ve pır-i Ĥızır-ķadem vardur ki envār-ı zehr-i Őalāĥ-ı Őafahāt [56b] (1) ve cennātından māĥ-ı ramazān gibi vemezāndur ve izĥār-ı rŐd  felāĥ ĥarekāt-ı bā-berekātından mihr-i raĥŐān (2) gibi nr-efŐāndur naķd-i slkı bāzār-ı dehrde sikke-i ķabl bulmıŐ ve sebķe-i bāli pte-i riyāzetde (3) leheb-i ĥāl birle zehab gibi ķāl olmışdur zamānede faķr  riyāzetde Z'n-Nn-ı MıŐrı ve (4) ifāde v ifāzetde Ĥasan-ı BaŐırdr

nazm:

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

- (5) 1 r be-miĥrāb ' ibādet kerde
 2 āk der-perde-i ' ādet kerde
 3 ĥırķa-i faķr  fenā pŐide
 der-reĥ-i Őıdķ u Őafā kŐide
 rāst gftār  ķavı peymānest

(6) merkez-i dā' ire-i ĭmānest⁴⁶⁰

imdi aña varup bu aĥvālnz i' lām ve bu ķıl  ķālnz ifĥām (7) eyleñz bāŐed ki her biriñzi imzā-yı aĥķām ile irzā ve ĥaķķı Őāĥibine iŐāl  ifzā eyleye ki bu (8) ĥuŐuŐuñ ĥķmetin maĥall-i fazla eriŐdrmek ķār-ı āsān ve maĥŐuŐ-ı ĥķmet-i her insān degüldür

(9) beyt

[mefā' ilün mefā' ilün fe' ln]

bu ķārı Őanmañuz her ķāra beñzer

ĥaķķatde ķatı dŐvāra beñzer

⁴⁶⁰ “Yüzünü mihraba tutup ibadet etmiş, alıŐkanlıķların perdesini yırtıp atmıŐtır. Yokluk ve fakirlik ĥırķasını giymiŐ, sıdķ ve doğruluk yolunda ĥabalarmaktadır. Doğru szldr, aĥdinde durur. İman dairesinin merkezidir. “ Furĝı beyitlerin Mevlānā'ya ait olduğunu belirtmiştir.

çün ol merd-i ehl-i hâlden (10) bu kı̄l ü kı̄li gūş ve bu maķāli iz‘ān-ı hūş idindiler lā-cerem cevābın ‘ayn-ı şavāb (11) ve delāletin maķz-ı ūevāb bilüp ūeyhe toĝru gitdiler bes cenāb-ı ūeyh-i kebire ve bāb-ı pır-i ūāfı-(12)zamire varup maķām-ı da‘vāda ve maķall-i ūekvāda tırdılar ve eyitdiler

kı̄t‘a

[mef‘ūlü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ūlün]

- (13) 1 ey zāt-ı tū maşdüķa-i elťāf-ı ilāhı
evşāf-ı tū çün fazl-ı hudā-ı nā-mütenāhı
- (14) 2 ūāhān be-gedāyı deret rāĝıb u meş‘ūf
z‘ānrü ki gedāyān deret yāfte-i ūāhı
- (15) 3 ey ūeyh-i mücerred ki der-irşād u hidāyet
bürhān-ı tū-rā rūhü’l-emın dāde güvāhı⁴⁶¹

(16) hālā bizüm bir derd-i bı-devā vü çāremüz bir oñulmaz özge yāremüz vardur ki cenāb-ı ūeyhe birbirimüzden (17) ūıkāyet ve aĥvālimüz cümle hikāyet etmege gelmişüz birimüz sākin-i künc-i ‘anā ve sālik-i rāh-ı fenādur (18) ve birimüz mālīk-i genc-i ĝınā ve māsik-i zimām-ı ĥitām-ı dıñārdur birimüz mülk ü mālī medĥ ider ve birimüz fazl (19) ü kemāli tercıĥ idüp gider ve bu bābda her birimüz çend ki kendü ĥuşuşın ādile vü nuşuş [57a] (1) birle mü‘eyyed ü merşuş tutdı ĥıç bir taraf rāci‘ ve bir cānib nāci‘ ü nāĥic gelmedi (2) bilmezüz ki bu bābda nice idelüm ve bu ĥuşuş içün kime gidelüm ki ne bāb-ı lāf u ĥilāfımız (3) mesdūd ve ne cevāb-ı ūavābımız mefhüm u meşhūd oldı umaruz kim ĥāzret-i ūeyh (4) aĥad-i ĥaşmeyne mā’il ve ĥaķķ tırdurken bātıla kā’il olmaya birimüz ber-murād birimüz nā-kām ü nā-ĥaķķ yire (5) icrā-yı zevācir-i aĥkām itmeye

⁴⁶¹ “Ey varlıĝı ilahı lütıfların aslı olan! Senin vasfın nihayeti olmayan Tanrı’nın olgunluĝundan gelir. Padişahlar senin kapında kulluk etmeye istekli ve sevnçlidirler. Çünkü kullar senin kapında buldu padişahlıĝı. Ey malını mülkünü terk eden ūeyh senin doĝru yolu gösterdiĝine cebrail şahitlik etti.” Furūĝı, beyitlerin Sultan Veled’e ait olduĝunu belirtmiştir.

nazm

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 kerem eyle bizi nā-kām etme
 2 ḫal‘a-i bātılı aḫkām etme
 (6) 2 ḫaḫla bātılı tebeyyün eyle
 3 ṭaraf-ı rāciḫi ta‘yün eyle

şeyḫ eyitdi ey ricāl-i muḫattalü’l-ḫāl (7) ve ey merdān-ı mu‘attalü’l-bāl li-küllü maḫāmin maḫāl ve li-küllü ‘amelin ricāl⁴⁶² her māluñ cezā vü şevābı (8) bir niyyete merbüṭ ve her fazl u kemālūñ me’āli ḫüsn-i ṭaviyyete me’nūṭdur *inneme’l-ā‘mālu bi’n-niyāt*⁴⁶³

rubā‘î

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]

- (9) 1 dānend cemā‘atı ki ehl-i başarend
 2 derviş ü ḡanı bende-i in ḫāk-i derend
 3 bāşed heme kes be-luṭf-i ‘āmeş muḫtāc
 (10) 4 ānhā ki ḡanıterend ki muḫtācterend⁴⁶⁴

eger fazl ü kemāl taḫşil-i melekāt-ı nefşāni için ise zihî (11) devlet-dārın ve sa‘ādet-menzilın ve illā eger baḫş ü cidāl ve taḫşil ü cāḫ ü māl ise (12) zihî ḫaybet ü ḫüsrān vü nekbet ü ḫızlān

nazm

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 ‘ilmile ‘āmil olan kāmildür
 (13) ‘ālim aña dimege şāmildür

⁴⁶² “Her makama göre bir söz, her işe göre bir adam vardır.”

⁴⁶³ “Ameller niyetlere göredir.”

⁴⁶⁴ “Görüş kabiliyetine sahip bir topluluk bilir ki zengin de fakir de bu kapının eşiğinde kuldür. Herkes ki onun en umumi lutfuna muhtaçtır, bilirler bunu. Onlar fakir ama zenginlerdir.” Furûgî beyitlerin Mevlânâ’ya ait olduğunu belirtmiştir.

- 2 şaşkın ol şahşa dime dānişmend
 ki ide māl için ‘ilmin pāy-bend
- (14) 3 merdi derviş idemez ey derviş
 dalk ile şemele misvāk ile riş

ve hem-çenān eger (15) māl ü menāl ve esbāb ü emvāl tahşil-i rızā-yı hālīk ve celb-i havātır-ı hālāyık u (16) tetmīm-i hayrāt ve ta‘mīm-i müberre‘āt için ise zihī devlet-i dünyeviyye ve sa‘ādet-i uhreviyye (17) zirā *hayru mā leke mā nefē ‘ake fi ‘d-dāreyn*⁴⁶⁵

kıt‘a

[mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün]

- 1 tū nām u neng taleb māl-rā çi vaki‘ buved
 (18) ki in be-māned ü v‘ān-rā besī bekā ne-buved
- 2 zer ü direm çü ne-māned nazar be-ma‘nī dār
 ki bes fikend be-zerekān bih ez šenā ne-buved⁴⁶⁶

(19) ve illā mutlāk māl ārayiş-i hāl için ola ve anuñla huzūz-ı nefsanī için cem‘-i esbāb-ı menāhī [57b] (1) ve celb-i ālāt-i melāhī kıla ve nuķūd-ı ma‘ķūdı birle beyne’n-nās izhār-ı tekāşür ve iş‘ār-ı tefāhür (2) eyleye zihī hasret ü nedāmet ve zillet ü ğarāmet

kıt‘a

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 ayagın fark-ı ser-i mihre komışdur şol kes
 (3) tālib-i mansıb-ı cāh olmadı hiç mā‘il-i māl
- 2 oldı şad mertebe bil seng ü hırefden kemter
 (4) her kimüñ kim şeref ü fahri ola māl ü menāl

⁴⁶⁵ “Senin için en hayırlı olan, sana iki cihanda da fayda veren şeydir.”

⁴⁶⁶ “Nam ve kalacak isim taleb et. Maldan ne olacak ki? Zira birisi kalacakken diğerinden geriye bir şey kalmayacaktır. İşin aslına bakarsan eğer altın ve gümüş geriye kalmaz. Sarı çalının altın yaprakları çok düştü bu zemine ama sena etmekten kıymetli olmadı hiçbirini.” Furūġi, beyitlerin Sa’di’ye ait olduğunu belirtmiştir.

derviş ü ğanî üzerine vâcib ü mütehattimdür ki (5) kadem ü ihlâşî dâ'ire-i itâ'at-i şerî'atdan hâric vaz' itmeye ve 'inân-ı ihtiyârî dest-i (6) nefis-i emmâreye virüp semt-i muhâlîfe gitmeye ve mezheb-i erbâb-ı tarîkat ve meşreb-i (7) aşhâb-ı haqîkatde ehl-i taqvâ böyle fetvâ virmişlerdür ki derviş ü fakîr ol kimsedürler ki (8) kîşe-i hırşa mühr-i mihri urmaya ve kâse-i her şahşa meges gibi konmaya benânın nân-ı dünâna (9) urmaya ve dest-i ricâ ile kimsenüñ hâlka-i bâbın burmaya zîrâ ki buyurmuşlardur

rubâ'î

[mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ül]

[mef'ülü mefâ'îlün mef'ülü fe'ül]

[mef'ülü mefâ'îlün mef'ülü fe'ül]

[mef'ülü mefâ'îlün mef'ülü fe'ül]

- (10) 1 ger der-heme âfâk be-gerdî çü nesîm
 2 kârî heme kes sencî ez-tab'-ı selîm
 3 düşvârter ez-su'âl kârî ne-buved
- (11) 4 h^vâhî zi-le'îm h^vâh hâhî zi-kerîm⁴⁶⁷

ve her fakîrûñ gerekdür ki âyîne-i sînesi her âyîne-i zeng-i 'alâyîkdan (12) ma'sûn ve mi'ât-ı dil-i kînesi ğubâr-i minnet-i hâlâyîkdan me'mûn ola hubb-i câh ile (13) cubb-i çâha düşmeye ve kerkes-i cîfe-h^vâr gibi cîfe-i dünyâ-yı murdâra üşmeye nite ki meşâyîh-i kibâr (14) ve evliyâ-yı 'âlî-tebârdan birine ki haşmet-i bisyârî ve cem'iyet-i bî-şümârî varıdı (15) didiler ki sen kendüñi dîndâr vü bî-'aceb ü pendâr bilirsın yâ bu kadar bîşter ü mâl ve (16) ester ü cemâl haqqında ne cevâb edâ kılırsın buyurdılar ki biz mîh-i muhabbet-i hayme vü (17) ta'vîle-i der-gül etmişüz ne der-dil ya'nî mādām ki şecere-i maḥabbet-i dünyâ zemîn-i dilde taḡarrur u (18) temekkün bulmaya ve nihâl-i hubb-ı âmâl u mâl-ı hılâl-i bâlda rāsî vü rāsîh olmaya ol mâldan (19) çendân-ı zarar insâna müteḡarrîk ü mütelâhîk olmaz ve bu kısım emvâlden bir ḡavf u ḡaḡar [58a] (1) derûn-ı merdâna yol bulmaz

beyt

⁴⁶⁷ “Yel gibi bütün afakı gezip dolaşsan da eğer herkes, tabiatının temizliğine göre değerlendirilecektir. Dilenmekten daha zor bir iş yoktur. İster zenginden iste, istersen cimriden.”

[fe' iātün mefā' ilün fe' ilün]

zāhidī der-palās-pūşī nīst

zāhid-i pāk bāş u atlas pūş⁴⁶⁸

(2) ve eger ğanı olan kimse tebeti' -i şehevāt-ı nefsanī ve temetti' -i lezzāt-ı cismānīden ötüri mā' il-i māl (3) ve kā' id-i āmāl olursa dervişüñ anuñ hakkında i' tirāzı ma' kıl ü meşrū' ve maqbül ü maṭbū' dur (4) zıṛā dimişlerdür

naẓm

[fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün]

1 der-pey-i lezzāt-ı nefsanī me-bāş

dūstdār-ı 'ālem-i fānī me-bāş

(5) 2 terk-i lezzāt-ı cihān bāyed girift

dāmen-i şāhib-dilān bāyed girift⁴⁶⁹

ve eger derviş (6) fikr-i maṭlūbın ferāmūş vü zıkr-i maḥbūb-ı ḥaḳıḳīden ḥāmūş olduysa ve vādī-i mecāz-ı dūr (7) u dırāza sālīk vü rişte-i hırş u āza temāsük kıldıysa ğanıñüñ şemā' iyyet ü ta' arruzı (8) kendüye ḥaḳḳ ve didüğünden şad mertebe elyaḳdur şalāḥu' d-dīn fi' l-vera' ve feşāduhu fi' t-ṭama⁴⁷⁰ (9) āmmā eger ğanı ḥuşūl-i müşevvibāt-ı dīniyye ve vuşūl-ı sa' ādāt-ı uḥreviyye için ise (10) derviş ğanıyi medḥ itmek gerek ve eger dervişüñ i' tizāl ü inzivāsı cihet-i def' -i şevāğil-i (11) heves ü hevā ve ref' -i gevā' il-i ğayz u gevā için ise ğanı dervişini sevmek gerek (12) zıṛā

kıṭ' a

[fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün]

1 ola muḥtāc gedā cümle-i şāhān ol gün

pād-şāh ola gedālar ki ḳanā' at kıldı

⁴⁶⁸ “Zahitlik hırka giyinmekle olmaz. Temiz zahid ol da atlas giyin.”

⁴⁶⁹ “Nefis lezzetlerinin peşinde ve bu gelip geçici alemin aşığı olma. Cihanın lezzetlerini terk etmek gerek ve bir gönül erinin eteğine yapışmak gerek.”

⁴⁷⁰ “Dinde kurtuluş vera yolundadır; fesat ise, tamahta.”

(13) 2 ola mı rüz-ı cezā hem-reh-i zālīm mazlūm
hāşşa dervîş ki ğam çekdi ve tā'at kıldı

(14) çün ğanı ile dervîş ol mürşid-i rabbānî ve pîr-i şamedānîden bu mevā'iz-i bî-nazîr ve neşā'ih-i dil-pezîri (15) ki maḥz-i sevānîh-i zamîr ve 'ayn-ı levā'ih-i ḥātîr ḥatîr-i ḥazret-i pîrden münbe'îş idi istimā' itdiler (16) her biri tayyib-i ḥātîr birle mütesellî olup eytdiler ey şeyḥ-i nu'mānî-mezḥeb ve ey (17) mürşid-i 'ummānî-meşreb ḥaḳḳā ki her kelām-ı hikmet-nizāmuñda ḥāşiyet-i iksîr-i a'zām mûnderic ve māhiyyet-i (18) enfās-ı 'işî-i Meryem mündemicdür te'îdāt-ı kelāmuñ maḥz-ı vāridāt-ı raḥmānî ve ḥālāt-ı (19) maḳālātuñ 'ayn-ı ilhāmāt-ı cenāb-ı sūbhānîdür

nazm

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

1 'ilm-i tū 'āmil-i memālik-i dîn
mihr-i rāyet çerāĝ-ı rāh-ı yakîñ

[58b] (1) 2 zühd ü taḳvāst kār-ı eyyāmet
faẓl u fetvā şî'ār-ı eyyāmet⁴⁷¹

bes berekāt-ı pend-i pîr ve va'az-ı (2) sūdmend-i şeyḥ-i kebîr birle mābeynlerinde şulḥ u şalāḥ müyesser ve fevz ü felāḥ muḳarrer oldı (3) ve her biri kesb-i sa'ādet-i uḥreviyye için kemer-i ḥidmeti miyān-ı irādete (4) bend etdi ve şıdḳ-ı dil ü cān birle el benüm etmek senüñ diyüp dāmen-i (5) pîri tutdı ve baḳiyye-i rüzĝārların ḥidmet-i pîrde ve mülāzemet-i (6) ḥazret-i şeyḥ-i kebîrde geçürdiler ve münāzara-i ğanı vü dervîş daḥı (7) bu maḥallde tamām ve bu maḳāmda encām u ihtimām buldı (8) li'llāhi'l-ḥamd ki ğn nāme bā-tamām resed ser ü encām u ḥiyālem be-serencām resed (9) fe-lehü'l-ḥamdu 'alā ḥusni ĵrādü'l-kelām ve 'alā vefḳü'l-merām (10) ve tevfiḳi'l-ibtidā' ve'l ihtitām ve's-şalavatu 'alā Muḥammedin seyyidi'l-enām (11) ve 'alā ālihi ve şahbihi'l-kirām (12) ve selleme teslîman keşîrān (13) keşîrān temmet hazāhi'n-nüşhatu 'alā yedi mü'ellifihā el-faḳîrü'l-ḥaḳîr 'Alāi-i keşîrü't-

⁴⁷¹ "Senin ilimin din mülkünün valisidir. Fikrinin güneşi, yakın yolunun چراğıdır. Bütün günlerin zahitlik ve takva ile geçer. Senin günlerinin alameti ise olgunluk ve fetvadır."

taḳşır fı evā'il-i ŧehr-i ŧevvālū'l-mūkerrem min ŧuhūr-ı sene-i ŧülŧ ve elf mine'l-ħıcre en-
nebeviyye 'aleyhi'ŧ-ŧalatu ve't-taħıyyat

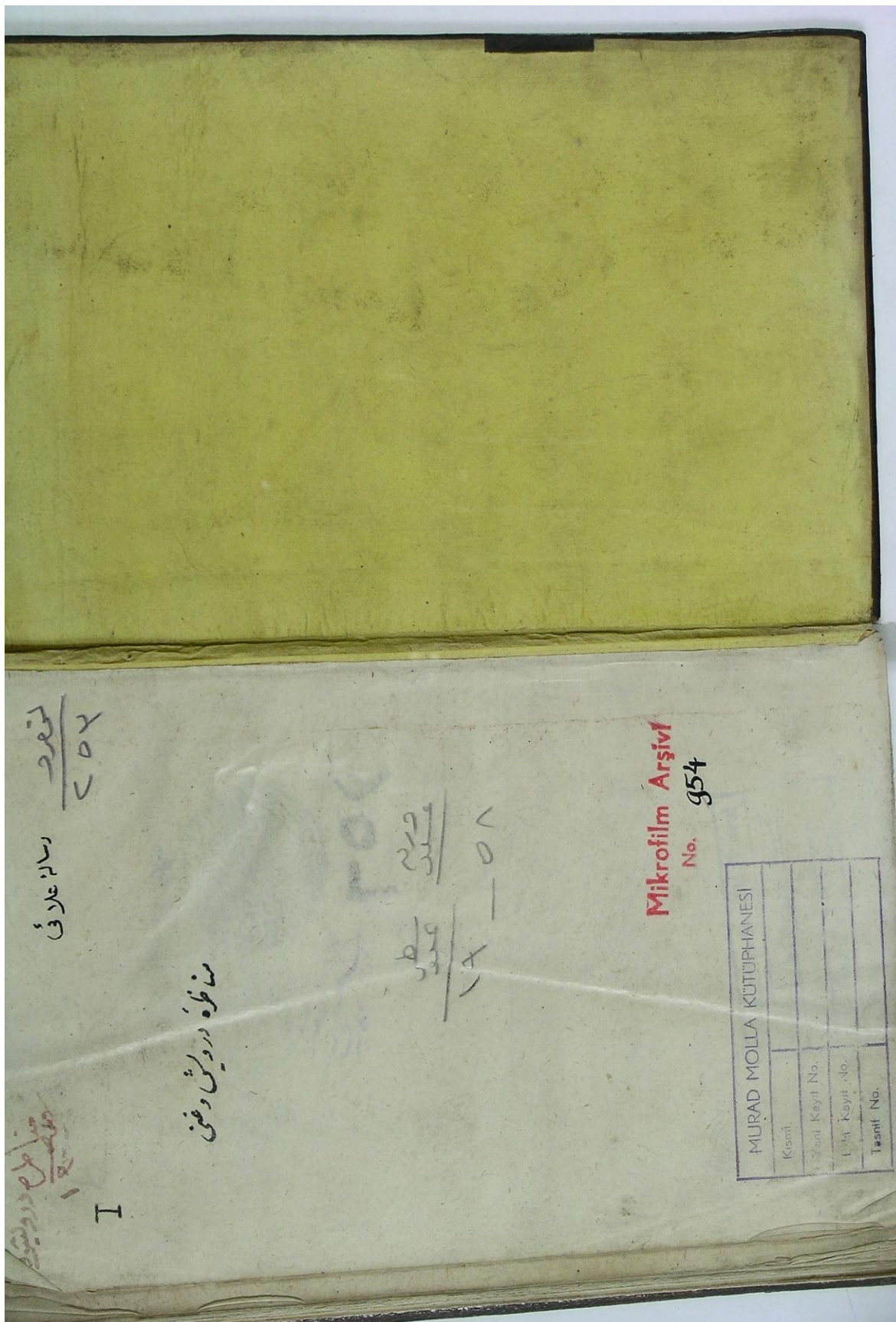
ġarıĳ-ı raħmet-i raħmān keŧı bād

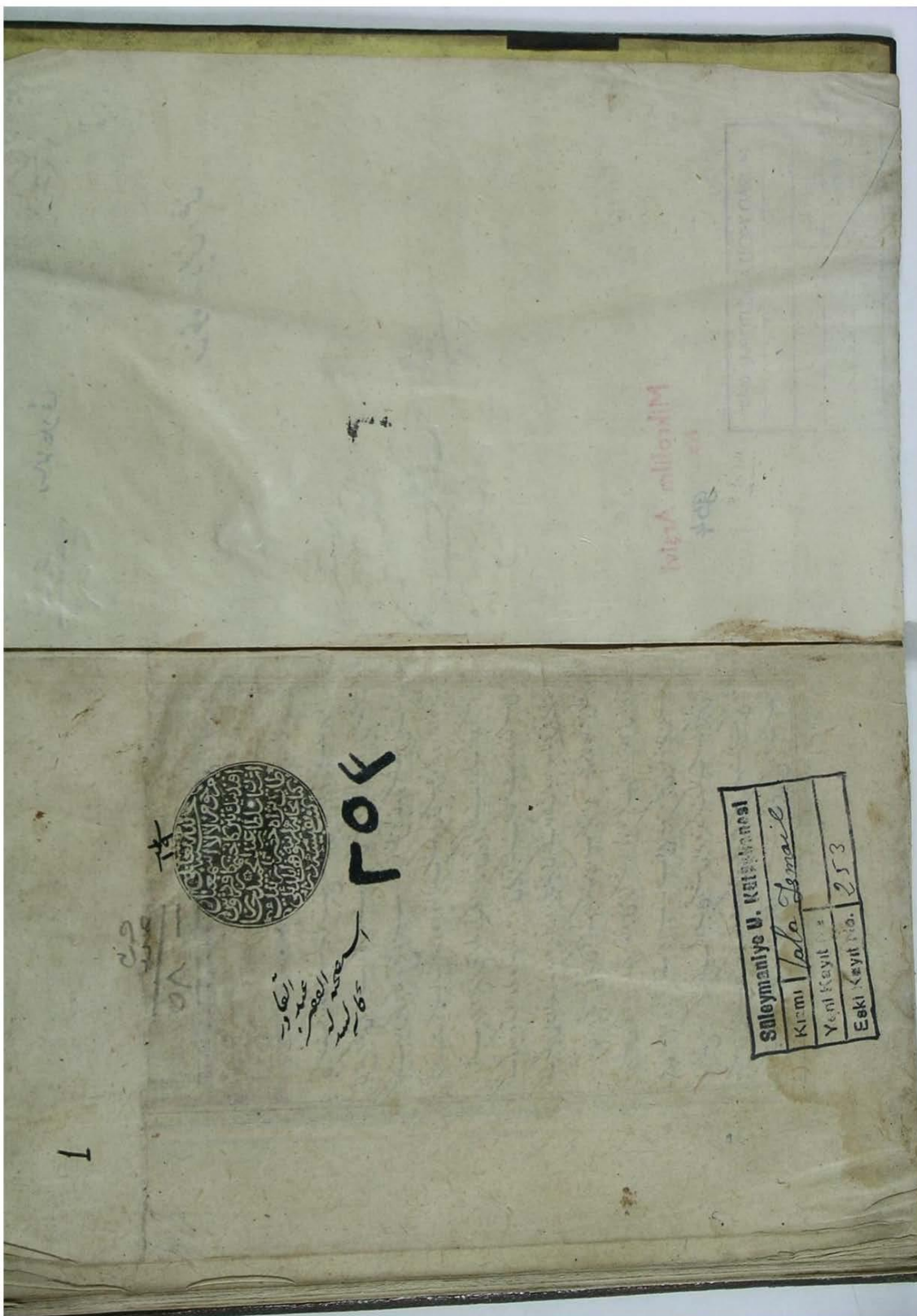
ki kātib-rā bi'l-ħamdi kuned yād⁴⁷²

⁴⁷² “Kim ki bu kitabın katibini hamd ile yad ederse Rahman olan Allah’ın rahmetine gark olsun.”

6.4. Tıpkıbasım

704

عند القدر

Salleymaniye U. Kütüphaneleri	
Konu /	Yeni Temsil
Yeni Kayıt No.	253
Eski Kayıt No.	

استعداد آورد و در آنجا هم بفرستاد و در آنجا هم بفرستاد و در آنجا هم بفرستاد
 تخیل بکار آنجا را بدو نگاهداریم و در تخیل عبارت است که استعارات بر طرف
 کما کبری پریشان روزگار آید و در وصف زلف و عارضین با بر سر آرایش
 بیاض نهاده او را شاد و در وصف بوی دروی کما بر سر او درده و در
 کافوره و زجاج و این صفت نوره کوشه در دم . طلب آنی مثلانی سخن بگویند
 توانی ایامی بر لبه خواص عالم تو ابراج مخرمت . نه بیدار . و یک کفر با من عالم
 و در غیاب حیرت . ده دال و کشید او را دروی **مضمون** از ده ام بر سر طاعتی
 جو بیلان حرکت از سر کوه سی . نهاده و در معنی بر تخیل نظر . بصیرتی
 که ز کوشش تفاوتی نه منجی کسین چون آن که در کم بود معاصی مصیبت کما
 و در عیب نوایب جنج زور کار در آن زمان تصور مصون . و نه انا کما
 ماسون در کت که حال عالم نوبه آن کسین است و در بیان . و در چشم
 جانان کبی چار و زان و ملقده در ارباب معازتک ایست نه در صلب
 مناسب و ان نصیب لری . و در و ارباب در آن بر صعب لری
 و در هر چند که اصحاب سعادنگ و ارباب و ارباب اعتدال نده و سابل
 سابل سابل سابل اولدی . و صد کتک تو خرام مراد و مراد ارجون قضای
 مصائب و در ویله سابل نه طو تر اولدی . ارباب احسان و انعام ایست
 و ارباب فضل و ارباب ایست در اولدی لاجرم بر حسب در روی کوی
 راهی کوی استراحت و در کت که در خرد لری . و اقرار از فرائض صفت
 بچکس سودم اولدی بی بنیاد بی نوبه زمان بر خلق . و او ان بر خلق . و در جب

القائم کما که از تخیل دولت خلی و وسعت فاعلی است و در آنجا هم بفرستاد
 کند و در ابتدا **مضمون** نشسته بر سر کتی قافیه در آنجا هم بفرستاد
 بر دیوار . عزیز که در خیمه خوار ای کسین . کما که از تخیل در آنجا هم بفرستاد
 بس ساعت طاعت ده دعای اللهم بار زنت سائر ال جلا و کم .
 و مانده بر فایده و در تخیل کما که در تخیل . در آنجا هم بفرستاد
 فقود و قایل کما که در تخیل . و سویای و در تخیل . شاد و کم
 اب و عاک کبی باشد ای طمنا هیچ استنا در آنجا هم بفرستاد
 کما که در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 غیب و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 کما که در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 جانکشی او کسین . و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 هزار دستان لایعی استمان بر عتده کفاره . و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 بیان ده و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 هلم سخن در آن اصداف در آنجا هم بفرستاد . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 کتیک و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 مکرر و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 قالور . سینه ای کتیک که در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 لایق . و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد
 طویلتیم و در تخیل . و در حالات مجتبه و در حالات غیره آنجا هم بفرستاد

آینه دل بینه بود خوانی آبی منطبع و مقهور آبی ای غایب نهستی با همه دست دردم
 کیمت کنگر تنگای بی بان با نه صلادوم و قدرت مقدر و محسوس
 زلال انضالی بر رساله اساله و سع و متالی بر محالده اما لاتر و دم
 لطیبات دون و کجاری شیبات دن سستی طلوع و دم **طلم** کسرتی
 زدم شانه تیغ تیغ الطمش . بشستم از رخ میخس که روکلمه
 قد انظار ارضان سوزون . که سجده می برکش سر بر مای تب تانی روحان
 بوکتی به مستطاب که نه فاده و نهز و شنده به شرد و اما تمام و وقت
 نام بر راه آبی اجنده انتقام بولدی لاجرم خواص دل بچگونه . و ضمیرش
 و ظل عیان جبر حاله کی که کسرتی که سرباز و نشین تصور طلوع و کسرتی
 که منزل کز بی بر جی ظهور و جبر شری المی کرک . و زکرتی الی غیره
بیت حضرت کبریم که سزای آن باشد . بی زنده شستم که جان باشد
 آیا بو خدا تک و استغی و استغی و بود لال آنک و استغی که اول بو سزایند
 بخم فرزند زور و بود و کس و اما دی بخیم کز دور کس تا کاه ناف دن
 کوش موشه بر زان کهدی . و زای بی بو زردان ادا قیلدی که بود و غیره
 غایب . و بود و غیره بر صاحب بر کسک اول ذات و زنت و صفات
 کمال نشانت . با بی سانی عوارف . و جامع جامع معارف و عوارف
 امن اللها . و استغی امان اللها . و ذوالنقب و کلمه کاف صانع الامل
 و الا عالی . و اور صاحب رای . و لا و مکر آرای . مغیبتی و عوارف الامل
 برسان . شرف عوارف برسان . که هر فرج و زارست . که کسرتی بر صدارت .

۱۱

لا اربستان لطف و کرم . سلام سلب سدر اعظم . نامی الکر العرف . ای حضرت
 محمدی شایسته اسمع الی و لا اربستان جز جزیرا . و نقره علی اعداء نصره جزیرا . و بود
 بلند منی سار صحتی و بار که نه نور صا شمشیدی . و که غرور و دلی و فزینت
 بر کله کشید که که تطار بر شرار است انزارد و قطا اول شمل نو اربان خردون جان
 ببت . که کاف و عیقت خاندان زنده و دو بلانند و سقف سایه صودا
 و تقادم و تراجم الاف ببت . و اضاف اف اذیت اطراف ملک طومر شیب
 ناکا قوسل خاب بز و اندین نسیم صحت سعادت ششم . و زینت کما تک ملکستان
 الی الی الی سنده غیا سیداری شتم اولوب ابات و بار که فرودم و کسرتی
 لردم بری بر شرف اولدی . و چار باش ایوان دیوان و جو در جو و اری
 بر لزب و زینت اولدی لاجرم کسرتی ان احوال رحمت زلال انضالی
 ربان . و سادت کسرتی نکل شوک شتابت . و کسرتی کما کسرتی و ان انا بابت
 اول اجدان که سستی و الا نهیمی . و تانی ببت و امینتی تغییر طراد و باغ
 و زینت طاران اطراف و اصفا غیره صرف در نظم کمال حق جن تکلیف
 سامعی . قوسم الی البتایع و کسرتی الی . که کسرتی کسرتی کسرتی
 میانه . که خندان و بردان کسرتی انباش . فلک کسرتی کسرتی کسرتی
 اموی جانندن غیر کسرتی جانی و ادره کسرتی کسرتی . و کسرتی کسرتی
 او که کسرتی کسرتی و ادره کسرتی کسرتی . و کسرتی کسرتی کسرتی
 خسته و با سرتی کسرتی کسرتی . و کسرتی کسرتی کسرتی کسرتی
 خصل خوبان . عالم و فتنه دن آن کسرتی کسرتی کسرتی اولدانی خوبان

5

و نشان از شوب ملاحظه اولین که نشان از لب لبخندان و اولاد فی اضطراب و شوب
نظم تا مدی که گمت ایچده هانر لگو و ستم . بیم عدلسه ولایت بر لبی استی ران
 ایونک سخنان شنیدی آنک دور زنده . اگر ایونک وارده سخن جنبه در غمان
 که کسیکه پریشانی اید من . غمخیزه . با صیقل کمر زلف و دقایق جان بر
 ذات لطیف صورت و سیرت در که چنین بینندگان اوار سادات غلامه و دیه
 اوصیبت ندان سن اظهار عادات با بهره لطائف سخنانی اولون کل سرزن
 کمی خوش بود . و عواطف اشغالی لطیف با همین که لطیف و دلچسپه شانه گشت
 خلقی شانه عادت عا کمر سرت آهسته . و عجاب نیبان احسانی که غرض است
 استخوانا نشسته **نظم** او در بکار عاقل و تکلف قدر و تکلف سیرت
 که بیکه کاتب القافی کامران البر . بهار آینه که زینب خلقی از زینب
 هوای قیود جاشس ابرین در نشان . خان فضلی که خلق شریفی است
 دو کالنون و توکل ایدی که در نشان . ضمیر سیری عاقل شکلات دقایق وارک
 و لک کشف بهماست و عتابی در . اولی تا بل ابر و اند . هر قوی و بارک
 زنی تجلی بر لب مینده . هر در و زود یک در **نظم** منت اکل ری اولی غایت که کفر
 سخت است با ده طویر و اسامی عکس مکان . بگردن زغالی را می صایب و طبع هم
 مانع زنی عقل و کثرت زخوان . اسامی عاقلی خانه اند و اول و اتمام
 غامی بر که حرکت مزاجی حاصل . نایب سی اسما و خوالی بر لجه و ملاذ و طاهر
 اکبر و نالی بیخنده و ملاذ و **نظم** استنای کتب حاجات اصحاب مجال
 سخنانش تو نبی جی شوب ارباب هنر . نوبها و فضل از ابر و جوشش پرورشش
 بوستان علم از ابر و طبعش اکوز . مشتق کجی از ابر و سبب که در و در کون

عبارت

خاشاک ابری که بوی خوش می بارد که در **نظم** اسل چو عذوقانی اصناف کمالی حافی
 و جو و مکنی لعل صفای الالف سعادانی چو در و صیقل کجی اسرار غیبی حاکمی در و لیسند
 طبع نباتی مرات و گلادن کنی در صفت خوشبختی لعل غنچه عطر حافی
 مرطبات اوار و قافی در **نظم** شمشیری عالی اصوب انکار چو لاک . و جو و کج
 احسن انی لصد در . و کل تقدیرش حسن صفای و لطف فعالی . ملک و کون
 بر عجب ذات مطهر در **نظم** و بکلمه عواطف و احسانی بر لعل خاظر نزع انسان کنی و ابر
 و عوارف حسابی ایونک کس که نه زودت معینی سیرت آهسته در خصایل استوده بر
 عالمه . عدلی . و عاقل محمود به بلبرتی ادمه . نظیر و به بی یوقه **نظم**
 و جو و کماله و قی نظیر عالمه . در اجناس که بر لب سیم مملو عالم . مایه و طاهر
 ایونک کمال نظیر . اگر کتابی سیرت از رس بر آدم خصوصاً به بر بزرگوار . و ولد
 ماهد و نیکو کار یکی که حال ذات شریف است و در است . و مصدود صد ارس
 لب در زینت اول شده . بی بی بل عاقلی بر بوجوب او عالی عسکر اسلامه مبار
 و لک نظیر شامه سر و سالار اولوب قند و بخش و سبب صاحبین این فرقه
 صاحب فرقه قوی است ایونک و صومکس المیدی هر چه جایت که ارس نظر است
 شرفت . و در کج کولک ماکه کج تربیت است بی خند عاقل کف سخا . و در فرقه اقبال
 سبب شریفی است اقبال ایونک **نظم** از هر طرف که سبب خوشی روانی
 در دم و فرودش و بی و بهجت و کون . در هر جهت که ارس تربیتش و کون
 می گشت سود و دولت و نصرت عیان بود . انالی قرا با غرض انش کجی داغ اوره
 قزلباش کون کون کون . قزلباش سیرت ایدله . و ساکنان کون سخنان سنانه کنی
 کرده ای اکثر اهل آذربایجان بجان اولیده . حاله غنمت و ابر استند ان عاقلی

اخلاق و دل و دود و وصدست است این سندان خوف و جباری در تک و تا جاد و ...
 قیامت توفیق همیشه رکعت معیت بیشتر عاود آمار القصد
 احدی و تسعین و شصت و یک که نوع فرخ روان در ناسته ثمان تسعین و شصت
 سرحد و تا رکع هرسال فرزند فعاله اتی اوستغی که که بخواند و که منظره
 توغای ترز و روان اولدی صدمات که در توفیق اقیوم رواقض تیار غارت
 و غنات غلظت انزلان دار و دو بار سرخ سرشتر خنارت اولدی
 عاقبت طراغ صالدهی نفس بدو خواجهی هر که مایه است غرضی زمان الیدی
 اخوال از ضرب تیغ و تیغ حسن تماک و تبریز قزل شکره شاه اولغلی کونور
 خباب سروانی و باب جهان بی یا لوب کنده و بر سر در آفتاب ک سرتیغ
 شیر ک سیریلغ خان اولن دار و دیار و قلع و قمع جنت انا روزی توغای کونوی
 و آشف و لوری و کبچر و روان و نواغی بخوان در دست المته که که در بیغ غلاد
 بدوست حق جلی تاک و شانه هات خباب کرد کار و جاب پرورد کار در ن رجاو
 انجا اولنور که دجو در جردی که نعل بی حال سرتستان جاه و حال شاع کلبن
 کلمات فضل و کمال در بران و در زمان صد غرض و کاران ابورب قوصف
 حدان زمان دن ضمان امن و امان ده غنظ و غنظ طوطی که این سخن حق کلمات
 دالک و نفس برات و حصه نشانی افضل خوش یا شیان زمین لکنه انزل بران
 بهر کجوست او کجوماه بین کتی که تو جیش کرده الهی کتی کاب وجود
 بغض کتی کاب اهل شهود بقای ده او که ارادت سواد شوق متصل به روزنا و کوی
 برکت اب شافط در رویش در کفی عبارات متعبه و کسارت مستعد کبی که
 شمع روح و در قوج دال مجروح همانانی اعصار و اعالی اخصاف ان ماسود که

کبر چون عزت اقام و مصلحت کلامه و اوقف اولر و تمام و اصلا منه و اکمال
 کمال اصلا منه و تمامه و اوقف اعلا برین مصروف و مورد قبول است میان
 نقصان و تطبیح انسان در ای عالم ایستحق و ای جواد لایکبر و ای صادم لایکبر
 بیت و العذر عند کرام الناس قبول و منهم العفو ما مول و کسول بر لایکبر
 قدر عالی موت مکنش و عوای محنت یک دانش و نجوم هم کسب
 نال و دعوم غموم تنویر است احوال بران عالم برین و دهر زمان دیم انک
 فشان ایدر پس روحانات و عمل بر لبه سقالات و بهر عمل بر لبه محبت و کل
 بیت اگر خنده قصود مولد میزند و کم خاطر کهری سنگ غلاد اولدی
 نظر کسب و تیغ حصه کسب در دل غلاد که کسب کاک ره اخنجه جنت آیام
 بیک حال و اوصاف و خود بری اونی که اکرام خصایده و کسب کسب
 نه جوهر سخن را محسل بر نرود صفرا و نه یایه نهم را بهما به پیش کرام
 و انا ارجوس اند المکنه القلام ان یحصنا من مقلات الکلام و عزلات اقرام
 الاقام فعلیه و کفالت فی التمدد المذهب و لک الحمد و الی انساب اغار در
 شافطه در رویش و سخن ن و القوم و ما یسلطون ان فرقه مکره
 لقوم یصلون مشوی نیست این شغای هر کس بن بن لظیف اگر کم دار کون
 بین اولی صلا برم بین در خنماهی سمجون ارم نهکن شود کسب کسب
 تویش قد کسب کسب کسب نه سازم این استکنا نمانند بین و ارا کسب کسب
 تو شایان محایف لطایف سماره و در شایان طرایف معانی اخبار که سازان
 میان نیسان و نامعانی و بیان اولر و جود کسب کسب و بوی ز اول
 و بوی ز اول

دعوی

ای که برود در دینش و ظاهر صلاح انبیاست که هیچ عبادت و نیت در آن نیست
 و ارباب است و نیت در آن آسب ای می بر منی که شکر الاله و سیر الاله الیهم علیهم السلام
 و هیچ عامی ده صبح اولدی که هر یکی کند و سبیلها نام است و سبیلها سال است
 ای و سب ویردی **سبت** کند و سبته حال با قدم و ارباب هم ارباب خودی
 در برش هر چند که ارباب اعصاب و فضا بی اوجب فریسا در غلبه می قایدی
 فتحی و اخی طریق عسر و خفادون شاه راه سیر و غنا به صاحبی و درودی القدر
 فی الاله و فی فقر و فی العین عقر و فی الجوف بقر و فی القلب عاقل و دانا نیده
 سیر و غنا الیهم عسر و غنا بر سیر و رحمت و راحت بر آن رحمت و جواحت بر سیر
 شستارین بین الاله و الحسا و الحیف و العصب **سبت** قنده در در تاب قنده صبا
 الیها الصفاست بری جف و عصب **سبت** کما از کجا آهن کم سما کما از کجا هر یکی که کجا
مجلس در کوشش خود در پیش فقر از طریق زبان بر غفلت و بیانی و در مان نوح
 و تپالی بو یوزدن اجدی و در هر کلمات و در هر کلمات فقر و غفلت بر جاست
 صاحبی که ای غنی **سبت** و کلا و کرا کرا در کرا و حضرت برود کلا و کرا
 که کلا کرا جل شانه و غنچه با نزهه منسوب کی جنانی و بری و فرخ الیهم صفا
 دارد و کلا کرا کی جنانک بری باقی و بی حال و واقعی و بی زوال را که اکا عصب
 در لر و بری بی نفا و غنی و سرخ الرزاق و برانی در ککل الاف ریات
 در اوقات و منزل اصناف بلیات و غناست که کلا کرا دنیا دار و اواخر فرخ و غنچه
 و عالمی فرخ و شو و کوشش ندان برین انشا را کند و غیر در کوشش و غنچه
 رهی بسوی عاقبت و غیر برود و راهی بسوی بادیه کنون غنچه

دعوی کنی که بر تو تمام اندو کیران بحال با مال اگر عسل کنی جان نمی بری
 و ارباب اعتبار و اصحاب اختیار و عقاب استیاد و زادا و اخوانی و اقطاع و تقاضا
 و بهر نزن دنیا دن که هر کون برارده و هر کبر بر ظهورده در اختیار ارباب کوشش
سختی بود زوال دنیا است عشوه که که هر یک که کوشش بر شکر کس را کوشش
 سیر کرده کوشش آورده بازه بسی کرده ام در غناش بگر و کوشش خودی است
 هر که کلا کرا کل ویردی بی شهور و دست و ده هر که اندون بر جورده ای مخصوصیت
 حلا نشه صاب لانه و در خانه غناست ملازم در بر دشمن دار که بی خبر لانی و
 بیورد و بر تربیت در کوی اهل انبی سبب عدلیه و لر و بیخ روز و دولتی جان
 خیال خراب و برانگی که کنگ عیش و عشرتی با کون نونده سما بر کوشش
 حال دنیا ستر ستر بر کوشش از فرزند گفت یاد و کوشش با شجاعت یا بر و
 کوشش احوال عوام با شجاعت عمر گفت با رحمت یا بقرت یا اخلاص
 کوشش احوال انان کاند و دل استر گفت با کوشش است با و لانی
 انان هیچ که راحت بی غنچه و جواحت ارشتر و بر کل رحمت بی خا جرت
 بیشتر عشق الیهم عشق قوی و فرخی بر کوشش است بر او سر و کوشش
 تقاسمی و نه عیش و نه شکر و نه غناست و غناست و غناست و غناست و غناست
 و جودری محض خود در **سختی** از اقبال و هر کوشش بر بندن زا و بار افرخ کوشش
 کوشش از بی هوا و باقیست جام کوشش از غنچه غناست بین شکر و باقیست
 زنده تر شکرش غناست کوشش عزیز بی کوشش از روی هر کوشش کوشش کوشش
 کوشش با کسی که هر کوشش کوشش و کوشش و کوشش و کوشش و کوشش و کوشش

که تا فک با شیم در زین ک بر مصلحتی صفا ده . و در بهی فاد و نجه تبه ناین
 فده و نگارین نارون قدری سالی از دست عمل اقدان در مشور دی کا نهم هجا ز
 نخل سفوف . عروس دی با بیرون دفا در که هر دم در بهی کل پور در بهی ساعت ساعت
 در او نشسته بود . انسان فی غفلت کی نمازش سر است . و مشور است . بر لیکت ان
 کراه . و بیابان خوانده بی راهه ایبر است . دل در جهان بیند که با کرایست بی وفا
 جاست بی ترسب و ترسب . بی رضا و چون بودم در دن با تهر در که کوس
 دنا و در شمالی ناچار ترک انگلیسن . با بخون جاه جاهان و کثرت غنا بم در حال بر افر
 بیدرسن . و طوفان نود و فلاح و نیلج و صلاحی توبیب بیاید که کرسن **قطعه**
 بجا که ره جان نمی توان بستن . چه اینست که تنی که دل نمی بست **قطعه**
 فغان کز نیست در و ما صلی کجست . چون کجی هر دم . سبب خضرت نکاز ذره
 قدر ادر انگش . و درای صاب و عقل در انگش اوله حاده صلیع در نشاده
 طالب . و بجاده طاعت و ارشاده کج و در نگتن و در بیان و در فتن ترک اولی
 کردون فرگاه . و نشنیده و دلا در کاه کج و در نگتن و در بیان و در فتن ترک اولی
 و در بار غرقت . و در کجی آنست یا یارب و سبب کجی غمی تبهی بجای است اولی
حکایت در قطبش ایتمی خدا نژان اخبار شکر اخبار . و انشا نژان
 حکمت شکر اخبار شکر اخبار که سواد الفیایم و سواد الفی عوام در بهی شاه فیدون
 فید و نشنیده . اسکنده زور و اوری که در ظاهر و دریا ایسر در و در زیور بی نیای
 فنی مغز و اوری . و بیده اعتبار بالیان کار نظر صحرای قوی . و در غایت امور مشران
 انبساط قیلادی . سیکت و سگی بندگان نه به شکر آب اولوری . و عدت شیرین

عالم

ناک مساف سیراب کهور دی مشنوی کز نوری بر آستانه بنجز . شکر که در وقت
 و کیش هر کجا که بگذشتی . مگر که عاک کشتی . بکون و در آستانه خدای که کرد
 بکا نشوی . بر با بی موسی و شیخ الیه سنده و قصر خورق کجی هر خوشی پر رونق
 طرح قیلون که ارتفاع ده بنیان هر ان الیوانان اول . و انشاع ده در هر دم
 در تمهات اول کله . که در بنیان قصور زنده ذره قصور . و در اکان سور تبه . بر کوه
 کسور اول **مشق** قصور زنده کسور اولیه قصور ای . نه سور زنده اولور به کوه
 ارم کجی کجی بر خرم اول . خورق کجی روی قصری بود لاجرم وز رانی او نشانه
 الطاعت . و حکم بود شاه مطاعت است . و تبه . و بر نیخون منندان جالاک
 و موشتسان بی باک اجزه طو تبه . و سبب زمان اجنه . بر سر ای پشت
 نشان . و قصر دلاری و عالیان بنیان و تبه کز نوست ساطعی دور کارانی
 کجی طرب فزا . و در مست با صمی موسوم کجی کرب . ذوال ایلی . اضلاع
 منسا و کجی نوایم ای افلا که ناع فاربع ایصل اولی در قیام قطوری صلیع
 ایدی . و او ضلع موازی صفت و جبهه ضلعها السور است و لا لاطر بر
 انصاف بر لشدی **نظم** بنورش اولور ذره در نشسته کجی کجی
 هر دم شمس بر ذرا فز کجی سید . هزار بار در زنگش کله کوشش او
 سکن در ابوری شطاط طع نظر . پس دعوت انالی و لا یست . و نشیبت
 اعالی ملک ابجون اول قصر کلش . در صرع فرخ بنشاده . بر وجه اسطاسا طع
 در تبه ساطع نوست اولند کجی کجی کتاب نایاک مانه کجی نایاک
 اولور نه وضع اولندی . و مخون بوم بر بس . و نظر وف کرا کجی همی سوره

نقل نظر وادالی استوارت والادش ده انتظام لیلی هیچ بر نهاد حساب نیست
 و شهریار اهل شمش اول تهنید به بر سر و اول آیین بر سر و در کسین و شهر
 و مورا زمان دو دور بر کر که شمش بدی است شو که نوشت ایلو لولی بازی
 که طوبی عا کنگ اهل نیازی **سرس** بنیاد وانا و حجاب برنا و اونا
 نصب و تهنید اولندی تا شهری و غریب و اهنق و ارب و صغیر کیر و
 نوان و نیر بی حاننت و عزانت اول قهر مراری و اول سرای برایی
 کلوب سیر ز شام اید که جون کرس بر تو دکلوب و در و دیوارین
 سیر انگر بشدی بادشا جانبدون نامبر و جانبدو استغفار را تیکر که هیچ بقصر
 دکشا که بود سر ترست بخشا و واقع اولشد بر نقصان قاش و دجوان
 موش بود رسنه و در شمش بر خوزه و در شمش غیب و قصور شامه تیکر
 بودر نام و اوقام و خاص در غلام بن کس کلوب انگشت قطابی خط شمش
 زر شمش اوردی و حلقه با بن که مطلع کس سعادت ابدی جان غزل
 ایلو بر مدی و جمل صغیر کیر و برنا و هر ز عابد و اب و ایتدی بر سر ایک
 قصور نه در جهل و کتب و قصور بود که با بنی غیاض شمش کبی لا و نه و
 حیا صی خلد غبر شمش کبی کور ایدر و ساری جم ساری کسیریم و ما
 سبب خلق شو که بی غیر بود و شمش ستواری سماک رایج ایدر سمان و
 شرفا غفاقی شمش نظر لولی کسوان **از نظر** با فرغ شمش کسیریم و ما
 با صفای شمش خنده کل کسیریم و **دژ** تا ای کسیریم ایلو
 فر ما را دور ایک کسیریم می توان با که کا ری شمش کسیریم

صد که می آورد در طاق ابو هر زمان بو عادت ده اتفاق ای در ویش برت
 آیین و اهل حال مطابق بین جفا کلدی که حکومت ساری تو صد کسیریم
 شمش بر نمان او کسیریم و ما بدی و طلب شمش اهل کسیریم
 ای می هر بر یک اواز هر و شمش ای ایلو شمش استان و ولایت سوزان
 و اطوار تقوی و کسیریم ابو مصعب و بستان فوزه و ولایت فوزه ان ای می
ش هر یکی کسیریم در اقلیم بزرگی و کمال هر یکی کسیریم با که نصف اول
 سبب جانش که بود بدست از بسند هر و شمش کسیریم که بدست از بسند
 جون بر خط اول فرک کسیریم او کسیریم و کسیریم کسیریم و کسیریم کسیریم
 دیوار و و قصور برات ظرافت زنگار نظر صا لیلو بر شامه قهر اولوب
 بحر اندیشه طالب لیلو افر خا فر اولان نایل و ناظر اولان جانبدو لیلو کلوب
 ایتدی ای در ویش ان اهل حال و صلح ان کسیریم نال بو خوشی کسیریم
 روانک کسیریم که در کسیریم بو صبح ادم ط کسیریم خصوصه شمش کسیریم
 که صورت خوبان سوزون کسیریم کسیریم و کسیریم کسیریم و کسیریم کسیریم
 شمش کسیریم کسیریم کسیریم با هم همان کسیریم کسیریم و کسیریم کسیریم
 کسیریم کسیریم انواع شمش ابو ایلو سوز و **ش** جون کسیریم کسیریم و کسیریم
 جون شامه تهنید شمش کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم
 قهرم جون باغ ارم خوش **ر** در کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم
 ستور کسیریم کسیریم و کسیریم و کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم
 و در ادر و شمش و کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم کسیریم

باوشا به داروب و اورا و اورا و اورا اسکنده بن قلی بلبر و اورا و اورا
 دانی در پیش از حضور حضرت دوست اقی و ابدی ای از ایران پاک است و او با
 سوره سیرت جو فکر غیب و نقصانی در وقت قصور و جوانی نذر زور
 بیوک در پیش از ابدی ای با دشتا هف صد و شصت و هفت قدر معلوم است
 او لسون که بوقصد چشم قصوری بود که صاحبی که کن کرک بر تخت حیات دن
 خسته خفته و دوشه و سنگا کی کرده مار و مور کاشه سر سوزان و نوزدهم برین
نظم کجی چشم دل بکن برین زلفان خاشون که تا با وقت کو با ابا یوت از بوسان
 سز اخف عود سنا جو برک نشون بانی . مع کلک شاش تا ز بر تک ز عوان بخی
 کوچی مینی اوله که بوقصوری قصوری که در پیش غفک می قصور و دشت غزیرت
 کسی جا بجا ه سوره سوز و در غا قریب سهوب تکبا و تکبا است ایله خراب و
 زلال نال و نازل ایله برابر تراب او لو **مشق** جی کا شاشا زاکه او در نوبت
 چرخست شاشا که در هم . چه علام کمی از بر فلک سر . تیش برینت اکونون در
 و سوز که بوقصد سیرت و نظریه جرت بر نظریه که سن باقی بوقصد کلک
 خسته تا یوت . و کاشی بونی بهر و بیانه خانونت اکونون . غونجا ز برین
 و کاشا درین دار البخی بیل کلکوس . میرزبان اطوریه فنا و سرور در باین
 زینده غنا بولور کسن . بوقصد بر بوقصد دلدار . کو باعث رنگت است ایله
 بجه جایی سکون و خرام و عمل آهست و ارام و لسون
 کجوز شایر که بهرودن از و غا که می شمل که در شست . باعث در بوقصد زین
 که هرگز ناز و غمی نماند . بلی که هر سزا و غفک . خنوز زلاله خانات در

بهر

انقدر در جدایی کس بکوشش آخر . ز منطقی که درین بزمگاه نوسر است با دشت
 ابدی ای عزیزان و دانشور . در کشان دست کشت و بهر خانه و ارمیدر کوشش
 عیب و نماند و عوارض نقصان در سب دن سواد اوله در و تیلو و پیدیکه ملی احوال
 در زخمی در احوال حساب بر مشردن سکوه دار آخرت . و اباب مغفرت بچون
 هشت بهشت دارد که سمت غیبی **الابین راست** دلا اذن مغفرت و لا خطر
عقاب غلب نظر و صفت سمت نقصانی و جزیه عرض السو است و الا وحی و وصف
 لطف هو ای لادرون زمین نمسا و لا اتمورک قصوری طیلو جو در جوری بی و قصور
 بهما کسن نو جوانی هوب خزان غیب دن ایمن و هر کسک دل و جانی اذنان
 محنت و سب دن حصین در کل کلزاری بی خارا آزاره و مل خوشک اوری بی صبح
 خاورد انما جو یکسی لپی وصل ده و بهما روی یکسی داغ کسل ز خاکبگی
 میوه عزیزه و سب زانی سبیل کو کو ز **مشق** جی جایی اسایش سزای سرور
 کاشل دستک و زینو کافور . غ نالان کمی که بر آن . حو که بکن رو که بران
 احوال را غمی خود صد مات شیران هوا و کوس دن نامون . و نذر و ان لپی
 چکال باران شورت دن مصون ده دستا سزای سانی دلا و ز تو زده و
 ططیان شیرین بانی قند بزم کف و **مشق** جی بچولان سجموطا وسان تا زان
 پیشان تا کسید . دست بازان . سه در نمسا در سرور و نه . سه در صفا در و ز
 بادش و در کیش کک بکک است مانند منته اولوب که دن دل و جان
 کسند خنزه من غیب است **الحی** نوزانی **کمال** القیقین کوی . و همان روع بر مع
 مکت ترک بجز توه بال و بر ابدی . مگر بویا دشت هکشت حرم در مشقه و پوره

عمده در وقت نشستن از برای دارویی که در اسهال عاف و منبت در وقت نشستن
 و سواي انحصار و حمت که نشستن عسیمی از زرد کبک می آید آب صورت
 در پنج روز بنشیند مشا بر آب ششوعی سبک سبک که در وقت نشستن
 علیه زبانی بولینگی کند و سن سبکی الی الی **بیت** آب انور سرش راه اند
 ما تا نیش ابل سقا واضع الا سکا کند **بیت** سر فرا که کشش کربا نشن زیارت آورد
 لولوی کا فوروشش تا نام خود لا کند **بیت** در زمان نشستن بی برده آب سب
 غنچه که کشیزه در هفت روز در وقت نشستن **بیت** سر سبک کشش کربا نشن زیارت آورد
 منظر **بیت** سملو غنچه از زرد و فواکه که کشش کربا نشن زیارت آورد
 در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 و هر سینه وقت نشستن بر آنست که لازم است از آن وقت نشستن
 و سطلات مجوم دم اندازد دن اول و اقدم و منقبضی الی الی
 نام کبک و غیره سبکی را که بویاده هیولانی در کبک سبکی او که صرک فنا
 بولست کرک **بیت** و کبک کبکی ناز بر در اولان اجب منقبض حال اولست کرک مشه
 مخلقا که در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 بعد از آن وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 نشوی غزه مال و نشوی کبک **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 خوش به غیر بر سر که فنا **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 بکون سنی در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 فایزین دن اولست که نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن

بیش

باش دانه عا که بخوردی عا بل **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 دست و با کبک حواله کبک **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 عقده در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 ذیل اولی و اعضا جم کبک **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 کبک اندر خرم طره باری **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 عقبت ابری درج و باقی اجدی **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 دانیسی **بیت** یا باره افا ده را در کاره ان کبک **بیت** در وقت نشستن
 ای بر بولوط و فاهمهانی نیکر که کشش کربا نشن زیارت آورد
 ساحل حیا و کبک سن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 که در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 اول دن سبب وجود حیات سن اوله وک **بیت** در وقت نشستن
 داعی سن اوله که دانه بویاده هیولانی در کبک سبکی او که صرک فنا
 نجاست بولست کرک **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 بیا و در کبک سبکی **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 دراز و سوز بولوط **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 سغرات ده محنتی اولی کرک **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 استلعات که کتوره سن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 بولوط **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن
 و غیره **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن **بیت** در وقت نشستن

تظرفیت رب مستمان ابرو طوطا در خطره انسان دن محفوظ اولور و اگر
 موافق ده مضار واقع دن نجات اولور و بکبر بر سره زن خطه روشنی لاشما و
 برعکس اگر ذراع قطع بر لاجب عرقی از قیافه بکبر و حضرت است
 عصابه و عصابه ایرو امین قیاسی ششمی ووش ما با بر صل **قطعه**
 در کام ننگان شود و کاف آفر . چون یار بدست ایرو عیار رنگش
 با شوقی عزم سر کشی از تیغ خرامی . و ز یاد و دادی خو خوار رنگش
 و اگر بهانه ابرو در کشت رنگی خوب و صورت مجربت باعث فتنه
 و اشوب در اکانی بهیرو مشارک قابل در که تغییر چاره و تبس عیاش
 و انوشیت صورتی دن چلوب جوییت سنوئی بر که نیم زیر ابرو در **شعر**
 بهیرو است قدم راه دنی با دینما . دیده بر خطه می لبتیقن با دینما و
 چون بسوی کشتن تو الی الله **کلام** . بای فوق اینها طالعین با دینما و
 پس دفتر تبدل صورت و تفسیر کسوت ابرو و بیالی عیاش و عصبانیت
 میخورد و نشینتیه استمال قیدری **سلسله** عجمی یا ج اگر کوسه
 قناعت کرد با نوسوده قطع . ن خود طلسم کسوت بر سر . لبس نشینت
 لاجرم بر کج بوفت تیکه دوده و لاج اولو قیانه و دوده نواح ابرو
 اولشیدی **بیت** . بجز ننگه و هفک بر کج بود و در کشتیده و ذریع
 دفتر ابرو ملک ترک یا ک و کشت اتولید و فرغ فرغ بر شانه اولوب کشتید
 انقطع خانی و بیابان بر لبر کون بر در خطه انسان و میند قوی الا کانا ابرو
 که فرغ اینت قیاسی نند قیاسی مکرر استکس ابرو لوری . و ضیای

شسته آسمان شستن شمس آسمان آفتاب شمس نوزاد شود . صدقاری صواب
 کسی مضطرب نیان مسانی دلا ندین بر نوزاد می . و نوزاد لری زوایای شمس
 کسی خوشه خوی دن بیت المهور ابدی **بیت** صفای صفت شمس صواب
 فغانی خانیش کنج انال برس خشت قاسمی اول در کج مضطرب نیان
 صلای لیل و برینجا بام صیام و قیام اچون انه قالدیل و انرا اول ویرک
 ساکنوری احوال ایشا به و اوقف . و استار اسرار این کاشف اولوب کون
 کونن تو قیو اخر امده تو فرغ عزاد و اگر صود آن استور دیو بو اجدن کلک
 نایه دفتر اول و در دن بز جان و انی کید او لدیل و آخر اسرار انید لرای
 کانت مالک تجرید و ساک ساک تو عهد . ایزون نوزوم و جنایت صا و
 و در کوشط و خطا متبا و اولدی کرب و دشت و موت و دشت حضرت
 اولشید **بیت** . آیا کرده ایم که انی نازنین و ازمانی رنگی کید برکی چنین
 و فی الواقع که نوزون سخن نرفه و خاطر عطره بر وجه که و لاج اولشید اعلام
 بیورک که نقش کن مکانات و جزاسن . و حضرت که مالک ن عومض سراسر سن
 و بره و **بیت** که عیانا آینه ابرو است کردی رسید . حبه تبه با کیتی ده که و ما
 کلک آیدری من اذک که سبیلین و دعائی بیست و نوزادنی صورت کسند
 بزنجیه دل و آرزو خاطر اولو زنگین بر سفرقت و دوری و بو بهار است
 صورتی بره ضروری واقع اولدی و الا کسین جلین سنوئی ذریع شرب
 یاران دن سفارقت و مساعده زلف کسرت کردی **بیت** فرود است که ز خانی
 که ترک هجرت یاران نه اختیار نداشت و ما ااکو کسب الطلاع سار بر غیر و زمان

سابقه امیر اولد غلام بزه آغاز واکرام قیاسنه بزنیس کیش و طبع بریش
 نیربای بی هیت ده ذلول و ران رایش باضت دره تاض و محول و لغز
 و کند اوج صفت فشیخ کسوا مطیبه بدن و رکاب رکب تن در مقصد مقصوده
 و اسل و منزل صوره و اول اولد زبیرا دیشله **مشرقی** بکر شدشش در میان
 هست نزدیکتر ز غیر بشر **در بس** که فاف ز غیضا . فارغ اند ز حال حقیقا
 و اسن از امان سر و چین . خازرات خواه که خواه چوین . و طالع نیر دباره نوبت
 و بعلت است انگ که کز که اسرا نوزدن هیچ فرط و ار اولدی و نام و نش نوزده و قیغ
 شاه فرور بدیلید . تا فرغ خاطر و حضور قیاس برله و طایف عیالاته طالع
 طالع حاد و اولد و **زیت** انگ که در موزجی سنگه است . آنسکه ایچکیششش
 بس بولی و بس امانی دیره و دواع آتیلدی و هزار درد و فخرت برله جزرت ایله
 کینه توتو کوزون مسکوره سینه و سینه برله زیند و عظیم بزواجی کسه تیدیلدی
 کسکتان نوزد ایا سی کثرت ریاضت دن زرد روی . و قاطلان اراجا و ایچ
 تصفیة باطن برله کثرت نوزی . حکمتی غیرت عیبی سا شایسته یا که کوزی
 و زنا و مراض غیاض کی دایما برک و کی برودی **شروی** ثوب اسو دلگوشور
 هر بی طاعت ایچده نوز ایدی . **مکسک** طالعنه هر کسکه ایله هر بی طاعت
 بس کندی واری ایچون برنا و یگنلیله کله طیر . و سعادت لیل و شمارده و شمشا
 و بهارده او راه واکار که مشغول اولدیله کور کوزن فرایع حضور و واقع و حیا
 داریو کی که امانی دیر نوبت ایلیخته قیاسم . و کسکتند ه اتمام ایلم برودی چوین
 نوبت و غیره مکار کسکتندی و غیره ای ای برکسک نوبت . زاویه و غیره

طالع

طالع عبادت اول بن جانیک کوز اوج قیاسم و دردی کسکت حیات
 اتمام ایلم دیدی بوری دایمی حوا کوز سوزوب اجازت و بودی . و کسکت
 زاهدانه و کسکت ایله نوز اولدی که کوزدی . کسکت اولدی که کسکت بریکسکت
 برودت سوزوب مشغولی و اختر بیاس کسکتی و ایدی که کسکت حست و دلال
 یکانه عالم و حالت عشوه و حالده سر اوجی دم ایدی . قد و قاسمی حد ایدی
 و قدر بطر اوقی نوبت کماله ایدی **سرسر** دست و با نوز جون بیلور عارضش
 و زمان جور . زلف و بار و جون کمان دشمن سوزوب بالا چوین . کسکتی
 بس دل و با و شادی بس دکشا . ناکلی بس و لغزوب و باکی بس بیزر جون
 اول نازنین دلا رام . و دختر کسکت خوشتر کی کوزدی . اول بیشت ملبوع و خیال
 جمیع برله آتی صنف رجال دن عد قیلدی . و اول نوبت کسکت و ایدی
 و اول عدرا عداک جان و دل کسکت و امسج اولدی . بس روز و شب سوزوب
 عشقی اولدی یا قیودری و ایدما دیدی **سیت** کوز در صومو آیی نوبت کسکت
 کوز در و نوبت نوبت فراتش ایله نوز اول اول کسکت کسکت کسکت
 اول نازنین ایشینی حوا کسکتی و و عقل قبوله و واقع اولدی . و کسکت و ایدی اول
 کسکت ایله اصلا تا شرف قیلدی . فلندا اول نوز و رک . اول نوبت و رک
 چشمی کی حالی خراب . و ایشینی کسکتی کسکت و تاب اولوب دیدی **سکسکت**
 کلا ای روح روان کسکت لرا ارا توبتی . باند و شب نوبت قیاسم حوا کسکتی
 نظرون کسکت کسکت کسکت کسکت . خا کسکت کسکت کسکت کسکت
 با آخره جون دصندن انا امید . و توقع بنای نوبت غیره اولدی . لاجرم کسکت

ایوب بر شهبان دیو دیدار و رهبان بگردار ابراهیم اولدی و دامن عشق
 لوت شنوت بر لب الوده قیلدی بس امارت عملی کون کونین انکلی و عیال
 قیضی روز و زیار اولمشدی آقیر رومادری کند و زیار عتاب
 و تهر عتاب آنکه که میری که غنان زاهد را و سر خوش باه و این کجاست
 و راز آتدی بوضاحت کائنات لایق و وفاحت کف تقدیر کائنات
 اولدی بس درمان دلزار انگلیس که عادت رود کف و خصلت قوم هر که در
 روز و شب طمن و اذیت و لمن در رتبه بشکریلو بولایه بر جمل اس ناله
 و زجر و عتاب صبر ایدر لودی و هر وقت که او را فی و با بان و کانی وارد و در
بیت هر آنکس بر مصالی هر آنکس آخری هر وقت که بروی می خنک
 چون برین کون بونک اوزر تهر دور آتدی ملک زاهد که کسست سلوک جاهلاری
 سزای آخرت کندی و بیچاره دفتر اول قوم بر اضرا اسکند اقل کل العبد و
 اولدی اتر کار اول سالوسان منک و بی نوح و بی کارد دفتر تکلیف
 سوزیدیلر و کلیب دره دل بر عم غنچه بر قودیلر و ایتدی **سخت**
 نمی بد برین دیو بر آتدی خراسان اهل اصل از کتکات و اوسان و بی کون
 کجا قونجی طغان خودی اتفاق اول بر کتکالی کسند هر بر خراس
 دارید کی که کز بنیسی بر ابر تراب و کسنی بوم و فراب اولمشدی دفتر
 امل دیو دیوان و که جمیع غولان و مرج دیوان ایری بر او بر نیا قیلدی
 و ایست کیر دست و ظایف عیال و طاعت و مشغول اولدی چون بونک
 اوزر تهر دامن حمت منادی و در آتدی امل غنچه زاهد کف دامن کمال

سیدی

شیدی و زرع و می قضی بد مند اصراب و کس تو به کدی بر آتاده راهبان
 دیرونی بر سیدی کله خزان او کندن دور و بیت الا شجائی قونبدن عبور ایدر
 دفتر ملک او از خزین کوشش و این چنین استماع اذن بوش ایدی
 ماندم کسور کسسی ایست که در حال خاطرین صورت بایستد ای اگر بر آرد
 دو اول و قدر نوب دک دارینت بیان ایون کس امداد و اناجاند و نبل مقدر
 و فرض سسی سپهر رقیع که جان نرفت و نهایت حصول نیست و در دفتر
 کشت ایتدی **بیت** سرفزب دیار توای غریب نواز و می کمال غریب دیار
 بنیت طریتم و کس کجا بیوک و چشم اولدر که چون فرغ جانم جسم تا قونبدن
 بران و کلت لاهوت و عالم کسود غم سیران قیلا لطف ایدوب بهم
 کسندی به نمان و پیر اینم بر این نعم و ن جعفر سینه و بی بو جاسه و کس
 و اسکی بر این و کسکم ابلد فن ایدر کس که کس کس کس کس کس کس
 بوضعت کس بولید اولمشند و در ایوب جانن جانانه و در معنی جناب
 اصر لری **نشوی** دوران سعید سیر سیر و ناب و بطاعت بای می نشوی نابود
 چورده امت کسری غمکش ایدر جان داون چور دوان خوشی نینداری کس کس کس
 فرغ روی جان بهر دوانی و لامر و انکی زنی زنی بیاموز با تم نشوی کس کس
 پس اول راهب و می بر احوال دن اهل بوی اکا و قیلدی و بهر بی تدارک
 کس کس و کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 و چینه را ضی اولدی و ایدر کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 اوزر کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

در شکل برهنه بپوشد خوش شمع ایله بره برعالت ده اول کمان خشک اول
 در چ صفتک علامت انوشی که ابر اولدی واکا آنه کلدی غیبت و غیبت
 مصلحت آنرا و غیبت اولدوشن برکس بکلدی . آجر صوم بکلدی و بره اول
 نامین سیرین بره و کلایین سوره و سیر کون راسب آرسه سایلده کره بری
 کونیا لین چاک دبا شلر نه خاک قویب بری روی **سیر**
 خیزر نا غولوبسیت برکسیم . فواید و فک ز غولوب کلیم . از بدنه آب که غیبت
 در سینه باد سرد وقت کمر اندان حکره اول غیفه ضعیف بری قوی باشد
 دهن اولدی و اول جسمی باشد خاک ده قویب کند نو و هر کاه اول خولی
 امانی سینه بر ناله لنگله . دغایله ناله واقع اولسه . واقع و غوائی و قواج
 یا قی اولک قوی اولدو بنده بایلردی . بعد ده گله ایچده سکه دکاب
 ایله اولدی . چرتنه سکه که اولک ایچدی شفا اولدی . و سیر
 توغغ فو قواج اولدی . اعدی ای برادر اکر غیبت باشدک و غیبت ایچده
 دارد سکه سناچی ارباب رشتاد و ارفشاده و صاحب صلاح و قیج کی ساک
 مساکت بجزیه و مالک مالک توجید و توفیق اولد کما سکان اولد تحقیقت
 زنا سکان شایر بربقیه نمانده ثروت دغنا فو دغنا . و طرب و غنا
 کرب دغنا ده و **سیر** . سیر سیر ایله نصف سیر کرب مراد
 کلکک و اجم جودی نام اولد و قلده در **سیر** ای افی ترک مراد خوشی
 و اقمی راه ساهست سیر کرب کرک و بی که با با غیبت . زو بدان کربن قی با غیبت
 کر سفا بی غیبت بجزیه . کرب زو دوری زایل و بر شو **سیر** .

غنی آیدی ای در کس سالوس . و در لیش بی کوس . اولد کلک و امانی اولد
 اختلافک کرانی اولد و دنیا ایله کندن دکله کرک انسانی کمک کرک انسان
 قیلد . دغنا خورک زامه ده و لکس نافر که کندن کچیلد . دنیا عمل ظهور انار
 غیاب بر بویست . و مهبط انوار غیبت اولیست . در کور و عاقل کین
 و بهر صیبت بر لاله غیبت از بار سانه . و غیبت بهما کلست غیبت انوار
 طومار جن . و مصلح برک سیرین دشمن دن آنرا و دهنت . و اقدارست کفرتی
 صوبکی او قویست مصلحت کندن . کوکای سلب و کلیم . بی بقا اولد و غنی دهر کلک
 دلو نزن غیری دلالات کمالات الهی غیر شاهی دنیا ده و انار احد است
 قیوم قاهر غیبه اشیا دهده . کور کور سیر سرد سر افراز کست دراز بر عین
 حاجت دهده و در وقت چنان نمانده سار دست چه بله مانیات دهده
 لاله از دانه چمنی اتمی رابره . و زاله بهما ششندان لیل خننا راعلیو کید
 زبان سوسن کور ایادی جسمی بر لوطیه القادان در . و غایت نبات کلشن
 نیسان احسانی ایله رفیع آفتابان در **سیر** کیمه . بوسیم غایب و کفر طیف کیم
 صاحب بصیرتی شوی از راه اعتدال باره . در عالم ظهور کیم کیم کلک طاهر
 در هر چه کیمبری اثر صفت کرک کار . اولدی که کور کور زمین . حتی بخوان
 الوان کیمک . کیم کیم بر ای بار . در جمده بین بنفش . و انور قیوم
 اندر کیم کیمس اندر و عا جانش . دار دنیا کور کور صوم من مبالغ و مال فاقون
 کیم کیم هر غرض شمس اعمال خیره در کمال الهی . صیح الیه لک دنیا هر غرض
 و دنیا ساری هر غرض دینه و عمل ایصلح سود کیم در کمال اولد و غرض آن غیبت

که از آنرا از انوار انوار آفتاب و اسباب رحمت و منفعت که از انوار انوار
 است و اجتناب از نور خطا القوی مجرب و اکل کرامات و معجزات و صاحب مقامات
 محلی زینت و خوشبختی گمان و منزل تجارت و بکامان در مسافتی گامگذاشته و محجوب
 اولیا که نفع نرسد از اسباب نانیسی و دولت و منفعت که از اسباب محلی است
 ادویان و اشیاء و اعتبار عالمان و کرامت می صواح اعمال بیسره و در طول
 آفاق را بنور و راه نور رسیده که **علائق** کرده تا فانی جهان کند که نام با اولیا
 نفع خدی قویب نفع که قابل اولیا در عبادات و توبه و برسد عبادات اولیا
 بولیا و کجاست زبان و در جاست زبان بوجان بر لاکتساب اولیا و انچه
 قیامت در بحر **نظم** ای که در دست بر سر کای کین . پیش از آن که زینت بر سر کار
 کج خدای اطلب بر بی بر حرمی بی نیست **تجلی کاسر و باطنی** خجاست و دنیا
 ایله تجلی روح و راحت عقاب و اصل اولیا و در دست و کلفت عالم غفلت ایله
 رحمت ذلقت عالم عدوی کمال قبول لر و دنیا مقوی ساطین عادل و مستقر
 خاقین در با دل ده که بر تو نور عدای که یکی شستان احوال بر کستان روشن
 و نیسان عدل و احسان کرمی ابو ارجای عالم و ادوی کسین اولیا . ساخت کستان
 کلمتی شوک کجاست . دلگنج کجاست دن مصون قبول لر . و کستان کلمتی
 ازان و دشک هزار دن محفوظ و مامون امیر لر . رعیت دن اذیتی دفع و برین
 پستی رنج اعکله صاعده صاعده ثواب و راهی خجای بر جاست دالا اولیا لر .
 مخلوطه بر کرم عمل و داده و بر با حاد اعداد اعکله در جاست عالیات داری . و
 و مقامات ساسات منزله بی بولیا لر **تجلی کاسر** که در این عالمی اذیت خدای خود با کلام

مکت از عمل شده با چاره . کار تو از عمل ترک و قرار **فقد** استعجاب بر مسکون است
 مسیب جنگ حوادث دن صبر حرم کیم سکون بولیا لر . و ساکنان مسکون است
 مامون انوشی نظر اول ریب المنون دن مامون قانول لر . طراست تیغ شامان با بولیا
 مارا لکری صود و راه کشف و در خارا اولی خوار بر لر . نادان و بیخبر و معجز کیم
 طلبی کیند و کسینه بی کینه بولیا لر . دعاه رجا که در واقع ریب **البر** ایدار در انوشی
 زمان کشف امان دن **طوره لر** **سبیت** زخفا و نه الم پای کسین فرسوده
 هرری ساست راحت و بولیا رسوده . و بواجدان ذکر مینوی مطهر سینی پیروز
 مشهور و طایف زانوش و ذکر و در **قطعه** ای طالب خلود و تقوا و دوام عمر
 باقی کج خیر بولیا نام آدمی . خدا که کسین از هر چه در جهان . نام کسین کمال ایمانی
 و با دشا پرده کسوده و صفت اولی و صفت اولی مطلق عقیده رسانی و اقصای
 و لایق دره زبکا اولی انعام عالمی . و شواصل طین طین لم لری عاده عاکشیته
 و کافیه او سبانه مشق **سلس** و در کسینیت و برینیه رفاهیت الملک دوام و کسین
 و قوام عظمتی بر کسین **سلس** در کسینیت **سلس** که جو عابد اولی و مقبول
 عدل سلطان بر از فو اخیال . کس کسین که برینیت . **العدل** وظل کسینیت
 عدل ایشان کسین به لیلی اد . خانه ملک لاقوی بنی و در کسینیت و در کسینیت
 و ارباب ولایت دن برین که فی القیقه با دوی بودی خجاست . و منادی
 نوادی برایت ایوی آتیدی اگر کسین کسین کسین که باور بودی و عاک کسین
 و سوره الساجده مشق اولیا و دنیا و اسکندر عاکم در کافه دعوی **کسین** که
 سمت قبول و نفاذ بولیا اولی عادی کسین و مقصود و در حرم و حصول و وصول کسین

ایچون آتوزوم بیکو صلح بئیس ایشاره درگاه و فایده حال سلطان خندان و تکا
 ایچون ایوردوم دیبیرکرای آدب آموزانجیاب طریقت و دریغ افروز
 شبتان حق حقیقت ای حریف انوار جمال الهی و فریق بجزواست لم نزل من قبل
 او توری انش عطا کن کند بفض بزرگ اوزر نه تقدیرم ای کرس و اتمک شیخ خزان
 کند و تفکد زاناده استیوب یک کرس با آنکه کهای مال تجرست و علمای
 درست بویشلور رانی انفسک علیک حق جواب و بر دیگر علی ابداء بیسک
 ریغی بویشلور در کن ان شراکس من کل حصه جمعه اجات و غیر توبه
 اصابت بولان و عاتک نفی بک شامل و نظک استافل و کل و اما
 بادشاه اسلام مقده قبول دلان و عاتک اثر و نفی عامه خواص و عوام شامل
 و نایل دکا تو طوائیف واقوامه عابد و آل و کد دعای سلطان کرسب اسب
 و اما ان و باعث رفاهیت اهل ایمان اولو قطعه چون آب نفع خود بود
 تا بخواست زینهار ببری بود چون خاک بکشی در هوا خوال برده بار
 تا چون هواست بو کس قاری بود سر ای در کسش بویان المذکر و منافع
 تواید و عیان آند و کم بضاع عواید عوایدان عاید و بوجان دن عطا
 و مشایخ در که اگر چه دنیا اگر چه کاشطواره و نا علمای و نا علمای در کن اهل شیشه
 غایبده آسان و مشعل اکثر انسان در ش کاد دنیا که تو مشاکرتی بنور
 که تو بچشک آسان کنی کرده آدمی بکسب حمت خود آشتیاب
 هر چه انیش دران بند و در خندان کرد در ای در پیش آیدی
 که یک بویشلور در لاشیا و اعجابی که هر شیخ البه شیخ و شیخ و هان سبب اولو

زینور و شکر در خبری و دفعه و خنده اسخان نظری و ار و نیک ظا بر سره الهی
 کیدر لر و رایشنگ باطنان تا خلق ایر لر بن کاکایق دن فو و بر سر سن
 اراق که کرسن و بن کاکایق صفت و دن سولم سن ایس ایسک عراف
 ایر کسن شتان بینی و بیکت بیت داندا آنکس که او فرودست
 که زنی فرق آبتو چنست بن سر راری باوشا بیک انصاف و انصاف
 سولیم و فرمان فرمانی شاه بیک او صاحبان کشف ایلم که انکاید است
 عنایت اذلی الیومید او مشلور و توکید است بی غیاب ام زنی بر لب سار
 عوام دن تفصل و تفوق بویشلور و عادل ایلم مشهور و ظالمی ظلم ایلم مشهور
 اولور بنم سنکلی ساجم کرت طمع مال و دجا و ثم و فرقت طول آلاله در
 کونجکان جهان و فرقت اجال و حال و کثرت مال و حال بر سر و روز و روز
 زیادت اسوال و سعادت اجوالی و عبت جهات و ضلالت و دورت
 قسارت و ملائکری اولشور و بو اجدان سراج اوراکوری و در جاج
 و لکری بی نور هایت مینی فرغ در ایت در عبادت حق و کسب علم
 تو بر طاعت خطب مال سنده مجال بو جمل او زکی اهل معرفت صد مذکور
 زنی تصور باطل زنی خیال ل و اهل و نیا بر مع مال موجب مران فضل
 کمال و طیل آمال سنجب خبیت حال حضرت ذوالجلال در آنها اسوالکم و اول
 منت که کمال عالی است عیب و کمال آفته وقت استی مال مش
 مال و اول دست سستی دشمنند که بر نزدیک کسب کوشند آنها اسوالکم و اول
 مال و ملک این جهان بزرگم بکر از صدق و اهل سالی بود حرف و تقوی کانی بود

ملک در بند ریاضت می شود . دور از اهل سعادت می شود . و اول تائب آسان
 ولایت . و موسوم به امام است . مطلع اهل مغایب . خطیر اسرار عجایب . ابرار الوالیین
 علی ابن ابی طالب . روحی عینه بر خورشید **ش** . زینب نمانا قسیده التی رفینا
 لنا علم در اعلامه . ما فلان المسائل لغیبی نمی قریب . و آن العلم باقی لازمال ودا
 ست مال و کسب آنش را بر سر نظر بجای حال . و مہبط الوارثه و اللہان اولی مہر
 و علایق دنیویہ . و عوالمی مطلع دنیہ بر اہل مطالب . دینیہ . و آتیب سنیہ منتظر ہدیر
 و اما اسوئوکر و اولاد کلم الیقین محمد صلی اللہ علیہ وسلم دعوی خواجگی کزینہ . ہا کما
 خواص ہنوز کہ بر و نفس ہوارا بنہ . با شقی نزدیک بود عالم جان . شکر بگذرد ہنوز
 بسوی الحج ہوا چون کند فطران . مرغ نجوس بر ہوا بال ازین کہ . کسین نیویلی
 برادر کہ دنیا بلو عقیقت گشت جمعی . همان مشب . آری اول انشاک لمعی و با اہل مشگ
 جمیع کہ قسم می لات . و قبیل شفتست دنہ بر اہل بیخ بین الازدی و العالم **قطب**
 بی سنگ چاہب راہست دیشا دور در ہمد . زینما را با خاشعی در ہم برای در ہم
 کسعی و بنفانی کاہنت ما خلا فرا . فہم دلہ کہ در داین دوہست ساسکم **ت**
 و دست اول از نفس دشمن اول میان سوالا بلہ . خود جامع اولی دوست علی بلہ
 ہن کشف امارات و حکمتان بود جمعا نکتہ . و علامت بہر کہ ان شوبہ گشت
 امیر ہم کہ حال ہم مال . و غایت حصول انان دن اولوری اول بز نور کسیر کس
 ہا کہ کندی کہ اگر سن . در وضع حالی کہ انفسی بی شعاع در کوئی نمی اخوار صاف سن
 عقیقتی نخواست اولمش **ارواح** . در وصل یقینی منھنجان صحیب
 حکایات . و مضمغان لطیف کتابت کہ توستو مہر کہ کوئی بر نبوی نور طیبور
 کی

کس بعد از کس . و اوج ہواہ پروردہ نوادہ ترم کسیر کس کہ کوئی کہ بر ہوز طہ
 شعیف بہت نجیف بلکہ کسیتی مسبت ان غریزہ کسند . و ربطہ خدمتی رہتہ جا نہ بنیذ ان
 دیوان شہر و فکاک دہ دوران . و احواف خار و خاشاک دہ دوران اولمش . پس
 نہ بوز ایماہ و کلوب ہموہر سلام اتمی دانستی ای برادر ہر باکر کران از کہ ہوسا
 بی کران دن عالی شرسن . و بوز راہ دور و دراز از کہ لوک نشیب و خوار آتشکس
 بر داند ایچون بود زحمت در کہ کس . و عمارت خاندان چون بگردن تخم خشی
 برہ کہ کس . برمان بزردہ قرارک . در زمان بر مکان دہ اصطلبارک یونہ و ایستہ
 و از نماں سلو بلوب بولور کند . کس . دہ ہکمل از لری و ایالی سہیکل سلو کس بک
 تورا تندی ای برادر عبیب ما لایمی سوز کس . و غمی بی منعی قال یقول بکسین نکور
 سمعی سمع اشرفک اسمہا اتلک را در کند کہ کوئی نا اشک تہ رفتہ تلب اولین
 مقصود و ارب حاجت الی و اتر . و قطع فبا طلب خلیج شہد طرب اول کلا
 نکم ہوز بشر **د** . دولت مہلت میر کی شوہی است و جوی . کہ معالک ہیجوری غمی ہزارہ
 زینما شہدی ہی کہ کہ دایا مسلمان وار کرب ہوا بر سوارہ و کتب حساب دہ و آزار
 اولمش ہران دہ طران دہ ہم . و ہر مکان دہ کسیران دہ ہم . نہ بال ہر ہمتیہ
 در دہ کلا . و زبا ہی کہ ز جہت شکر مالا **ا** . نہ بال ہر کہ وار دزہ کلام
 ز با ہی دہ کسرا کہ در شہ عالم شہی غمی یہ یکگی سہ ایستہ . و ز ہر سہ ہتو کلم
 و طمانی دہ غلط کلم کو کس کند کی بود ہر ترم . و دیدہ و کلمت الکوم صورت
 در ب . نہی حال بقت کبک برتہ اشہ قونہی . و همان آتہ و طوی لوتہ منونی
 قنصاب داعی اندکی بجا فی اہل ہر کہ جا لری . و بز نور ہی آکی نیرا بود **ب**

زمیت حاصلی . روانه در مورد جکوب زنبورک بریکس غزینت الیدی . و فاشی
 جانبدان یکبار در اولدی زنبورالیدی ای را از اینه برالوب کبرکس . و
 برینجده ای که غزیت ایوستن . مورالیدی صدکنان زاده سولید . و با بان
 سولوب لاف ایله هر حریف دل کانه او نوره که خلق و تکلیف اتی اول بره
 ایله که که کندوسی بیلمیر **بیت** نیست محبت که خوردر جسم زبر بنوعی
 هر که در کس بای ز حد کلیم **بیت** صفت غافل اولوب کجاش آتوق . اوب ان طارک ایله
 ادی ای غافل انانی شره و از آنسته ایچون خاک پاک صلح . و بزبان دهر بر
 محنت برده درون خاک و خورنی آتوق طبع و الما حاجت دهر و عمری بیست
 بره شعاع بر خاتل الویصل **بیت** ای که ارحمی نانه شب و روز . بختتند قول
 از هر دهر دور شو زینا . هر که جسمش بر میان سبیل **بیت**
 شیخی آتیدی که کلسا باشه ایک نیا و ده شمار . و می و فیلیغ غایتده نامور در
 زینا هر سوگن مخالف قاعده اصول و عقول . و جلوس لید و کف ناملیغ و سلو
 کرسن بیگرسن که آتدست مال ملال ایک حالت جهالت دن آتشی . و طلیکه آتد
 معتقد . چهار سو بیگ غایت غایت دن منشوری . که خوز و نجاست قمع اسباب
 ارباب ماجات ده ده و در زین در جاست تسلیم خواطر اصحاب مناجات ده
 و بو مال در سوال ایلیتیه دست بال در دست حال ایلیتیه در در که حاجت
 در ویلکان خاطر بر لیک نی توریگ . در ادا اهل سوال تکلیف محک حصول توریگ
 ثواب . در اینده سادال در مسامی در در تقسیم امانیت شریفه و وارد اولمشدر
 من کان فی حاجت افی کان اتدی حاجت **بیت** زین مسامی که در کتک ده ایلی

کسار تو حاجت در مانده و اکر در . امیدرک و نواهی قیامت ان دم و ارا . که
 کلاسه دی ازلو با لاکر در . و دودای معلوم میفرق و ایرو و مشورم بال بیخیز
 کبیر در که اینده که شرف . دعوت درم فضل و حال ایله که کسرت فتنه و حال
 و حاجی کسرت حال ایله در **بیت** اراجزه محکوم در راز حال . که قدر در ایچله قدر حال
 زینا فاخت حال و فراغت بال و صحت مال ایله . و استخفای لذات ذکیه
 و استخفای شهوات نفسانه صحت حال ایله . و ثواب و مشغولی دینار
 و در هم ایله بولور سر . و ادا اوقی کسیم در زبر له سال توان آتوریک صحت ذکیه
 توغ المون علی الدین المال الکره . و توغ المال الصالح الیصل العالی و کزده
 سکر در **بیت** مال کز کسب . دین باغی محول . توغ مال صلاخ و اخلاص رسول
 خلق و عقیده تباری مال نقد سکر داری بر اولور . و تقیض و بسط شهیاری بیار
 تمام عیاری بر له صورت بولور لاکت االا حال و لاجال اال علی الهی
 غنا صاحب عیب . و غنی محبوب جل کلوب . دره انسا نده غریب و تقصیر
 ستر بره . و دران روزگار دن غریب و کس تباری اوب کبیر **بیت**
 نو آنکری بر عیبی جان بر پاشنده . که عیبهات بیکار کی نیر سبب ننده با آنکه بالار
 به سلامن اهل عیبی . احتیاجین عرض ایله . و طبیب خاطر بر مقدار آق کس کند
 قرض تو کس . معرفت خباب بملویت . جل ذکره . و جب کله مال مال داره
 اضعاف و مضاعف مالنده نکات . و غنات ده در حاجت مسامیت
 و برور من ذالذی بغرض آتد قرضتسا میضا صف اضعاف کبیر . و در جان عالم
 مال لیکستمال و اموال ایچصل اال مال بولور که کسب ال تقوی لایستمال بملال

حالای باشکندن بکشیدی. در است ایمنه ملاقات خانه اشکندنی نشوی
 غیر که بر خور باها بندیدی. ولی سمنی و بشکندنی بادی. مویز در و عطشک افرازی
 ایگ یک باری باره کاری ای می نشوی کنده بهر که تیران بوده. هدف تیران بود
 چون بکش در ضوون بکشیدی. بر خور ضوون کران بگزیدی. پس دعوت ایست
 استری ای جانان در هم در نیارم و مطو و آرم سکند و لسون تک اول تک امرو
 بندن تک یا مال علی. و اول کسکه کار و سر کسکه مستور قابل لید. بود عاشق پاکش
 و دامق برانش در اول سلی در مبار. و اول عدرا عدرا. سو یک که خصال ترک
 چو قدران خاطر نشاند. و زلف خشک با مشق جمع دل پند. کار نکمال
 لمع خونی سرور و فکر و صا کلا کس که جوی غنی بر بود در نشوی سرودای تانی عشق
 در دیداری اسودم در خوا. منم جان که بیارت شب و روز. چنان سوزم در خوا
 مراد نادری را در کون. امینا اسیری را در کون. بنجید و کن اول بخاره حور است
 فرقت در سر بر با کسین. و سزرات نامرغی نیه دل جانانه جان کسین. در وقت
 و وقتک اورانی. و بوجوت و بوجوت کرانی بوقید **ریت** بوجوا جو کرانی بر میاید
 ظلمی با تک باین در غایت بوقید در بین اول آله می او انجی با کسین و کسین
 او روز و نگاره دار و سلابی و جمله با کسین کسین در دی. **چو انگ** کسین
 مانع و دست حال و در وقت و غنا کسین و سلوت و صف کسین عمل عرض
 پیش روی. و امیدی سلو که کسین بونیش بکشید. و اول جوان
 نظر شفقت ایست حکم کسین. مقدر در کسین کسین با کسین بر بلا بر ستلا
 و کسین در وقت اول کسین که در معاف دل با شکر می. و بی نش و نقل صا کسین

اینگر

ایگک عاقل است غیر مستلاست. و عادت مروت سعادت. و کل در که آنک خند
 آلودن مخمر صا خدر ایوز که جاق کسین سما دن کسین المیریت. **آه** عاشق دن
 که روزم ایله خدر. کم قوت قاست مرغ دن ایگر در سر کل سن انصاف ایگنی
 عاشقک **آه** کسکه باری با در اثر. و عشق صا کسین کسین و لدا در فرار کسین
 البته هر خفا کار خفا کسین. کسین کسین را بید کسینک عوض کسین پوز
 کسین کسین کسین کسین و اوقات کسین کسین. و هر کسین و خا را خرا و ازاری کسین
 طسونا در **ریت** ای بی و خا کسین و فی هر جایی اولید. و یک که کسین کسین کسین
ریت جو کسین کسین کسین. قوا کسین صا کسین. **ریت** اندر اصول در نزار
 هیچ بر تر در دم آزاری. کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین. و اول
 جو کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 بعضی خور سو لیم. و کسین و امان ایلا کسین کسین و امان ایلا کسین کسین کسین
 ایلی ایلی کسین. و بر کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 عاشق کسین کسین کسین. و لدا در جاق اول کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 هر یک که باره در دست ارادت. **ریت** کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 ناز و خست کسین. و ایتر در لای کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 بر لاسوز کسین کسین کسین **ریت** ای جو خور کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 خرم و کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 عاشق کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین

مخلص بودم که چون دل جانک حسن پادشاهان و نادان عاری در تو خورشید شادک
 سزای تو بر صدق و صفای تو بری در که اسارت زنا هیهات از انده دلایل حسن شایان
 و فایده صدق و فضایل طبع سخن در وقوع اسرار این واقع و فریغ و کراهِ اظهار
 عنوان **الباطن بیت** علامت در پیش از خلق جوهره تنگیم هیچ صادق بودیم
 و اگر متولد بودیم صادق کی صداقت در دم و باجاده و فایده حقیقت و مابیت
 قدم او بر سنگ است بنوعی که عقده عد و بیاض و رحمت و فایده و فایده و ان اتفاق
 ایضا تا که بیخوابی بقصود و صفای هر دو فایده پدید و در عین و ایلی لطف شایه
 تجویز ایوم که در پیش از **بیت** بیخود عاشقک صدق و فایده از **بیت**
 که در پیش از **بیت** در این دو امر **بیت** و الا عده و فایده از **بیت** و سنگ
 صدق و صفای **بیت** باری بنیان بیانی سوکنه و ایمان الیه و فایده و قول
 فایده و صفای **بیت** ایوه کج لافی بود همه سوکنه **بیت** دوستی چون بنوعی
 عهد استی از سنگ سخن به جوان آید ای تصور در دل جانم و ای جان عزیز
 جانم که در جان دمال ایستک با ملک و معلوم آن بر که عاشق جانک کل
 عشق عاشق در که طرف خلافت و اوله و عشق را من در که سخن مغز لعل
 قلب عهد نه فایده **بیت** لکنه در تو هر مفضل است است که تم می نمودن
 و فایده عهد و بیاض خلافت ایون کا فخر نندگی اولسون **بیت**
 در سه روزی که عرومان خواه بود و عجز با تو ما داشت همان خواه بود و ما
 اگر بنده خلافت عادت ارباب لطف و عطا به خط و خط را نفع او کور **بیت**
 و فایده شریفه مدایع افعال زنا طوطی بود کور **بیت** او را هم سوکنه بیانی نمودن

ملک و عصبانی غیر خود قیادتان پوره کوشش که بر عهدت افعال در
 تا هم مستوب تا در نازق در **بیت** کرد کم در عاقل شفی سوس کی کند بیسی کن
 به بیانی نقصان در بی سب و کل بوی فایده **بیت** به بیانی این ایجاد و قبول
 واقع اولوب تا منی شمس کلج قیدی لاجرم جان داغی عارضه **بیت** و الا ع
 کلج شمس مهر وادی ده معاشرت با شمس آنکی و آید **بیت**
 انون سنگ استیجانان رکسیدان در دمنی ضعیف بر مردان کسیدان کا
 بستمان وصال نده نازخ بستانی الیه متکده و شفق و کاه کلستان لهند
 سبب ششمی الیه مستوره و شمع ایوی سودای لغی الیه شمس تاری بیاضی را
 ارش در روی و عطا لعل عالی الیه غره **بیت** با جمعی طره و ادا اوله روی
نظم این بهترین خوشتر چه باشد و زین زین و کوشش تو چه باشد
 که یاری دل زباری بر گرفته **بیت** تا که بندگی در بر گرفته اول کوشش لیا
 هر شب انوار جلال شمس استان اولمده و شمس چیده شیرین خند و قسم
 بر خنده بلای عجب جوانی سخن استان قیله تا ایوی ایوی در بر کوشش بی
 دای دلش بر سر **بیت** بر حکایتی اول جلدن روایت الیه و تم تا یک کوشش
 مال و رسال بر در ده و مراد **بیت** امین دامان ده میان سزوی
 باشد عاقل شمس قیله عیاری بون **بیت** و کوشش در سزوی کوشش فایده قصور
 و نقصانی چون در خوابان جمان بلای تو لای زبر کوشش او لور و چگون
 زمان سوادی در هم و بیاید بر بلای عار و اولوب شورت بود لور **بیت**
 سیم الیه ام او کوشش کاشکار **بیت** سیم الیه ام ای کوشش ای کاشکار **بیت** هر ده غمته

خلع و صفت ارشدان زرد دره و اجباب جاه و سهمی جاه نمت اندون دینار
منورده حریم کلشنده ننگ کشت هم روزی اوله و فخران ایچ چشم و چراغ همین
او قورلو و کلکستان رکشنده کلک درونی خردنه زرا ایله اولد و فخران آینی
خبر و سرور و قوسین بیلور اولر **قطعه** لاله الکف ای عور کس جنبر
صورت خوب دیریت نیکوست باز کوبین کجه دلیت ازجیبست
مکرت افنج رسیدا از کوست گفت فی فی که ز غلام زمر در کد با ساب خرمی
خوب لرین که خرده داره می کجخ ز رشادی اندر پوست و با بلبل جوانان چند
چو و هر جان بر خواصها کسیم و زارک زمان کوش جان ای کوش ایله
و نقاش بندگی برو کوش ایوب اولنج که بر و دلیران تند خور کوشی کند و
یام ایبر و دکنان صومش کی سان و چهل قید دام ایبره نکند و لرندن از سبیل
ازار کوردرلو و نوزده دکلو حضا لرین و چمنو روزار اولر اولر کوش کیم عاشق
بر می بوش در **بناعی** از خلق کوش بودم با خبرست کین تمندی طبیب بطاهر
از کوش تو خود قیاس باید کرد کجا کز دست با ره نم ترست روز را لایحه
همی عدم جوللو و همی قدر جانلو صلتی عرض دعا و جا کوشی و اظلم رشوق و
جان کوشی بر عاشق بایل و ایشی را کوشی رجز ایبر و ایشی دانک و طو کوشی
و فایه قابل مالم لرست شو ایش ای باقی لکر ز منقد و خوب و وصله بر چاره در
قطعه تر و کسیم فر و آرند نه با فسون شو و طلابی بر کون بر عاشق فایه که
وصال جان نه نزار اولر ایق و شمشل ایبری کند جانانی و سودوی جانی بنشیند
سوا ایوب لور باغی او قوروی **بناعی** مستحق فرست شکیست که نیست

با همین بر کین است که نیست که جان طلب سخن در این نیست که نیست
زیم طلب سخن در این است که نیست چون جوان عاشقک حالی زردن خراب و
خالی اوله و طبع عیدی همان اول ساعت ترک مصاحبت و مناسبت قیدی
و ادقی کا نظر صادمی و موصافی خاطر لبر که سه ساسن المدی و بواب و دست
یوشور **بناعی** کسیم و زرا سر وانی شمیکه کیمو خاطر عاشق که زاندر دینا که
بناعی انگ ایلی ان دادم و ز سار و جوز کال منم منم است که دار دار و
حقیقت و زرا بر سنگه دار در که تقیغ ابواب مصافی سطلت خانی اکار و بوط
و ز نام که ترسخ مانی شست جهان فی اکا موقوف کجک نایش ده خود دهری
جامه شب کی لطیف و ز ششان و قورقی نور شمشالی برقی و نور شانی در
نوز و صفاه آینه اسکند بر کی خوش نما و حسن و بیبا و موصوف و کیمی آرایش
ادب و سما و **قطعه** زرشان درویش چون برق لایح زرقان و صفشان صوفای
سرو را کینر دلما ی پریشان تستران طرن در و زلفان هر برینش فرغ الایز
شمع شبتان فاقت و طلع و دیار با بهره کیمی باعث جمع خاطر اصحاب
بلاغت و براتش در کد اب ایبر ج باب ده منطفی و سودا کیمی نوبتای لوان
بر کوز مستغنی اولر کورون خویان کوشی و ده کیمت دره و با بیجه بان کوشی
مکیند در **بناعی** زمانه کوشی در سنگه سوبان زمانه در سبان ماه رو
کیمی کوشی نوبت از سر دست کیمی کیمت بنا که کوشی زمانه کوشی کیمت
زمانه با ی رود بی نوبان و در اوله جان از سر است هر کاره همو کار کی کوشی
فریح نیش در و زما کیمی لوان کلک قفل کوشی کیمی دران و ایله خوش شیک ناز

مهر خون حکم البرود و ده سیدر و شاه جشیدک تشنه اندیشه ارکان
 اسکاژن برآورده سیدر بر نوزاد که غلبت زیاد اولی و اولی شان
 برایشان روزگار و بنور ساطع در که نوزاد قیام نیکوان رکنکار در مضماع
 ابواب مسمات و مصباح شنبان قیامت دره شرف انزلی هر جا بهل و قی
 وسلطت زای هم فرقی و غمی دره نوزادیه صیغوبیه و در سوسه شیب برنا و پیر
 حبش قیل العین العین رفته و لظهور قوت **بیت** قوت لظلمت غم آت آن نفوذ
 و بهیا سکنه الغنی و سیوده عنوان نام صیغف سعادت و در با جیه جرمیه ساه و
 اول برادر که سکا منشی بین و یار در حقیقت ده وارسیه در هر دو بین کار سال
 و اول رفیق شفیق که سکا سیاطور در کرد در بی کسک اهل نجار با بنده
 سیم و در در **باب** بی در شنبان که کار در دارد دره شیب ساطعتا زور دارد
 کویست که غم را از در بهتر شش کوی که اختیار زور دارد دره خود مملوک که
 عالمه اعتبار و غم ناسن فاخر بسلی لیدر و در محنت و ذلت کشتن
 سبب افکاسی لیدر که تمقده اولسه درم الی ادم دره و درم درم اولی
 و اولی لیدر در حکما شیب **باب** الی ادم لیدر **بیت** زور در هر دو عالمه لیدر
 حل بر و سکا منشی هر کس ناسن الی ادم لیدر که فرقی نام عک و یار غم ده
 نیشل آت و کی شیب کربن کوش و شهر قنده و موقوفه در آن جلد و کی غم
 از غم آن مومنان شیب در ویل آت بی نیا اولی **کتاب** غمی آت
 روایت ایبر که سلطان محمود غزنوی زمانه و حکم فرقی که کنگ الشو ایبر
 آت بی کوش شهر قندی بر که کوره کوش شیب آت زنده مناسب دوستان

ایضا اسودد لاجرم بویست برلا ستم خنده و غمیت و لول اینست ای اول
 شربی بنامه است آت بی چون قطع بودی و طعی نزال وادی بر لبه جده و خنده
 تیدی که کردی که بر شسهر ام آت و ولده خرم نما در که جلد و داری جوانان
 بالا بر لیدر **بیت** و عیار سو و بازاری انواع کلاهی اعلا ایلا آت سته دره نهاد
 با دی موی روح و عمو اولادی سلو است انوای دل فرج ایبری که کسک ناسن
 نزار کسک غفلت دره بر کسک ناسن صراحتی سناست غفلت دره عاشق کوی
 معنی چنانچه شیب و نیش و در محب صفا و توری مجبور لیدر سناست و سناست
 خوش ده **منفی** با نازک شیب قیام شیب ازان عیان با ب و کام اول اول
 در غم و لیدر اگر با نازک بجان آن جنس دلما نوزاد در رنگ چشمهای روسی
 کسک آت غم خنده لیدر سوسه کسک طلب دن زین سنی الی و جراب
 اغزلی آت ساحت را عتقه صالیدی آت کسک امانی محمده اشکار آت
 ایچ انده اولان سوا بر لیدر یا را با نیا لیدر و دوستان اول لیدر
 و کیده کیده حریفان نیرین انرام و نظریان شیب کل نظرده اعتبار یکی بر لیدر
 آت ناسن و دامن نعتی و زور و اولاده اولی کسک شیب کسک کسک
 ایبری و بر بر سیه اکر شیب کسک که زقا خوب و طولی کسک کسک کسک
 الی الی و النده اولان برابر و سوا کسک نظراف الی لیدر که بر صوره شیب
 و غمیت ده ایبری آت سنی ده جت قاتل احرست و غمیت ده ایبری و
 جان با نازک شیب قوت کسک کسک استیلا و کربان شات دل و جانتی
 آت بی ایضا و غمیت کسک سناست آت و در عا کسک ناسن کسک و کسک کسک

غار و ملکی اوزنه زهر ماراوردی که نیکم بوی شکر در **ریب** سمرقند قند لاسل الشیخ
 و سمرقند لاسل الحسن افزونگیست قند و عیشی قند دن بر تیره و ذلت دن
 بر مشابیه ارشده که سمرقند دن پادیه راه غزینه قنده اولدی و پنجه و کاسیل
 دور دور از و سنازل بنشینب و فزازی آبی قندی اول سنسنگی که کلش بی
 و عشرت ایله کجیبیدی که کیش ده هزار عشرت ایله قطع ایرودی و اول اول
 که زلفا و عشرت ایله طی تمشیدی بود و فموده هزار عشرت و ده عشرت بر لک
 کیرودی و ایله ایرودی **س** دل داده ایم و انبی دلدار مسیب و نیم
 باخون دیوه و دل نکلیه بیدوم یا دان بهی حال شود که ازین با بوی لالی بر
 بی از پرست مانده ولی زود در بدن زاری کنی از خاک درست نایب و هم انقص
 بوج کاسات غزینب و تفریح و مساسات کرب دن سکه و شرف بسیار کوسن
 غافقی بر لاشرف و کستنه اولدقه سلطان محمود کند و کندن احوال شهر سمرقندی
 استسنا قندی بکجوقمی بوفطی غزالی تصدی جواب اولد **قسط**
 سیم سمرقند بر لک بوم نظاره کرم در باغ و راغ و وادی و دشت
 بود و کجیب سمن از دم خالی دلم و صحن سوسن فزونی بیست
 بود و پرست بیند کجیب درم بود سر بر به بود و سب ان زینت
 استی ای در سوسن قند بان باغ ذلت رجال و عشرت اموال هر ش
 مسرت نوال در کجیب قند لال ذل از اجال و کسین سمن نال و سنا لک اولد
 و بار سب اسباب غنا انکلیه که در شرف ده غزیک با و طبری زرور
 و و بار کربت ده کجیبک دنیا سوز در لال و سب خوال حافظ لک و طبر

شیمی اقبه کسک قند بی پرورد کسکی به قمل قنات عان لقی بخوار بی خیزد
 اعلی غزینجهان اولان لقی در و ز کسب بر هوش سینی دم و کسک سوسنی قند
 که از روی ارباب شوق و طرب و اب روی ای صاع علم و ادب در **طریقی**
 ای ز روی لک کجیب لاتی محبوب خلیق سوا فانی لک تو خاله لک کجیب
 سته عیوب و فانی حاجاتی **د** **ریوش** در و پیش راستی **نقط**
 ای تو انکلیه فضیلت سمن خون زلفیول که نزار دم دیوی با سن درین کمن کجیب
 سمن سینی خوش قیامه و دنی جان اده اند بوی کلک نسیب و سمن سوسنی با سبیل
 ایجه نام معلوم سمن کلاهی کسک زاده و ای کسک سمن سوسنی سمن و در و سنی
 سکا عین جواد **شیمی** که از زرا نده کسک زلفیول غزالی با سنی با سنی کجیب
 کسک از روی زبان جان لایله سمر کرم اندر انانی کجیب سوسنی کجیب
 ایجه نام سمن و عام و ای بی عا کلا کلام سمرقند خانی دن خوف و شکر
 و خلیق دن حجاب و از لک بوقیه که سوزی سوسنی کجیب کجیب سوسنی
 و کجیب طبع بر کلا موزونی ناموزون لک سمن سوادای ز بر لک کلا فانی ایزین
 ده لک کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب
 خلق و خالق نام دور کجیب لالی لالی سمن کجیب کجیب کجیب کجیب کجیب
 حقیقت ده آرزو و دنیا کسک سنی ده نام **ریب** رخ سینی اربکله از دنیا
 ز کجیب دنیا سرت فدانا و از دن ایله سمرقند و ناول ایله کلا کجیب ایزین
 و کلا غیر بر لک سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی
 سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی سینی

عتاد با آنست زار نشانی از ترکی بست و قارون گهی زمین بر آن ایوب
 خاک حق و صیبت ای که بود بطور مردم و دست و زربانی شام و شارات سرور مدار
 و شرارات اکتفا رود و بود کاکلیک را اولان معلوم نه است ده خواره و ما و
 هوا و هوای ده زار در **قطعه** از آن نشان زار است کسی نمی تواند که در حساب نیازی
 حساب روز شمار خیالی از ارمات جهان برود بگویند که نیست خیر از نام
 خوار و حسن بس نخست محبت جمل بر او قمار خوار فرمایند خفته خاک که از دست
 و کمال خست مال بر لم صورت سنگه سودای زری در دگرده قهرشین کن
 و از چشم بر می زار سودا بیدار و آنچه حسن و دانش در اسب با سائل دن بر
 کونک بود بخیر سن اولان که آمدن زین حسن زین بخیر سن و نه او است که التکر
 که بر حسن و دالان و عیال ای که مالک اول از تهریه و از سره سر که اول که کوفی
 کسی است شام بی طعمی بر قانع او شلر و خوش طعم دن اوقات با هم بود
 نان خشک قناعت قیلش در غنی نشوی و شاولش و اول **حکایت** در کوشین
 استی می طراز نکان که شیک است و فزازنه کان الوتیر و روایت که تو شلر در
 شهر کوفه ده عفا دن بر عزیزه و طوی دن بر حسن بر کویوب که در کون کوردی که بر
 حاکم زین بود و از نه و در ملکک جانی در یک کسی که نه بر کوردی که بر باره
 اکتفا ای طرور و قناعت استهما بر او کازمان او در بو حالت ده بری
 در پیشوب پس روان استفسار آری که بوزنه و نیکو سن و بود و یک طرفه اکتفا
 بخون بود کس بسیر شیری ای برده بود ز خوب با به دن با چه تو کسی کویوب
 کبیر شویا که کرم غایت لطیف پیشش در و زیاده و عتاد اولوب آن کس

تک

آنک بودی خوشی و را یکد گشتی بر لب و باره آنکی در و گشت و دیرم و اول
 سب دن بودی در یک دن طوطی و سب بیدم بری چون او غلام دن بودی
 المدی آنکه سب کویوب بر قه حکم کالادی و استی ای حرم زاده که
 شهادت کس که آنکی قانق سن و نان خشکی اربعی سز بر حسن و طبعک لطیف
 طعمه و ما کولات خاص و عتاد او که در حسن کطلک شش ای با شوی بر ملا او
 و تعب مسکش ای که طوطی شاد اعلی او که سن ام ای خندان و آن که
 بی اذعان سندانچی غایت خست و نهایت بر صورت دن اول و تهریه
 و اول ش سب ایرشین کس که اهل و عیالک خیال طعم بر له قانع در لک و دن
 و روز نونک بنو دن نام ای که خستند در **در سب** سوزن و فزیز
 شده هر کین نام آن خستند که در خوان سخن کاست کس که یکی بود و آنکی
 و طمسک اول درجه ده در که شست آفتاب کردون نوردی بر تنف
 لاجورد دن نامن طمع بر له قو بار کس و نعل سبین عالی المی سب کویوب
 دندان حرم المی طبع ابوب آبار کس و او که کس زار و دری دم طوطی
 جالاکسن و تیغ زنتی سر به و خوش دن جن کس که دن قری دن طوطی
 قری جز تو سب همه ای کس و همه مار و کوردی المی سب کویوب
 همه مار از دنان بری که کوردی بری که زینل بر و طفل برین کویوب
 و در درای کویوبی کجای کس ای با ای بود و کوردی او بود که کوردی اول
 قبله ای بری و کویوبی همی اسدات الفالب عتاد ای طاب همی سب خست
 بیت الماد و کینت مال مار شریف بودی و زار و کسک الطاف و زبور

حاجت بر شاه راه که از خواهر نهاد **بیت** هر که دنیا به کلوس بصدی
 او را و او که ملک کلانی ملک عدم دیده مجرت و به بهر حاجت بر او بود
 نظایر و به کلانگستا که از یکدیر خاک ده هزاره استوی القنفصه و بود
 خفته و طشت افک خون شامان ایلیاس دره و پشت خاک بسیم پاک
 خوبان ایلامال دره مین دره بهر معنی بر کلانگستا که در دره کسبده چون
 هر سر در پیش بر کلانگستا جلوه بری آورد که سیر **مثنوی**
 به خاری ز خاک خاکست . بهر معنی بخون سسط بنبت . خون شامان بسی درین
 خاک خوبان بسی زینت . هر زمان که کوب خوبت . قطره با سرام خوش
 حاصلی هر فرام برآمد خرف سان خاک ایلیکسان دره و کله نه بهر جیش
 مکان زره مثال بی موشان دره بو باغ بی فراکش کلای سینه لر کن
 رویندک علامت دره و بطور آنکه سینه کوی کلای سینه لر کن
 لطف شک بریندن باشارت در **مثنوی** بچکلر که چشم برودن سر
 بچشم باد بر بالیف دلبر افق کوز شلر در دره جان کجور قاندر لفظان
 بوقدر صبراه خدادی بی خیر اولان ز بر ستمه امانت الگ واجبات ذم
 قضیل بهر زن خالی اولان ستمه قنارت الگ نتختد ز کورت لفت
 عذارت و محبت و لفت معانک فضل و کمال ایلام اولور نه مال ایلیک کمال
 حست و مغفرت دره اما مال بی مال باغ و بال و صورت انوت از نکر سیر
تکلمه جوق آفاق طلیح مال ایلامی خیر حکم . سیر و زو جیتی عالی
 بارگاه قرب دن جمیت مال و مثال . هر مقدار اوله اول عطف دار در بارگاه

که بیخوش جوق طلیح دال زاده ایلام . استیلا بهر بند بهر بیخوش را کسی
 آنکه زندان جهات کرامت . است که که در جزرش صدق است . هر که نظر او
 کنی نظرش بر او که بود . آقا انصاف ایچنه زرد در دخی آکی نوز کور کور
 و باران کور و حاجتی قرار در که با دینی بسک سیر . دیکر پیدا کوی طاب غیز
 اگر چه کلاککان در آتا بر مکانه قاری لونی . کر کور بود و ده کان امکان در آتا
 هر دن خاری جوق حقیقت دره با بسک سیر در که محل ده اکلمر . و بر یک
 ایل شو در که بر سنبل ده و کلنر . **نظم** که هر کور آقا با کوشه دره . نوزی که کلک لطیف
 یکی هر جا سیر قاری لونی . هر زمان صبره اختیار یاری لونی . هر کسک آکی نوز لونی
 بر باره و کور و کاسی لونی . هر دوللار که در خاکسی چون کلبه بر کلک اوله
 خشت کی مردان ده کلبه دن تکمل اوله جان بکت دوران در **مثنوی**
 الیون تکمور زور دن اول هر حاجی . هر زمانه زره محبوب کبی سیمه بر
 کلبه زدن خافضه و ش هر کس کلور . **نظم** هر کس که کوی دم بیک دوران کیدر
 اگر چه هر ره از تکمه قوی عزم و سر بلر کست دره . کلبه قدم زور و انقلا بی
 زیا و بی بکت دره دایما جانب ارا ذال دوران همه نازان . و طرف انقل
 عالی خست دن کوزان دره اهل شیخ و فضا و ایصد و فاده و عباد کس دره
 نهاد ای حاله جور و خنده دره . کله که در کس قوشنه خفته دره . و کاه او غا
 و ار غا و بویشنه ایچنه و خفته در **بیت** کور کوی کلبه سیر لونی بی بی عار
 کور کوی کلبه کور کوی با بازار . بر قلب خوش نامیش در کور کوی کلبه سیر کلبه بی بی شاه

وارا شانی آرایش دارا بدید و بر عیادت کرم کرد که نه در کوه و نه درستان بر این کجی کجی
 پستانهای کجی کجی نماز الوب کیدر پس زنده کردانی آنکو که او کرسن و درین باره
 داشت در کراتک مدینه و غزاق میان فیکورسن که باعث انواع فتن و فساد
 و مورش نفاق و مصیبت دور **مطهر** کوا از روز صاحب زکر که
 بهر از بند و بندا کرد که چنین گفت با نقل از پیشت که از آنکه بهتر است
 بگفت ایش از خواهی موضوعی که داشت باید تا موضوعی حقیقا دنیا بر برست
 و صاحب زکار و پیشش و جلیبا دارد یا مسلمان اولان کا فویدار
 نجر مایل و لسون و اهل ابلان صاحب زکار نه و هجر قبال و لسون جانان بایا
 و نقصان و اساسا ضلع و مشران لامع اولز می **ت** سن تصقین تو می گنج
 کورد و سخن زبان و نولت و زر الیک مسند غر و سرورده ازان و سیم
 برلسیدان نخوت و فرورد و تاران اولسون که مال هر کجی کسک انسا نه نفی فناد
 کوا موال شتر کتک بهر و عاید که می کس اولز **ت** قهر بیا می جمیع مال اولز کیم
 کورسن مال بیل یکسن کلسن کجی که کورسن رو کس اولز الیک مال ک
 جان اول اعظم اولک مال که کورسن غنی قیدی اولز اولز اولز **ت**
 در پیش قیدی نهایی رو کس نهایی و فنی می مجلس رای کورسن رو کورسن
 بنش نامه و قطارم انتاده بر شایان صاحب اذعان و ابوی کورسن رو کورسن
 کورسن اهل قریه برماعی و هر چند شتر جان الیساعی ایدی اما قریه رانی
 می بسیب و مرید آنک دین و ولایت و حفظ و اما نشنه و الفی و کس نظر اید
 بکون کشت و لالزار و کس کشت و غزاق اید کس بر لب زنه ک

دار

در می حوای کسینه تیدی و ساید و اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز
ش مباد کسای شورو در تیره که کرد و عمو فیکورسن انظر آن فرب و کس کس
 تبه حال میران زنده و زکار می کوراب منظره دن احوال شبانی شایده اولز
 کسبانی ملاحظه و معاینه اید روی و بحالت ده راهب زبا نه کلوب ایدی ایدی
 موسی صفت و کسبان عیب صفت قوتل در ذاک دن اولز اولز اولز
 نده و بود روی زرد و روی کور اولز کجی کجی کجی کجی کجی کجی
 الا ای ره بود و با کرد و مشت یکباری نقاب راز کس آنکو خای و کور
 شبانی ایدی ای زبا کور شراب و عاید عیب مذنب شکل صام غلام
 و بعد کورسن انام یعنی در کجی و کار دن اولز اولز اولز اولز
 دوست دامن دست کس اولز و نطلب مزاد و اولز اولز اولز اولز
 و اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز
 بس اولز اولز کس عزم یکبار اولز اولز اولز اولز اولز اولز
 غز اولز کس کس ایدی نه فرودست باعث و نه حاد حاد
 اولدی کور اولز کس اولز صواب و مقبل شفت و غتاب اولز اولز
 عید کس کس یعنی اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز
 جز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز
 شبانی ایدی اول زمان اعظم نام کور و همه و هر فرج کس اولز
 ایدی و جهت تمیزی آسان و ضعیف اولز اولز اولز اولز اولز
 بود قوت کس کس کس کس اولز اولز اولز اولز اولز اولز اولز

و قمار مال اولوب طولوبلر لاجرم حمت مسايت و در عاينکده و خصوصي حفظ
 و حاکمیت تنه سراسر اولدی. **کتاب** ایندی بو امر مشاککت تخلفدن زمامت
 بو بودد عايفت مجتهدان زمامت و اچسمل در حسابان ایندی کمال لری کی
 شیرین لرنده مغروف و دلباس بلهن لرنده مختلفه راهب ایندی کتبی سنگ
 احوالک باغنام ایله مان اول سیاحت اولغان دن زمامتک سرانجامه بکر حسابان
 ایندی بنجا اولش **کتاب** راهب ایندی ارباب تجرت واقعا و
 اصحاب ارباب واقعا رودن شویله سموع اولش کک سلاف ازامان و سولتی
 اوان دن برسیت جهاک کرده وسایع ماکون نورد و اربیدی ککه قدم ساحت
 ایله ساحت زبونی ساحت آشدی و پای کسبی بی سایل با و تجرت و بیج
 کبی بریای کیشیدی **منظوم** نه پنهانانی قوشدی بیینی طوفان پچوس زما اینی
 صبا عرت نینن ما اربدی کک سफल کاجو کسرتیه بکون انای کسرتیه
 بر در خواب آباءه و مشیدی نیاده راست کلدی ککه و یاری بنیان جان
 خویان کی کسرتیه و جوادری وفا و مهر محبوبان شانی خنوم ابری و جرت اول
 بقدر خودم و کسرتیه طبعسته زیاد خوش کلدی لاجرم اول بری عا راست
 و آباءه اول دمری کبی بنی و قیدی و اصطفی قنوع دن رعا یاه و اطراب
 فیتاع دن ارباب کلوب التمه مقام طولوبلر و کسرتیه کتدی و لرنه کسرتیه و اعتقاد
 تمیز او کتدی اولوبه جون کتکت اور فر فرخ زمان زور کسرتیه نینا عبور ایدی
 سبکک نراعت رفاهت دن عالی نور و فلاح و سر کمال فناء و صلح
 سیرتی بو لرا جودن سعادت الطوار توره انسان لطیف ان راه کسرتیه
 مصحف

و خصوص کلدی و ظلم و جور عیبه اغان و اادبت برتینت در اقلیدی و سلبی
 کوهکسا امانی خا ساحت و جورک عاقبتی شکست و در ناساحت در **منظوم**
 ازان خانی که ساحت کسرتیه جو کسرتیه انورد در اوز کسرتیه ازار کسرتیه نینا بود
 نینا کسرتیه کسرتیه لرنه مغروف و دلباس بلهن لرنده مختلفه راهب ایندی کتبی سنگ
 سمته کتبی عیب و نایع اولدی و اول کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 اولدیده ایدی آفر اول قرینک اابسکی و اول نینا کتبی کتبی کتبی کتبی
 سنگ کتبی و متقی کتبی اولدیده اول سلی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 کسرتیه کتبی قیلر و موال و مکتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 عواقب امور دن اذال ابری لاجرم خواست غفلت دن بیله اولدیده خورد کتبی کتبی
 اولدی آتیه **حبت** جون رفت قضا اول و نینا بود کسرتیه و فریادی اولدی
 و کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 و پای خنوم واقعا برتک اور نردن مورد اید التمه مقصد مقصد و کسرتیه کتبی
 و کسرتیه اول کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 مقصد و کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 برام کتبی مقصد خوف جان و کسرتیه کسرتیه کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 کسرتیه کسرتیه کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 امور امانی و لولله بسب مقصد قید قید و دوا دار وقت ده و لولله کسرتیه ازار
 کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 نفس سمیت کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی
 کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی کتبی

وعلی رابعی و حکایاتی نامی یوز شکار که هر کس در عبادت غنوه عطا و نجات بازشما
 طلب ایدر که که حاجت عوام دن غرضت و مصحح است اقوام در آن حاجت قبل
 و در مقدار از آن با اموال و انقیاد و در آنجا بستاند اولی و سوز که در آنجا نماند
 آنکه مقصد کنند و انشا عطف اولی که راحت بی جراحت و کنج و اقبال
 بی رنج و در بال مقصود کل **در حط** بیع مال ایدر که است از آنجا در آن
 را که است ایدر که او هر چه بخرد از آنجا که **بیت** بهر که او در زمین سیم دور شود
 برخی از آنجا او را دل و قیومی حاکم **بیت** بهر که او در زمین سیم دور شود
 در عقوبت عاقبت معطر شود در راس اینه بی و طبعی اول جدول آن که در آنجا سیم دور
 سکنه تفتیش اول سیاحت عالی بی در کجوز دست لغزتی مال که کلید قیوم
 و امور پیش کنی که در او در زمین و در سیر اولی سندان قیومی که در آنجا سیم دور
 کنی که سکنه تفتیش سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 اول زمان سکنه تفتیش سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 که در زمین سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 بالفور و در دور سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 اخلا که که در دور سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 کج خدای در طلب کجی هر حرمی بی دست کجی که هر یک که کند و در زمین
 مفید و در ضلع مفید و در مستطاب اولی و بی بی ای رضاع غنای بی ترک
 و جزئی و در ضلع از باب سکنه تفتیش کجی که هر یک که کند و در زمین
 افادت نوره و مطر اشاعت لطف که در دور سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین

سما

جسمانی و مطبوع روح حیوانی و در انواع کثیف و مهیبت و اسانف الحافط حاجت
 جسمانی اولی **نظم** خصل طایفه سکنه تفتیش است از آنجا سندان
 باطن و ظاهر که هر چه خاطر عاقل و غیره سکنه تفتیش باطن و ظاهر است
 و در آنجا سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 اولم آتیب اینه بی در کجوز دست لغزتی مال که کلید قیوم
 بنامه و عاقله لری اولی اولی اولی اولی اولی اولی اولی اولی اولی
 الیسین حسن انصاف کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 اول کوز که صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 جدا قیوم که اول کجوز باطنی بر و بی که در میان کجوز که اول کجوز
 خا سکنه تفتیش ایدر که که در کجوز و بی که که بر کوز باطنی بر و بی که در میان کجوز که اول کجوز
 بالفور و سور سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 بی انی که که در دور سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 حل سندان بر ضلع مفید و در مستطاب اولی و بی بی ای رضاع غنای بی ترک
 در کجوز سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 و کجوز سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 کجوز سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین
 کجوز سندان آموه صاحب کلیدی که هر یک که کند و در زمین

کوفی حالت بکند ز غمی آید بی خجده او باشد اراد **احکام** در پیش آید می شوک کمال
 لطیف و پیرانید و کان کس از لطیف تو سرشار که شکر خود به در و بخت و حسن
 رخصت زایل و کاک کسین دار برید که تمامت جسمی است و است حسدی بر امل و و
 ابات و زایل سخفات نماید نند تلوار ابری و آدم و دم و نفسی بسیم و هم که سره قیوم
 و کسی شوم ابری **نظم** قتی بر خونی و پشت صحت ابری دراز کوی و درخت
 عاقلی و باقیات ابری کجگو نو نر ز غمی و قاصت ابری بر کون صیقل
 مصومت انور و بچکوردی و خوشونت ایلطو میویب و در کوشوردی کج
 بطردی کوی دل لری بچون در و بر و قاری نه بچون در **آخفاق** دو کسین
 بری البر و کلوب استیدی ای مردان سرگردان و خرد آن نادان بویگت و
 بیسی و بر استک و قفایک مویب نر کوی غیرت و صراکت صوکی برت و صراکت
 در عجبت و کشت یک نری بجلت و عتاب **در بیت** بر بوز و پشت بچوب برت
 جوان بکویس صوکی خسارت در سر کونی و در لب استیدی ای جوی خرد و خوب
 برت و جهان کرد مویب برت کسین بود دعوی زده قاصت و صراکت
 معانزه را ضعی دای کوی بچو خنجر مغان اهل وقت و در میان و صاحب نیت
 کلدی که خسارت و دعوی عالی و در عتاب و در لطیف تو عالی ابری **آخفاق** لطیف
 لطیفی و مزاج لطیف سرزه بیانی از و اندی و در مقدار آنچه مویب باز دران
 برت بره تو برندی بدن یک بیلدی و در عاصی و بیلدی ای اول سخن
 سرزه در دم و قایوم او کند و زینت صالدم و بونام و رایک کلوب قیوم او کند
 اول سخن عالی کسین و کند و کوی کسین و کسین **کلمه شاه اول**

که ز یاد تو و خوشی آید کسین کوی کند باطن و قیاس اید اگر سرزه اول صالوم
 المشد و دایق بیویب سخن او بی کسین که کند حاصلش و است به مقصد
 بولیدنا و کسین اید و کوی کوی و کسین الاهی بیویب کسین کوی کسین بچکوردی
 انیم و کسین خلاف و استقامت کسین ویدی **در بیت** ای بی کسین دایق بولید
 بیستمال و زده در کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 مورچه در نانه الهم و فضل خدایک سایل نایبانه صالوم **نظم** کوی کسین کسین
 و کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 و کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 بدین صفت و عادت و العاطف و اطعم بهترین دولت و سعادت در
 دایما اسل و اساک خالق و خلق بچکوردی و معنوم و نایب در **آخفاق**
 لطف و احسان و ایا مویب صالوم انسان در **ایک کسین کسین**
 در دم و کسین درونی و بیار و در کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 بچکوردی و خلق ان مغان خاران جان خندان کسین کسین کسین کسین کسین
 است و نل کسین ترا سر نندان بچکوردی کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 نیر الیم نیر و بیویب کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 لغت احسانی اولی غیر لطف **در بیت** ای خرد اولسون و کند و جانده ایکست
 او کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین
 اید و لوب اولی صالوم است اید و کسین کسین کسین کسین کسین کسین کسین

سرنگه نشانی زاینده آیام استماع سرود و نغم و هنگام اجتماع در گستانان علی علم مشهور
 موعظه شنیده مصفا می و مصدا می دن زمان خندان در کوهستان رفته شنیده
 می برستان لرزگی که در سکنان در تپه کلک تپه ای طو کو بر روستایان سکنه که نه سبب انان
سر و پای سبب استفتاد و سیم سبب سبب با می صافی در وی صحت بار
 رشم است جنب ز آب ده که او حساب طامون نخنده در کلزار چشمه سبزین کوه کوه
 رفته چشمه کل سبب سبب بار سبب باره دایمی انغزوت کوه کوه نجات دن اول
 جامع صمیمت اذنی و اکل و نوش سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 که نشسته و پیش و نشسته و نشسته و نشسته و نشسته و نشسته و نشسته و نشسته و نشسته
 اتی بر تجربه به سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 جامی جامی به کسیر کسبستان و گشت پشغول ولدی اوانا ده بر کسب سبب
 صمیمت سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 نغزانه جاری بر زردی جوان سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 بطور که مشغول اوله که که در کردن طرد و سخم دران بر سبب سبب سبب سبب سبب
 والرد و صبران و شکوه سرگردان اوله که که در کردن طرد و سخم دران بر سبب سبب سبب
 و بر ششمک و غشبی که که در کردن طرد و سخم دران بر سبب سبب سبب سبب سبب
 بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب
 اول لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب و بر لقمه سبب
 سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب

دادی بی خیار است اعتقاد اوله و امیدوار است خوشتر از هر خوشتر در او غریز
 دایم خنده آخره سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 برود و در واقع به بهر جمع اذنی و جانب کلوز و طرف لاله از اردن بهر که کره ذرا اوله
 خانه که سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 او در سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 اسالار ایوب درودی **س**ر سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 لاجم سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 با که در سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 وار به یاکه و مطلق سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 وصلت رومی در درده شفا و فصلت و فخری هر چه عین و فایده **نظم**
 بود با اوسته کنی دایم از نسون و فسا تیک مایه هم ادب هم حال هم وقت
 انخیز دران بگویم و در سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 دار و ب الالف الطاف بر حال در ظاهرین تصور دی و امیدوی ای و نوزدهم درون
 غریز سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 ای که سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 کی خلقی به سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 فقهه فلیق بر اشهر **نظم** کل کمال سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 و کوشش با سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب
 دایم سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب سبب

دور می **س** زانی نامک من جو سوخته • اوله صد لقا ادا جارا زمان دینه
 فطش فردا ولا سرکن لی احد • باو دل طبع غایت کف غنی آید بی و کلک بی او الی
 ریایت ایلمد و ماییم سکن کر ابر کف عطف امورد و چون زانی می • موافک با یمنی
 غلیخ اراقی در ادود و تیز در دل غنی تیز و اسراف دن او تو زی هر کس غلیخ
 ایک کرک بزبان المندرین کا نواخوان است طبع و لقا صاب تن قال **نظ**
 که چون سکون فخر بران شب بر بود ز راهی بیت برب • خوش سکون فخر نشانی لکم
 که بر تکان فخر تکانک ای در دم • جان هم شو مشک ابر بهرت • که کرا فخرت مشک آید
 این شرب طبا که بران کوف • کند زرد چون جلاب آرد • بر جان انسان خد تو علی
 هرگز در سخی عایت امید کس کسی شمال دن عاری و ککس کت نوال دن خالی
 اوله اهل ناله که یک یک باری کند و زلفش با و دور واری • بکنه طارا اولو در تکم
 بوشه در ضاق صدر من ضاق بیده **قطعه** جواب اوله حکیم بی بر فخرت
 بلوغت را یک آنک دخی • کو ری و فانی ایسه روز نکاره • با غن و حسن اولو در آینه
 کسین در پیش شو یوسل که حالات • ده آد تیک یک ک حاجتی و حساب
 مصائب ده بر شنگ بر شمشه صاعی یوقدر • که بز نانه با حصافی و اولو ارمی
 طلی مشق کانی لا مکان • و شنت کسی کی بی مکان **بیت** و فاجوی کسی در زانی
 بهره طالب سرب و کسی کی پیش رود و سست لایح • بار صافی و فایح اولو در ک
 نزل اولو در ده • و نجوم ارا فل ده • کلایه ثابت و پارا اولو ک حقیقت ده
 اخوان اسوانی را کج و نور و بار با رنگ با غیر العبد لقا من تبنا حیان طک الی
بیت بقلیان علی صدر لدانی **بیت** بار او در کرم نند به اولو • شاد و با هم ککک کک کک

بیت و اربا باب یک حکام غم • نشاد می بنشیند دوست کم **بیت** در پیش
 در پیش آید بی **بیت** از تو برون جهلو و بهر کاشنا نیست • باو کس خنجر امی
 خافل نیش بندار و دی بیبار • و نشو و چسب دن همش را اول • غلی عقلم سمش دن
 عداست • و انعام و انصافی اسراف • در او طرب حسته کت • سرف اولو در ک
 اسوانی باش شروع بر ده • مسامح مناهی بر طرب آید • و با مطیع محمل ده ماطی
 داغید و بکیده • سب از مناره و باب فسخ و جورگی کش • و کشتنا و جواره
 اسباب ارباب می و بیالی اما ده آید • **بیت** هیچ فخر دل و نامه و کال آید
 کرامت دخی نهست • و ارباب نهست اسراف ایله نهست • انکه حیرانی با نیستی
بیت بیهال آنست **بیت** هرز و مال کک کک نشاید روی • بید از او چه نند برده و
 و خیار ارباب نصبار به کوشیده • و کک کک که در آن کیم الاخوان معاج اعلا به و
 مایع والایه نهست بلند و بالار برقی و اعلا قیلو لره • و جز نودان صاحب اشفاق
 مصائب که نهست • و مساند عینیه نهست از عهد اطلو فخر لور **بیت** کرم و سنی از
 همت نهست • شد حال زبون **بیت** نهست • بی و بندگی نماز نهست
 وابسته نهست هر که نهست **بیت** نهست کوز نهست و دولت • و نهست
 و مرکت باقی کال در مری کمال و اسباب ک افرا در حال و احوال صدق نهست
 اوله بقاسمی اوله قدرن حکو بهر چه نهست و کک و کا ک و دان بلند نهست جوی کون کز
 کسندن مقدم اولان احباب • دول و ارباب خرم و نول • سب روز دن
 زده و فخر و کسر دل کسج کوز صفت کرم و بیله اوی ملک عاقبت حال کوز
 نظاره و عاقبت • و تاله اجالت بهر امل کیم اوله حال کلک کک کک

سودمند اول که السعید من و عطا بقوه **مشهوری** نیست این قصه است هاست فرقی
 که برین بنیان هم نماند که خداوند قوم در فلان ایام می زند از انانی کام
 ان اما آنی که کام ایشان است اخبار اولاد ام ایشان است خصوصاً اسامان و انانان
 فتنه و فساد و دورت حضرت و دورت بی بی و انان او توری از امیلیه و کنگر
 و سلج ریه دان او توری عا میلرا و لبر لبره زردن او توری کفان سرودن بقره و کتب
 و غارت ذنب بر لبره وین و نه منهن ای تو چه دره دن او توری بیک جان بر لبره
 و تقو و ای کون بیکس مشقه و اولوب قانی بر اولوب **نظم** بنور بخری قانی کسین
 اندر بخری بخری قانی بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری
 حاصلی هر بنور بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری
 بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری بخری
 کالین حکایت کنس و در ایام کتایت سخن کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 بر عیان داری که کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 متواتر خا و درونی اسکا اوله یمن طرف آسیا غریب است ایوردی مکر کتایت
 برین مشنزه زنی و علی شیرین تنی و اریدی که کتایت و طلمت زیبا ایردما
 شب آرا و قاست بلند با لبر لبره نماند با لبره ایوردی و لطف کتایت ای انشا جان
 بنش ایوردی و حسن زلف سی طکسی نماند زینا اسکن زلف ایوردی و عین کتایت
 بر این فرزندانی زین شمع دن ایوردی کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 خدائی مسل بر نشان نوزادش **نظم** بر و اریدی و کتایت کتایت کتایت کتایت
 صدف را اب و فلان اولاد و ما نوزاد و بر این فرزندانش کتایت کتایت کتایت کتایت

و درین

مشهوری دیشی لبره قیدی روی و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت
 عادت بخت نازند که روی و لطافت را بخت بخت بخت بخت بخت بخت بخت بخت
 طمان بران شینت زلف و خالی و نه نظر آفتخ غنچ و دلالی اولوردی یکی اول
 بی و فایمان اراونی نماند و کتایت طمان اولوردی و سودای و صحت و کتایت
 بر لار و ارب اولوب بر دم او ذره طور بزدی و بر اولجدان نماند اسبابا نماند
 جو و خفا ایردی و طرف خلاف کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 میان حسن و وفا ای بخت و کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 بر کتایت بخت خواب و خیال و عالم مثال و دید که ای ناک ریخ و غنا و ناک
 کتایت کتایت ای معلول غلت غلت و ای غلغل غل غل غل غل غل غل غل غل غل غل غل غل
 کتایت کتایت و مدار اسبک قرینه کی فریغ غلغل ای زینتی خنک کتایت کتایت
 کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 افزون و در غلغل کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 خلاص و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت و بخت
 نماند شکت کتایت کتایت و کتایت ان وقت در اندر کتایت کتایت کتایت
 اولد و کتایت بخت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 اول غلغل زن بر کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 و اولد و کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 و کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 کتایت و بخت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت
 کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت کتایت

درست مستهان کج کل ال مقدار ایوی . هر دیاری در دست مینوی که بر سلسله نوز
 و هر ز سگه دارسی همه نوز شایده و باجم و سپاس که نشان و مدد که **منطق**
 درستی خندان رخ بونوشکند در نشان ارض جان کاشیده . منور شبی که کردار
 جانانی را و صفتش که هزار . فرخش از درون بی پریشان . کلید سل مشکلمانی
 جوان آن البر جوان بر جنبه زرا کانی و بونوشکند کج کانی کردی . نهایت فرخ
 سرور در هر برای بر زبان بخیر اوست طوری . اخوان عقلین جمع ایوب زان طایفه
 اشیدی ای دلا را هر جوان . دای خوشی ام برین زبان . بن دنیا بر توری . بوزر
 سکوک و مدد ز کج کوز شکل جلیز نوم لود و . است عقلک شایده بی هر وار امد اول
 زیور کس زونی نیمه در چشم ایوب لم . و در چشمش نصف و تقسیم ایوب کیده . که زانی
 قسمت و شکست می علوم و عقبتین . با نوز دنیا در آن روشنی و حکمت در ظل پر کز
 کبی ساضف اوزره تقسیم . موقع اوزره در چشم ایوب ز جانی اشیدی بی شک افتاد
 و بویاب ده اعشاره بود که کز کز نشت مال بونوشکند و دستمال اخلاق و خلاص
 خصیصه طایع نوانی و قلوب زانی جاده اعتدال . نه ماهه و شب او و خندان و
 عصبان تا خندان اسفرف ایوب که شورت اری عقلک اوزره نه خاک . و نقصان
 و صبری عفت و خشمکری نه نامی و نایب دره . چون است حساب عینتداری
 و حالت عینتداری است اوزره اوله انزکی کند و هوا و کس از آن رخ فرخ
 در دست نشاندن زنی و در دفع گفته زاده شکل اولور . و حکای صایب کس
 و حکای حکمت است اس بر پیشکدر که ارفع کس بونوی کتابه سوسه کویک
 که که بری زانی تا شنده . بوی نوز و عینده . بوی خادمت که کمال عینتداری
 حاضر

حاجتین مستحق و مو قوف . در جست خدمتکری است یا جلوت مو ط و مستحق
 ارج کلک شایده **سبت** . و فاد طبع زان معدوم بشده . ترابا که کس کس
 امدی . که او را بنامیده اولسون . و وقت حاجت که کتابت عقاری کس اسون
 که اسرافت جوق شایستی . و انا کاش . زاده غلامی وار در زان طایف بوسوز دانی
 و بوی سخن و لسوز دین کسیده . اولدی . و جانی عینتداری و صلاح و انزاع اخلاص
 بولدی . که سبب هم جانی شیره و طبع و بنا خرم زان طایف کج کجست . و نامی قاندر کس
 قیدی . دهان الله کی سبتین سبتین ایوب . چنانچه جالیدی . و اول اخلاص و کجی سبت
 سونک کاش ایچنه صالحی های آری . اومی زرا این دنیا در سبتین لرن نار امانی زانی
 پس جوان اول زبی شاری . و اول تقسیم باری الدی . و جانب نکاشته تمام
 نشا طریقه متوجه اولدی . بوجانب ده ایوبه بنوز نکاشته سبب صافی طایفه کس
 و بقیه و با طریقه صالحی امحالی کس کس که قان قانقوب طایفه غریبه
 و اول کس موفور دست اقی چون کیده . که کس قنوب کدی . اول خوزه
 بنشده . اسکن کس کس که ایوب و سرور دی . و کک ایوب کس کس کس کس کس کس کس
 نفع و نافع و شمدی . اخرا کطایف کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 و عاجز و مضطر اولدی . و عالی بنیز سبب سر زبی عینتداری غلام کس کس کس کس
 اسکی بر کی صالحی کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 طایفه کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 سبت و مانع و صوب و قیدی . و اول الله کی کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 سکتن کاف کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 کس

باد و هو و ی و در هر دو و در میان ایچون بر بر نه کردی . کمی خصصت زاده ملک است
 و کمی نهمی از دور و بودی . صاحب قتل قاندری جنگ و عدالت بود . و قال قتادری
 حسب و قال مستی و مشرور و لدی . القحقی بو اسواک احوالی . و اولی او با نکت قیل
 و قالی کس تخمشه شوره ارشدی . لاجرم تخمشه و افغانی بر خج دی و دیار گسسته و بی
 کرد از آنکه سارا اول و پرانده او با شلوی بسیار و دست بریزد و در اول او
 و در سیرت او زره آنکه بشاید او را که از بعد الاغراف و الا قرا که کمی سن دارد
 و کمی سن سنسنا را که بود و هر بری که در خاک رسبدا الاغراف و الا قرا که کمی سن دارد
 بود که غرض نظم . جو که کردی بشو این اوقات . که در واجب طبعیت را حکما
 چشم غرضی بود در کنگار . که زود بر جان موری توکل را . هنوز از زمین که
 که مرغی بگویم که کار او است . در درشت آید بی بو حکما بی اول جلدان ایراد ایدم
 تا بیکس که مال عبث فتنه ساز و در حال و مروت انواع الطوب و اختلال در مال
 دایماند و صاحب جنگ دشمن جانی . که در شکی فتنه ساز بر فرزند و هر دو فتنه
 و بر در و دبا و صفای کسی بود . پنج کس خانمان فراب آید . و در دل و جانش بر او
 و بخسکی بود کسی که در ده او قار و در کینه در ریج بکوب غیر کسی بود که
 قطع هر که بخشی و کس نهاده . بغرورت . بو کردی که در پشت . چون نظرسینه بوجا
 صاحب الی کس غیر بیخ است . اموری چون احوال سوال به سوال در زره که در کس
 دانی بود که قیوم و امانت کور کس . و در و کی بر کف کاف و کا منظر نه توره
 و اعلا کس در تابی . و اقلان شایب تدون آید او کس . و در متصفای
 سخن از کس که از دست کند و فتنه کل دانش او را و بخسکی قنار از اردن ببول

حکم که اقلی خاورد و الا از شفق اهلدی . و بیاضی را ملین سواد موافق است و اقل
 حکم که دردی که کند و عرونی خاک مالک ده شسته و در از او شش سارا خاک خون بل
 عرش سراطی . از کینه ایست خارست و در بیاضی را ملین سواد موافق است و اقل
 غرون . و بوقت و هم دران . عظمی است که کندی . و اول انده او لان کار دهان
 کند که نین دانی پاک اتنی نظم . چنین است که بی این بی کفایت هرگز
 غنچه است که این صفت کوی کند . که شام از شفق خون باس کن و بوجاب ده
 جوان خزینه . و طرف خا نندت اوب که کنی . بلکه بر آلابی خرسوز
 لوزله . و عارضه نندت را در است که موری را در منطقه دان خوش عالم
 کرد که بولن او روی . و طرفی است که پاک کوکب . او زره تعلیب طور روی بولن
 جوانی او کلبان . و خزینه بی لکان بر لکه کردی . مانند اول قوم باغی و کوه ها او زره
 سوزد . و جوان بر زمان امان و بر یوب جفت آنکه زود می و در اول مال
 اوب که تجاری القائل است . کمن قطع بری ای روی
 که بر بنیزد هر که بر کس . یعنی کسی که او بد نیست . برود . فوب هر سواد
 که هر جوانی که بر عیان خراب . و مکان بوم غراب و اوبی که کف زوی
 مستحسن و در میان مجموعی منضم کس را و طاش بری انده و اوب او تویدر آلاب
 شراب و بیانی او زره که بود و کفکب هر حالات احتیاط و غرضی ترک آید . و آلاب
 انباشت و زوی که در تب قلابی ترک آید چون بیار ابر است . العین بیار ابر
 دورا کج . و با قوت سیال بدن الا کوب کف که بشدی اول و بشاک با بشدی
 گرم و اول عیش ک طالبان بود که کوی نرم اولدی . که کس که کف با دقت

سوزن گمان نازگشت و نیکو کاران کجاست در او دیوانگان زنجیر سودا می جویند
 و دیوانگان شمع حال مطلوب در او مسافران است و راه عدم و سفران حال عدم
 در دوستان صفت صفا دور در دوستان جمع و در او طایران حدیثی صفتی
 بزرگ سراق خان در او ماکان تک تک مسکان مسکن جودت در **شسته**
 نامیداران کی بر و علی قلوب ان کی مسماه و جسم دور دوستان رنگ است
 هوش یاران است داده کجاست **سخت** غنی غنی توی اری دست نهاد
 نمودنی و داغ می تو دست غنی غنی بر کمال و عالم طلبند هر طرف از کوی
 قلیبی طرازا غرا در است و در با ایو طرز و قد قر اخندی آغاز فنی سل
 غایت بر او نوزادش اوله دامن سلوکی نشا رنگ در با دین تو و بر این طرز
 بیخبر مکر و بودان بر او که که آریست انفسکی تجیه و تقویت تجسس کوی
 برلم بر نشان جانستان غایت او ن سارستان پاریته اریته و غضبش حال است
 اوج و آتش و فضا است که راه حقیقت کولای زیاد هکت و بار یک و با
 طریقت الگوی سیدی فیظم و کجاست در **بیت** در با و بر عجب که راه سینه کمال
 بی به سوز و است نخی قطع منازل **بیت** در کمال جلا کاشی کم یاور نشان باید
 قویاب روانی او لایک آری کیش در آتش کیم حاله ه خاده کشت و اریطه
 ماکه و خاده و صلح و رسا که برز به بی پای و خاده اصل بی ماکه
 صفت کیم ساه و حکیم سیه در انجی اسم کی موجود و در حکلی هم زینت و در **شسته**
 و در کزین کیش که نیکو نیست اثری در زنا و قطف نیست که کیم کمان بر کیم بود
 چون شود نظر بر نشان کویست با پیش می نمودن و در طریقی اصل در او

نماند

زادگان در در کس در وی شایسته را بر خوش روی سخن او نسیب در دعوی نه
 سود بی و کس سخن کس کوز ننگ ز نماند اقامت و عبا و صاحب حدیث
 کیموسس حاده انصاف و ن انصاف و خاده ارباب اوصاف و ن کوز
 انشس ن دایم بی کی بود در کس سر ووش را کی کس و کل کی بود عجب
 نراحت افرا کس استیا ک خلق و ن انجی صورت ایلور و او کز کس
 خلق و ن نغان و خرد است ایلور بر طحس که صورت مودد که کوز کس
 و بر زین کس که نند ه صدایق بود کوز کس سنگ ارایش ایش و خاده در
 و ننگ نایل حرقه و علامه در **شسته** کس کس نین نام بود و کس کس نین نام بود
 جامه فوطه پوشی کس بز کوز خوال کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 جذع نیست ترا بیست است مسواک کف سو نمانت کس کس کس کس کس کس
 دوق صوفی کی کس ترا باید از خوال نظر نیست ترا موفقی است که از خود
 از کوز کس و از کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 عجب واه ذکر کی انی مود کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 خدایا کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 سردار احباب کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 و عزم بکند کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 و در کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 نه نیست جمع فقه و دست شرب شرب با و عقیبت نرا خوال با بقیت کس
 نرا خوال با بقیت کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

قطعه مال و اما شایسته شمارد که اول وقت از این کتب استخوان است که قریب
 کور است از آنانی صنفت دست **بج** **بج** قریب آتیمی ای در این ایالت
 مای در از این صاحب لاف سن بو در پیشین و در وقت بلوغ که اول وقت است
 معنی سن و در اسرار ولایت و در حسن از سن سن در دست است که در این ایالت
 اول وقت و سن کیمین و در این باین بر کتب استخوان کیمین و در این ایالت
 ایما اول وقت و در صنفت او صاف صنفت او صاف را در حصول اول وقت است
 بین که در این در صنفت کثرت کرده است و در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در دست دارد و در دست که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
خطبه خرفتن غریب و در اول وقت که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 عذب روشنی شیری ساده اول وقت که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 او غرضی سن و در بلاس اخلاص اول وقت که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 این کیمین او پو شایسته بر کتب کثرت کرده است و در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 که در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 گفته است که در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 کتب از نظر کثرت است یعنی کثرت و در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 الهی صیابی صنفت رتب الازرمت خرت کلید و در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت

داس

و در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت
 در این ایالت کثرت کرده است که در این ایالت کثرت کرده است و در این ایالت

هر دو نصیبیت که از آیت فضل و فتوی شریک است برین برکات بندیده و در
 سودمندش هیچ چیز ندارد باینده نموده صلح و صلاح است و در روز قیامت
 همه را یک سعادته است و فرمود ای کون که خود هیچ میسایبان را داشته
 شد آتی و صدق دل جان بر له ال بیج کتک سکک در لب و آن
 سربا طورت می رقیه ز روزگار کربین طرکت پیروده و نیکبخت
 حضرت شمس کبر که بود و در دنیا غرق می و در طریقت اید
 کونک در تمام و در تمام ده انجام واقیع از لاری
 ساسا لک که این همه تمام است بر ایام خایر ایام
 بیک عکس است از او که حکام عالمه قریب از عالم منظر
 در توفیق اله ابتداء و آل سکک
 در حال از کلام
 در کتب بزرگ
 در الف و الجوه البویه علی السنی
 فی ادراک سوال الکلام منور
 فی و الف و الجوه البویه علی السنی

Sulteymaniya M. Reza Kasbi
 Kiami Kala Sharq
 Yeni Kuyi
 Fatih Kuyi

59

KAYNAKLAR

- Abdullaeva, Firuza. (2014). The Origins of the Munazara Genre in New Persian Literature. In Sayed Gohrab & Ali Asghar (Eds.), *Metaphor and Imagery in Persian Poetry* (pp. 249-273). Leiden ; Boston: Brill.
- Akün, Ömer Faruk. (2015). *Divân Edebiyatı*. İstanbul: İSAM Yayınları
- Arslan, Serap. (2016). *Münâzara-i Tûtî vü Zâg Tercemesi: Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atay, Hüseyin. (1969). Kur'ân'a Göre Münâzara Metodu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 259-275.
- Ateş, Ahmet. (1941-1942). Metin Tenkidi Hakkında. *Türkiyat Mecmuası*, 8, 253-267.
- Asım, Mütercim Ahmed. (2009). *Burhân-ı Katı* (Mürsel Öztürk & Derya Örs, Haz.). İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- Ayan, Hüseyin. (2012). *Fuzûlî, Rind ile Zâhid & Sihhat ile Maraz*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Aydın, M. Akif & Halaçoğlu, Yusuf. (1993). Cevdet Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.7, ss.443-450). Ankara: TDV Yayınları.
- Bennet, Byard. (2003). Paul The Persian. In *Encyclopaedia Iranica*, Retrieved from <http://www.iranicaonline.org/articles/paul-the-persian> (Erişim Tarihi: 15.04.2018)
- Black, J.A., Cunningham, G., Ebeling, J., Flückiger-Hawker, E., Robson, E., Taylor, J., and Zólyomi, G. (1998-2006). *The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature*. (<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/>), Oxford. (Erişim Tarihi: 03.05.2018)
- Bottero, Jean & Kramer, S.Noah. (2017). *Mezopotamya Mitolojisi*. (Alp Tümertekin, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çetin, İsmail. (1993). *Derzî-Zâde Ulvî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkitli Metni)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çobanoğlu, Özkul. (2011). Mit, Mitoloji ve Edebiyat. Ömür Ceylan & Adem Koç (Ed.), *Türk Edebiyatının Mitolojik Kaynakları* içinde (s. 2-31) . Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Derviş Ahmed Furugi. (t.y.). *Münâzara-i Ganî vü Fakîr*. Atıf Efendi Yazmalar Koleksiyonu: 34 Atf 2273.
- Diriöz, Meserret. (1980). Türk Edebiyatında Münâzara. *Milli Kültür*, c.2(1), 20-22.
- Doğan, Hüseyin. (2011). İslam Düşüncesinde Bir Tartışma Metodolojisi Olarak Cedel. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(3), 157-174

- Dokuzlu, Emrah. (2012). *Âlâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî'nin "Düstûrû'l-Vüzerâ" İsimli Siyâsetnâmesinin Metin ve Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, İsmail. (2006). Münâzara(Arap Edebiyatı) *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.31, ss. 577-579). Ankara : TDV.
- Erdoğan, Mustafa. (2011). *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Eğri, Sadettin (1997). *Lâmi'î Çelebi Şerefî'l-İnsân (İnceleme – Metin)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gökyay, Orhan Şaik & Özen, Şükrü. (2005). Molla Lütfi. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.30, ss. 255-258). Ankara: TDV Yayınları
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (2005). *Fuzûlî Dîvânı*. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (2006/1). *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. (2006/2). *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*. İstanbul: İnkılap Yayınları
- Gölpınarlı, Abdülbâki, (2011). *Melâmîlik ve Melâmîler*. İstanbul: Mileyum Yayınları.
- Gutas, Dimitri. (2003). *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*. (Lütfü Şimşek, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Güzel, Abdurrahim. (1990). Taşköprülüzade'nin "Adâbü'l Bahs ve'l-Münâzara" İsimli Risalesi (Tanıtım- Tercüme – Tahkik). *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 203-208.
- Hamdullah Hamdî. (1991). *Yûsuf u Züleyhâ* (Naci Onur, Haz.). Ankara: Akçağ.
- Hammer, Baron Joseph Von Hammer Purgstall. (2010). *Büyük Osmanlı Tarihi* (Mümin Çevik, Çev.). İstanbul: Milliyet.
- Hilav, Selahattin. (1997). *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- İçli, Ahmet. (2014). Fasîh'in Rûz u Şeb Münâzarası. *EKEV Akademi Dergisi* , 60(4), 513-537.
- İlhan, Azize. (2004). *Tasavvuf Dönemi Kaynak Eserlerinde Fakr Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İnalcık, Halil. (2015). *Has-Bağçede Ays u Tarâb Nedîmler Şâirler Mutrîbler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jung, Carl Gustav. (2006). *Analitik Psikoloji* (Ender Gürol, Çev.). İstanbul. Payel Yayınevi.
- Kaçalin, S.Mustafa. (1994). Dîvânü Lugâtî't-Türk. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde(c.9, ss. 446-449) Ankara: TDV Yayınları.
- Kanar, Mehmet. (2011). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

- Karamustafa, Ahmet.T. (2014). Yesevîlik, Melâmetîlik, Kalenderîlik, Vefâ'îlik ve Anadolu Tasavvufunun Kökenleri Sorunu. Ahmet Yaşar Ocak (Ed.), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler* içinde (ss. 67-95). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kızıltunç, Recai. (2005). Bursalı Lami'i Çelebi'nin Münazara-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ Eseri. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kömbe, İlker. (2006). Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münâzara İlmi ve Abdünnâfi İffet'in Tercüme-i Adâb-ı Gelenbevî Adlı Eseri. *Dîvân İlmi Araştırmalar*, 20(1), 119-167.
- Köksal, Mehmet F. (2006). Münâzara (Türk Edebiyatı). *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.31, ss. 580-581). Ankara : TDV.
- Köprülü, Mehmet Fuad. (2005). *Türk Tarih-i Dinîsi*. Ankara: Akçağ.
- Köprülü, Orhan F. (1997). Hâfiz Ahmed Paşa. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 15, ss. 84-85). Ankara: TDV Yayınları.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. (2014). *Tasavvuf İlimine Dair Kuşeyri Risalesi*. (Süleyman Uludağ, Haz.). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Levend, Agah Sırrı (2015). *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mermer, Ahmet & Deniz, Sebahat & Bayram, Yavuz & Alici Lütfi & Eflatun, Muvaffak & Koç Keskin, Neslihan. (2015). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî. (H.1386). *Mesnevî-i Ma'nevî*. (Reynold Nicholson, Haz.). Tahran: İntişârât-ı Hermes.
- Önkaş, Nilgün. (2016). *Klasik Türk Edebiyatında Mevlevilik Etkisi ve Mevlevi Şairler*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Öztürk, Mürsel. (2006). Münâzara(Fars Edebiyatı). *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.31, ss. 579-580). Ankara : TDV.
- Sâmî, Şemsettin. (2016). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Schimmel, Annemarie. (2012). *İslamın Mistik Boyutları (Ergun Kocabıyık, Çev.)*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Solmaz, Süleyman. (1996). *Ahdi ve Gülşen-i Şu'arası*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şeşen, Ramazan. (1993). Câhiz. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 7, s.s. 20-24). Ankara: TDV.
- Tafazzoli, Ahmad. (1995). Draxt ı Asurig. In *Encyclopaedia Iranica*, VII/5, pp. 547-549. Retrieved from <http://www.iranicaonline.org/articles/draxti-asurig>(Erişim Tarihi: 02.03.2018)

- Tanyıldız, Ahmet. (2005). *Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem (İnceleme – Metin – Sözlük)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekin, Gönül. (2017). *Hayat Ağacı*. İstanbul: Yeditepe
- Uludağ, Süleyman. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Uzuner, Merve. (2012). *Antikçağ'da Diyalektik Düşüncenin İpuçları Üzerine*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yavuz, Yusuf Ş. (2006). Münâzara. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (c.31, ss. 576-577). Ankara : TDV.
- Yazar, Sadık. (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Yazar, Sadık. (2011). Gazzâlî'nin 13. – 19. Yüzyıllar Arasında Batı Türkçesinde Tercüme Edilen Eserleri. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*. 31(2), 67-156.
- Yıldırım, Ahmet. (2013). *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: TDV Yayınları.
- Yıldırım, Nimet. (2012). *İran Edebiyatı*. İstanbul: Pinhan.

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Soyadı, adı : CAN, Burhan
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 16.10.1990, Ankara
Medeni hali : Bekar
Telefon : -
e-mail : burhan_can1990@hotmail.com@gazi.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Eski Türk Edebiyatı	Devam ediyor
Lisans	Anadolu Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı	2011

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
-	-	-

Yabancı Dil

İngilizce – Farsça

Yayımlar

-

Hobiler

-

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

